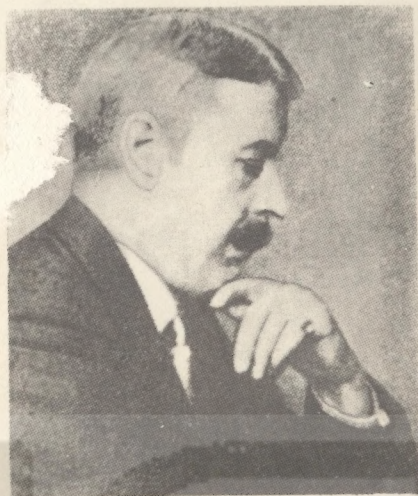

arnold bennett

803

arnold bennett
două viet

Vol. I-III, lei 14

editura minerva

«Arnold Bennett (1867—1931) este unul dintre scriitorii reprezentativi din primul pătrar al secolului al douăzecilea. Cînd spunem aceasta ne gîndim mai ales la faptul că în operele sale mai importante își găsește întruchiparea o stare de lucruri și o stare de spirit ce au precumpănit în Anglia edwardiană... Arnold Bennett, deși de o valoare întru totul comparabilă (cu H.G. Wells, John Galsworthy, George Bernard Shaw), a rămas practic necunoscut publicului românesc. Această primă traducere vine așadar să umple un gol, întregind și echilibrînd tabloul societății britanice de la începutul secolului nostru pe care ni-l dezvăluie, sub diferitele lui ipostaze, literatura edwardiană.»

ȘTEFAN STOENESCU

arnold bennett

Glucian
1974. —

arnold bennett

două vieți

ROMAN

TRADUCERE DE CONSTANTIN VONGHIZAS
PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE ȘTEFAN STOENESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1974
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Pentru versiunea românească toate drepturile
rezervate Editurii Minerva (B.P.T.).

The
Old Wives' Tale
by
Arnold Bennett
Hodder and Stoughton
London

ATOTCUPRINZĂTOAREA COMPASIUNE

*„Viața-i doar povestea ierbii zorilor
uscată la căderea serii...”*

WILLIAM WORDSWORTH

*„Să nu privim înapoi cu mînie, nici
înainte cu teamă, ci în jur cu în-
țelegere...”*

JAMES THURBER

Arnold Bennett (1867—1931) este unul dintre scriitorii reprezentativi din primul pătrar al secolului al douăzecilea. Cînd spunem aceasta ne gîndim mai ales la faptul că în operele sale mai importante își găsește întruchiparea o stare de lucruri și o stare de spirit ce au precumpănit în Anglia edwardiană, nume sub care este cunoscută perioada de tranziție, de îmbinare a sintezelor cu anticiparea, cuprinsă între războiul burilor și primul război mondial.¹

Ceilalți scriitori care s-au identificat cu această epocă, atît în sensul ilustrării imperativelor ei, cît și în sensul evocării atmosferei specifice sînt astăzi relativ bine reprezentați în cultura noastră, prin traduceri. Este vorba de H. G. Wells (1866—1946), John Galsworthy (1867—1932) și George Bernard Shaw (1856—1951). Arnold Bennett, deși de o valoare întrutotul comparabilă, a rămas practic necunoscut publicului românesc. Această primă traducere vine așadar să umple un gol întregînd și echilibrînd tabloul societății britanice de la începutul secolului nostru pe care ni-l dezvăluie, sub diferitele lui ipostaze, literatura edwardiană.

¹ Denumirea perioadei derivă de la Edward al VII-lea, a cărui domnie a început la 22 ianuarie 1901, încheindu-se la 6 mai 1910.

Prin naștere și formație, Bennett este un victorian, adică un fiu al veacului trecut. Din punct de vedere intelectual și artistic acest fapt ne explică o serie de componente ale profilului său spiritual: preocuparea pentru valorile morale, puritane chiar; interesul față de doctrina evoluționist-darwinistă și față de determinismul și criticismul istoric; perceperea newtoniană a spațiului și a timpului etc. De asemenea va trebui să ținem seamă și de înfrurirea exercitată de către romanul francez (mai cu seamă Flaubert și Maupassant) și de către întreaga efervescentă estetică a perioadei ce a cunoscut deopotrivă excesele artei programatice cât și a celei așa zis pure.

Prin sensibilitate și creativitate Bennett este însă un edwardian, adică un ponderat ușor melancolic, cu o criză spirituală rezolvată într-o resemnare stoică ce lasă însă adesea loc elanului încrezător și întreprinderilor constructive.

Epoca victoriană (cca 1830 — cca 1900) însemna consolidarea relațiilor capitaliste, Anglia atingând în preajma anului nașterii lui Bennett, 1867, apogeul său de mare putere industrială și colonială. Se încheia ceea ce un istoric a denumit procesul capitalismului carbonifer (bazat pe implementarea unei rețele feroviare dense pe teritoriul insulelor britanice — sigiliul distinctiv al unui stadiu avansat al dezvoltării economice). În 1867, o reformă parlamentară acordă pentru prima oară drepturi electorale proletariatului industrial — sau mai bine zis bărbaților din această categorie — inaugurând prin aceasta o nouă epocă în istoria țării — „epoca democrației“. Este desigur vorba de o democrație restrinsă, în sens liberal-burghez, adică de o participare la puterea politică mai mult cu numele a celei mai numeroase clase sociale. Reforma din 1867 făcea totuși deschiderea spre un viitor socialist, dând câștig de cauză mai tuturor revendicărilor înscrise în programul mișcării cartiste, ce amenințase la un moment dat — între 1836 și 1848 — însăși temeliile orînduirii capitaliste recent instaurată.

Odată cu 1870, an de răscruce în Europa veacului trecut, adică odată cu modificarea brutală a raportului de forțe prin apariția agresivă a militarismului prusac, Anglia va intra într-o

perioadă îndelungată de declin în sfera influenței politice. Modificarea raportului de forțe în lume, dramatizată prin înfrângerea Franței de către Prusia în 1870—1871, începuse încă mai înainte, prin 1865, când Statele Unite ale Americii ieșiseră consolidate din războiul de secesiune și se afirmau ca mare putere industrială, agricolă și comercială. În deceniul al optulea Rusia, învingătoare în războiul cu Turcia din 1876—1878, se impune definitiv în arena politică europeană. Așadar Anglia, care după victoria repurtată la Waterloo jucase rolul de arbitru suprem într-o Europă slăbită și angajată în conflicte regionale, se pomeneste confruntată în jurul anului 1880 cu rivali puternici pe toate planurile (militar, naval, comercial, industrial). Războiul burilor (1899—1902) este simptomatic pentru noua fază, imperialistă, în care pășește capitalismul după 1880.

În sfera manifestărilor suprastructurale, observăm în Anglia ultimelor decenii ale veacului al XIX-lea o subminare treptată a încrederii în prosperitatea și destinul istoric al țării. Optimismului afișat de către burghezie după 1848 — datorat în bună parte eșecului cartiștilor și unei relative stabilități și prosperități economice — i se substituie un scepticism și chiar un pesimism anemiant. El se datorează înfringerilor morale suferite de politica externă britanică, scăderii prestigiului și puterii ei pe arena mondială. Se datorează însă nu într-o mai mică măsură unor greutăți economice din metropolă, reactivizării mișcărilor revendicative ale maselor proletare organizate în sindicate. Reforma din 1867 cu tot caracterul ei limitat și cu toate imperfecțiunile ei atestă din nou relativa slăbiciune a claselor diriguitoare, teama lor de insurecție.

În domeniul strict ideologic întreaga perioadă se resimte în urma zguduirii conștiințelor provocată de epocala lucrare a lui Charles Robert Darwin, *Originea speciilor* (1859), ce reprezintă ultima și cea mai elocventă teorie care de la Copernic încoace a fundamentat științific concepția omului despre sine și despre univers. Karl Marx, a cărui monumentală elaborare, *Capitalul* începe să apară în 1867, va recunoaște printre primii importanța covârșitoare a revoluției darwiniste din științele naturii. Între

atunci generația mai tânără de scriitori și artiști, cunoscută în Anglia sub numele de confreria pre-rafaelită — deziluzionată de trădarea de către burghezie la 1848 a idealurilor revoluționare — își manifestă resentimentele întorcând spatele scenei politice contemporane spre a contempla un ev-mediu idealizat.

Anglia victoriană se opusese decenii în șir cu o îndârjire acerbă pătrunderii oricăror influențe continentale, mai ales franceze. Teamă de eventualitatea unui import de ideologie revoluționară se disimula sub forma unei griji nemăsurate pentru menținerea integrității standardelor puritane — atât de convenabile, în treacăt fie spus, exploatării capitaliste. Se ridicase astfel o barieră aproape de netrecut în calea pătrunderii culturii franceze. După umilirea Franței, însă, în războiul din 1870—1871, arta și literatura galică încep să fie mai puțin suspectate. Izolaționismul cultural victorian — o manifestare a mult trimbițatei însularități britanice — începe să devină permeabil într-un moment în care Franța era teatrul unei efervescente spirituale nemaîntinse. După 1857, anul apariției volumului *Florile răului* de Charles Baudelaire și romanului *Doamna Bovary* de Gustave Flaubert, literatura franceză lansează atât curentul simbolist cât și pe cel naturalist, izbutind concomitent, în pictură, să declanșeze, în anii șaptezeci, sensibilitatea și modalitatea impresionistă. Cele trei curente își fac pretutindeni resimțită influența, impactul asupra Angliei fiind cu atât mai puternic cu cât cultura acesteia se ținuse departe de alte coordonate decât cele strict autohtone: empirismul și puritanismul, doctrinele care dau măsura romanului englez de la Daniel Defoe la George Eliot.

Arnold Bennett este unul dintre beneficiarii acestei infuzii de aer proaspăt în cultura britanică. Mai mult, capodopera sa incontestabilă, romanul *Două vieți* (1908) acoperă în timp chiar această perioadă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iar sub raport spațial acțiunea se petrece deopotrivă în Anglia și în Franța acestor prefaceri. Iată de ce, am considerat că o atare incursiune privind fundalul și contextul poate veni în sprijinul cititorului interesat de perceperea dincolo de faptele în sine ale cărții, a semnificațiilor și aluziilor conținute în paginile romanu-

lui. Ca să dăm numai un exemplu, aspirațiile tinărului Cyril Povey spre artă sînt simptomatice atît anilor nouăzeci cît și mediului provincial sordid din care provine. Respingerea standardelor puritane și dorința evadării din realitatea apăsătoare a peisajului industrial desfigurat reflectă noua mentalitate a timpului, tributară preceptelor hedonist-epicureice puse în circulație de Walter Pater și practicate cu ostentație de Oscar Wilde. Tinărul Povey respingînd ethosul victorian se va lăsa antrenat de curentul delectărilor pur estetice ce îl vor atrage tot mai ferm pe făgașul unor exercitări diletantiste în domeniul artelor artizanale. Îmbinarea dintre arte și util menită să reînserieze arta în cotidian și în social reprezintă însă în fapt o prelungire a efortului preraphaelit a unui William Morris de a conferi artelor un statut și o funcție socială. De aici interesul pentru design, pentru decorativ și artele de interior socotite pe nedrept minore. Comportarea lui Cyril Povey poate deveni inteligibilă numai dacă se au în vedere aceste deplasări în planul gustului și sensibilității artistice victoriene târzii. Numai atunci cititorul va putea, credem, să urmărească cu interes și bunăvoință avizată tribulațiile și inconsecvențele acestui personaj.

Cu toate acestea nu trebuie să pierdem din vedere faptul că deși s-a format în epoca victoriană tîrzie și deși capodopera sa *Două vieți* ilustrează această perioadă, Arnold Bennett este un scriitor tipic edwardian și ca atare manifestă în opera sa atitudini și opțiuni ce nu pot fi înțelese în afara contextului lor specific.

Anglia edwardiană este într-un sens o Anglie descumpănită și îngrijorată. Știrbirea prestigiului său de mare putere în conflictul cu burii, ridicarea amenințătoare a Germaniei imperiale face să plutească în atmosfera epocii sentimentul iminenței unei invazii. Invulnerabilitatea Albionului, crușat de cotropirile armatelor străine timp de aproape nouă secole, părea să se apropie de sfîrșit. O intensă activitate diplomatică de negocieri, medieri și alianțe caracterizează politica externă britanică a acestor ani.

Pe plan intern Anglia edwardiană cunoaște o polarizare fără precedent a avuției naționale. Pe de o parte sărăcia crîncenă

a maselor ale căror rinduri se îngroașă mereu în pofida unei tendințe demografice negative, pe de alta luxul exorbitant al unei burghezii aristocratizate care tocmai acum, se pare, a deprins gustul etalărilor ostentative. Orientărilor imperialist-șovine ale conservatorilor li se opun tendințele de inspirație socialistă. Dintre acestea cea mai influentă a fost Societatea fabienilor, printre ai cărei membri se număra și Bennett, înființată în 1884. Deși aveau printre promotori pe Shaw și pe Wells fabienii nu reușesc să imprime un program hotărât de revendicări. Ei se complac să se situeze pe pozițiile cumpătării mic-burgheze nutrind un reformism cuminte și supus acordului claselor diriguitoare. Între aceste două poziții se situează liberalismul derivat din doctrinele iluminist-utilitariste ale progresului social-economic sprijinit pe individualismul întreprinzătorilor și pe proprietatea privată. Liberalismul reușise, cu sprijinul maselor, să determine după 1815 o agitație în favoarea redistribuirii puterii politice, agitație care a culminat cu Reforma parlamentară de la 1832, dată ce marchează începutul epocii victoriene. Un rezultat similar îl va dobîndi în 1909 cînd așa numitul „buget al poporului“ este prezentat de Lloyd George parlamentului. O nouă politică a impozitelor va încerca să redistribuie mai echitabil sarcinile contribuabililor în vederea întăririi sectorului asigurărilor sociale. Lovindu-se de o opoziție puternică în Camera lorzilor, situația se va putea rezolva doar printr-o îngrădire a puterilor acesteia din urmă în ceea ce privește sancționarea bugetului. Istoricii englezi consideră acest act de o importanță similară cu Reforma din 1832.

De-a lungul perioadei edwardiene însă liberalismul a constituit mai degrabă o forță pasivă, neinteresată decît în menținerea status quo-ului social-politic, temporizînd și amînînd adoptarea acelor reforme imperioase, pe care rezultatul scrutinului din 1906 îl îndreptățea și îl dădea puterea necesară să le realizeze.

Întreaga epocă edwardiană constituie un cîntec de lebadă al acestei ideologii burgheze care a agitat spiritele aproape un secol, fără ca să se concretizeze în acțiune. Toate problemele moștenite de la predecesorii lor, liberalii au reușit să le amplifice, să le complice și să le înfiocească fără a le afla o rezolvare. Această

agitație confuză, în care se fac nesfârșite declarații de intenții planează asupra întregii perioade.

În interiorul ei distingem și punctul de pornire al unei serii de inițiative și proiecte în lumea literelor și artelor, proiecte și inițiative care stau la însăși baza revoluției moderniste desăvârșite un deceniu mai târziu, în anii douăzeci ai secolului nostru, într-o lume fundamental diferită ca mentalitate și sensibilitate de cea victoriană și chiar de cea edwardiană. În acest sens o serie de critici ai fenomenului literar-artistic sînt înclinați să considere perioada 1880—1920 drept o perioadă de frământări, căutări și tranziții între secolului al 19-lea și secolul nostru, adică între realismul post-iluminist, newtonian și cel modern, bazat pe dezvăluirile antropologiei, psihanalizei cît și pe modificarea radicală a concepției despre univers introdusă de teoria einsteiniană a relativității.

Cu alte cuvinte literatura edwardiană, mai ales, se împărtășește în egală măsură din ambele modele disponibile privind realitatea. Ar fi vorba deci atît de o consolidare cît și de o anticipare, simptom de netăgăduit al momentelor de răscruce în istoria culturii.

Criza de conștiință repotențată de evoluționismul darwinist, care înlocuia finalitatea religioasă prin hazardul variabilității speciilor, la rîndul ei generată de lupta acerbă pentru supraviețuire, are drept consecință în cultura engleză a sfîrșitului de veac accentuarea temerilor iraționaliste cu privire la perspectivele și viitorul omenirii. Aproximativ anul 1900 era văzută ca o scadență fatidică, apocaliptică. Unul din simptomele determinate de această atmosferă a fost proliferarea literaturii exotice și de anticipație. Ambele întorceau spatele realității sociale nemijlocite și imaginau lumi utopice sau cufundate în barbarie, ce fie reușiseră să se sustragă civilizației, fie reușiseră să supraviețuiască pericolului auto-anihilării generat de scăparea de sub control a științelor. Stau mărturie mai ales cunoscutele povestiri fantastice sau de anticipație ale lui H. G Wells, dar și primele încercări ale lui Bennett sau Galsworthy : *Un bărbat din nord* și respectiv *Jocelyn*. Răzbate din aceste romane de debut sentimentul de teamă și de

încertitudine al protagoniștilor, alimentat de pasivitatea și descumpănirea lor, de propensiunea lor pentru visare.

După 1900 însă, cu sentimentul de încredere pe care îl poate furniza începutul unui veac și al unei noi epoci (în istoria Angliei), cu umilitorul război al burilor lăsat în urmă, și mai ales cu o sumă de iluzii destrămate — ne referim cu deosebire la cele religioase potrivit cărora integrarea socio-culturală a indivizilor nu este un scop în sine ci doar mijlocul de a dobândi pregătirea în vederea realizării depline dincolo, într-altă lume — edwardienii cunosc între 1905 și 1910 un moment de aprindere a încrederii în capacitatea lor de a gusta viața în totalitatea determinărilor ei. Rezultă un elan vitalist ce se corelează cu un dezinteres față de orice tip de teleologie.

De aici tendința de a efectua o resintetizare a datelor experienței, o adâncire a cunoașterii prin analiză, o preocupare față de imediatetă, excluzând deopotrivă disperarea și speranța. Această concentrare asupra fenomenelor oferite de ambient, cufundarea în concretul particular, saturarea perceptuală cumulate cu analitismul cognitiv oferă o nouă bază de inițiere și de afirmare a eului artistic. În secolul al XX-lea romanul psihologic postulează un monism în cadrul căruia eul se dilată înglobând în sine sisteme de referință. La James Joyce sau la Virginia Woolf, eul interesează numai în măsura în care se manifestă cognitiv, proces a cărui origine și finalitate nu mai interesează a fi regăsită sau întrezărită. Dincolo de această cunoaștere nu există bine sau rău, nelinește sau speranță. Trecutul, prezentul și viitorul se contopesc în actul ființării active, al cunoașterii averse, devenită însăși rațiunea de a fi.

Desigur, această situație limită s-a dovedit a fi în cele din urmă tot atât de frustrantă ca orice altă aventură împinsă pînă la granițele provizorii ale cunoașterii. Proba ne-o oferă romanul postbelic actual în care un John Wain, un Kingsley Amis sau un Angus Wilson se reorientează spre edwardieni, găsind viziunea lor mai echilibrată, mai ponderată, mai generalizatoare și deci mai adecvată unui moment de resintetizare. Bennett pare să convină cel mai mult acestui efort al romanului contemporan, pentru

ca Bennett realizase cea mai adevărată priză asupra realității, așa cum era aceasta resimțită de omul obișnuit dar preocupat de trăirea integrală a experienței. Atât Wells cât și Galsworthy manifestau implicit dorința de a interpreta această realitate în scopul unor teoretizări. Aceasta făcea ca realismul lor să acrediteze o oarecare distorsionare spre a facilita demonstrarea unei teze sau confirmarea unei ipoteze. În acest sens Galsworthy și Wells pot fi așezați în raport cu Bennett așa cum cu două generații în urmă se situau Thackeray și respectiv Dickens față de Anthony Trollope. Imensa popularitate a lui Trollope în Anglia zilelor noastre, precum și interesul sporit față de Bennett nu poate reprezenta un simplu capriciu al gustului public de la un moment dat. Trollope și Bennett se înscriu mai ferm în conștiința cititorului contemporan prin respectul lor față de eveniment, pivotul central al viziunii lor artistice. Priza la public pe care o demonstrează literatura de eveniment semnifică o deplasare a interesului omului contemporan dinspre literatura „literaturizantă” — literatura ca expresie a unei măestrii artistice —, spre literatura „aliterară” — preocupată să transcrie și să transmită *Faptul* cu cele mai mari șanse de reproductibilitate în existența cititorului.

Pe de altă parte nu trebuie să uităm că tocmai explorarea de tip wellsian, galsworthian și mai ales bennettian — din primul deceniu al secolului nostru — a făcut posibilă evoluția romanului din anii douăzeci când s-a înregistrat poate cea mai interesantă contribuție a literaturii engleze la patrimoniul mondial.

Dacă ne gândim la acel lest ireductibil, insondabil și incommunicabil, pe care îl reprezintă în finalul cărții modul de a considera experiența de viață a lui Constance Baines, constatăm că Bennett, în postura sa de autor-narator, realizase dificultatea spre care se aventura romanul cu povestitor omniscient atunci când încerca să relateze asupra inefabilului. Pentru aceste zone romanul tradițional al realismului clasic se dovedește mai curând un mijloc inadecvat și ineficace.

Așa cum se întâmplă adesea în lumea literelor, bibliografia se suprapune și epuizează biografia scriitorului. Vom înfili totuși,

în cazul lui Bennett, două genuri de activități distincte : cele remunerative, romancierul nostru vădind un foarte dezvoltat simț comercial și practic, cât și un simț hipertrofiat al propriei sale valori, și cele serioase în care totul este subordonat exigențelor artei. Alternanța dintre literatura majoră, autentică și „literatura alimentară“ (*pot-boiler-ul*) reprezintă sistola și diastola procesului său creator, dialectica prezenței sale deopotrivă în societatea mondenă și în literatura semnificativă a timpului.

Nu trebuie să uităm că Bennett trăia în societatea edwardiană care făcea risipă de lux și ostentație. Aceste aspecte îi vor reține în unele lucrări precum fantezia de mare succes *The Grand Babylon Hotel*, și îi vor impune necesitatea de a face față emulațiilor și exigențelor vieții mondene. În Bennett avem un caz singular de artist care, pe deplin conștient de primejdiile succesului facil, se risipește totuși în nenumărate asemenea tranzacții ocazionale spre a-și asigura cîteva momente de concentrare autentică. Cînd scrie pentru bani o face contra cronometru, dînd la iveală fantezii, extravaganțe, povestiri, piese de teatru mondene, sfaturi practice și literare, o puzderie de articole și cronici (dintre care unele de o extraordinară acuitate) etc., etc.

Așa va parveni să rămînă în centrul atenției publice într-o epocă de intensă publicitate literară, în care avea drept rivali pe un Kipling, un Shaw sau un Wells. Tot așa va parveni să dispună de confortul și de timpul necesar marilor sale elaborări, de dragul cărora își ia rămas bun de la societate izolîndu-se într-un veritabil turn de fildes pe toată durata travaliului creator. În aceste mari romane, *The Old Wives' Tale* (1908), *Clayhanger* (1911), *Riceyman Steps* (1923), *Imperial Palace* (1930), va face apel la întreaga sa experiență de viață, sondînd adînc în trecutul copilăriei proprii și în conștiința contemporanilor, punînd în slujba artei marile lecții de integritate și probitate artistică învățate de la Balzac, Flaubert, Turgheniev.

Slăbiciunile omului Bennett, curiozitățile și extravaganțele sale, oportunismul său social și cultural pălesc în fața acestor monumente menite să înfrunte timpul.

Dacă *The Old Wives' Tale* (Două vieți) și *Clayhanger* reprezintă faza sa cea mai autentică și novatoare, celelalte două capodopere, *Riceyman Steps* și *Imperial Palace* sînt reluări și elaborări ale fazei sale strict edwardiene. Bennett, precum Hemingway sau Faulkner, asemenea marii majorități a creatorilor de genlu, nu poate transcede primele viziuni și intuiții. Întreaga măsură a originalității talentului bennettian este dată în *Două vieți* și *Clayhanger*. De aceea ne și referim la Bennett ca la un scriitor eminent edwardian. Celelalte două romane, deși extrem de interesante și de realizate artistic (ne referim mai ales la *Riceyman Steps*), apar totuși într-o perioadă în care scena literară este dominată de viziunea și sensibilitatea unui E. M. Forster, D. H. Lawrence, James Joyce și Virginia Woolf. Sigur că față de această constelație steaua lui Bennett pălește, romanele respective fiind resimțite ca prelungiri ale unei sensibilități depășite. Ceea ce nu împletează însă asupra valorii și interesului lor intrinsec. Ele participă la patrimoniul cultural cu drepturi nestrînbite și inalienabile.

Proza blajină dar abundentă și densă a lui Arnold Bennett a făcut obiectul unor interesante luări de poziție dintre care unele ne par astăzi de o deosebită semnificație. Fără să se poată vorbi propriu-zis de un caz Arnold Bennett — așa cum mai tîrziu *Ulysses* de Joyce și *Amantul doamnei Chatterley* de Lawrence au provocat aprige dispute — interesul acestor intervenții rezidă în implicațiile istorico-literare pe care le sugerează. Aceasta mai ales datorită calibrului și prestigiului celor care s-au pronunțat asupra demersului bennettian, doi romancieri de înaltă clasă: Henry James și Virginia Woolf. Așa stînd lucrurile, nu putem nici să le ocolim, nici să le ignorăm rezervele sau obiecțiile. Este simptomatic faptul că atît mai vîrstnicul James (născut în 1843) cît și mai tînăra Virginia Woolf (născută în 1881) ajung din unghiuri de privire diferite la concluzii apropiate asupra artei lui Bennett și chiar la verdicte similare. Și cum atît momentul jamesian cît și cel woolfian reprezintă două date importante în

Istoria romanului de expresie engleză, opiniile exprimate de ei au darul să intrige întrucît romanul bennettian poate apărea în lumina afirmațiilor lor drept o întrerupere neavenită în continuitatea genului, ceea ce ar echivala pur și simplu cu catalogarea lui ca un interludiu nesemnificativ sau de-a dreptul caduc.

În geologie este pe deplin posibil faptul ca un strat de rocă mai veche să ajungă între două straturi mai noi, dar aceasta numai în urma unei falii, deci a unei rupturi. În literatură fenomenul pare cel puțin straniu.

Astfel existența unui James și a unui Conrad înainte de Wells, Galsworthy sau Bennett constituie una din curiozitățile istoriei romanului englez. Dacă acceptăm teza potrivit căreia atât James cît și Conrad, nefiind englezi prin naștere, nu pot fi incluși în tradiția romanului britanic, atunci desigur trecerea de la Meredith, Hardy și Gissing la Galsworthy, Bennett și Wells nu mai intrigă și în niciun caz nu mai apare ca un regres, sau ca o meandă capricioasă în dezvoltarea genului. Dar dacă ne hotărîm să considerăm drept neglijabilă și accidentală apartenența etnică a lui Conrad și a lui James și ținem cont de faptul că activitatea lor creatoare s-a consumat în întregime în confruntarea cu ambianța literară londoneză, atunci într-adevăr avem în cazul edwardienilor o situație aparte. Am văzut că prin viziune ei se deosebesc destul de net de predecesorii lor victorienți și mai mult că, între deceniul al zecelea al secolului al XIX-lea și primul deceniu al secolului al XX-lea trece nu numai hotarul dintre două epoci distincte din punct de vedere politic, ci și din punctul de vedere al sensibilității, mentalității și concepției despre lume.

Intr-un eseu publicat în 1914 în *The Times Literary Supplement* despre *Tinăra generație*, Henry James include în rîndurile acesteia și pe mai puțin tinerii H. G. Wells și Arnold Bennett. Cu stilul său caracteristic, articulat prin fraze savant elaborate, pline de comparații, aluzii și paranteze, James aduce elogii tinerei generații pentru pasiunea cu care realizează imersiunea în realitate, „pentru caracterul exhaustiv al documentării sau „saturării” în concret „pînă la bărbie”, pentru „controlul” desă-

virșit pe care îl realizează asupra acestui material, pentru substanțialitatea, densitatea și „rotunjimea“ lui, în fine pentru forța „expresivă“ a reprezentărilor. Până aici sîntem de acord cu René Wellek, care în monumentală sa operă *A History of Modern Criticism 1750—1950* (vol. IV, p. 220) semnală atitudinea favorabilă exprimată de James față de „noul roman“ și mai ales față de Wells și Bennett. În realitate însă, James aduce amendamente fundamentale acestei caracterizări, luînd înapoi cu o mîină ceea ce dăduse generos cu cealaltă. În primul rînd remarcă absența scriitorului de geniu din această generație, lipsa unui Dickens care să confere dimensiuni mitice romanului dar, adaugă el, această lipsă este întrucîtva compensată de hărnicia acestor scriitori care cunosc realitatea în resorturile ei cele mai intime. Mai mult chiar, în cazul lui Wells avem de a face cu o adevărată enciclopedie ambulantă, cu un exces de date, fapte și informații a căror prelucrare nu poate decît să scape controlului creator al romancierului. În această privință Bennett este favorizat de un simț mai riguros al proporțiilor și economiei materialului. Acea rotunjime presupune, în cazul său, o eliminare judicioasă a tuturor prisosurilor. Romanul bennettian este apoi comparat cu o portocală mare și zemoasă pe care autorul o stoarce pînă la ultima picătură. Rezultă un flux continuu de plăcere și amuzament, în ochii lui James singura scuză pentru această abundență fără o țintă precisă. Senzualitatea bennettiană nu are o finalitate, ca orice senzualitate, în afara petrecerii clipei. Și odată ajunși aici înțîlnim de fapt cea de a doua obiecție majoră a lui James cu privire la romanul edwardian. Saturația devine în ultimă instanță un handicap. Cufundați în fapte pînă la bărbie, autorii nu se mai pot mișca liberi și nu mai pot acționa asupra materialului lor; într-un anume sens, sînt copleșiți și imobilizați. Pletora datelor face imposibilă ordonarea și ierarhizarea lor. Ideile nu găsesc punct de sprijin, reflectivitatea este frustrată, interesul cărții nu se poate desprinde și înălța din masa contingentului. În concluzie se deduce din tonul și din suava ironie jamesiană că acest nou roman este cumva acefal, lipsit de centrul de comandă, de coordonarea suplă și de organizarea complexă și sensibilă prin

care romanul jamesian făcuse o splendidă demonstrație. Așa se face că salutul jamesian este mai curînd, la o analiză atentă a eseului, o deplîngere, abia reținută, a stării demne de compătimire a romanului. În cazul lui Bennett totuși, și mai cu seamă în cazul romanului *Două vieți*, James este mai prudent și mai apreciativ.

În ceea ce o privește pe Virginia Woolf aceasta, mai puțin învăluit, mai răspicat, cu mai puține menajamente decît James, cum de altfel era de așteptat din partea generației mai tinere, supune unei analize de mare pătrundere arta celor trei edwardieni. Și în cazul ei, Bennett răspunde cel mai bine examenului și de aceea îl alege pe el ca pe un opozant mai redutabil spre a-și pune la încercare ingeniozitatea critică, altminteri de necontestat, a viitoarei autoare a *Valurilor*.

Astfel, în conferința cu titlul *Domnul Bennett și doamna Brown*, ținută în mai 1924 la Cambridge, Virginia Woolf răspunde unei aserțiuni a autorului celor *Două vieți*, potrivit căreia generația mai tină de romancieri nu avea nici un reprezentant notabil în sinul ei, care să poată zugrăvi un personaj real, adevărat și convingător. Acestui atac îndreptat împotriva georgienilor¹, Virginia Woolf îi răspunde printr-o frază rămasă celebră: „În decembrie 1910 sau în jurul acestei date, natura umană s-a schimbat“. Așadar romancierii realizați la acea dată (Wells, Galsworthy, Bennett) deveneau brusc demodați. Wells, în opinia Virginiei Woolf, era interesat numai de utopie, de o realitate fasonată potrivit propriilor sale viziuni, Galsworthy se frămînta la ideea contrastului izbitor între bogați și săraci, dar indignarea sa morală rămînea un gest plin de emfază retorică prin care realitatea însăși a vieții era de fapt ignorată, în timp ce Bennett, concentrîndu-se prea mult asupra detaliului exterior din preajma personajelor, pierdea din vedere tocmai lumea de gînduri și sentimente a acestora. Doamna Brown — bătrîna întîlnită într-un

¹ Nume sub care este cunoscută perioada imediat următoare celei edwardiene, derivat de la George al V-lea (1911—1936), mai exact perioadă interbelică.

compartiment de tren — o metaforă pentru realitatea etern umană — se cere înțeleasă și exprimată.

În locul descrierilor interminabile ale peisajului văzut prin fereastra trenului sau a compartimentului de cale ferată, Virginia Woolf cere romancierului să-i dea posibilitatea doamnei Brown să se exprime pe sine. Mai puțină descriere, mai multă expresie, altminteri există pericolul ca trenul să ajungă la destinație și doamna Brown să coboare și să se piardă în mulțimea peronului pentru totdeauna. În *Hilda Lessways* Bennett păcătuia în opinia Virginiei Woolf tocmai prin excesul de documentare, prin însăși convenția primordială a romanului său — descrierea ambientului și mai ales a clădirilor în care se consumă existența personajelor sale. Virginia Woolf observă cu finețe că obsesia clădirilor, a locuințelor somptuoase (sau sordide) reprezintă punctul focal inițial și central totodată al romanului edwardian. Hilda este așadar uitată sau mai bine zis devorată de propriul ei ambiant.

Numai patru ani mai târziu, în 1928, într-un eseu de o virulență rar întâlnită, D. H. Lawrence dezlănțuie un atac necruțător la adresa romanelor lui Galsworthy, evidențiind pe de o parte procesul devitalizator al personajelor sale — membrii familiei Forsyte determinați exclusiv în sens pozitiv sau negativ, de prezența sau absența banilor, unicul pivot sau mobil al existenței lor searbede și convenționale, iar pe de altă parte sentimentalismul lui Galsworthy, care în opinia lui Lawrence se dovedise a fi incapabil de a realiza o satiră socială pînă la capăt, de a trage concluziile ce se impuneau din materialul prezentat și mai ales de a furniza o alternativă viabilă standardelor edwardiene la care în cele din urmă Galsworthy subscrie și cu care se identifică.

Lawrence condamnă în Galsworthy pe reprezentantul marii burghezii cu aere aristocratice, pe romancierul zilei ale cărui răsunătoare succese de librărie aveau în curînd să-i aducă și recunoașterea internațională prin decernarea premiului Nobel.

Abia după 1950, ca și în cazul lui Bennett, Galsworthy și edwardienii în genere vor redobîndi un loc apreciat în succesiunea romanului. Epoca a căpătat deja patina istorică, iar relativa

ei încredere în sine și calmul controlat cu care privea în jur au devenit valori, într-o perioadă în care violența și dezechilibrele repugnă tot atât de mult ca și îndrăznelile experimentale.

Lumea lui Galsworthy poate dobîndi valori pe care Lawrence nu le întrevăzuse. Civilizația cu codurile și convențiile ei introduce o măsură în existența omului, o îngrădire cu valențe constructive.

La rîndul său însă Bennett, al cărui autodidacticism nu l-a împiedicat să devină unul dintre cei mai ascultați vehiculatori de opinie în materie de artă, literatură și muzică la începutul secolului nostru, s-a pronunțat răs-picat atât asupra producțiilor unui James, Virginia Woolf sau Lawrence cît și asupra romanului în genere, fie el englez, rus sau francez. Și deși impresiile sale s-au contrazis între ele adesea de-a lungul anilor și deși nu toate au fost traduse la fel de consecvent în practica scrierii propriilor romane, considerăm util și interesant un succint tur de orizont cu privire la afinitățile sale elective din acest domeniu.

Afirmația că cele mai bune douăsprezece romane sînt toate rusești ne arată marele grad de pătrundere și audiență de care se bucura romanul rus la această dată. Admirator al romanului *Suflete moarte* de Gogol, dar și al atmosferei melancolice din povestirile cehoviene, Bennett rămîne însă multă vreme, ca de fapt întreaga Anglie victoriană, inclusiv Henry James, un adept fervent al realismului de perfecțiune formală a lui Turgheniev. Marea revelație o constituie însă Dostoievski — atotcuprinzătoare a lui compasiune pentru personajele sale îl cucerește pe Bennett, dezăgăzuind în el filonul romantic de autentică, profundă simțire. *Frații Karamazov* reprezintă pentru Bennett cel mai mare roman pe care s-a scris vreodată.

De fapt Dostoievski și Stendhal sînt maeștrii care îi reorientează perceperea realității, înlocuind din Parnasul său personal influența anterioară a lui Flaubert și Turgheniev. Cu alte cuvinte epicitatea frustă a maestrului francez și patosul titanului rus vin să pună capăt unei ucenicii fervente la școala cuvîntului potrivit și impasibilității flaubertiene. La fel unitatea tonală și proza măsurată și limpede a lui Turgheniev este acum socotită

un mediu insuficient pentru redarea bogăției perceptuale și adîncimii tulburate a trăirilor temperamentale autentice.

Dintre francezi locul cel mai înalt este pînă la urmă conferit lui Balzac, față de al cărui realism amplu și robust se simte tributar. Aceasta după ce respectul său se îndreptase spre întreaga școală flaubertiană, mai ales spre frații Goncourt pe care i-a imitat ținînd cu scrupulozitate un jurnal, și spre Maupassant, pe care totuși îl va găsi prea succint și neorganizat, prea lipsit de echilibru și compătimire, cusururi ce le va reproșa însuși romanului *O viață*, pe care s-a străduit să-l emuleze în cartea pe care o avem înaintea. Mergînd mai departe spre epoca contemporană lui, Bennett nu se dovedește a fi receptiv față de demersul proustian pe care îl socotește prea sofisticat și eteric, prea lipsit de materialitate și consistență ca să furnizeze un suport actului lecturii. Cam pe aceleași linii va reproșa Virginiei Woolf că în *Doamna Dalloway* vorbește despre orice în legătură cu protagonistă, dar nu reușește să o prezinte aievea.

Față de romanul englez atitudinile sînt mai puțin conturate. Afirmția că între Fielding și Meredith nimic nu este demn de luat în seamă, pe lângă antipatia vădită față de Dickens pe care însă uneori îl urmează fidel în exuberanța redărilor scenice, atestă interesul său pentru comedie și pentru replicile tăioase între personaje. O va admira totuși și pe Jane Austen pentru economia desăvîrșită a scenelor, dar mai tîrziu va resimți, ca și în cazul lui Flaubert, dar mai ales al lui Turgheniev, precaritatea și îngustimea devitalizatoare a formulei neoclasică. Se va îndrepta așadar spre George Eliot și spre Anthony Trollope. La prima va admira controlul desăvîrșit asupra unui material complex structurat, de proporții tolstoiene, la ultimul realismul său autentic în ciuda prolixității și deficiențelor de ordin formal. Thomas Hardy este un maestru preferat atît pentru experimentul său în romanul regional, experiment pe care îl refăcea și Bennett în seria romanelor „celor cinci orașe“, cît și pentru zugrăvirea unei feminități tenace și curajoase de genul celei ilustrate de Tess D'Urberville, pe care Bennett a încercat să o reconstituie din alt unghi și în alte împrejurări în *Sophia Baines din Două vieți*.

Pe toți ceilalți contemporani îi simte aproape. Astfel George Gissing, George Meredith, asupra căruia regretă însă că a zăbovit prea îndelung, Samuel Butler, care prin al său roman epocal *Și tu vei fi țărână*, publicat postum în 1902, avea să discrediteze definitiv mitul relațiilor armonioase în familia victoriană, în fine, George Moore, acest fenomen al literelor engleze, impresarul atîtor curente novatoare, cel care avea să aducă zolismul, arta pentru artă și impresionismul în centrul atenției vieții culturale britanice! George Moore avea să fie de fapt mentorul spiritual al lui Bennett, facilitînd contactul acestuia cu literatura și arta franceză. Dintre contemporanii stricți îi va simți aproape pe Wells. Admirația a fost reciprocă, dar prietenia dintre cei doi edwardieni nu a fost lipsită de asperități și acidități. În fine, printre scriitorii mai tineri îl va saluta pe D. H. Lawrence, dar va avea rezerve și uneori va emite chiar critici descalificatoare față de „arta inumană” a lui James Joyce și față de „fragmentarismul” Virginiei Woolf. Nici demersul jamesian nu-i va fi întrutotul pe plac. Maestrului american îi va reproșa mai ales exacerbarea intelectualizantă, vidul, ca să zicem așa, ecologic al lumii sale, lipsa de suculență și pedanteria metodologică.

După cum am văzut nu se poate spune că Bennett era un naiv și că privea meșteșugul său ca pe ceva ce vine de la sine. Delimitările sale îl așază clar în seria romanului realist-tradiționalist pre-bergsonian. Evoluția sa în cadrul acestei tradiții se face dinspre o preocupare neoclasică pentru formă în formula Austen-Flaubert-Turgheniev, înspre o percepere mai adîncă a substraturilor sufletești în formula Dostoievski-Hardy. Fără a parveni la o viziune tragică atît de cutremurătoare, Bennett rămîne mai degrabă în zona mediană a romanului englez, într-un perimetru străjuit de Fielding. Trollope și George Eliot, în care răzbate ordinea, disciplina și rigoarea de origine franceză și la care se adaugă într-o proporție mai restrînsă fervearea și patosul școlii ruse. Față de experimentalismul jamesian și de prelungirile acestuia în practica lui Proust, Joyce și Virginia Woolf va manifesta un dezinteres total. Aprecierea pe care a dat-o însă lui Joseph Conrad confirmă odată mai mult poziția sa mediană.

Din punct de vedere ideologic Bennett se înscrie în tradiția romanului social, numai că, spre deosebire de un Fielding și de un Dickens sau de un Thackeray, nu se bazează exclusiv pe observație ci, asemenea lui George Eliot, beneficiază de o viziune sistematizată filozofică. Ca și în cazul marii romaniere, evoluționismul lui Herbert Spencer va colora intens viziunea sa despre univers, despre societate. Mai ales *Principiile de sociologie* ale acestuia, principii care postulează după modelul științelor exacte o „statică” și o „dinamică” socială la nivelul instituțiilor și la nivelul relațiilor, devine lucrarea sa de căpătii. Această analiză sociologică atât de amendabilă astăzi, dar atât de populară în întreaga Europă a celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, va fi suplimentată în sfera etică de tratatele de morală ale lui Marc Aureliu, Epictet și ale altor stoici. Filozofia stoică înlocuia preceptele religioase metodist-calvine ce au precumpănit în mediul familial al copilului Bennett. Resentimentul față de practicile religioase ale bigotismului sectar îl va face pe Bennett să-și repudieze încă de timpuriu această componentă spirituală a educației sale. Nutrind un respect adânc față de raționalitate — atribut pe care de altfel îl situa la un moment dat deasupra emoтивității ca un însemn distinctiv al caracterului bărbătesc — Bennett avea să se îndrepte spre stoici, tocmai pentru că pe de o parte raționalitatea este resimțită de către ei ca un îndreptar fundamental în conduită, iar pe de alta pentru că moderația și acceptarea limitării umane nu venea în totală contradicție cu asceza puritană pe care cu sau fără voia sa învățase să o accepte încă din copilărie.

Lumea romanelor sale, laică și anticlericală se va plasa așadar într-un spațiu social organizat și modelat pe baza întuițiilor și legităților spenceriene și va valida acele comportări ce vor subscrie unei viziuni stoice asupra raporturilor individului cu societatea.

Din amestecul paradoxal al individualismului și evoluționismului spencerian cu determinismul stoicilor se va înfiripa o lume de aspirații și ispășiri în care capacitatea oamenilor de a îndura

și de a rezista vicisitudinilor sorții va constitui dimensiunea definitorie a umanității lor.

Spunînd aceasta credem că parțial am oferit un răspuns și explicabilei perplexități pe care o poate încerca cititorul interesat de evoluția romanului atunci cînd este nevoit să constate trecerea de la experimentalismul jamesian la faza edwardiană. Ea nu mai poate, în această lumină, să fie considerată drept un regres, o întoarcere la naturalismul lui Gissing și Moore sau chiar la realismul de factură pozitivistă al lui Trollope și George Eliot. Demersul lui Bennett și a celorlalți edwardieni reprezenta o resintetizare în care atît realismul victorian cît și naturalismul continental, cît și, pînă la un punct, constructivismul dramaturgic jamesian erau retopite într-o formulă aparte.

Tot astfel resintetizarea din romanul britanic strict contemporan nu se întoarce literalmente la formula edwardiană, ci o îmbogățește biziundu-se deopotrivă pe tehnicile fluxului conștiinței elaborate de Joyce și Virginia Woolf. Aceștia din urmă la rîndul lor nu s-au putut dispensa nici de realismul matur al lui George Eliot, nici de explorarea valențelor poetice ale prozei realizată de George Meredith, nici de simbolismul dickensian și, bineînțeles, nici de extravagănțele novatoare ale asociaționismului lui Laurence Sterne.

Dacă ei nu au văzut în edwardieni decît elaborările tardive ale pozitivismului naturalist, scăpîndu-le vitalismul și energia umanizatoare a acestora, este pentru că georgienii se aflau prea aproape de edwardieni. Numai contestîndu-i puteau evolua și fundamenta propria lor viziune. Tacit, totuși, sau inconștient ei continuau aceeași preocupare pentru imediatetă văzînd în aceasta unicul cîmp rațional acceptabil al desfășurării pasiunii cognitive a eului. Așa s-ar putea înfățișa diagrama dezvoltării romanului englez între 1880 și 1920.

Ținutul „Celor Cinci Orașe“ (*The Five Towns*), cunoscut și sub denumirea de *The Potteries*, sălaș al industriei ceramice — ușor identificabil în peisaj prin siluetele cuptoarelor de ars caolinul — va constitui cadrul predilect, obsesiv aproape, al celor mai auten-

tice plăsmuiri ale scriitorului. Romanele acestei provincii, romane regionale în tradiția lui Trollope (seria *Barsetshire*) sau Hardy (seria *Wessex*) vor fi într-adevăr cele pe care se va fundamenta reputația sa de scriitor reprezentativ al realismului edwardian. Regiunea în cauză, cu locuitorii ei — oameni cumpătați și nestrămutați în puritanismul lor metodist care uneori este împins pînă la un bigotism greu suportabil, altminteri molcomi, precum rîurile lente ale locului — este admirabil descrisă în monotonia ei cuminte și netulburată de la chiar primele pagini ale romanului nostru.

Structura romanului *Două vieți* este simfonică, cele patru părți determinînd în succesiunea lor același tip de alternanță în sinul căreia temele și motivele dominante sînt prelucrate și elaborate divergent, ca mai apoi să se întrepătrundă într-o sinteză finală. Partea I-a, care enunță și dezvoltă cele două teme: Constance și Sophia, principiul supunerii și principiul răzvrătirii; motivul tradiției și motivul inovației; sentimentul continuității și elanul schimbării; primitivitatea și rafinamentul — ne înfățișează creșterea și intrarea în viață a celor două surori a căror experiență are ca punct de plecare existența monotonă și ternă a orașelului de provincie, provincie care, la rîndu-i, este una din cele mai anoste regiuni ale Angliei industriale. O serie de evenimente marchează dezvoltarea acțiunii: moartea bătrînului Baines, fuga Sophiei de acasă, la incitarea lui Gerald Scales, acceptarea de către Constance a căsătoriei cu Samuel Povey.

Partea a doua ne dezvăluie, într-o mișcare lentă cu meandre line și tensiuni stagnante viața domestică și resemnată a Constancei. Împărțită între soț și fiu, Constance are de dus o luptă surdă cu încăpățînările și capriciile celor doi. Pentru ea însăși aceasta reprezintă chiar sensul menirii sale de soție și mamă. Acceptarea și cumpănirea par a fi trăsăturile dominante ale existenței ei. În încheiere, accente dramatice prevestesc negurile furtunii. Samuel Povey moare într-o încercare disperată de a-și salva vărul, Daniel Povey, de la execuție pentru omucidere.

Partea a III-a, rezervată scherzoului într-o simfonie în tradiția post-bethoveniană, este în întregime dedicată Sophiei și experienței ei pariziene. Mișcarea este vie, trepidantă, tensionată,

cu numeroase stridențe și accente dramatice. Fundalul devine la un moment dat Parisul comunarilor asediați. În ciuda frământărilor și evenimentelor spectaculare, Sophia reușește să confere unitate părții a III-a prin comportarea ei stoic-puritană care domină deopotrivă vicisitudinile și seducțiile vieții cosmopolite.

Partea a IV-a o readuce pe Sophia în Bursley, după o îndelungată absență. Cele două motive inițiale, Constance și Sophie, reintră într-o raportare relațională directă. O istovitoare conviețuire se instalează. Măcinate fizic și psihic, obosite de viață și de antagonismul surd dintre ele, cele două surori mor pe rând la scurt răstimp una de alta. Până și în moarte individualitatea lor rămâne intactă. Sophia moare în împrejurări dramatice, ultimul ei act fiind unul de confruntare cu sine și cu ironia existenței. Constance îi supraviețuiește și cunoaște o moarte aureolată de sentimentul triumfului și demnității, ultimul ei act fiind unul de sfidare hotărâtă a generației tinere din cadrul comunității orașelului în care și-a petrecut practic toată existența.

Sfârșitul cărții, prin gravitate și estompare treptată, amintește într-un fel de finalul *Pateticei* lui Ceaikovski.

Iată deci în câteva cuvinte scheletul sau structura, principiul de organizare internă sau de coerență al cărții.

Asemenea romanului în formulă trollopiană, *Două vieți* nu ne ascunde nimic. Romancierul, asemenea înaintașului său victorian Anthony Trollope, cu care are de altfel o serie de afinități, nu se bizuie pe spectaculos sau mister în captivarea interesului cititorului. Dimpotrivă, toate datele problemei sînt onest și fără omisiuni etalate meticulos, de la bun început. Curiozitatea cititorului scapă astfel de tirania imprevizibilului devenind disponibilă pentru operații superioare. Interesul său, în loc să se precipite în anticipații, în loc să zburde pe deasupra evenimentelor ca să guste o clipă mai devreme deznodămîntul, rămîne ancorat în prezentul imediat, savurînd pe îndelete cele mai mici modificări sau oscilații situaționale, zăbovind asupra detaliilor, luînd act pînă și de cele mai intime aspecte pe care le îmbracă diversitatea și varietatea formelor, evenimentelor și fenomenelor din realitate.

Vertebralitatea romanului se întemeiază pe multitudinea raporturilor și tensiunilor statornicite între personaje în cursul acțiunii. Dintre acestea însă, polaritatea fundamentală care eșafodează întreaga arhitectură a cărții este cea reprezentată de cele două surori Baines, Constance și Sophia. Deși confruntarea dintre ele este evidentă în prima și mai ales în ultima carte a romanului, ea ființează subiacent și în cărțile mediane. Distribuția „victoriilor” și respectiv „înfringerilor” dintre cele două protagoniste înclină balanța când de o parte, când de cealaltă, fără să anuleze ambiguitatea fundamentală care nu ne permite să acordăm toate sufragiile noastre vreuneia din partide. Așa cum este conceput, romanul evită comentariul susținut al povestitorului și lasă mai degrabă această funcție pe rînd în seama uneia sau a celeilalte dintre protagoniste. De fapt acest comentariu *sui generis* nu se rostește niciodată cu adresă sau răspicat. Numai din perspectiva neutră a cititorului în raport de așteptările sau simpatiile sale cealaltă parte acționează ca un corectiv, sugerînd alternativa posibilă și uneori chiar dezirabilă.

Și totuși Bennett nu poate rezista integral tentației de a-și abandona cititorii propriilor lor reflecții. Resimțînd ca orice realist clasic nevoia de a oferi dintr-o perspectivă controlată o concluzie moralizatoare, intervine adesea cu cite o sentință sau adevăr care la acel moment al acțiunii nu transpare cu evidență personajului în cauză. Acest mini-comentariu este infuzat de umor sau ironie, ghidînd cu discreție cititorul care, dintr-un motiv sau altul ar fi trecut poate cu prea mare ușurință peste cutare sau cutare incident aparent nesemnificativ. Fugarele decolări din planul narativ nu constituie în fapt planări pe deasupra acțiunii; ele o punctează numai cînd și cînd, ponderea principală revenind fie dialogului, fie descrierii de cadru. Realizarea acestora se face cu o sobrietate și un dozaj perfect al mijloacelor lexicale, atestînd stăpînirea desăvîrșită a materialului lingvistic. Caracteristica scriiturii bennettiene rezidînd, în opinia noastră, în singulara îmbinare dintre transparență și densitate, ce are drept rezultat realizarea unei prize totale asupra simpatiilor și disponibilităților empatetice ale cititorului. Acesta străbate structura masivă a ro-

mandului cu senzația unei edificări depline, a unei înțelegeri plene, larg-cuprinzătoare, atât a detaliilor cât și a ansamblurilor constitutive. Și, în ciuda acestei cooperări cu cititorul, acestei bunăvoințe manifestate de povestitor, este realmente foarte greu de dat un răspuns în ceea ce privește simpatia sa în problema care ne preocupă. Ele par a se împărți egal între protagoniste, nici una neavînd de partea ei toate atuările. Așa se și explică faptul pentru care unii comentatori au fost tentați să rezolve dilema atribuind rolul principal unui personaj terț, intruchidarea unei noțiuni abstracte sau impalpabile. Este vorba de factorul *Timp*. Romanul, potrivit acestor comentatori, ar reprezenta o demonstrație a tezei mutabilității și deșertăciunii, totul fiind în ultimă instanță supus eroziunii lente, dar necruțătoare a timpului. Romanul ar asuma așadar o tentă pesimistă, căci indiferent de strădanii și realizări finalul inevitabil este același. Considerînd astfel lucrurile ni se pare că privăm cartea tocmai de mesajul ei central, care, în opinia noastră, este departe de a fi atât de descurajator. Bennett nu este Thackeray, iar Constance și Sophia nu sînt Amelia și Becky. Strimba alcătuire a lumii și eforturile disperate de a parveni îi apăreau astfel autorului *Bîlciului deșertăciunilor* tocmai pentru că viața oglindită de el în romanele sale era mercantilă și sterilizantă. Parvenirea reprezintă pentru Thackeray unicul țel după care aleargă de-a valma personajele sale. La Bennett fericirea e arareori proiectată în afară, spre rangul sau poziția socială. Pe lângă aceasta, personajele sale nici nu așteaptă de la viață ceva care să depășească limitele bunului-simt. Mai curînd ele își trăiesc viața mărunțită în preocupări cotidiene, cu măsura lor de lucruri plăcute și neplăcute. Binele și răul sînt drămuite în doze tolerabile, care de obicei lasă în gură gustul nedeslușit al experienței integrale și nicidecum amarul înfrîngerii neașteptate sau parfumul victoriei nesperate. Dar dacă trebuie cu tot dinadinsul să desemnăm alt personaj central drept protagonistul numărul unu al romanului *Două vieți*, atunci am spune că acesta este *Viața* însăși, procesualitatea, devenirea, creșterea, apogeul și stingerea; trăirea ipostaziată, circumstanțialitatea experienței, generarea și realizarea în și prin concret;

dezvoltarea infimitezimală care estompează orice senzație de trecut sau de viitor și ca atare absolutizează trăirea clipei, investind-o cu valori palpabile.

Bennett este un senzual moderat; la el setea de experiență este cenzurată de acea rectitudine puritană specific britanică ce nu poate tolera excesele și uitarea de sine, care curbează pornirile expansive chiar atunci cînd ele îmbracă haina atracției imperioase pentru o altă persoană. Integritatea individuală și menținerea însemnelor exterioare ale identității personale sînt cu mult mai prețuite decît aventura comuniunii și elanurile generoase. Dacă Flaubert putea să declare fără să ezite „Doamna Bovary sînt eu“, în cazul lui Bennett simțim că atît enunțul „Sophia sînt eu“ cît și cel „Constance sînt eu“ nu ar reprezenta adevărul integral.

Biografic vorbind, „Sophia sînt eu“ se apropie mai mult de realitate. Bennett însuși a încercat și a reușit să se sustragă mediului și culturii provinciale, să depășească limitele depersonalizatoare ale existenței vegetative. Bennett s-a realizat ca scriitor prin contactul direct cu ambianța culturală franceză. Însuși romanul *Două vieți* a fost scris în cea mai mare parte în Franța. Fără îndoială că ceva din această aventură spirituală s-a transmis protagonistei Sophia, o natură tot atît de independentă, de activă, tot atît de stăpîină pe sine și de autonomă ca și cea a lui Soames Forsyte. Dar Bennett n-a cunoscut totuși în evoluția propriei sale personalități conștiința păcatului și izolarea în care s-a cufundat Sophia, n-a fost silit să renunțe la o bună parte din existență, să se închidă într-un mod anost de viață al cărui unic obiectiv să fie asigurarea și consolidarea securității materiale, și asta cu toate că, așa cum am văzut, preocupările materiale nu i-au fost nici lui total indiferente. Mai curînd am tenta să vedem în acest sens schițarea unui autoportret în Cyril Povey.

Pe de altă parte „Constance sînt eu“ îl reprezintă chiar mai bine, pentru că fondul său suflesc, robustețea sa interioară, resemnarea în fața tribulațiilor sorții, împăcarea cu sine și cu semenii sînt tot atîtea calități demonstrate deopotrivă de Constance și de Bennett. Calitățile intrinsece ale stilului său : franche-

tea, meticulozitatea, abundența copioasă, soliditatea, buna dispoziție, bunul-simț, integritatea, sînt tot atîtea virtuți demonstrate de Constance în tranzacțiile ei cotidiene cu cei din jur. Iată de ce ni se pare falsă oricare din aserțiunile care ar situa-o pe una din surorile Baines deasupra celeilalte, așa cum se întîmplă în multe dintre comentariile asupra acestei cărți.

Teza potrivit căreia Constance este personajul principal se sprijină pe considerente de ordin genetic. După cum se poate citi în prefața autorului, reprodusă și în versiunea românească a cărții, prima intenție a lui Bennett asupra romanului *Două vieți* o privește pe Constance. Ea oferă tema inițială: ravagiile virtuții asupra fizicului uman, transformarea unei făpturi atrăgătoare într-o masă somatică informă, destrămarea funcționalității grațioase în grotesc. Ideea introducerii unui destin paralel care să sublinieze această teză și totodată să furnizeze elementele unei punctări divergent-contrastive, îi vine autorului mai tîrziu, cînd se naște ambiția de a exploata creator supralicîtînd modelul oferit de Maupassant în romanul său *Une vie*. Deci Sophia ar reprezenta doar elementul de referință, derivat, secundar. Apoi însuși finalul cărții ne-o arată pe Constance biruitoare din confruntarea cu Sophia și cu viața în genere. Deși înfrîntă în planul domestic cel mai intim, trebuind să cedeze pe rînd în fața extravaganțelor soțului și fiului, în conviețuirea cu Sophia din partea a IV-a a cărții se dovedește a fi mai tenace — impunîndu-și punctul de vedere, necedînd niciodată, menținîndu-se pe poziții și, în final, supraviețuind surorii mai tinere.

Pe de altă parte, ideea că Sophia este investită cu mai multă greutate se sprijină pe faptul că traiectoria destinului ei exemplifică o evoluție reală, întreaga mișcare a cărții fiind determinată de această evoluție. În fiecare etapă Sophia este expusă experienței, șocurilor și alegerii. Posedînd inteligență, frumusețe și un egoism aprig, puternic conturat, Sophia este cea care determină celelalte personaje să facă jocul dorințelor și aspirațiilor ei. Învățînd treptat lecțiile aspre ale experienței, Sophia ajunge să nu mai aibă nevoie de nimeni. Ironia romanului rezidă mai ales în faptul că, ajunsă în Franța, la Paris, Sophia se în-

mormintează timp de trei decenii în pensiunea pe care o conduce, boicotînd prilejurile ce i se oferă de a se rafina și de a se realiza în plan uman. Valorile orășelului de provincie, Bursley, nu se lasă pînă la urmă subminate de „valorile“ pariziene. În afara unor însemne exterioare pur vestimentare, Sophia nu aduce îndărăt la Bursley decît o sumă respectabilă și aerul exotic al altor așezări și convenții. Și totuși cine poate nega că Sophia nu se întoarce victorioasă la Bursley din îndelungatul ei exil, înfirmînd pronosticurile obștei care îi prevestise ruina și mizeria. În fond, Sophia a avut tăria să evite destinul lui Gerald Scales și s-a întors la Bursley cu fruntea sus și cu mulțumirea de a-și fi hotărît singură calea. Nu trebuie să uităm că Sophia nu avea nici orizontul, nici sensibilitatea și mai ales nici experiența și securitatea materială a lui Lambert Strether din romanul *Ambasadorii* al lui Henry James. Acesta, venit la Paris din Wootlett, Massachusetts, suferă șocul produs de colapsul valorilor puritane, realizînd condiția sa de provincial mărginit care își irosise în chip nesăbuit virtualitățile. Apoi nu trebuie să uităm că Sophia nu beneficiază în romanul lui Bennett de poziția pe care o ocupă Strether în romanul lui James. El este conștiința centrală, privilegiată printr-o inteligență și printr-o sensibilitate ieșite din comun. Lambert Strether este nu numai un imens rezervor de impresii, el este cea mai sensibilă placă fotografică. Impresionabilitatea sa este însă pusă la adăpost de poziția sa retrasă, neutră și centrală totodată în raport cu experiența. Strether domină experiența în timp ce Sophia e amenințată să fie dominată de ea. Faptul că Sophia supraviețuiește fără a se deprava, fără a se degrada iremediabil reprezintă titlul ei de glorie. Valorile puritane și provincialismul ei funciar i-au dat tăria să supraviețuiască în lumea străină și total diferită în care soarta o abandonase fără nici cel mai mic sprijin. Ironia poziției sale este că totuși a trebuit parțial să renunțe la identitate, să se depersonalizeze și chiar să se dezumanizeze. Faptul că printre turiștii care poposesc între zidurile pensiunii ei respectabile, Sophia este tratată drept fosta proprietară, doamna Frensham, este dovada succesului acestei disimulări fortuite. Numai abandonîndu-se unui

atare mimetism, se pare, Sophia a evitat implicările ulterioare într-o modalitate de viață pentru care nu era deloc pregătită sau în orice caz pentru care nu poseda acumulările lui Strether. Așadar, comparația cu James nu poate să-l pună în umbră pe Bennett. Situațional, ambele cazuri, ale lui Strether și al lui Sophia, sînt strîns și logic motivabile. Diferența rezidă, credem, în faptul că James experimenta asupra naturii romanului și implicit asupra naturii umane și pentru aceasta crea condiții ideale personajului său, în timp ce Bennett, credincios realismului tradițional, se străduia să observe mai exact și să transcrie întimplări ce purtau în primul rînd pecetea autenticului oricît de impur ar fi fost acesta. Strether este globul de cristal al unei conștiințe active ce străjuiește dinamica întrepătrunderii dintre două mentalități; Sophia este mingea de carne și sînge la discreția împrejurărilor și ciocnirilor cu o lume instabilă și plină de neprevăzut. Prin comparație, romanul lui James respiră atmosfera pură a ideilor, impresiilor și sentimentelor distilate, în timp ce romanul lui Bennett se împărtășește din aerul vlăguit al activităților, senzațiilor și trăirilor brute desprinse din vălmășagul experiențelor comune și obișnuite. Romanul jamesian este o ilustrație a unei ipoteze și a unei virtualități; romanul bennettian este consemnarea unei plauzibilități și a unei evidențe.

Reiese, credem, destul de limpede din cele enumerate mai sus că rolul jucat de Sophia nu este cu nimic mai prejos decît cel deținut de către Constance. Cosmopolitismului uneia i se opune autohtonismul celeilalte, tendinței centrifuge a uneia, tendința centripetă a celeilalte. Și, într-adevăr, dacă ne gîndim la consumul nervos și la insecuritatea personajului, la șocurile cu consecințe imediate la care este expusă Sophia de-a lungul întregii sale existențe, nu ne mai poate intriga faptul stingerii ei o clipă mai devreme și nu mai putem resimți această moarte ca pe o înfrîngere.

De fapt moartea este o prezență permanentă în roman, în fiecare din cele patru cărți; sub o formă sau alta, natural sau accidental, părăsesc scena o sumă de personaje: John Baines, doamna Baines, mătușa Harriet, Daniel Povey, Rivain, Chirac,

tentativa de sinucidere a Mariei Critchlow, Gerald Scales, Sophia, Constance... Rînd pe rînd un obstacol din calea progresului acțiunii este înlăturat, o nouă etapă străbătută, și încetul cu încetul sîntem pregătiți să dăm față cu Marele Necunoscut. În felul acesta moartea capătă o notă familiară, o justificare și un rol, acela de a jalona continuitatea, de a consemna mutabilitatea, caracterul tranzitoriu al prezentului perpetuu al existenței. Romanul debutează cu o sumă de personaje și se încheie cu o sumă de personaje. Am zice că distribuția este în mare aceeași, numai că rolurile au alți titulari. Și de aici o oarecare varietate. Dar la drept vorbind nu este Constance o replică fidelă a mamei sale, doamna Baines? Nu este ea confruntată cu aceeași dilemă? Dar, spre deosebire de mama sa, Constance nu va accepta să se dezrădăcineze la sfîrșitul vieții și nu va repeta exilul cvasiforțat la Axe al doamnei Baines. Alte măști, aceeași piesă, numai că istoria nu se repetă niciodată întocmai. Viața rezervă fiecăruia suficiente ocazii inedite ca să merite să fie trăită și ca povestea ei să merite să fie transmisă.

Și dacă într-adevăr așa stau lucrurile — cititorul avînd aici ultimul cuvînt — atunci mai curînd vom vorbi despre viață în totalitatea săvîrșirilor ei, despre povestea bătrinelor femei ca fiind principala preocupare a lui Bennett.

Nu timpul anulator, ci timpul concretizator, nu distanța ce separă evenimentele, ci senzația de continuu, pe care ne-o oferă însumarea lineară a petrecerii lor, stă la temelia concepției lui Bennett. Timpul transformă într-adevăr și își lasă pecetea, dar nu nivelează și nu șterge deosebiriile între esențe.

Constance și Sophia la sfîrșitul cărții nu seamănă mai mult între ele decît Constance și Sophia la începutul cărții. E drept, ambele ating un anume prag al vîrstei și poartă povara evidentă a bunăstării tradusă în degenerescența țesuturilor și formelor, dar și la începutul cărții ca adolescente nubile ele nu erau mai deosebite, dacă ne gîndim doar la tinerețea, vioiciunea și vitalitatea lor trupească. Așadar, timpul ne apare numai ca mijlocul de a măsura pe parcurs distanța între schimbările survenite. Ceea ce contează într-adevăr este mai curînd faptul că aceste

schimbări sînt sau nu percepute ca atare, conștiința ținînd uneori perfect pasul cu existența, din această sincronizare rezultînd actul participativ deplin la viață. Rareori, cînd luciditatea limpezește într-atît turbiditatea trăirilor aievea, făcînd ca pentru o clipă conștiința să privească înapoi la calea parcursă, sentimentul nostalgic abia apucă să se înfiripeze, căci emotivitatea nu devine disponibilă prea mult timp pentru o angajare contemplativă. Viața pulsează mai departe și solicită participarea integrală a emotivității și conștiinței la actele și activitățile momentului. Este drept, Sophia trăiește veșnic cu sentimentul păcatului și a erorii săvîrșite, iar în ultima ei confruntare cu experiența, moartea sordidă și degradantă a lui Gerald Scales, are revelația ireversibilității și în același timp a absurdității revoltătoare a îmbătrînirii. Dar să nu uităm că Sophia este într-un permanent conflict cu realitatea, că viziunea sa asupra vieții este călită de lupta cu adversitățile și ca atare judecata sa finală are ceva din asprimea și severitatea ascezei la care a aderat sub imperiul necesității. Și totuși stoicismul ei o scutește de pesimismul sumbru al disperării. În fond, Sophia a dominat vicisitudinile sau s-a adaptat lor, și a făcut aceasta în numele unei nemulțumiri și a unei aspirații, iar mai tîrziu în numele unei sensibilități și moralități ultragiutate.

În limitele înguste ale revoltei sale atît de circumstanțializate social-istoric, Sophia a reputat totuși o victorie. Numai atacurile succesive de paralizie o pot determina să-și tempereze zelul, copleșind-o în cele din urmă cu negurile neînțînței. Dacă ne gîndim însă la Constance, pentru aceasta parvenirea la luciditate este cu totul neesențială. Viața și solicitările cotidianului o acaparează total și o blochează în rutina măruntelor dar vitalelor exercitări casnice. Așa cum o arată și numele, Constance se complăce în consecvență; este permanent egală cu sine și se confundă constant cu mediul de obîrșie. Acceptîndu-și condiția și rolul de continuator și consolidator al tradiției, Constance nu simte nevoia unor abateri de la normele moștenite și de la convențiile înaintașilor. Dimpotrivă, suspectează instinctiv noul, nelăsîndu-se abătută din făgașul respectabilității. Privind în jur în rarele ei

momente de luciditate, ea este cuprinsă de un sentiment de satisfacție: a trăit, adică s-a bucurat de plăcerile vieții și a îndurat servituțiile ei cu aceeași plenitudine a ființării pe care a simțit-o și la cei din preajmă. Instinctul social și cel biologic se confundă în cazul ei și orice necaz sau neîmplinire sînt acceptate în temeiul regăsirii lor la alți membri din sînul aceleiași comunități. Existența devine astfel nu numai acceptabilă, ci și delectabilă prin multitudinea ecourilor, reverberațiilor și reduplicărilor din mediul social. Viața în atari condiții se integrează într-o co-prezență și se împărtășește dintr-o continuitate. Devine act participativ, preluînd prelungirile bucuriei sau ale tensiunii din mediu.

Ceea ce vrea să sublinieze Bennett este tocmai compatibilitatea celor două modalități, complementaritatea lor. Și cînd face acest lucru în *Două vieți*, o face cu acea „atotcuprinzătoare compasiune” — propria sa definire a atitudinii pe care trebuie să o asume romancierul față de realitate. Numai iubind viața și suferind alături de ea poți să o înțelegi fără să o condamni sau chiar să o distrugi. În romanele sale autentice, opere profund realiste, satirizarea este tot atît de departe pe cît este de improbabilă idilizarea sau idealizarea realității. Simțul umorului și al relativității l-au distanțat pe Bennett suficient ca să distingă și să îmbrățișeze contrariile din realitate, dar nu l-au depărtat într-atît încît să nu mai perceapă căldura și omenescul rătăcirilor și scăderilor umane. Față de acestea a manifestat acea compasiune învăluitoare, prezentă numai la sufletele mari și generoase, pentru care comprehensiunea prezentului stă infinit mai presus de discreditarea trecutului sau de suspicionarea viitorului.

ȘTEFAN STOENESCU

TABEL CRONOLOGIC

1867 Arnold Bennett vede lumina zilei la 27 mai în Hanley, unul din cele „cinci orașe“ ale Comitatului Staffordshire. Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, o dată cu revoluția industrială, iau ființă aci primele cupatoare de ars caolinul, îndeletnicire care cîștigă teren alături de manufactura postavului. Strămoșii lui Bennett, agricultori la origine, se vor înrola în aceste ocupații semi-industriale reușind cu dîrzenia și tenacitatea insuflată de metodism să asigure continuitatea neamului. Părinții viitorului romancier, căsătorii în 1886, se desprind din această plămădă socio-culturală. La 29 de ani tatăl, Enoch, se apucă de studii juridice deși are o familie numeroasă. Mama, Sarah Ann (născută Longson), face o figură palidă pe lîngă soț. Retrasă și surmenată, asaltată de grijile menajului, nu va avea autoritate în fața copiilor. Tatăl, însă, voluntar pînă la absurd îi va copleși impunîndu-le felul său de a vedea. Conflictul între autoritatea paternă și instinctul de conservare al personalității fiului va reprezenta mai tîrziu tema celor mai reușite plăsmuiri ale scriitorului. Fundalul acestora îl va forma sordidul regiunii „celor cinci orașe“ care astăzi constituie laolaltă, concentrația

urbană Stock-on-Trent cu aproximativ 250.000 locuitori. Rigiditatea bigotismului metodist va conferi un caracter apăsător atmosferei romanelor regionale ale lui Arnold Bennett.

A doua reformă electorală. Juriul salonului oficial de pictură de la Paris respinge lucrări de Renoir, Monet, Sisley, Cézanne. Karl Marx (1818—1883), *Capitalul*, vol. I; Anthony Trollope (1815—1882), *Ultima cronică din Barset*, roman ce încheie seria Barsetshire; Ouida (Marie Louise de la Ramée), (1839—1908), romancieră prolifică și extrem de populară în epocă, *Sub două drapele*. Giuseppe Verdi (1813—1901), *Don Carlos*; Richard Wagner (1813—1883), *Maestrii cîntărești*.

1868. Dostoievski (1821—1881), *Idiotul*; Robert Browning (1812—1889) începe publicarea monumentalului poem *Inelul și cartea*.

1869. Inaugurarea Canalului de Suez. Dmitri Mendeleev (1834—1907) publică lucrarea *Încercare a unui sistem al elementelor*; John Stuart Mill (1806—1873), important gânditor empirist-utilitarist victorian, eseul *Subjugarea femeilor*; Matthew Arnold (1822—1888), *Cultură și anarhie*, reacție la evenimentele ce au impus adoptarea reformei din 1867; Flaubert (1821—1880), *Educația sentimentală*; Lev Tolstoi (1828—1910), *Război și Pace*.

1870. Războiul franco-german. Charles Dickens (1812—1870) publică *Misterul lui Edwin Drood*, rămas neterminat; poetul și pictorul preraphaelit D. G. Rossetti (1828—1882), *Poeme*.

1871. Comuna din Paris. Charles Darwin (1809—1882), *Descendența omului*; antropologul comparatist Edward Taylor studiază animismul în lucrarea sa *Cultura primitivă*. Algernon Charles Swinburne (1837—1909) publică *Cîntece înaintea zorilor*, cel mai important volum de poezie politică de la Shelley și Byron. Verdi compune *Aida*.

1872. George Eliot (1819—1880) publică *Middlemarch*, culmea cea mai înaltă a romanului victorian; Lewis Carroll (1832—1898), *Prin oglindă*; Samuel Buttler (1835—1902), *Erewhon*,

sau dincolo de munți; Alfred Tennyson (1809—1892) încheie ciclul de poeme epice *Idilele regelui*.

1873. J. S. Mill, *Autobiografie*; Jules Verne (1828—1905), *Ocolul pământului în 80 de zile*; Arthur Rimbaud (1854—1891), *Un anotimp în infern*; Walter Horatio Pater (1839—1894), *Studii de istoria Renașterii*, Biblia estetismului în Anglia victoriană.

•

1874 Copilul Bennett realizează primul contact cu literatura de imaginație. *Rățușca cea urâtă* a lui Hans Christian Andersen, consemna mai târziu autorul... „a stîrnit în mine melancolia vieții... Stăruie în amintire ca o povestire lungă și întortocheată, plină de aluzii vagi și misterioase: udă de lacrimile lucrurilor...”.

Thomas Hardy (1840—1928) publică *De parte de mulțimea dezlănțuită*. Claude Monet (1840—1926) pictează *Impresie: răsărit de soare*. Modest Mussorgski (1839—1881) compune *Boris Godunov*.

1875. Anglia devine principalul acționar al Companiei Canalului de Suez. Trollope scrie *Felul în care trăim*.

1876. Louis Pasteur (1822—1895) infirmă experimental teza generației spontanee. Acusticianul american Alexander Graham Bell (1847—1922) inventează telefonul. Se inaugurează în prezența lui Wagner festivalul de la Bayreuth. Herbert Spencer (1820—1903) începe publicarea lucrării *Principii de sociologie*. Stéphane Mallarmé (1842—1898): *După amiaza unui faun*; Gerard Manley Hopkins (1844—1889) scrie marea sa odă *Naufragiul navei „Deutschland”* (publicată în 1918). Auguste Renoir (1841—1919) pictează *Nud în soare*. Johannes Brahms (1833—1897) compune *Simfonia No. 1*. Edward Grieg (1843—1907), muzica la *Peer Gynt*.

1877. Thomas Edison (1847—1931) descoperă principiul fonografului. David Hughes (1831—1900) inventează microfonul. Lev Tolstoi publică *Ana Karenina*; Emile Zola (1840—1902), *Cîrciuma*.

1878. Don Marcelino de Santuola descoperă picturile preistorice din peștera Altamira. Apare lucrarea fundamentală a lui Friedrich Engels (1820—1895), *Anti-Dühring*. Hardy, *Întoarcerea băștinașului*. Edgar Degas (1834—1912) pictează tabloul *Balerină*.

1879. George Meredith (1828—1909) atinge culmea creației sale, în romanul *Egoistul*; Henrik Ibsen (1828—1906), *Nora sau Casa păpușilor*.

1880—1884 Familia se mută în orașelul Burslem la numărul 205 de pe Walterloo Road. Aici familia avocatului Enoch Bennett va cunoaște prosperitatea și confortul de tip victorian. Biblioteca familiei va număra în curînd 1 000 de volume. Arnold și fratele său mai mic, Frank, frecventează „Școala medie” din orașelul Newcastle-under-Lyme. Notele bune obținute îl îndreptătesc să aspire la continuarea studiilor în direcția arhitecturii spre care se simte atras. Tatăl său hotărăște însă ca Arnold să îmbrățișeze cariera juridică. Acesta eșuează încă de la primul examen.

1880. Zola : *Nana* și *Romanul experimental*.

1881. Henry James (1843—1916), *Portretul unei doamne*; Dostoievski, *Frații Karamazov*; Ibsen : *Strigoii*. Paul Cézanne (1839—1906), *Autoportret*.

1882. Robert Koch (1843—1910) descoperă bacilul tuberculozei.

1883. Friedrich Nietzsche (1844—1900) începe publicarea lucrării *Așa grăit-a Zarathustra*; Mihai Eminescu (1850—1889), *Poesii*; Guy de Maupassant (1850—1893), *O viață*; Robert Louis Stevenson (1850—1894), *Comoara din insulă*; Anton Bruckner (1824—1896), *Simfonia a șaptea*.

1884. A treia reformă electorală. Ia ființă Societatea fa-bienilor condusă de soții Webb, G. B. Shaw și H. G. Wells. Apare lucrarea lui Engels, *Originea familiei, a proprietății private și a statului*. Mark Twain (1835—1910) publică

Aventurile lui Huckleberry Finn; Joris-Karl Huysmans (1848—1907), *În răspăr*; George Moore (1852—1933), romanul *Nevasta unui cabotin*.

1885—1889 Arnold Bennett devine funcționar fără sim-brie în biroul tatălui său. Dezvoltă o pasiune pentru desen și acuarelă urmînd cursurile serale la Institutul Wedgwood; execută copii după marii maeștri. Ouida și Zola, singurii romancieri citați pînă la această dată, sînt gustați mai ales pentru scenele erotice. Bennett scrie după *Circiuma* lui Zola un serial care este însă respins de gazeta locală *The Staffordshire Knot*. Îi sînt totuși acceptate, fără semnătură, o serie de scurte reportaje. Învăță în taină stenografia în sis-temul Pitman. În martie 1889 pleacă la Londra pen-tru a scăpa de sub tutela părintelui. Aici se anga-jează ca secretar stenograf într-un birou de avocatură.

1885. Pictorul american James Whistler (1843—1903) rostește la Londra celebra *Conferință de la ora zece*, în care reclamă independența totală a artei față de public, natură și socie-tate. Zola publică *Germinal*; Maupassant, *Bel-Ami*. Are loc premiera la Birmingham a oratoriului *Viață și moarte* de Charles Gounod (1818—1893).

1886. Apare *Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane* de Engels. Nietzsche publică *Dincolo de bine și de rău*; Hardy, *Primarul din Casterbridge*; James, *Prințesa Cassamassima*; R. L. Stevenson, *Ciudatul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde*; Rimbaud, *Iluminările*; George Seurat (1859—1891), *Duminica la Grande Jatte*, lucrare spe-cifică divizionismului. Jean Moréas publică *Manifestul sim-bolist*.

1887. Walter Sickert (1860—1942), pictor și critic, impresio-nist, fundează „Clubul noii arte engleze”. Edmond de Gon-court (1822—1896) începe, după moartea fratelui său Jules (1830—1870), publicarea fragmentară a *Jurnalului intim*, re-

dactat de ei. Verdi, *Otello*; César Frank (1822—1890), *Simfonia în re minor*.

1888. Wilde, *Prințul fericit și alte povestiri*; doamna Humphrey Ward (1851—1920) publică romanul *Robert Elsemere*. James Ensor (1860—1949) pictează *Intrarea lui Christ în Bruxelles*. Ceaikovski (1840—1893) compune *Simfonia nr. 5 în mi minor*.

1889. Ia ființă din inițiativa lui Engels Internaționala a II-a. Turnul internațional de la Paris are drept simbol Turnul de oțel proiectat de Gustave Eiffel (1832—1923). Henry Bergson (1859—1941), *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*; Twain, *Un Yankee la Curtea regelui Arthur*; Jerome K. Jerome (1859—1927) se impune ca umorist cu *Trei într-o barcă* și volumul de eseuri *Gîndurile trîndave ale unui leneș*. William Butler Yeats (1865—1939) debutează cu volumul *Rătăcirile lui Oisín*; Bennett va recunoaște în chiar primele versuri din acest volum timbrul inconfundabil al unei mari sensibilități. Apar *Eseurile fabiene* ale viitorului dramaturg George Bernard Shaw (1856—1950); Van Gogh (1853—1890) pictează *Noapte instelată*. Richard Strauss (1864—1949) compune poemul simfonic *Moarte și transfigurație*.

1890 Sub influența unui coleg de birou, Bennett devine bibliofil. Compilează un dicționar bibliografic al cărții rare aflate la „British Museum”. Pentru a-și umple singurătatea — înoată, joacă tenis, frecventează concerte și vizitează galerii, ia lecții de franceză și de pian.

Filozoful pragmatic american William James (1842—1910), fratele romancierului, publică *Principiile de psihologie*, unde expune teoria fluxului conștiinței care a avut o mare înflorire asupra romanului experimental (Dorothy Richardson, Joyce, Virginia Woolf). Antropologul James Frazer (1854—1941) publică lucrarea *Creanga de aur*, în care

dezbate problemele totemismului și tabu-urilor; Maurice Maeterlinck (1862—1949), *Pelléas și Mélisande*; pictorul norvegian Edward Munch (1863—1944) realizează tabloul *Ge-lozie*.

1891 Bennett se mută în casa de la nr. 5 Victoria Grove din suburbia Chelsea, proprietatea lui Frederick Marriott în a cărei familie și cerc de prieteni va găsi o atmosferă culturală efervescentă. Seri de audii din muzica lui Bach, Gluck, Beethoven, Liszt, Saint-Saëns și Ceaikovski. Bennett câștigă concursul deschis de revista *Tit-Bits*, pentru cea mai reușită parodie după un roman senzational de Grant Allen. Întreprinde o lectură sistematică a măștrilor. Atenția sa se îndreaptă cu precădere spre Maupassant, frații Goncourt și Turgheniev. Scribe nuvele lipsite de valoare artistică pentru diferite reviste, printre care și celebra *The Yellow Book*.

Ia ființă „Clubul stihuitorilor“ („*The Rhymers' Club*“), al căror ideal este poezia pură, fundat de W. B. Yeats; printre cei mai de seamă membri: Arthur Symmons, Ernest Dowson și Lionel Johnson. Hardy publică *Tess D'Urberville*; George Gissing (1857—1903), *Noua Uliță a Scribilor*, cel mai important roman al său; William Morris (1834—1896), *Vești din Utopia*; Ambrose Bierce (1842—1914 ?), *Povestiri cu militari și civili*, Wilde. *Intențiuni* (eseuri) un important document teoretic al estetismului englez, și romanul *Portretul lui Dorian Gray*; Shaw *Chintesența ibsenismului* (eseuri). Gauguin (1848—1903) pleacă în Tahiti, unde pictează în acest an *Ia Orana Maria*; Henry de Toulouse-Lautrec (1864—1901), afișul litografic *Moulin Rouge*.

1892. Arthur Conan Doyle (1859—1930), *Aventurile lui Sherlock Holmes*; Rudyard Kipling (1865—1936), *Balade de cazarmă*.

1893 Bennett intră în redacția revistei *Woman (Femeia)* descoperindu-și vocația de gazetar. Semnează rubrica cărților noi, aici și la alte reviste, printre care prestigioasa *The Academy*, cu profil pur literar. În epoca edwardiană va fi unul din condeiele cele mai ascultate ale criticii de consemnare. Debutază și în calitate de cronicar dramatic.

În Anglia : perioadă de recesiune economică însoțită de o radicalizare a mișcărilor revendicative muncitorești. Vladimir Ilici Lenin (1870—1924) organizează și conduce cercurile marxiste din Petersburg. Arhitectul Victor Horta (1861—1947) realizează la Bruxelles „Hotel Tassel” cea mai pură întruchipare a stilului *Art Nouveau*. Verlaine conferențiază la Oxford și Londra. Wilde scrie *Salomea* și *Evantaiul doamnei Windermere*; Francis Herbert Bradley (1846—1924) publică *Aparență și realitate*, eseu filozofic care a făcut epocă, influențându-l pe T. S. Eliot. Verdi, *Falstaff*; Ceaikovski, *Simfonia nr. 6 în si minor* „Patetică”; Antonin Dvořák (1841—1904), *Simfonia a 9-a în mi minor* „Din Lumea nouă”.

1894—1895 Bennett se decide să se apuce de primul roman. Idealul estetic rămîne în continuare cel francez (Flaubert, frații Goncourt). Richard Larch, protagonistul romanului *Un bărbat din nord (A Man From the North)*, este și el originar din „regiunea celor cinci orașe”. Editorul John Lane acceptă cartea, dar amîină timp de mai mulți ani publicarea ei.

1894. Apare revista *The Yellow Book* care împrumută numele său decadei a zecea, denumită și galbenă. George Moore publică *Esther Waters*, cel mai reprezentativ roman naturalist din literatura engleză; Kipling, *Cartea Junglei*; Shaw, *Profesiunea doamnei Warren*; Beatrice Potter Webb (1858—1943), împreună cu soțul ei Sydney, publică *Istoria trade-unionismului*. Aubrey Beardsley (1872—1898) realizează vestitele ilustrații la *Salomea* lui Wilde.

1895. A. S. Popov (1859—1906) inventează antena de radio recepție. Frații Auguste și Louis Lumière (1862—1954 și 1864—1948) inventează cinematograful. Röntgen (1845—1923) descoperă razele X. Sidney Webb (1859—1947) pune bazele instituției de învățământ „The London School of Economics”. H. G. Wells (1866—1946) publică *Mașina timpului*, printre primele lucrări de „science fiction”; Wilde, *Importanța de-a fi onest*, cea mai înaltă culme a teatrului victorian; Paul Valéry (1871—1945) scrie eseu *Introducere la metoda lui Leonardo Da Vinci*. Munch, realizează litografia *Țipătul*; John Singer Sargent (1856—1925), pictor american, cel mai căutat portretist al epocii edwardiene, își cristallizează stilul în bine cunoscutul *Portret* al lui *Graham Robertson*.

1896 Încep notările de o viață din *Jurnalul lui Arnold Bennett*. Excesiva atenție dietetică și vestimentară ca și punctualitatea de ipohondru a tabieturilor romancierului dezvăluie o fațetă semnificativă a temperamentului său de observator precaut, minuțios, și exact, preocupat de consistența realismului său.

Marconi (1874—1934) patentează, în Anglia, telegrafia fără fir. Alfred C. Northcliffe (1862—1922) înființează cotidianul de mare tiraj *Daily Mail*. Hardy, publică *Jude neștiutul*; Shaw, *Nu se știe niciodată*; Anton Cehov (1860—1904), *Pescărușul*. Richard Strauss compune poemul simfonic *Așa grăit-a Zarathustra*; Giacomo Puccini (1858—1924), *Boema*.

1897 Bennett citește pentru prima oară (la 30 de ani!) *David Copperfield*. Face prima vizită la Paris; închiriază la Londra o casă proprie; începe să scrie teatru ca urmare a experienței acumulate în arta spectacolului: piese de salon sau farse într-un act. Începe colaborarea de o viață cu Eden Phillipotts, scriitor minor extrem de fecund și întreprinzător.

Vădește ambiția profesionalizării ; urmărește independența materială și eliberarea de servitutea unor ocupații permanente.

Afacerea Dreyfus. Rudolf Diesel (1858—1913) inventează motorul care îi poartă numele. Henry Havelock Ellis (1859—1939) publică *Studii de psihologie sexuală*, cea mai importantă contribuție edwardiană în domeniul științelor comportamentului uman. Gissing, *Virtețul*; Wells, *Omul invizibil*; James, *Ce știa Maisie*; Somerset Maugham (1874—1965), *Liza of Lambeth*, roman în formulă naturalistă ; Shaw, *Discipolul diavolului*; Ensor, *Măștile și moartea*. Walter Sickert, pictorul cel mai apropiat ca manieră de naturalismul bennettian, realizează cunoscuta pinză *Vechiul Bedford*, înfățișând publicul de la galeria teatrului de music-hall cu același nume ; Auguste Rodin (1840—1917) sculpează, *Monumentul lui Balzac*. Richard Strauss compune *Don Quijote* ; Paul Dukas (1865—1935), *Ucenicul vrăjitor* ; George Enescu (1881—1955), *Poema română*.

- 1898 Apare romanul lui Bennett *Un bărbat din nord* căruia critica îi face o primire relativ favorabilă. Simultan, publică *Journalism for Women (Ziaristica pentru femei)*, un manual elaborat pe baza experienței sale de redactor.

Soții Curie izolează radiul. Gheorghe Plehanov (1856—1918), *Rolul personalității în istorie* ; Joseph Conrad (1857—1924), *Negrul de pe „Narcis“* ; John Galsworthy (1867—1933), *Jocelyn* ; Shaw, *Caesar și Cleopatra*.

- 1899 Bennett se hotărăște să reușească ca autor de seriale ; ciștigurile sînt substanțiale, dar nu spre profitul integrității artistice. Eforturile de a-și ameliora defectele articulatorii rămîn fără rezultat. Lucrează la al doilea roman : *Anna of the Five Towns (Ana din regiunea celor cinci orașe)*. Modelul l-a constituit

romanul lui George Moore, *Nevasta unui cabotin*. Lucrul la acest roman se dovedește mai anevoios, mai ales că, după propria sa mărturisire, făcuse greșeala de a se fi expus lecturilor din Meredith și din doamna Humphrey Ward în loc să se rezume la influența fraților Goncourt.

Izbucnește Războiul burilor (1899—1902). James publică *Virsa dificilă*; Frank Norris (1870—1902), *Mc. Teague*; Cehov *Trei surori*; Yeats, *Vîntul printre trestii*. Arthur Symons (1865—1945), *Mișcarea simbolistă în literatură*, carte ce îi va înfrui pe Yeats și pe Eliot. Cu *Variațiuni pe o temă originală-Enigma*, op. 36, Edward Elgar (1857—1934) face ca muzica engleză să renască, după ce dispăruse încă din secolul XVII, o dată cu Henry Purcell.

1900 Bennett lucrează la romanul ficțional pe tema hotelului de lux. *The Grand Babylon Hotel* este o fantezie pe cît de extravagantă pe atît de caracteristică lumii edwardiene. Scris cu sclipitoare vervă, romanul ocupă un loc de frunte în seria succeselor literaturii de divertisment. Se retrage din redacția revistei *Woman* strămutîndu-se la țară, în comitatul Bedfordshire, unde achiziționează o mică fermă. Scrie cîteva seriale cu tentă autobiografică: *Adevărul despre un autor* și *Cum să devii autor*.

Teoria cuantică a radiației este publicată în Germania de către Max Planck. Are loc zborul primului Zeppelin. Sigmund Freud (1856—1939) publică *Interpretarea viselor* — tradusă în engleză în 1913; Joseph Conrad, *Lord Jim*; Wells, romanul *Dragostea și domnul Lewisham*; Galsworthy, *Villa Rubein*; Theodore Dreiser (1871—1945), *Sora Carrie*. Picasso se stabilește la Paris. Elgar compune oratoriul *Visul lui Gerontius*; Puccini, *Tosca*; Jan Sibelius (1865—1957), *Finlanda*, poem simfonic.

1901 Bennett termină *Anna din regiunea celor cinci orașe*, primul roman important al carierei sale. Tratează despre tirania, rigiditatea, închistarea, severitatea paternă; ravagiile pe care le fac acestea în viața oamenilor. Romanul trece aproape neobservat, dar îi câștigă admirația lui Wells și Conrad.

Marconi reușește prima legătură radio între Europa și America. Frank Norris publică *Caracatița*; Kipling, *Kim*; Wells, *Primii oameni pe lună*; Thomas Mann (1875—1955), *Casa Buddenbrook*; August Strindberg (1849—1912), *Dansul morții*. Serghei Rahmaninov (1873—1943), compune *Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră*; Enescu, *Rapsodia română nr. 1*; compozitorul de origine engleză Frederick Delius (1862—1934) compune opera *Un Romeo și Julieta de țară*, după o povestire de Gotfried Keller.

1902 Moare Enoch Bennett, tatăl scriitorului. Agonia ultimelor luni de viață va fi scrupulos redată în romanul *Clayhanger*. Bennett mai scrie două seriale, face ziaristică și începe lucrul la al treilea roman de ținută, *Leonora*.

Rutherford și Soddy publică teoria dezagregării materiei. Apare săptăminalul *The Times Literary Supplement*, tribună de dezbateri a producției de carte în Anglia secolului nostru. Benedetto Croce (1866—1952), *Estetica privită ca știință a expresiei și lingvistică generală*. Conrad publică noveleta *Inima întunericului*, capodoperă ce anunță literatura modernistă; Henry James, *Aripile porumbiței*; Cehov, *Unchiul Vanja*; Maxim Gorki (1868—1936), *Azilul de noapte*; John Masefield (1878—1967), *Baladele mării*. Mahler compune *Simfonia nr. 5*; Enescu, *Rapsodia română nr. 2*; Debussy, opera *Pelléas și Mélisande*, pe un libret de Maeterlinck.

1903 Arnold Bennett întreprinde o călătorie în Algeria. La 15 martie face prima călătorie la Paris. Reia romanul *Leonora*, în care se prefigurează tema scurgerii necruțătoare și ireversibile a timpului, exploatată ulterior în *Două vieți*.

17 noiembrie. Luînd cina în localul „Duval” din Rue de Clichy se petrece acel eveniment care va declanșa ideea germinatoare a romanului *Două vieți* (vezi *Cuvîntul autorului*, publicat la începutul tălmăcirii romanului de față).

Pavlov (1849—1936) face la Madrid comunicarea privind reflexele condiționate. Frații Wright realizează primul zbor cu aeroplanul în Carolina de Nord. Prima linie de asamblare a automobilelor pentru producția de masă este pusă în funcțiune de Ford, la Detroit. G. E. Moore publică *Principia Ethica*, una dintre cele mai influente lucrări de filozofie ale timpului; H. James, *Ambasadorii*; Butler, *Și tu vei fi țărîină*; Romain Rolland (1866—1944) începe publicarea volumelor din *Jean-Cristophe*; Shaw, *Om și supraom*. Richard Strauss compune *Simfonia domestică*; Puccini, *Madame Butterfly*.

1904 Bennett își asigură un venit fix lunar care îl scutește de puzderia colaborărilor mărunte. La Paris îl cunoaște pe tinărul romancier W. Somerset Maugham și se bucură de compania tinerei pictorițe americane Thomasson. Împreună cu Eden Phillipotts scrie piesa *A Credit to Human Nature* (*Spre lauda naturii umane*) reintitulată *Christina*. Pentru a reda atmosfera cazinourilor vizitează Monte Carlo. Prietenia cu Wells, realizată mai ales prin corespondență, se consolidează.

John Ambrose Fleming (1849—1945) patentează lampa diodică inaugurînd era electronicii. Marele fizician Ernest Rutherford (1871—1937) publică lucrarea *Radioactivitatea*. Ia

ființă la Londra „Gruparea Bloomsbury“, din care fac parte o serie de viitoare personalități ale vieții culturale britanice dintre cele două războaie mondiale : John Maynard Keynes, Lytton Strachey, E. M. Forster, Vanessa Bell, Virginia Stephen și viitorul său soț, Leonard Woolf. La Londra există 11.000 de trăsură, dar numai două taximetre. Apare ultimul roman al lui Henry James, corolarul activității sale de făuritor de ficțiune, *Potirul de aur* ; Conrad publică capodopera sa *Nostromo* ; Galsworthy, *Insula fariseilor* ; Anton Cehov, *Litava cu vișini* ; A. C. Bradley (1851—1935), eminent shakespearolog, *Tragedia shakespeariană*. Claude Monet pictează *Nuferii* ; Brâncuși se instalează la Paris

1905 După o serie de romane comerciale în foileton Bennett lucrează la al treilea roman din seria *Celor Cinci Orașe*, *Iubire sacră și profană*, al cărui titlu a fost reluat parodic de romanciera Iris Murdoch în *Mașina de iubire sacră și profană* (1974). Cartea se vrea senzațională, mimînd stilul fantezist și melodramatic al lui Ouida. H. G. Wells pune degetul pe rană cînd constată lipsa de maturitate a autorului care probabil „n-a iubit și n-a plîns niciodată“. Bennett, deși nevoit să recunoască temeinicia criticii lui Wells, îl atacă la rîndu-i pentru excesele de ilaritate din *Kipps*.

Albert Einstein (1879—1955) formulează teoria mișcării browniene și teoria relativității restrînse. Salonul de toamnă de la Paris : prima expoziție a pictorilor fovi (Matisse, Rouault, Derain ș.a. cărora li se alătură acum Braque, Dufy, Vlaminck). Wells : *O utopie modernă* în care își expune varianta sa a unui program fabian, și romanul *Kipps* ; E. M. Forster (1879—1970), *Unde îngerii se tem să pășească* ; Edith Wharton (1862—1932), *Casa veseliei* ; Conan Doyle, *Întoarcerea lui Sherlock Holmes* ; Edgar Wallace (1875—

1932) repurtează un imens succes cu *Cei patru oameni drepti*; Shaw, *Maiorul Barbara*. Edward Carpenter (1844—1929) marcantă personalitate edwardiană publică poemul *Către democrație*, inspirat după Walt Whitman; alături de Havelock Ellis, Carpenter a făcut o susținută propagandă pentru eliberarea de prejudecățile moralei filistine. Wilde, *De Profundis*. Picasso realizează tabloul *Familie de saltimbanci*. Richard Strauss compune opera *Salomea* pe textul piesei lui Wilde; Debussy, *Marea, trei schife simfonice*; Delius, *O mesă a vieții*, bazată pe *Zarathustra* lui Nietzsche; prima audiere, sub bagheta lui Thomas Beacham, a avut loc la 7 iunie 1909; Enescu, *Simfonia nr. 1*; Mahler, *Simfonia nr. 6 „Tragica“*.

1906 În iulie isprăvește lucrul la *Whom God Hath Joined* (*Cei pe care unindu-i-a Domnul*), unul dintre documentele literare cele mai semnificative ale epocii edwardiene: luare de poziție netă a scriitorului în problema inechității legislației engleze asupra divorțului. Se pare că la această dată relativ târzie (Bennett are 39 de ani), se îndrăgostește pentru prima oară. Obiectul pasiunii sale este Eleanor Green, americană, de 18 ani, cu care dintr-o neînțelegere Bennett se consideră logodit; timp de câteva săptămîni, trăiește euforic iluzia căsătoriei, pentru care face pregătiri minuțioase, anunțîndu-i pe toți cei apropiați.

Constituirea partidului laburist britanic. Aparatul de zbor al lui Traian Vuia (1872—1950), brevetat încă din 1903, se desprinde de sol exclusiv prin forța motorului propriu. Primul film în culori prezentat în Anglia. Upton Sinclair (1878—1968), *Jungla*; P. G. Woodhouse (n. 1881), scriitor umorist, creator de atmosferă edwardiană, publică *Dragoste*

printre put ; Galsworthy, *Bogătașul*, primul și cel mai realizat roman din seria *Forsyte Saga* ; dramaturgul James Barrie (1860—1937), fantezia pentru copii *Peter Pan în parcul Kensington*, ilustrată de Arthur Rackham ; Walter de la Mare (1873—1956), *Poeme* ; Gilbert Keith Chesterton (1874—1936), strălucit om de litere edwardian, publică monografia *Dickens* ; William Archer (1856—1924) influent critic dramatic, campion al modernismului, realizează traducerea integrală a operelor lui Ibsen. Henri Matisse (1869—1956), pictază *Bucuria vieții*, capodopera fauvismului ; Raul Dufy (1877—1953), *Stradă pavoazată*. Mahler compune *Simfonia nr. 7* ; Ralph Vaughan Williams (1872—1958), *Rapsodia Norfolk nr. 1 pentru orchestră* ; Arnold Schoenberg (1874—1951), *Simfonia de cameră nr. 1*.

1907 La 4 iulie Arnold Bennett se căsătorește cu Marguerite Soulie de origine franceză (născută în 1874). Se va afla alături de Marguerite în cei mai productivi ani ai carierei sale. Nepotrivirile și incompatibilitățile dintre cei doi vor duce treptat dar sigur spre o ruptură. Se inițiază și curînd dobîndește o mare competență în scrierea caligrafică rapidă. Citește avid din Goethe, Epictet, Pascal, Emerson, Taine, Herbert Spencer, Marc Aureliu ; exersează asiduu la pian ; își încearcă îndemînarea la compunerea versurilor ; invită la sine și se întreține îndelung cu o serie de prieteni apropiați sosiți din Anglia, și toate acestea, cu o lipsă proverbială de tact, în primele luni ce au urmat căsătoriei. Tctuși ceea ce îl va reclama integral, peste numai cîteva luni, va fi elabोरarea capodoperei *Două vieți*, roman pe care îl anunță dinainte editorului său ca fiind cartea vieții sale, cū indicarea precisă a dimensiunilor (200.000

cuvinte), a datelor de început (8 octombrie 1907) și de încheiere (30 august 1908) ale scrierii, parametri cărora li s-a conformat întocmai. Pentru a-și atinge țelul, Bennett și-a organizat minuțios timpul dedicând zilnic trei ore (între 9,30 și 12,30 a.m.) lucrului la roman.

Kipling primește Premiul Nobel pentru literatură. W. James publică *Pragmatismul*; Galsworthy, *Domeniul*; dramaturgul irlandez John Millington Synge (1871—1909), *Năzdrăvanul occidentului*. James Joyce (1882—1941) debutează cu un volum de poezii lirice, *Muzică de cameră*. Edmund Gosse (1849—1928) publică studiul monografic *Ibsen*; Henry Adams (1838—1918), *Educația lui Henry Adams*; lucrarea va deveni celebră o dată cu ediția din 1918. Henri Rousseau-Vameșul (1844—1910) pictează *Îmblinzitorul de șerpi*; Picasso, *Domnișoarele din Avignon*, tablou ce marchează o cotitură în istoria picturii anunțând cubismul; pictorul englez William Orpen (1878—1931), *O familie din Bloomsbury*. Constantin Brâncuși (1876—1957) începe *Rugăciunea*, expusă la Paris în martie 1910, la Salonul independenților. Mahler compune *Simfonia nr. 8*, „a celor o mie de voci”.

1908 An de vîrf al creației lui Bennett; își scrie capodopera, *Două vieți*. Întors din Franța se avîntă într-o serie de scrieri ocazionale vizînd numai realizări de ordin pecuniar. Totuși la această dată, în plin elan creator, romancierul nu produce nimic anost sau lipsit de viață. Scrie: *Buried Alive (Îngropați de vii)* carte de un comic irezistibil. Începe colaborarea la revista *The New Age*, unde va publica suita de eseuri *Cum să trăiești douăzeci și patru de ore pe zi*. În același periodic, sub pseudonimul Jacob Tonson, semnează rubrica cărților noi, dezlănțuindu-și cu in-

cisivitate spiritul critic și talentul polemic. Revine în Franța, în noua sa vilă de la Fontainbleau, unde va continua să lucreze la *Două vieți*, în ritmul de 10.000 cuvinte săptămînal și, fapt temerar, va reciti *O viață* a lui Maupassant; cartea însă nu-l mai satisface. Pătrunde tot mai mult în cercurile artistice franceze. Printre prietenii pe care le leagă acum se numără și cea cu Maurice Ravel. Între primele două părți ale romanului și următoarele două intervine o pauză de două săptămîni. Lucrul la cartea a III-a, cea mai dificilă, este reluat în ziua în care Bennett împlinea 41 de ani. La mijlocul lui iulie și acest al treilea sfert este gata; începe imediat lucrul la Cartea a IV-a pe care o intitulează simbolic *Ce este viața*. O isprăvește într-o zi de duminică, la 30 august. În octombrie cunoscuta casă de editură „Chapman and Hall” lansează cartea. H. G. Wells scrie: „O carte mare și la propriu și la figurat... sîntem mulțumiți de Bennett al nostru... Avem numai doi romancieri contemporani de marcă sub 50 de ani.” Editorul George Doran publică cartea în America dobîndind stima cititorilor și succes financiar.

Rutherford primește Premiul Nobel pentru fizică. Ezra Pound (1885—1972) se stabilește la Londra unde, în colaborare cu T. E. Hulme, lansează imagismul. Jacob Epstein (1880—1959) realizează sculpturile de la British Medical Council Building de pe Strand. V. I. Lenin scrie lucrarea sa filozofică fundamentală, *Materialism și empiriocriticism*; Anatole France, *Insula pinguinilor*; Kenneth Grahame (1859—1932), *Vîntul printre sălcii*, una dintre cele mai izbutite povestiri animaliere pentru copii; Maeterlinck, *Păsărea albastră*. Brîncuși realizează *Cumînțenia pămîntului*. Georges Braque (1881—1963) pictează *Marele nud*. Mahler, compune

Simfonia Cîntecul pămîntului pentru tenor, contralto și orchestră; Elgar, *Simfonia nr. 1*; Anton Webern (1883—1945), *Passacaglia pentru orchestră*.

1909 Se joacă la „Aldwych Theatre“ din Londra piesa lui Bennett *Ce dorește publicul*, o satiră la adresa noii gazetării ieftine promovată de Lordul Northcliffe. Scrie cel mai izbutit roman comic al său, *The Card (Năzdrăvanul)* demonstrînd că nu trecuse încă de zenitul resurselor sale creatoare. Ies la iveală tot mai frecvent neînțelegerile cu soția sa. Plănuiește o trilogie — însumînd 400.000 cuvinte — plasată tot în „regiunea celor cinci orașe“. În acest scop se documentează asupra istoricului industriilor ceramice și alcătuiește o listă a principalelor evenimente sociale, politice și artistice dintre 1872 și 1882, limitele temporale ale trilogiei.

25 iulie, Senzaționala traversare a lui Blériot într-un aparat de zbor a Canalului Mîneicii. F. T. Marinetti (1876—1944) publică *Manifestul futurist*. Serghei Deaghilev (1872—1929) dă prima reprezentație la Paris cu baletul ruse. Arhitectul american Frank Lloyd Wright (1869—1959) realizează celebra *Robie House*. Beatrice Webb devine co-autoarea celui mai răsunător document oficial din epoca edwardiană, *Raportul minoritar al comisiei pentru legea săracilor*. Wells publică *Tono-Bungay* și *Ann Veronica*; Galsworthy, *Fraternitate*; Florence Barclay (1862—1921) romanul de succes, *Mătăniile*; Gertrude Stein (1874—1946), *Picasso*. Augustus John (1878—1961) pictează importantul studiu de portret, *Robin*; Braque, *Castelul de la Roche-Guyon*; William Orpen, *Omăgiu lui Manet*.

1910 La 5 ianuarie, într-o încăpere a hotelului „Royal York“ din Brighton Bennett începe lucrul la *Clay-*

hanger, primul roman al trilogiei cu același titlu. *Clayhanger* este neîndoios cea de a doua capodoperă a sa.

Winston Churchill (1874—1965), ministrul de interne în cabinetul liberal al lui Asquith, inițiază o reformă a penitenciarelor în urma dezvăluirilor făcute de Galsworthy în piesa sa *Dreptate*. Ziarul *Daily Mail* acordă un premiu de zece mii de lire pentru un zbor între Manchester și Londra. Aurel Vlaicu (1882—1913) pilotează primul avion conceput și construit de el. Peste 100.000 autovehicole înregistrate la Londra (5.000 de trăsură și 6.300 taxiuri). Roger Fry (1866—1934), însemnat critic de artă, organizează la Galeriile Grafton din Londra prima expoziție a postimpresioniștilor. Bertrand Russell (1872—1970) publică, împreună cu filozoful și matematicianul Alfred North Whitehead *Principia Mathematica* (1910—1913), unul din monumentele gândirii edwardiene; Henri Coandă (1886—1972) proiectează și realizează primul avion cu reacție. Forster, *Howards End*; Wells, *Noul Machiavelli*, *Povestea domnului Polly*; Galsworthy, *Dreptate* (piesă); Harley Granville-Barker (1877—1946), renumit pentru montarea modernă a teatrului shakespearian, pune în scenă cea mai izbutită piesă proprie, *Casa din Madras*.

1911 Apare *Hilda Lessways*, al doilea volum al trilogiei *Clayhanger*. Spre sfârșitul anului, Arnold Bennett vizitează timp de șase săptămîni Statele Unite, unde i se face o primire triumfală. Întors acasă publică volumul de impresii *Your United States (Statele Voastre Unite)*; fără să asalteze instituțiile și moravurile americane, cum o făcuse odinioară Dickens, Bennett își îngăduie suficiente comentarii și critici subtil-ironice, subminîndu-și simpatiile cîștigate în această țară.

Conrad : *Sub privirile occidentului* ; Galsworthy, *Patricianul* ; Wharton, *Ethan Frome* ; apare romanul *Dl. Perrin și dl. Trail* de Hugh Walpole (1884—1941), apreciat scriitor edwardian ; debutează romancierul David Herbert Lawrence (1885—1930), cu *Păunul alb* ; Katherine Mansfield (1888—1923), remarcabila povestitoare, formată la școala lui Cehov își face debutul cu volumul *Într-un pension german* ; Stephen Leacock, cunoscut umorist canadian (1869—1944), publică *Romane fără noimă* ; Spencer F. Gore (1878—1914), *Gauguin și connoisseurs*. Brâncuși sculptează *Măiastra*. Fernand Léger (1881—1955) pictează *Cununia* ; Epstein sculptează memorialul Wilde. Stravinsky creează (1882—1971), *Petrușka*, balet într-un act, coregrafia de Mihai Fokin ; Elgar compune *Simfonia nr. 2*.

1912 Una dintre piesele scrise de Bennett, *Millestones (Jaloane)*, prescurtată și adaptată de Knoblock, se joacă cu mult succes la „Royalty Theatre“ din Londra. Pleacă la Cannes spre a lucra în liniște la onorarea câtorva contracte americane. Aici îi cunoaște pe Gide și pe Larbaud. Scrie o continuare la *The Card* (1908) : romanul *The Regent*, în care acțiunea se petrece la New York. Drepturile de autor substanțiale din acest an îi dau posibilitatea să achiziționeze în comitatul Essex o vilă stil Queen Anne (începutul sec. al XVIII-lea), un automobil tip „Lanchester“ și yachtul olandez „Velsa“. Își permite de asemenea angajarea unei secretare permanente, în persoana lui Winifried Neremey, care îl va sluji cu devotament până la sfârșitul vieții.

Shaw publică *Pygmalion* ; Dreiser, *Financiarul*. Debutază Isaac Rosenberg (1890—1918), una din marile speranțe ale poeziei engleze, cu volumul *Noapte și zi* ; Apollinaire publică articolul *Începuturile cubismului* ; Gleizers și Metzinger, eseu *Cubismul* ; Umberto Boccioni (1882—1916), *Ma-*

nifestul tehnic al sculpturii futuriste; Wassily Kandinsky (1866—1944), eseul *Despre spiritualul în artă*. Braque pictează *Violoncelul*; Juan Gris, *Lavaboul*; Boccioni, *Desfășurarea unei sticle în spațiu*. Delius compune poemele simfonice pentru orchestră: *Auzind cucul prima oară primăvara* și *Noapte de vară pe râu*.

- 1913 Bennett realizează o croazieră la bordul yachtului său de-a lungul coastelor Franței și Italiei, de la Marsilia la Neapole; Marguerite urmează același itinerar în automobil.

Niels Bohr își tipărește modelul atomic evidențiind structura electronică a materiei. Robert Bridges devine poet laureat al Angliei. Conrad publică *Șansa*; D. H. Lawrence, *Fii și îndrăgostiți*; Galsworthy, *Floarea întunecată*. Marcel Proust (1871—1922) începe publicarea seriei de romane *În căutarea timpului pierdut*; Robert Frost (1874—1963) debutează cu volumul *Voința unui băiat*; T. H. Hulme scrie eseul *Romantism și clasicism* (publicat, postum, în 1924). Max Beerbohm (1872—1956), celebru eseist și caricaturist edwardian, publică *Cincizeci de caricaturi*, printre care și pe cea a lui Bennett. Vaughan Williams compune *O simfonie londoneză*; Stravinsky, baletul *Sărbătoarea primăverii*, coregrafia de Nijinski; Max Reger (1873—1916), *Patru poeme simfonice pentru orchestră după Böcklin*.

- 1914 Bennett se imbarcă la Dover pentru o nouă croazieră pe Mediterana, dar izbucnirea războiului îl determină să se întoarcă în Anglia. Moare mama sa, Sarah Bennett.

Percy Wyndham Lewis (1884—1957) editează împreună cu Pound revista *Blast*, organ al vorticismului. Apare volumul *Des imagistes: An Anthology*, editat de Pound. Joyce

publică *Oameni din Dublin*; Dreiser, *Titanul*; André Gide (1869—1951) *Pivnițele Vaticanului*; Saki (Hector Hugh Munro) (1870—1916), eminent stilist, publică culegerea de schițe *Bestiile*; apare primul roman proletar din literatura engleză, *Filantropii cu pantaloni zdrențuiți* de Robert Tressell (Robert Noonan, 1870—1911); Baring scrie *O schifă a literaturii ruse*; Clive Bell (n. 1884), *Artă*. Juan Gris pictează *Ceștile de ceai*; Gino Severini, *Tren albastru*; Kasimir Malevici (1878—1935), *Compoziție suprematistă (Aeroplan în zbor)*; Raymond Duchamp-Villon (1876—1918) realizează sculptura cinetică în bronz *Calul*; Epstein sculptura *Perforarea stîncii*. Enescu compune *Simfonia nr. 2*; Reger, *Variațiuni și fugă, pentru orchestră pe o temă de Mozart*.

- 1915 Cedind pledoariei soților Webb, Bennett se alătură redacției ziarului *The New Statesman*. Vizitează în noua sa calitate tranșeele frontului de la Ypres. Continuă lucrul început la *These Twain (Aceștia doi)*, cel de al treilea roman al trilogiei *Clayhanger*. Tema romanului : eșecul unei căsnicii dintre un bărbat nesenzual și o femeie senzuală. Cu *These Twain* secătuiește principalul filon de inspirație autentică, al operei bennettiene. Relațiile cuplului Bennett sînt acum extrem de încordate, comunicarea nemulțumirilor sale către Marguerite asumînd forma scrisorilor expediate cu poșta sau lăsate prin casă. Soții Bennett se hotărăsc să adopte un copil în persoana lui Richard, fiul, în vîrstă de 15 ani, al fratelui lui Arnold Bennett, Frank. Cei cîțiva ani petrecuți de Richard sub acoperișul unchiului său n-au avut urmările scontate de nici una din părți. S-au spulberat astfel și ultimele șanse de a reface armonia în căminul scriitorului. Acesta a manifestat totuși o preocupare paternă față de fiul adoptiv, asigurîndu-i

o educație universitară la Cambridge. La rîndu-i Richard a menținut strînse relații cu unchiul său, mai ales în ultima parte a vieții romancierului.

Manifestul suprematismului este elaborat de Kasimir Malevici în colaborare cu Vladimir Maiakovski. T. S. Eliot (1888—1965) se stabilește în Anglia. Conrad publică *Victorie*; D. H. Lawrence, *Curcubeul*; Maugham, *Robie*; Dreiser, „*Geniul*”; apare romanul lui Dorothy Richardson (1877—1957), *Acoperișuri ascuțite*, primul din seria de douăsprezece (1915—1938), intitulată *Pelerinaj*; Edgar Lee Masters (1869—1950) scrie *Antologia Spoon-River*. Richard Strauss compune *Simfonia Alpilor*; Reger, *Variațiuni și fugă pentru orchestră pe o temă de Beethoven*; Charles Ives, *Sonata nr. 2 pentru pian „Concord Mass. : 1840—60”*.

1916 Stabilește legături strînse cu mai toate personalitățile edwardiene. Revine la Londra închiriind două mici apartamente, pentru sine și pentru Marguerite, cu care conviețuiește acum cu totul sporadic.

Lenin, *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*. Einstein formulează teoria relativității generalizate. În cafeneaua „Voltaire” din Zürich ia ființă mișcarea dadaistă. Joyce, publică *Portret al artistului în tinerețe*; Carl Sandburg (1878—1967), *Poeme din Chicago*; Edith Sitwell (1887—1964) începe editarea antologiei anuale de poezie modernistă *Wheels (Roți)*; Edward Pease (1857—1955), secretar general al Societății fabienilor între 1889 și 1914, publică *Istoria Societății fabienilor*.

1917 Publică romanul *The Pretty Lady (Doamna drăguță)* relatînd aventurile în Londra ale unei femei de moravuri ușoare venită din Franța.

Piet Mondrian (1872—1944) și Theo Van Doesburg (1883—1931) fundează gruparea „De Stijl”. Shaw, *Casa inimilor sfărimate*; Apollinaire, *Mamelele lui Tiresias*; Valéry, *Tînăra parcă*; Yeats, *Lebedele sălbatice la Coole*; T. S. Eliot debutează cu volumul de versuri *Prufrock și alte observații*. Braque pictează *Ghitaristul* și publică *Gînduri despre pictură*. Ravel, *Mormîntul lui Couperin*; Serghei Prokofiev (1891—1953), *Simfonia clasică*.

1918 Lordul Beaverbrook, ministrul informațiilor, îl numește pe Bennett director al propagandei la acest minister. În această perioadă se dedică exclusiv publicisticii și teatrului.

A patra și ultima reformă parlamentară: femeile dobîndesc drepturi electorale. Apare lucrarea lui Lenin, *Statul și revoluția*. Încep să apară volumele lucrării *Declinul occidentalului* de Oswald Spengler (1880—1936). Havelock Ellis, *Drepturile erotice ale femeilor*. Ia ființă „Compania Teatrului Liric” de la Hamersmith, Londra, al cărei președinte este Bennett. Compania a fost una din cele mai strălucite instituții teatrale londoneze ale deceniului următor. Romaniera americană Willa Cather (1873—1947) publică *Antonia mea*. Apare primul volum din celebrele traduceri din poezia chineză și japoneză ale lui Arthur David Waley (1889—1966). Lytton Strachey (1880—1932), critic și biograf, publică volumul *Victorienii de seamă*; Eric Satie (1866—1925), drama simfonică *Socrate*.

1919 Însotit de romancierul Frank Swinnerton pleacă într-o vacanță în Portugalia, relatată în scrisorile adresate lui Richard.

Ia ființă Internaționala a III-a. Economistul John Maynard Keynes (1883—1946) publică studiul *Consecințele eco-*

nomice ale păcii. Rutherford realizează prima reacție nucleară. Walter Gropius (1883—1969) fundează la Weimar vestita școală de arhitectură modernă „Bauhaus”; Gide publică *Simfonia pastorală*; Maugham, *Luna și doi bani jumate*; Sherwood Anderson (1876—1914), *Winesburg, Ohio*. Brâncuși sculptează *D-ra Pogany II*. Elgar compune *Concertul pentru violoncel și orchestră*; Delius, *Recviem pentru soliști, cor, și orchestră în memoria tuturor soldaților tineri căzuți în război*; Enescu, *Simfonia nr. 3*; Manuel De Falla (1876—1946) amplifică la insistențele lui Deaghilev partitura baletului *Tricornul*; prima reprezentație are loc la Londra la 22 iulie, decoruri și costume de Picasso, inspirate după Goya.

1920 Bennett : piesele *The Bright Island (Insula strălucitoare)* și *The Love Match (Căsătoria din dragoste)*. Începe lucrul la romanul *Mr. Prohack* și la *Rochia de nuntă*, un scenariu de film.

Intemeierea Ligii Națiunilor. Galsworthy publică *Incătușați de lege* (al doilea volum din *Forsyte Saga*); Sinclair Lewis (1885—1951), *Strada Mare*; Liviu Rebreanu (1885—1944), *Ion*. Eugene O'Neill (1888—1953), *Dincolo de orizont*. Apar postum poemele de război ale lui Wilfried Owen (1893—1918); André Breton și Philippe Soupault (n. 1897) publică primul volum de poezie suprarrealistă, *Cîmpurile magnetice*; T. S. Eliot debutează în critică cu volumul *Pădurea sacră*; Roger Fry, *Viziune și structură*, importantă culegere de eseuri de artă; Janneret (Le Corbusier) și Ozenfart publică eseu *Purismul*; H. G. Wells, *O schișă a istoriei*. Brâncuși sculptează *Nou-născutul*. Ravel compune *Valsul*.

* 1921 Scrie pentru revistă *Strand* serialul *Cum să profităm de viață* subiect pe care, după propriile sale mărturisiri, îl stăpînea „în proporție de 1/2 nimic”. Relațiile

conjugale iau o întorsătură dramatică cînd Bennett descoperă că fusese transformat în „soț de complezență“ de un prieten al său și al Margueritei, un francez cu douăzeci de ani mai tînăr, pe nume Legros. Ruptura definitivă acum se reglementează printr-o separare legalizată într-un mod ruinos pentru scriitor. Pleacă într-o croazieră pe Mediterana și scrie romanul *Lilian*, povestea iubirii pline de devotament a unei tinere frumcase pentru un bărbat încărunțit de ani și năpăstuit de soartă.

Independența Irlandei. Istoricul literar Herbert Grierson publică antologia *Poezii metafizice* care va trezi interesul pentru secolul XVII dînd un impuls și mișcării moderniste ; Ludwig Wittgenstein (1889—1951), *Tractatus logico-philosophicus* ; Galsworthy, *De închiriat* (al treilea volum din *Forsyte Saga*) ; D. H. Lawrence, *Femei îndrăgostite* ; John Dos Passos (n. 1896), *Trei soldați* ; Aldous Huxley (1894—1963) romanul *Galben de crom* ; Shaw, *Înapoi la Matusalem* ; O'Neill, *Împăratul Jones* ; Strachey, *Regina Victoria* ; Percy Lubbock (1879—1965), *Arta romanului*, eseu teoretic influențat de tehnica romanului în formulă jamesiană ; D. H. Lawrence scrie eseu *Psihanaliza și inconștientul*. Picasso pictează *Trei muzicieni*, operă de culme și de sinteză a cubismului ; Brâncuși sculptează *Adam și Eva* ; Vaughan Williams compune *O simfonie pastorală* ; Alban Berg (1885—1935), opera *Wozzeck*, pe un libret după drama lui Georg Büchner.

1922 Bennett atinge apogeul gloriei sale mondene ; este văzut pretutindeni în compania contemporanilor iluștri. Întors de la Cannes în februarie, se duce la Liverpool să asiste la montarea piesei sale *Trup și suflet*. Acolo o cunoaște pe viitoarea sa prietenă și

tcvarășă de viață, tînăra actriță Dorothy Cheston, care interpreta unul din rolurile principale. Curînd amîndoi își dau seama de sentimentele ce se înfiripau între ei. Bennett însă nu este în măsură să obțină divorțul. Idila se prelungește cu o călătorie la Paris. Frumoasă, talentată, cultivată, sensibilă și inteligentă, Dorothy aduce în viața scriitorului acea împlinire calmă și desăvîrșită, capabilă să-i limpezească viziunea și să-i stîrneasce creativitatea. Ca odinioară — în 1908 — în tovărășia lui Marguerite — geniul bennettian se regăsește gata să plămuiască și să se întruchipeze.

Moment de o deosebită însemnătate pentru lumea literelor anglo-saxone : apar capodoperele moderniste în poezie și roman : *Tara pustie* de T. S. Eliot și *Ulysses* de James Joyce. Galsworthy reunește părțile ciclului familiei Forsythe într-un singur volum ; Romain Rolland începe publicarea romanului *Inimă vrăjită* ; Rebreanu, *Pădurea spînzuraților* ; Sinclair Lewis, *Babbitt* ; Roger Martin du Gard (1881—1958) începe publicarea romanului fluviu *Familia Thibault* ; Virginia Woolf (1882—1941) dă primul ei roman în formulă modernă, *Camera lui Iacob* ; Scott Fitzgerald (1896—1940), *Cei mindri și blestemați* ; Conan Doyle, *Ciinele din Baskerville*. O'Neill, *Anna Cristie* și *Maimuța păroasă*.

1923 În toamnă Bennett uimește și surprinde în plină epocă modernistă printr-o carte de virtuozitate, scrisă cu cea mai desăvîrșită stăpînire a mijloacelor expresive : *Riceyman Steps* (*Treptele lui Riceyman*) despre care George Moore, maestrul său de odinioară, ar fi declarat, conform *Jurnalului* lui Bennett : „N-are nici-o calitate romantică. Totuși captivează. Un librar traversează strada ca să se însoare — asta-i tot. E cutremurător cînd îți dai seama că sute

(ar fi trebuit să spună milioane) își trăiesc viața astfel. Cartea este alcătuită toată numai din FAPTE (a subliniat acest cuvânt de mai multe ori) și-atît.” Bennett este din nou invadat de a-tot-cuprinzătoarea compasiune sub imperiul căreia a dat la iveală *Două vieți* și *Clayhanger*. Romanul — singurul din întreaga carieră a lui Bennett, de altfel, a fost în-cununat cu premiul „Tait Black“.

Yeats primește Premiul Nobel pentru literatură. D. H. Lawrence se afirmă în critică prin importantul volum *Studii de literatură clasică americană*. Martin Buber (1878—1965) publică *Eu și tu*; P. G. Woodehouse, *Inimitabilul Jeeves*; Aldous Huxley, *Dans grotesc*; Edgar Wallace, *Arcașul verde*; Shaw, *Sfinta Ioana*; D. H. Lawrence, *Păsări, animale și flori* (poezii); Rainer Maria Rilke (1875—1926), *Sonetele către Orfeu, Elegiile duineze*; Wallace Stevens (1879—1955), *Harmonium*; E. E. Cummings (1894—1962), *Lalele și hornuri*.

1924 Anul confruntării cu tinăra generație de romancieri. Reproșându-le lipsa de discernămint și selectivitate în construirea personajelor, Bennett se pomeneste el însuși ținta atacurilor venite de pe pozițiile esteticii noi a Grupării de la Bloomsbury, în perscana Virginiei Woolf. Totuși anul 1924 reprezintă unul dintre cei mai fericiți din viața autorului. Alături de Dorothy, cutreieră Europa și timp de o lună de zile încheiată își îngăduie o vacanță în Italia — singura în viață, atît de lungă, după mărturisirile sale. Aici cei doi își aparțin împlinind o iubire care nu va păli ci, dimpotrivă, se va adînci cu trecerea ultimilor ani de viață ai romancierului.

Breton, *Manifestul suprarealismului* (redactat împreună cu Philippe Soupault). Virginia Woolf ține la Cambridge

conferința programatică *Domnul Bennett și doamna Brown*; Galsworthy publică *Maimuța albă*; Forster, *O călătorie în India*; Thomas Mann, *Muntele vrăjit*; apare volumul de povestiri *In Our Time* de Ernest Hemingway (1890—1961); Ford Madox Ford realizează primul roman *Unii nu din tetralogia Tietjens*, cunoscută și sub titlul generic *Sfârșitul parăzii*. Sean O'Casey (1880—1964), se afirmă cu piesa *Juno și păunul*; Maugham publică piesa *Piini și pești*; T. S. Eliot volumul de critică iconoclastică *Pe urmele unor zei ciudați*; Ivor Armstrong Richards, *Principii de critică literară*. Brâncuși sculptează *Pasăre în văzduh*. Ottorino Respighi (1879—1936) compune *Pinii din Roma*; George Gershwin (1898—1937), *Rhapsody in Blue* pentru pian și orchestră.

1925 Un an de pregătiri pentru copilul pe care îl așteaptă de la Dorothy și pentru romanul său politic în care avea să se folosească de experiența acumulată în anii războiului.

Apare postum, în U.R.S.S., lucrarea lui Engels, *Dialectica naturii*. Cineastul Serghei Eisenstein (1898—1948) realizează filmul *Crucișătorul Potemkin*. Gide publică *Falsificatorii de bani*; Virginia Woolf, *Doamna Dalloway*; Sinclair Lewis, *Arrowsmith*; Dos Passos, *Manhattan Transfer*; Dreiser, *Tragedia americană*; Fitzgerald, *Marele Gatsby*; Ford, *Nu mai sînt parăzi* (al doilea roman al tetralogiei *Tietjens*); Franz Kafka (1883—1924), *Procesul*; O'Neill, *Patima de sub ulmi*; T. S. Eliot, *Oamenii găunoși* (versuri); Yeats, *O viaziune* (eseuri); José Ortega Y. Gasset (1883—1955), *Dezumarnizarea artei*.

1926 Bennett publică *Lord Raino*, socotit unul din cele mai izbutite romane politice din literatura engleză.

Printre personalitățile reale întruchipate se numără și Winston Churchill care, deși zugrăvit fără simpatie, îl felicită pe autor pentru realizare. Romanul abordează tema puterii, a iubirii în amurgul vieții și al presentimentului morții. Realismul matur al prezentărilor atestă încă odată forța evocatoare a romancierului. La 13 aprilie se naște fiica sa, Virginia. Din nou Marguerite refuză să intenteze proces de divorț. Bennett se arată neliniștit de valul de revendicări ce culminează cu greva generală, dezvăluindu-și, cu acest prilej, limitele socialismului său de tentă reformist-fabiană. În ziarul *Evening Standard*, Bennett inaugurează o influentă rubrică de recenzii. Printre cărțile lansate de el în Anglia se prenumără *Podul de la San Luis Rey* de Thornton Wilder. Răspunde prin contraatacuri criticilor formulate de Virginia Woolf.

Galsworthy publică *Lingura de argint*; Wells, *Lumea lui William Clissold*; D. H. Lawrence, *Șarpele cu pene*; O'Casey, *Plugul și stelele*; Kafka, *Castelul*; Ernest Hemingway, *Fiesta*; Ford, *Se putea ridica un om* (al treilea roman al tetralogiei *Tietjens*); A. A. Milne (1882—1967) scrie încântătoarea carte pentru copii *Winnie ursulețul*; O'Neill, *Marele zeu Brown*; Croce, *Estetica în nuce*. Herbert Read (1893—1970), cunoscut filozof al artei, publică lucrarea *Rațiunea și romantismul*. Sibelius, *Tapiola*, poem simfonic. Béla Bartók (1881—1945) compune *Concertul nr. 1 pentru pian și orchestră*; Dmitri Șostakovici (n. 1906), *Simfonia nr. 1 în fa major*.

1927 Petrece cu Dorothy și cu sctii Huxley primele luni ale anului la Cortina. Lucrează la romanul *Accidentul* (relatarea unei deraiări de tren în Franța) a cărui acțiune se petrece în intervalul a 24 de ore. Face o

îndelungată croazieră din Sicilia la Constantinopol. Primește onorarii nemaiauzite pentru colaborările sale publicistice, din Anglia și America. Susține că scrie mai inspirat dacă se abandonează ore în șir contemplării capodoperelor din galerii și muzee. Are loc premiera versiunii teatrale a romanului său *Mr. Prohack*; în rolul titular debutează o viitoare celebritate: actorul Charles Laughton. Cîștigurile din acest an ating suma record de 22.000 lire sterline. În prezența secretarei sale și a lui Frank Swinerton Benniett dăruiește lui Dorothy manuscrisele operelor sale.

Martin Heidegger (n. 1889) publică *Ființare și timp*; Robert Graves și Laura Riding celebre antologie, *O privire generală asupra poeziei moderniste*; Virginia Woolf, *Spre Far*; Willa Cather, *Moartea saseștea pentru arhiepiscop*; Sinclair Lewis, *Elmer Gentry*; François Mauriac (1885—1970), *Thérèse Desqueyroux*; O'Neill, *Lazăr a ris*; Wyndham Lewis publică volumul de eseuri *Timpul și omul occidental*; E. M. Forster, *Aspecte ale romanului*; Apare *Jurnalul Katherinei Mansfield*; Roger Fry publică *Cézanne*; Stravinsky compune *Oedipus Rex*, operă-oratoriu, textul de Jean Cocteau.

1928 Bennett scrie febril atingînd recordul vieții sale de 5.000 de cuvinte într-o zi. Cu toate acestea cîștigurile încep să scadă simțitor datorită cheltuielilor reclamate de viața mondenă căreia trebuie să-i facă față.

T.S. Eliot publică volumul de eseuri *Pentru Lancelot Andrews*; Virginia Woolf, *Orlando*; Lawrence, *Amantul doamnei Chatterley* și *Opere poetice*; Aldous Huxley, *Punct-Contrapunct*; Galsworthy, *Cintecul lebedei* (ultimul volum din trilogia *O comedie modernă*); Ford, *Ultimul*

avantpöst (al patrulea roman al tetralogiei *Tietjens*) ; Mateiu I. Caragiale (1885—1936), *Craii de Curtea-veche* ; André Maurois (1885—1967), *Climate* ; O'Neill, *Straniul interludiu* ; Marcel Pagnol (1895—1974), *Topaze* ; Bertold Brecht (1898—1956, *Opera de trei parale* ; Yeats, *Turnul* ; Edwin Muir, poet și traducător al lui Kafka, publică lucrarea teoretică *Structura romanului*. Marc Chagall (n. 1887) pictează *Amanșiș pe acoperiș*. Ravel compune *Bolero* ; Gershwin, *Un american la Paris*.

1929 Întreprinde împreună cu lordul Beaverbrook o călătorie în U.R.S.S. Bennett începe lucrul la cel mai întins și mai complex structurat roman al său — găzduind 68 de personaje și totalizînd 250 000 cuvinte — pe o temă predilectă a carierei sale : organizarea și administrarea unui mare hotel de lux. Spre a se documenta locuiește un răstimp la „Savoy“, unde vizitează cu carnetul în mînă fiecare secție. Dificultățile sale de ordin material se accentuează. Este nevoit printre altele să se despartă de un Modigliani achiziționat în tinerețe. Pregătirea pentru lucrul la *Imperial Palace* include lecturi prelungite din Balzac, audiții de muzică simfonică, vizite îndelungate în galerii.

Richard Aldington (1892—1962) publică *Moartea unuia* ; Hemingway, *Adio, arme* ; Sinclair Lewis, *Dodsworth* ; Mihail Sadoveanu (1880—1961), *Zodia Cancerului* ; romanierul John Cowper Powys (1872—1963) *Gladstonbury, o idilă* ; William Faulkner (1897—1962), *Zgomotul și furia* ; Thomas Wolfe (1900—1938), *Privește spre casă, îngere* ; Yeats, *Scara în spirală și alte poeme*.

1930 *Imperial Palace* este publicat în octombrie fără să se bucure de o primire entuziastă. Bennett lucrează

concomitent la finisarea unui libret după propria sa piesă *Don Juan*, care va servi drept punct de plecare celebrului dirijor și muzician Eugene Goossens. La sfârșitul lui decembrie, împreună cu Dorothy, trece Canalul Minecii la invitația sculptorului Jo Davidson care dorește să-i facă bustul. Între timp începuse lucrul la un nou roman, *Visul destinului*, rămas neterminat.

Breton publică *Al doilea manifest al suprarerealismului*. John Mașefield devine „poet laureat” al Angliei; Sinclair Lewis — primul american care dobândește Premiul Nobel pentru literatură. Faulkner publică *Pe patul de moarte*; Dos Passos, *Paralela 42*. Romanciera Victoria Mary Sackville-West publică romanul *Edwardienii*, în care zugrăvește înalta societate britanică de la începutul secolului XX; Camil Petrescu (1894—1957), *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*; André Malraux (n. 1901), *Calea regală*; T. S. Eliot, poemul *Miercurea cenușii* și realizează traducerea din franceză a poemului *Anabasis* de St. John Perse; poetul american Hart Crane (1899—1932), *Podul*; W. H. Auden (1907—1973), *Poeme*. Ford Madox Ford își tipărește importanta sinteză critică *Romanul englez de la începuturi pînă la moartea lui Joseph Conrad*; debutează cunoscutul critic de la Cambridge F. R. Leavis (n. 1895), cu lucrările *Romanul și publicul* și *Civilizația de masă și cultura minoritară*; Roger Fry publică *Matisse*; William Empson (n. 1906), o epocală carte de critică: *Șapte tipuri de ambiguitate*. Brâncuși sculptează *Peștele*. Stravinsky compune *Simfonia psalmilor pentru cor și orchestră*.

1931 În februarie Bennett se îmbolnăvește de febră tifoidă, contractată, probabil din apă, în Franța, la finele anului precedent. Bolnav și slăbit, audiază totuși un

concert cu *Simfonia a IX-a* de Beethoven. Municipality londoneză dispune așternerea de paie pe stradă în fața casei muribundului spre a mieșora zgomotul circulației. Moare la 27 martie seara. Este incinerat și urna depusă în mormîntul mamei sale la Burslem în Staffordshire.

Proclamarea Republicii Spaniole. Constituirea Commonwealthului britanic. Virginia Woolf publică capodopera sa *Valurile*; Dorothy Richardson, *La stînga zorilor* (romaa din ciclul *Pelerinaj*); James Thurber (1894—1961), *Bușnița din pod*; O'Neill, *Din jale se ntrupează Electra*; poetul scoțian Hugh Macdiarmid (Christopher Murray Grieve, n. 1892), volumul *Primul imn lui Lenin și alte poeme*; Salvador Dalí (n. 1904), *Persistența memoriei*; Ravel compune *Concertul în re major de pian pentru mîna stîngă și orchestră*; Bartók, *Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră*.

Bennettiana

Considerațiile din Prefață și o sumă de fapte consemnate în Tabelul cronologic au fost orientate sau selectate dintr-o serie de lucrări cu caracter mai general sau mai strict privitoare la Arnold Bennett și la epoca edwardiană. Le enumerăm spre știința celor interesați să calce pe urmele noastre: Arnold Bennett, *Literary Taste*, Harmondsworth, Penguin Books Ltd., 1938; Henry James, *The Future of the Novel*, New York, Vintage Books, 1956; Virginia Woolf, *Collected Essays*, vol. I, London, The Hogarth Press, 1966; D.H. Lawrence, *A Selection from Phoenix*, A Penguin Book, 1971; William York Tindall, *Forces in Modern British Literature*, 1956; *Edwardian England 1901—1914*, Edited and with a Preface by Simon Nowell-Smith, London, Oxford University Press, 1964; Samuel Hynes, *The Edwardian Turn of Mind*, Princeton University Press, 1968; John

Gross, *The Rise and Fall of the Man of Letters*, The Macmillan Company (U.S.A.), 1969 ; Frank Swinnerton, *Arnold Bennett*, Harlow, Longmans, Green & Co., 1961 ; Dudley Barker, *Writer by Trade. A Portrait of Arnold Bennett*, New York Atheneum, 1966 ; James Hall, *Arnold Bennett : Primitivism and Taste*, Seattle and London, University of Washington Press, 1967 ; Walter F. Wright, *Arnold Bennett Romantic Realist*, Lincoln, University of Nebraska Press, 1971 ; William Bellamy, *The Novels of Wells, Bennett and Galsworthy, 1890—1910*, New York, Barnes & Noble Inc., 1971.

St. S.

PREFATA AUTORULUI LA EDIȚIA DIN 1911

În toamna anului 1903 luam adeseori masa într-un restaurant de pe Rue de Clichy din Paris. Erau acolo, printre altele, două chelnerițe care mi-au atras atenția. Una din ele era o tânără frumoasă, cu chipul palid, cu care nu vorbeam niciodată, căci servea departe de masa unde obișnuiam să mă așez. Cealaltă, o bretonă grasă și energică, între două vârste, pusese stăpânire pe masa mea și pe mine, și treptat începuse să folosească față de mine un ton atât de matern, încît mi-am dat seama că voi fi nevoit să renunț la acel restaurant. Dacă lipseam cîteva seri la rînd, îmi reproșa cu asprime: „Aha! Mi-ai fost necredincios?” Într-un rînd, cînd m-am plîns de o mîncare de fasole franțuzească, mi-a spus răspicat că fasolea franțuzească e un subiect la care nu mă pricep. Atunci m-am hotărît să-i fiu pe veci necredincios, și am renunțat la restaurantul acela. Însă cu cîteva seri înainte de această despărțire definitivă, o femeie bătrînă a intrat în restaurant să cîneze. Era grasă, diformă, urîtă și caraghioasă. Avea un glas ridicol și gesturi ridicole. Se vedea limpede că trăia singură și că lungă trecere a anilor dezvoltase în ea tot felul de ciudățenii, care provoacă ho-

hotele de ris ale celor nesăbuiți. Era încărcată cu o mulțime de pachete și pachetele, care-i tot cădeau pe jos. Se așază într-un loc ; și apoi, neplăcându-i, schimbă locul ; după care se mută încă o dată. În câteva clipe, tot restaurantul ridea de ea. Că ridea bretona mea între două vârste, nu-mi păsa, dar m-a durut s-o văd chicotind cu vulgaritate pe tinăra chelneriță cu chipul palid și frumos cu care nu vorbisem niciodată.

Și mi-am zis, gândindu-mă la clienta aceea ridicolă : „Femeia asta a fost odată tinără, zveltă, poate chiar frumoasă ; neîndoielnic, fără aceste gesturi caraghioase. După cât se pare, nici nu-și dă seama de ciudățeniile ei. Situația ei e tragică. S-ar putea face un roman sfișietor din viața unei femei ca ea.“ Nu orice femeie bătrână și grasă este și caraghioasă — departe de asta ! — dar cât patetism e în simplul fapt că orice femeie bătrână și grasă a fost odată o fată tinără cu vraja fără seamăn a tinereții în trup, în mișcare și în suflet. Iar faptul că trecerea de la fata cea tinără la bătrîna cea grasă se face printr-un nesfîrșit șir de schimbări neînsemnate, pe care ea nici nu le observă, nu face decît să intensifice acest patetism.

Acesta a fost momentul cînd m-a încercat gîndul de a scrie cartea care pînă la urmă a devenit Povestea unor femei bătrîne. Firește, știam că femeia care stîrnise în restaurant rîsul acela batjocoritor nu-mi putea servi ca eroină. Căci era mult prea bătrînă și cu totul neatrăgătoare. Și e o lege categorică în literatură ca eroul principal al unei povestiri să nu fie neatrăgător, întreaga tendință modernă a romanului realist neîngăduind nici o ciudățenie personajului principal. Știam că trebuie să aleg ca eroină o femeie care să treacă neobservată în mijlocul unei mulțimi.

Multă vreme am lăsat deoparte proiectul, dar nici odată nu l-am părăsit cu totul. Mă atrăgea din mai multe pricini. Fdșesem mereu un admirator convins al unei

cărți de valoare ca Mătușa Anne a doamnei W.K. Clifford, dar aş fi vrut să văd în povestea unei femei bătrâne multe lucruri pe care în Mătușa Anne, doamna W.K. Clifford le lăsase deoparte. Mai mult decât atât, m-am revoltat întotdeauna împotriva absurdei tinereți, împotriva veșnicei tinereți a celor mai multe eroine. Și, ca un protest împotriva acestei mode, plănuisem, încă din 1903, o carte (Leonora) a cărei eroină avea patruzeci de ani iar fetele ei erau la vârsta dragostei. Recenzenții, de altfel, au fost cu totul descumpăniți de îndrăzneala mea de a le oferi o eroină de patruzeci de ani, cu pretenția că ar putea trezi interesul cititorilor. Or, eu mă gândeam să ajung mult mai departe de patruzeci! În sfârșit, ca argument suprem, aveam pilda și stimulenta unei cărți ca Une vie de Guy de Maupassant. Prin anii '96 priveam Une vie cu venerație mută, socotind-o o culme a desăvârșirii literare. Și îmi amintesc că am fost supărat foc pe domnul Bernard Shaw pentru că, citind Une vie la sugestia (cred) a domnului William Archer, n-a găsit în ea nimic remarcabil. Aici trebuie să mărturisesc că prin 1908 am recitat această carte și, cu toată dorința firească de a fi de altă părere decât domnul Bernard Shaw, am fost teribil de dezamăgit. E o carte bună, dar categoric inferioară altor cărți ale sale, ca Pierre et Jean, sau chiar Fort comme la Mort. Ca să revenim la anul 1903, Une vie ne înfățișează povestea întregii vieți a unei femei. Am hotărât în străfundurile minții mele că romanul meu, care va înfățișa transformarea unei tinere fete într-o doamnă bătrână, va fi un fel de Une vie englezească. Am fost învinuit de multe defecte, dar nu de lipsa siguranței de sine, și în câteva săptămâni am stabilit un punct în plus, și anume că romanul meu va „merge și mai departe” decât Une vie, ceea ce înseamnă că trebuie să fie povestea vieții a două femei, în loc de a uneia singure. De aceea, cartea are două eroine. Inițial era Constance, Sophia a fost creată din bravadă, doar ca să demonstrez

că refuzam să-l socotesc pe Guy de Maupassant ultimul supraviețuitor al potopului. Eram înfricoșat de temeritatea proiectului meu, dar jurasem să-l duc pînă la capăt. Ani de-a rîndul am fost gata de cîteva ori să apuc taurul de coarne, dar apoi mă răzgîndeam și scriam romane de proporții mai mici, din care am produs vreo cinci sau șase. Dar nu puteam să tot amîn la înfinit, așa că în toamna lui 1907 m-am apucat pînă la urmă să-l scriu, într-un sat de lingă Fontainebleau, unde am închiriat jumătate dintr-o casă, de la un feroviar ieșit la pensie. Socotisem să fie o carte de 200 000 de cuvinte (și chiar atît a ieșit), și aveam o vagă idee că pînă atunci nimeni nu scrisese încă (în afară de Richardson) un roman de asemenea proporții. Așa că m-am apucat să număr cuvintele din cîteva romane victoriene celebre, ca să descopăr, spre ușurarea mea, că, în medie, romanele victoriene celebre au fiecare cîte 400 000 de cuvinte. Am scris partea întîia a romanului în șase săptămîni. Mi-a fost destul de ușor, deoarece în anii '70, am trăit pînă la zece ani realmente în magazinul de stofe și confecții Baines, și l-am cunoscut cum numai un copil poate să-l cunoască. Pe urmă am plecat pentru o vreme la Londra. Am încercat să continui cartea stînd într-un hotel londonez, dar Londra nu mă lăsa să-mi adun gîndurile, așa că am renunțat o vreme, și în cursul lunilor ianuarie și februarie 1908 am scris Îngropată de vie, care a și apărut imediat fiind primită cu o măreață indiferență de publicul englez, indiferență care persistă pînă în ziua de azi.

M-am reîntors apoi în regiunea Fontainebleau, și nu mi-am îngăduit o clipă de răgaz pînă la sfîrșitul lui iulie 1908, cînd am terminat Două vieți. Cartea a apărut în toamna aceluiași an, și timp de șase săptămîni după aceea publicul englez a adevărit în mod statornic părerea unei persoane în a cărei judecată aveam încredere, și anume că opera mea era onestă dar searbădă, și atunci

cînd nu era searbădă avea o regretabilă tendință de a deveni hazlie. Editorii mei, deși oameni cumsecade, erau oarecum descurajați; dar, treptat, cartea a început să fie primită cu tot mai puțină răceală.

În ceea ce privește acea parte a cărții care se petrece în Franța, abia după ce am scris prima parte m-am gîndit, cercetînd textura cronologică a cărții, că aș putea include în povestire asediul Parisului. Ideea era tentantă; dar nu puteam suferi, și nici azi nu pot, cumplita muncă de documentare; și nu cunoșteam decît Parisul secolului al douăzecilea. Mi-am dat seama atunci că slujbașul meu de la căile ferate și cu soția lui trăiseră la Paris în timpul războiului. I-am spus bătrînului: „Ascultă, ai fost de față la asediul Parisului, nu-i așa?” El se întoarce spre bătrîna-i soție și o întrebă, nesigur: „Asediul Parisului? Da, parcă am fost, nu-i așa?” Asediul Parisului nu fusese decît una dintre nenumăratele întîmplări din viața lor. Firește, și-l aminteau bine, deși nu destul de clar, și am aflat multe informații de la ei. Dar lucrul cel mai folositor pe care l-am aflat, și care m-a surprins la început, a fost că oamenii obișnuiți au continuat să ducă o viață obișnuită la Paris în timpul asediului, și că pentru marea masă a populației asediul n-a fost deloc evenimentul dramatic, spectaculos și palpitant consemnat de istorie. Înțelegînd asta, m-am hotărît să includ asediul în intriga mea. Am citit cu glas tare soției mele jurnalul lui Sarcey despre asediu, am cercetat desenele din populara lucrare a lui Jules Claretie despre asediu și Comună, și am aruncat o privire prin colecția tipărită de documente oficiale; cu asta cercetările mele au luat sfîrșit.

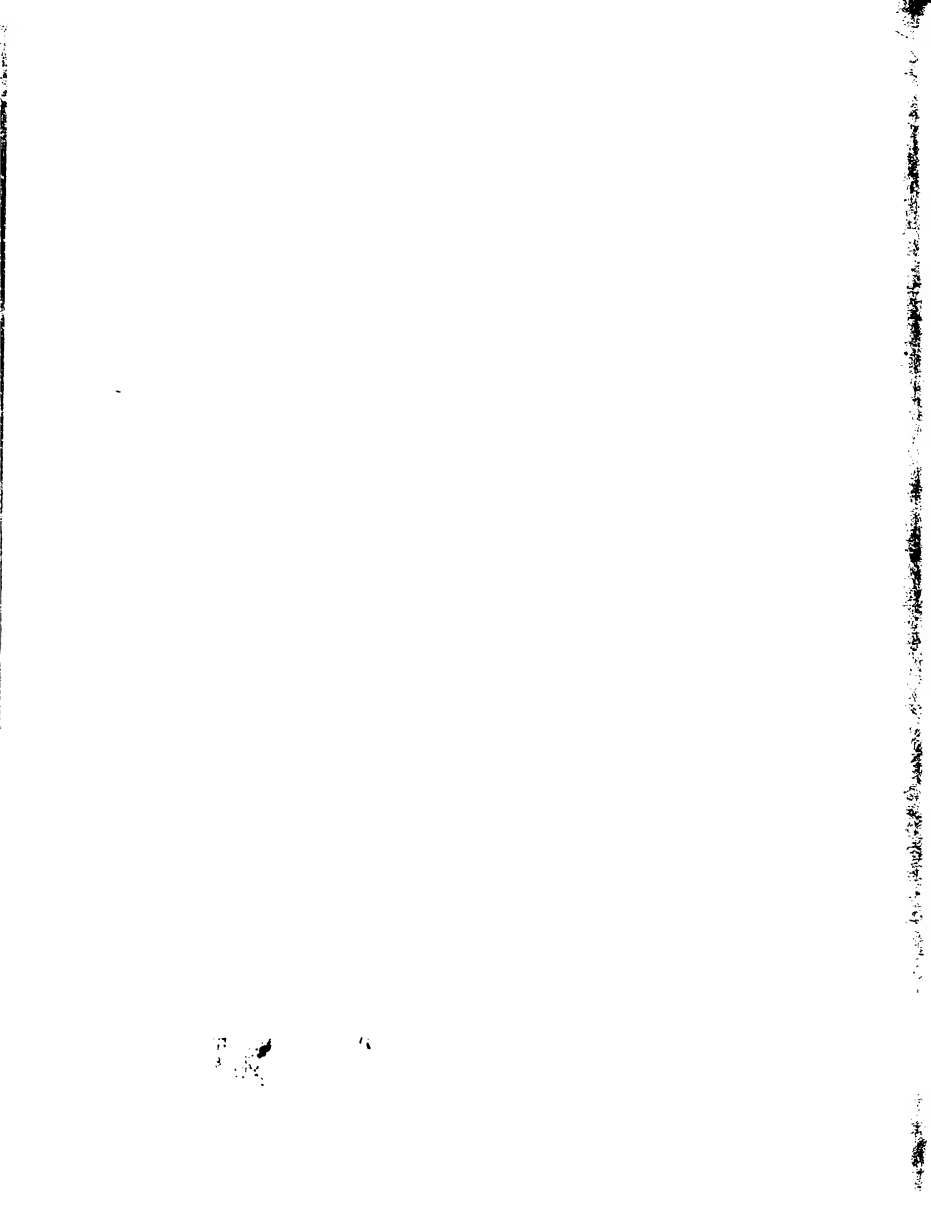
S-a spus că dacă n-aș fi fost niciodată de față la o execuție publică, n-aș fi putut să scriu capitolul în care Sophia a asistat la ceremonia de la Auxerre. N-am fost de față la nici o execuție publică, și singurele mele informații despre execuții publice provin dintr-o serie de articole asupra lor, pe care le-am citit în Paris *Matin*.

Domnul Frank Harris, în recenzie pe care o fac cărții mele în Vanity Fair, zice că e limpede că nu văzusem o execu ie (cam acestea erau cuvintele lui),  i continuă apoi descriind el cum arată o execu ie. Această scurtă descriere era teribil de convingătoare, absolut caracteristică  i vrednică de autorul lui Montes matadorul, un om care a fost aproape peste tot  i a văzut de toate. Mi-am dat seama cât de departe fusesem de realitate ! I-am scris domnului Frank Harris, exprim ndu-mi regretul că descrierea lui nu fusese publicată înainte de apariția cărții mele, căci atunci a  fi folosit-o negre it  i, fire te, am recunoscut că nu asistasem niciodată la o execu ie. El mi-a răspuns simplu : „Nici eu“. Amănuntul merită să fie reținut, căci este o mustrare la adresa unei mari p r i a cititorilor care, atunci când un romancier izbute te să fie cu adevărat convingător, afirmă fără ezitare : „Oh, se vede că e un roman autobiografic“.

ARNOLD BENNETT

CARTEA I

DOAMNA BAINES

CAPITOLUL I

PIAȚA ST. LUKE

I

Cele două fete, Constance și Sophia Baines, nu acordau nici o atenție așezării lor geografice, interesantă în multe privințe ; de fapt nu-și dăduseră seama de ea niciodată. De pildă, se găseau aproape exact pe paralela cincizeci și trei. Puțin mai la nord de ele, dintre cutele unui deal, vestit pentru excesele religioase care avuseseră loc aici, izvoră riul Trent, acea apă domoală și tipică pentru regiunile din centrul Angliei. Și mai la nord încă, în imediata vecinătate a celei mai mari cîrciumi din țară, izvorau două riuri mai mici, Dane și Dove, care, certându-se încă din fragedă pruncie, și-au întors spatele și, primul ajutat de Weaver, iar celălalt de Trent, scăldau întreaga lățime a Angliei și se vărsau unul în Marea Irlandei, iar altul în Marea Nordului. Ce comitat cu riuri modeste, neînsemnate ! Un comitat firesc, simplu, care se mulțumește să-și delimiteze hotarele prin câteva pîraie serpuitoare și izolate, cu denumirile lor odihnitoare — Trent, Mease, Dove, Tern, Dane, Mess, Stour, Tame și chiar năvalnicul Severn ! Nu pentru că Severn s-ar potrivi cu acest comitat ! Aici, orice exagerare nu este privită cu ochi buni. Comitatul este bucuros să nu atragă atenția. Se simte mulțumit că Shropshire are cucuiul acela

umflat care e muntele Wrekin, și că pustietatea nemăsurată din Peak se întinde dincolo de hotarele sale. Nu-și dorește să fie o plăcintă întinsă ca Cheshire. Are tot ce are și Anglia, cuprinzând și treizeci de mile din Calea Watling ; și Anglia nu poate să înfățișeze nimic mai frumos sau mai urit decât aceste înfăptuiri ale naturii și ale omului din cadrul comitatului. Este o Anglie în miniatură, pierdută în mijlocul insulelor engleze, uitată de cîntăreții în căutare de lucruri ieșite din comun ; uneori întristată poate de faptul că e neglijată, dar cît de mindră de convingerea instinctivă că îi reprezintă aspectele și trăsăturile esențiale !

Constance și Sophia, absorbite de preocupările intense ale tinereții, nu luau în seamă asemenea probleme. Trăiau în mijlocul comitatului. De fiecare parte se întindeau, unduitoare, ogoarele și pirloagele din Staffordshire, înțetăiate de drumuri și poteci, căi ferate, cursuri de apă și linii telegrafice, mărginite cu garduri vii, împodobite și înfrumusețate de castele și parcuri îngrijite, însuflețite pe la răspîntii de sate și scăldate în razele calde ale soarelui. Trenurile goneau, desenînd curbe adînci, căruțele și camioanele alergau huruind pe drumurile galbene, iar pe canalele domoale treceau bărci lungi și înguste cu o maiestruoasă și infinită încetineală ; riurile din Staffordshire nu îngăduie nimănui să le tulbure, și în felul acesta au rămas pînă astăzi neatînse de șlepuri. Puteai să-ți închipui cum veștile despre fluctuația prețurilor, despre diferite morți subite sau despre caii cîștigători la curse goneau pe firele telegrafice împodobite cu ciorchini de păsărele. Prin hanuri, utopiști gălăgioși făceau ordine în Univers pe deasupra halbelor de bere, iar prin conace și parcuri demnitatea Angliei era păstrată așa cum se cuvine. La sate, însă, atîtea și atîtea femei se chinuiau să înfrunte mizeria și foamea, ori să peticească hainele roase de prea mult purtat. Pe ogoare lucrau mii de plugari, dar ogoarele erau atît de întinse și de numeroase,

încît mulțimea de oameni se pierdea cu totul în ele. Cucul era mai ușor de văzut decît omul, dominînd singur mile întregi cu chemarea-i răsunătoare. Pe pîrloagele nesfîrșite, ciocîrliile se hîrjoneau prin praful potecilor de catîri, folosite cu secole înainte ca romanii să fi construit Calea Watling. Într-un cuvînt, viața de toate zilele a acestui comitat își urma cursul obișnuit, cu toată imensa-i varietate și importanță ; dar deși Constance și Sophia trăiau în mijlocul lui, ele nu făceau parte din el.

Adevărul este că, trăind în mijlocul comitatului, ele trăiau și în mijlocul districtului ; și oricine trăiește în mijlocul districtului, chiar dacă e bătrîn și n-are nimic de făcut decît să mediteze la lucruri, în general, nu se mai gîndește la comitatul din care face parte. Cît despre comitat, districtul ar putea tot atît de bine să se afle și în mijlocul Saharei. Căci el ignorează comitatul, în afară de cazurile cînd, cu nepăsare, îl folosește uneori în după-amiezele sărbătorilor, pentru dezmoțirea picioarelor, la fel cum cineva și-ar folosi grădina din dosul casei. Districtul n-are nimic comun cu comitatul ; se mulțumește pe deplin cu sine însuși. Și totuși, mulțumirea de sine și adevărata savoare a vieții el nu le poate prețui decît dacă e înfățișat așa cum e, îngărdit de comitat. Districtul stă pe suprafața comitatului ca o pată neînsemnată, ca un grup de stele întunecate pe un cer senin și pustiu. Dacă privești de sus, Hanbridge are forma unui cal încălecat de un călăreț, Bursley pare o jumătate de măgar, Knype — o pereche de pantaloni, Longshaw — o caracatiță, iar micul Turnhill — un gîndac. Cele Cinci Orașe par să se agățe unul de celălalt ca să se simtă în siguranță. Și totuși, ideea aceasta le-ar face să ridă. Se cred unice și indispensabile. Din nordul comitatului pînă jos în sud, ele singure reprezintă civilizația, tehnica, industria organizată și realizările secolului — pînă ajungi la Wolverhampton. Sînt unice și indispensabile, pentru că nu poți să bei ceai dintr-o ceașcă fără ajutorul celor

Cinci Orașe ; pentru că nu poți să măninci cum se cuvine, fără ajutorul celor Cinci Orașe. De aceea, arhitectura celor Cinci Orașe este o arhitectură de furnale și coșuri : atmosfera lor este neagră ca noroiul ; ard și fumegă toată noaptea, astfel încît Longshaw a fost asemuit cu iadul ; nu se pricep la agricultură, necunoscînd griul decît sub formă de paie sau pîine ; în schimb, tot asta-i face să înțeleagă tainele focului și ale pămîntului pur, steril ; străzile sînt înghesuite, iar gospodinele care se respectă trebuie să schimbe perdelele albe cel puțin o dată la două săptămîni ; se trezesc toți la șase dimineța, fie iarnă, fie vară, și se culcă după închiderea circiumilor ; ele există ca să poți bea ceai dintr-o ceașcă și să gusti plăcerea unui cotlet dintr-o farfurie. Toată vesela folosită în țară este fabricată în cele Cinci Orașe — toată și încă multă pe deasupra. Un district capabil de o asemenea industrie gigantică, de un monopol atît de complet — și care mai găsește energia să producă și cărbune, fier și oameni de seamă — poate să fie, geograficește vorbind, un punct neînsemnat într-un comitat, dar fără îndoială că este îndreptățit, o dată pe săptămîină, să trateze comitatul ca o grădină din dosul casei și să nu se sinchisească de el în restul timpului.

Ori de cîte ori, pretutindeni în Anglia, o femeie spală, ea spală produsul acestui district ; ori de cîte ori, pretutindeni în Anglia, se sparge o farfurie, asta înseamnă un nou cîștig pentru district — dar pesemne că nici unul din aceste gînduri mărețe nu i-a trecut vreodată prin cap vreuncea din fete. De fapt, deși trăind în cele Cinci Orașe, ele trăiau în piața din Bursley, care nesocotea industria de bază, la fel cum districtul nesocotea comitatul. Bursley are întîietatea vechimii între cele Cinci Orașe. Nici o dezvoltare industrială nu poate să-i răpească superioritatea de vîrstă, ceea ce-i dă o deplină siguranță în orgoliul său. Și nu va veni niciodată ziua cînd celelalte orașe — oricît s-ar umfla ele în pene și s-ar gro-

zăvi — să nu rostească numele Bursley așa cum rostești numele propriei tale mame. Adăugați la aceasta faptul că piața orașului era centrul comerțului cu amănuntul din Bursley (care disprețuia comerțul cu ridicata, socotindu-l grosolan, vulgar și de-a dreptul murdar), și atunci veți înțelege importanța și autoînchistarea pieței în schema universului creat. Iat-o acolo, înfiptă în district, și districtul înfipt în comitat, și comitatul pierdut, cu toate visurile sale, în inima Angliei !

Piața se numea St. Luke. Evanghelistul poate să se fi mirat de anumite fenomene din piața sa, dar, cu excepția carnavalului când se petreceau lucruri scandaloase, piața St. Luke trăia cu destulă sfințenie — deși număra nici mai mult nici mai puțin de cinci circiumi. Cinci circiumi, o bancă, o frizerie, o cofetărie, trei băcănii, două farmacii, o fierărie, un magazin cu articole de îmbrăcăminte și cinci de manufactură și confecții. Asta era toată lista. Piața St. Luke nu avea loc pentru întreprinderi mai mărunte. Aristocrația pieței o constituiau, fără îndoială, magazinele de manufactură și confecții (căci banca era ceva impersonal); și dintre toate cinci, magazinul lui Baines se afla în frunte. Nici o întreprindere comercială nu putea fi mai respectată decât aceea a domnului Baines. Și cu toate că John Baines era ținut la pat de vreo doisprezece ani, burghezii continuau să-l numească cu respect și admirație „onorabilul nostru concetățean“. Și își merita reputația.

Magazinul lui Baines, pentru care trei clădiri fuseseră pe rînd contopite într-una singură, se afla în fundul pieței. Magazinul constituia cam o treime din latura de sud a pieței, restul fiind format din farmacia lui Critchlow, magazinul de îmbrăcăminte și „Pivnițele de băuturi de Hanovra“. („Pivnițe“ era un sinonim favorit pentru circiumile din piață. Numai două dintre ele erau circiumi sadea; restul erau „pivnițe“.) Clădirea magazinului, de cărămidă roșie-negricioasă, era formată din două corpuri

unită, de cîte două etaje fiecare, cu o faţadă ieşită în afară ; deasupra, mai retrase puţin, erau două rinduri de ferestre mici. Pe pervazul fiecărei ferestre se vedea cîte un sul de pînză roşie umplut cu rumeguş, ca să împiedice pătrunderea curenţilor de aer ; obloane albe de lemn coborau cam cu o palmă peste fiecare fereastră. Nu existau perdele la ferestre, în afară de fereastră salonului de la etajul întii, în colţul pe care-l făcea piaţa cu King Street. O altă fereastră, la etajul doi, nu avea nici oblon şi nici sul cu rumeguş, şi era foarte murdară ; de fapt, era fereastră unei camere nefolosite, care avea şi scară proprie, accesul la scară fiind oprit de o uşă întotdeauna încuiată. Constance şi Sophia se aşteptaseră mereu să apară ceva neobişnuit din această misterioasă cameră, aflată chiar lîngă odaia lor. Dar au rămas dezamăgite. Odaia nu avea nici o taină ruşinoasă — ci era doar o urmare a nepriceperii arhitectului care încercase să facă o casă din trei : pur şi simplu era o odaie goală, care nu putea fi folosită. Clădirea mai avea şi o faţadă destul de mare spre King Street, unde, în dosul magazinului, se afla salonaşul, cu o fereastră mare şi o uşă, de unde coborînd doar două trepte, dădeai drept în stradă. O ciudăţenie a magazinului era că nu avea firmă. Avusese cîndva o firmă mare, pe care o furtună puternică o aruncase în mijlocul pieţei. Domnul Baines se hotărîse să n-o mai pună la loc. Nu-i plăcea niciodată că trebuia să-şi facă reclamă şi, tot din acest motiv, nu voia să audă de solduri. Era atît de pornit împotriva reclamei, încît ajunsese să socotească pînă şi firma drept reclamă. Neştiutorii care voiau să afle unde e magazinul lui Baines n-aveau decît să întrebe şi să se informeze. Dacă ar fi aşezat firma la loc, domnul Baines s-ar fi considerat părtaş la nebunia modernă care cere să-ţi faci o publicitate lipsită de scrupule. Într-un fel, încăpăţînarea domnului Baines de a nu ceda în chestiunea firmelor a fost socotită de cetăţenii mai serioşi ai oraşului drept o dovadă

că principiile domnului Baines erau și mai înalte decît își închipuiseră ei.

Constance și Sophia erau fiicele acestei firi încrezătoare în natura omenească. Alți copii nu mai aveau.

II

Își lipeau nasul de vitrina atelierului de probe și priveau în piață, atît cît le îngăduia fațada ieșită în afară a magazinului. Atelierul era deasupra acelei jumătăți a magazinului care cuprindea articole de mode și mătăsuri. Deasupra jumătății cu articole de lînă și pinzeturi se aflau salonul și dormitorul cel mare. Dacă aveai nevoie de mărunțișuri, urcai pe o scară răsucită și pătrundeai treptat, începînd cu capul, într-o încăpere mare, cu o tejghea de mahon în fața ferestrei și cît ținea peretele, cu linoleum galben pe jos, cu tot felul de cutii de carton, o oglindă splendidă pe suport cu balamale și două scaune. Pervazul ferestrei aflîndu-se mai jos decît tejgheaua, în golul dintre geamuri și dosul tejghelei dispărea mereu o grămadă de articole importante, ca foarfeci, creioane, cretă ori flori artificiale — încă o dovadă a nepriceperii arhitectului.

Fetele nu puteau să-și lipească nasul de vitrină decît stînd în genunchi pe tejghea, ceea ce și făceau. Constance avea un nas cîrn, tare drăguț. Sophia avea un nas roman cu o linie fină ; era o fată frumoasă, bine făcută și gîngașă în același timp. Amîndouă erau ca niște cai de curse, fremătînd din plin de o viață delicată, sensibilă : dovadă minunată, încîntătoare că singele avea o bună circulație ; niște ștrengărițe nevinovate, șirete, îngrijite, zvăpăiate, neștiutoare și miraculos de istețe. Prima avea șaisprezece, cealaltă cincisprezece ani ; vîrsta cînd, dacă ești sincer, trebuie să recunoști că nu ai nimic de învățat — căci ai învățat totul în ultimele șase luni.

— Uite-o ! exclamă Sophia.

În piață, venind dinspre King Street, trecea o femeie cu o bonetă nouă legată cu panglici trandafirii și cu o rochie tot nouă, albastră, strîmtă la umeri și deschizîndu-se într-o vastă circumferință spre poale. Prin piața însorită și pustie (căci fiind joi după-amiază, toate magazinele erau închise, în afară de cofetărie și de una dintre farmacii), boneta și rochia pluteau spre nord în căutarea unei idile, sub ochii neîndurători ai Constanței și ai Sophiei. Undeva, înlăuntrul bonetei și al rochiei se afla sufletul lui Maggie, slujnica familiei Baines. O aveau pe Maggie încă dinainte de venirea pe lume a Constanței și a Sophiei. Șaptesprezece ore pe zi trăia într-o bucătărie și o cămară de la subsol, iar celelalte șapte în pod, fără să iasă niciodată în oraș, în afară de duminică seara la capelă și o dată pe lună, joia după-amiaza. Îi era cu desăvîrșire interzis să aibă „curtezani“ ; uneori însă i se îngăduia, ca o favoare cu totul neobișnuită, ca o mătușă de-a ei din Longshaw s-o viziteze în vizuina-i subpămînteană. Toată lumea, și chiar și ea, socotea că avea o slujbă bună și era bine tratată. De pildă, i se permitea să se îndrăgostească oricînd poftea, cu condiția să nu-și aducă „curtezanii“ în bucătărie sau în curte. Și Maggie se îndrăgostea, într-adevăr. În șaptesprezece ani se logodise de unsprezece ori. Nimeni nu-și poate închipui cum o făptură atît de urîtă și de colțuroasă se îndulcește și se înmoaie în fața unui cărbunar și nici de ce, după ce-a prins un bărbat în dulcile-i mreje, poate să fie atît de proastă și să-i dea drumul. Oh, dar cîte taine sînt în sufletele nenumăratelor Maggie din lumea asta. Fusesse probabil logodită de mai multe ori decît oricare altă femeie din Bursley. Stăpînii ei erau atît de obișnuți cu anunțurile-i definitive, încît de ani de zile se mulțumeau doar să răspundă : „Nu zău, Maggie !“ Logodnele și despărțirile tragice erau distracția lui Maggie. Cu același efort, ar fi putut mai bine să studieze pianul.

— Firește, fără mânuși ! o critică Sophia.

— Ei, nu poți să te aștepți să aibă și mânuși, zise Constance.

Urmă o tăcere, în timp ce boneta și rochia se apropiau de capătul celălalt al piațetei.

— Dacă se întoarce și ne vede ? îi trecu Constancei prin minte.

— Nu-mi pasă, zise Sophia, cu o aroganță aproape pătimasă ; și capul îi tremură ușor.

Ca de obicei, în celălalt capăt al piațetei se aflau câțiva pierde-vară, la colțul dintre bancă și „Marchizul de Granby“. Și iată că unul dintre acești pierde-vară păși înainte și dădu mâna cu o Maggie vădit încântată. Era limpede că-și dăduseră întâlnire, pe față, fără rușine. Fecioara de patruzeci de ani, a cărei sărutare n-ar fi topit nici untura, își alesese cea de-a douăsprezecea victimă ! Perechea dispăru pe Oldcastle Street.

— Ia te uită ! exclamă Constance. Ai mai pomenit așa ceva ?

Iar Sophia, negăsind ce să spună, se roși și își mușcă buza.

Cu profunda cruzime inconștientă a celor tineri, Constance și Sophia veniseră în locul lor preferat — vitrina magazinului — cu gândul anume să-și bată joc de Maggie și de hainele ei noi. Simțeau în sinea lor că o femeie atît de pocită și de soioasă ca Maggie n-avea dreptul să-și facă haine noi. Chiar și dorința bieteii femei de a lua puțin aer într-o joi după-amiază li se părea nefirească și oarecum vrednică de dispreț. Ce nevoie avea să iasă din bucătărie ? Cît despre nevoia ei de tandrețe, pur și simplu i-o pizmuiau. Ca Maggie să dea friu liber unei pasiuni curate, li se părea mai mult decît caraghios : jignitor și josnic. Dar să nu vă îndoiiți cumva că erau două fete drăguțe, bune la inimă, bine crescute și delicioase ! Căci așa erau. Însă nu erau îngeri.

— E prea de tot ! zise Sophia aspru.

Avea de partea ei tinerețea, frumusețea și rangul social. Și, într-adevăr, i se părea prea de tot.

— Biata Maggie ! murmură Constance.

Constance era prea bună la suflet, gata oricînd să găsească scuze pentru alții, așa încît bunătatea ei se ridica mereu deasupra rațiunii, pe care o subjuga.

— Cînd a spus mama că se întoarce ? întrebă Sophia.

— Nu înainte de cină.

— Oh, slavă Domnului ! izbucni Sophia, bătînd din palme bucuroasă.

Și amîndouă se lăsară să alunece jos de pe tejghea, ca doi băiețoi și nu, după cum le spunea mama lor, „două domnișoare“.

— Hai să mergem să cîntăm la pian *Cadrilul lui Osborne*, propuse Sophia. (*Cadrilul lui Osborne* era o suită de dansuri aranjate spre a fi executate la pian de salon, de către patru mîini încărcate cu inele.)

— Nici nu-mi trece prin cap, zise Constance, cu un gest de prematură seriozitate.

În gestul și în tonul ei era ceva care parcă spunea : „Sophia cum poți să fii atît de oarbă, să nu vezi că viața noastră nu înseamnă decît o clipă și să-mi ceri să vin și să zdrăngănesc cu tine la pian ?“ Si totuși, abia adineaori se purtase ca un băiețoi.

— Și de ce nu ? întrebă Sophia.

— N-o să mai găsesc un alt prieten ca cel de astăzi ca să termin asta, zise Constance, luînd de pe tejghea un săculeț de lucru.

Se așeză și scoase din el o bucată de canava cu țesătură rară, pe care brodase cu lină colorată un buchet de trandafiri. Canavaua fusese cîndva întinsă pe gherghel, dar acum, după ce terminase partea mai delicată la petale și frunze, și nu-i mai rămăsese de brodat decît fondul monoton, Constance se mulțumea s-o prindă pe genunchi. Apucînd un ac lung și cîteva sculuri de lină de

culoarea muștarului, se plecă peste canava și se apucă să umple pătrățelele. Întregul model era cu pătrățele — nuanțele de roșu și de verde, pînă și curbele boboceilor — totul era făcut din pătrățele, avînd ca rezultat o imitație tipică a unui covor de Axminster. Totuși, țesătura fină a linei, grația și priceperea degetelor care se mișcau neîncetat pe fața și pe dosul canavalei, foșnetul ușor al linei trecînd prin găurele și seriozitatea atentă, tinerească a privirii plecate în jos, scuzau și dădeau farmec unei îndeletniciri care, pe plan artistic, n-ar fi putut fi justificată. Canavaua era destinată să împodobească un paravan auriu în fața căminului din salon, urmînd să fie darul Constancei pentru ziua de naștere a doamnei Baines. În ce măsură însă acesta era un secret pentru doamna Baines, după cum spera Constance, n-o știa nimeni în afară de doamna Baines.

— Cons, murmură Sophia, uneori ești prea scirboasă.

— Ei bine, zise Constance cu blîndețe, n-are rost să-mi zic că nu trebuie s-o termin înainte de începerea școlii, fiindcă știi bine că trebuie.

Sophia rătăcea încoace și-ncolo, cu gîndul la drăcii.

— Oh, exclamă ea bucuroasă, aproape în extaz, prîvind în dosul oglinzii, uite rochia nouă a mamei ! Domnișoara Dunn i-a prins fireturile ! Oh, mamă, ce frumoasă ai să fii !

Constance auzi niște foșnete în dosul oglinzii.

— Ce faci acolo, Sophia ?

— Nimic.

— Nu cumva te îmbraci cu rochia mamei ?

— De ce nu ?

— Ai s-o pățești, ascultă-mă pe mine !

Nemaiavînd încotro, Sophia țișni din dosul uriașei oglinzi. Începuse să se dezbrace și avea pe față îmbujorarea poznei pe care avusese de gînd s-o facă. Alergă în cealaltă parte a odăii și începu să cerceteze cu grijă o stampă mare, în culori, care era prinsă pe perete.

Stampa reprezenta cincisprezece surori, toate la fel de înalte și de suple, toate de aceeași vîrstă — cam de vreo douăzeci și cinci de ani — și toate avînd exact aceeași frumusețe trufașă și plictisită. Că erau cu adevărat surori, se vedea limpede după chipurile asemănătoare; ținuta arăta că erau prințese, odrasle ale vreunui rege și ale vreunei regine nespuse de prolifici. Mîinile lor nu munciseră niciodată, iar de pe chipurile lor nu se ștersese nici o clipă zîmbetul de rigoare la curțile regale. Prințesele se mișcau într-un decor de scări de marmură și verande; în fund se vedea o estradă și niște copaci bizari. Una era îmbrăcată în costum de călărie, alta în rochie de seară, alta într-o toaletă de după-amiază, iar alta pentru teatru; una părea gata să se ducă la culcare, alta ținea de mîna o fetiță, dar nu se poate să fi fost fetița ei, căci prințesele erau cu mult deasupra pasiunilor omenesti. De unde o fi luat oare fetița? De ce una dintre surori se ducea la teatru, alta la ceai, alta la călărie și alta la culcare? De ce una era îmbrăcată într-un mantou gros, iar alta se ferea de razele soarelui sub o umbrelă? Tabloul era învăluit în mister, dar lucrul cel mai ciudat era că toate aceste altețe păreau mulțumite cu toaletele ridicole și demodate pe care le purtau. Pălării absurde, cu voaluri atîrnînd de sub ele; bonete absurde, strîns lipite de cap, și cu picățele; coafuri absurde, lăsate aproape pe ceafă; mîneci absurde, strîmte; talii absurde, mai sus chiar de nivelul coatelor; și absurde jachetivite! Iar fustele! Numai să te uiți la ele! Nu erau decît niște uriașe piramide împodobite, avînd înfiptă în vîrf jumătatea superioară a unei prințese. Rămîneai uluit cum de consimțeau prințesele să fie îmbrăcate în toalete atît de absurde și de incomode. Sophia nu găsea însă nimic straniu în acest tablou, care purta legenda: „Ultimele modele de vară din Paris. Supliment gratuit la *Jurnalul de mode Myra*.” Sophia nu-și închipuise niciodată ceva

mai distins, mai încântător și mai elegant decât toaletele celor cincisprezece prințese.

Căci Constance și Sophia aveau dezavantajul de a trăi în Evul Mediu. Crinolina încă nu atinsese întreaga circumferință, iar cât privește moda de a o umfla cu balene, nici vorbă nu putea fi de așa ceva. În toate cele Cinci Orașe nu exista nici o singură baie publică, nici o bibliotecă publică, nici un parc municipal, nici un telefon, nici măcar o școală cu internat. Oamenii nu înțelegeau încă ce nevoie vitală aveau să se ducă în fiecare an pe plajele de pe țărmul mării. Episcopul Colenso tocmai zdruncinase creștinătatea cu ideile-i nerușinate despre Pentateuc. Jumătate din Lancashire murea de foame din cauza războiului de secesiune din America. Distracția principală a categoriilor criminale era strangularea. Oricât ar părea de necrezut, nu exista decât un singur tramvai cu cai, care circula între Bursley și Hanbridge — și numai de două ori într-o oră; iar între celelalte orașe, nici un mijloc de transport! Te duceai la Longshaw cum te-ai duce la Pekin. Era o epocă atât de întunecată și de înapoiată, încât te întrebi cum de puteau oamenii să mai doarmă noaptea în paturile lor, gândindu-se la jalnica lor situație.

Din fericire, în acele vremuri, locuitorii celor Cinci Orașe erau destul de încântați de ei înșiși și nici măcar nu bănuiau că nu erau oameni moderni și cu mintea trează. După părerea lor, mișcările intelectuale, industriale și sociale atinseseră punctul culminant, și erau chiar uluiți în fața progresului lor. În loc să se simtă umili și rușinați, pur și simplu se mândreau cu jalnicele lor realizări. Ar fi trebuit să aștepte cu sfială înfăptuirile de necrezut ale viitorului; dar, având prea puțină credință și prea multă îngimfare, se mulțumeau să privească înapoi și să facă comparații cu trecutul. Nu prevedeau apariția miraculoasei noastre generații! Sărmani orbi, mulțumiți de sine! Grotescul tramvai cu cai era tipic pentru ei. Cu cinci minute înainte de plecare, conductorul

sună un clopot uriaș care putea fi auzit de la Capela Wesleyană pînă la Cock Yard și apoi, după ce chibzuia și șovăia o vreme, vehiculul o pornea pe șine către primejdii necunoscute, în timp ce pasagerii își luau rămas bun. La Bleakridge trebuia să se oprească la barieră și apoi, pe pantele din piața Leveson și strada Sutherland (către Hanbridge), era ajutat de un al treilea cal, pe spinarea căruia era cocoțat un băiețandru slăbuț, pocnind din bici; băiatul acesta trăia ca o suveică pe drumul dintre piața Leveson și strada Sutherland, și chiar pe vremea cea mai ploioasă toți ceilalți copii îl pizmuiau. După jumătate de oră de drum periculos, tramvaiul se oprea, plin de solemnitate, pe o străduță îngustă, lângă biroul ziarului *Semnalul* din Hanbridge, iar conductorul roșcovan, după ce învîrtea de mai multe ori manivela de fier lustruit a unicei frîne, catadicsea să-și amintească și de pasageri și, cu un calm triumfător, îi concedia cu un fel de binecuvîntare nerostită.

Și așa ceva era considerat în cele Cinci Orașe ultima expresie în materie de transport ! Un băiețandru pocnind din bici călare pe cal ! Oh, cît de orbi erați ! Nu puteați prevedea cele o sută douăzeci de tramvaie electrice care aleargă acum nebunește, huruind și mugind, cu douăzeci de mile pe oră, pe toate șoselele districtului !

Așa încît era firesc ca Sophia, molipsită de mîndria vremurilor în care trăia, să nu aibă nici o îndoială în legătură cu suprema eleganță a prințeselor. Le studia ca și cînd ar fi fost cei cincisprezece apostoli ai absolutului ; apoi, luînd dintr-o cutie cîteva flori și pene, cu toate amenințările Constancei, se retrase în dosul oglinzii și apărură îndată după aceea ca o mare doamnă în stilul prințeselor din tablou. Formidabila rochie nouă a mamei ei se umfla în jurul trupului în toată mărêția ei fantastică și costisitoare. Odată cu rochia își însușise și aerul important al mamei — aceea siguranță autoritară și aceea competență pusă de multe ori la încercare, care o carac-

terizau pe doamna Baines și pe care se pare că o comunica rochiilor ei chiar înainte de a le fi purtat. Căci era neîndoielnic că hainele doamnei Baines, chiar și fără doamna Baines, inspirau respect, ca și cum cine știe ce esență ar fi rămas în ele, impregnându-le.

— Sophia !

Constance se opri din cusut și, fără să ridice capul, se uită țintă, cu ochii ridicați de pe lucru, la pozele pe care le lua sora ei. Era martora unui sacrilegiu, a unei necuviințe uluitoare. Își dădea seama că pedeapsa ce se va abate asupra copilei îndrăznețe și necuviincioase nu va întârzia. Dar, întrucît nu simțea niciodată, în ceea ce o privea, asemenea imbolduri nebunești, care o uimeau, nu putea face altceva decît să zîmbească cu teamă.

— Sophia ! repetă ea în șoaptă, cu o spaimă ce se topea într-o admirație îngăduitoare. Și-acum ce-ai de gînd să mai faci ?

Chipul frumos și îmbujorat al Sophiei, care încununa ca o floare făptura-i minunată, abia se putea stăpîni să nu rîdă. Era la fel de înaltă ca și mama ei, și tot atît de impunătoare, țăntoșă și mîndră ; și, în ciuda cosîțelor, a pieptenului semicircular din păr și a picioarelor deșirate ca ale unui minz, putea să suporte, ca și mama ei, măiestatea rochiei brodate cu fireturi. Provocări feciorelnice îi scăpărau în ochi, în timp ce se maimuțărea prin încăpere. Mișcările îi erau comandate de viața năvalnică ce pulsa în ea. Bucuria încrezătoare și dirză a tinereții îi strălucea pe față. „Cine pe lume mai este ca mine ?“ părea să întrebe cu o trufie feroce și în același timp încîntătoare. Era doar fiica unui negustor de postavuri, a unui om respectat, dar țintuit la pat într-un orașel neînsemnat, pierdut în labirintul de localități din centrul Angliei — dacă vreți ; și totuși, ce bărbat, aflat în fața ei, ar fi putut să-i tăgăduiască naiva pretenție de dominare ? Stătea acolo, în crinolina mamei ei, așteptînd să fie dorită, admirată de cei din jur. Și, în nevinovăția su-

fletului ei, ştia acest lucru ! Inima unei tinere fete îi vorbeşte în taină şi îi spune ce putere are, cu mult timp înainte de a-şi putea folosi această putere. Dacă nu poate găsi pe nimeni pe care să-l subjuge, o poţi surprinde în anii fragezi subjugând stilpul porţii, sau primind omagiile unui scaun gol. Victima experienţei Sophiei era Constance, cu acul oprit din cusut şi cu privirea-i blindă pe faţa aplecată asupra lucrului.

În clipa aceea, făcînd un pas înapoi, Sophia se împiedică şi căzu ; piramida se răsturnă ; inelele largi de mătase umflată tremurară şi, cu un foşnet uriaş, se prăvăliră pe podea, iar picioruşele Sophiei rămaseră ca picioarele unei păpuşi pe marginea cercului mai mare, care se curba şi se arcuia în jurul lor ca gura unei peşteri. Schimbarea bruscă a trăsăturilor Sophiei, de la mîndrie trufaşă la uimire şi spaimă ridicolă, era de-ajuns de comică pentru a face să izbucnească în rîs nemilos orice fiinţă mai puţin umană decît Constance. Dar Constance, o adevărată întruchipare a bunătăţii instinctive, cu năsul ei cîrn fremătînd de simpatie, se repezi la ea şi încercă s-o ridice.

— Oh, Sophia ! strigă ea cu compătimire în glas, pîrînd să nu ştie ce este reproşul. Sper că n-ai murdărit-o, căci mama va fi aşa de...

Cuvintele îi fură întrerupte de nişte gemete venind din dosul uşii care ducea spre dormitoare. Gemetele, care trădau o suferinţă fizică cumplită, se auzeau tot mai tare. Cele două fete priviră ţintă, uimite şi înspăimîntate, spre uşă. Sophia cu căpşoru-i brun ridicat, iar Constance înconjurînd cu braţele mijlocul Sophiei. Uşa se deschise, lăsînd să intre un val de gemete şi mai puternice, împreună cu un bărbat tinerel, mărunt, care îşi strîngea cu frenezie capul în mîini, schimonosindu-şi toţi muşchii feţei. Dînd cu ochii de grupul împietrit al celor două fete răsturnate pe jos, care se ţineau încleştate, una îmbrăcată în crinolină, iar cealaltă cu buchetul de trandafiri

de lină, prins cu ace în poală, omul făcu un salt înapoi, încetă să mai geamă, se însenină la față și încercă să se prefacă, zadarnic însă, că nu el era cel care gemuse, ci că, de fapt, trecea întâmplător pe acolo, în drum spre magazin. Se făcu roșu ca racul; fetele se roșiră și ele.

— Oh, vă cer iertare, zău! zise pe neașteptate tînărul; și, întorcîndu-se brusc, dispăru pe unde venise.

Era domnul Povey, un personaj unanim respectat atît în magazin cît și în afară — înlocuitorul domnului Baines care zăcea bolnav, mîngîierea și sprijinul de nădejde al doamnei Baines, izvorul și centrul de radiație al ordinii și disciplinei în magazin; un tinerel liniștit, modest, rezervat, politicos și încăpățînat, demn de toată încrederea și extrem de capabil în domeniul său; fără strălucire, fără distincție; poate cam încet la minte, și în orice caz greu de cap; dar ce forță reprezenta el în magazin! Magazinul era acum de neconceput fără domnul Povey. Nu avusese nici douăzeci de ani, fiind încă practicant în magazin, cînd domnul Baines fusese lovit de boală — și își dovedise de îndată valoarea. Dintre vînzători, el singur locuia în casă. Dormitorul lui era lipit de cel al stăpînului său; exista o ușă între cele două odăi, și două trepte coborau din camera mai mare în cea mică.

După plecarea domnului Povey, fetele se ridicară în picioare, Sophia ajutată de Constance. Nu era ușor să îndrepti o crinolină răsturnată. Amîndouă începură să ridă nervos, cu un rîs puțin isteric.

— Credeam că se dusesese la dentist, șopti Constance.

De două zile, durerea de dinți a domnului Povey pricinuisese mare tulburare în acest microcosm; în dimineața acelei zile de joi, la micul dejun, rămăsese stabilit că domnul Povey se va duce neîntîrziat la frații Oulsnam, dentiștii din Hillport. Numai joia și duminica prinzea domnul Povey împreună cu familia. În celelalte zile lua masa mai tîrziu, singur, în sufrageria familiei însă, cînd doamna Baines sau unul dintre vînzători îl puteau în-

locui în magazin. Înainte de a pleca să-și viziteze sora mai mare din Axe, doamna Baines îl cicălise pe domnul Povey că de douăzeci și patru de ore nu mîncase altceva decît „zeamă“, și că, dacă nu se îngrijește, va avea de-a face cu ea. El îi răspunsese pe tonul său cel mai liniștit, mai înțelept și mai natural — tonul care dădea greutate oricăroră dintre spusele lui — că nu făcuse decît să aștepte această după-amiază de joi și că, firește, se va duce imediat la frații Oulsnam ca să-și trateze dintele așa cum se cuvine. Adăugase chiar că cei care amină să meargă la dentist nu fac decît să-și mărească suferințele.

Nimănui nu-i trecuse prin cap că domnul Povey se temea să se ducă la dentist. Dar acesta era adevărul. Nu îndrăznise s-o pornească într-acolo. Acest model de bun simț, pe care cei mai mulți oameni îl socoteau deasupra slăbiciunilor omenești, nu putea să-și ia inima în dinți și să sune la ușa dentistului.

— Arăta caraghios, zise Sophia. Mă întreb ce-o fi crezut. N-am putut să mă stăpînesc să nu rîd !

Constance nu răspunse nimic ; dar după ce sora ei își puse iar rochia și se asigură că rochia nouă a mamei nu avusese nimic de suferit, începu din nou să împungă liniștită cu acul și, oprindu-se din lucru cum se oprise înainte ca s-o privească pe Sophia, zise :

— Mă întreb dacă n-ar trebui să facem ceva pentru domnul Povey.

— Ce ? întrebă Sophia.

— S-o fi dus în odaia lui ?

— Hai să mergem să ascultăm, zise Sophia, veșnic în căutare de aventuri.

Ieșiră din atelier, trecură pe lîngă piciorul scării care ducea la etaj, și o luară pe coridorul cel lung, întrerupt la mijloc de două trepte și acoperit cu un covoraș îngust, ale cărui linii paralele îl făceau să pară și mai lung. Mergeau în virful picioarelor, lipite una de cealaltă. Ușa

odăii domnului Povey era nițel întredeschisă. Ascultară : nici un zgomot.

— Domnu' Povey ! chemă încet Constance.

Nici un răspuns. Sophia fu cea care împinse ușa. Constance schiță un gest cu mîna, ca și cum ar fi vrut s-o tragă înapoi pe Sophia, dar o urmă, pășind ușurel în odaia interzisă care, oricum, de astă dată era goală. Patul fusese răvășit și pe el se afla o carte, *Răsplata unui ochi liniștit*.

— Răsplata unui dinte liniștit ! șopti Sophia, chicotind încet.

— Sst ! făcu Constance țuguindu-și buzele.

Din odaia de alături se auzea un zgomot regulat, înăbușit, oratoric — de parcă cineva ar fi început cu mulți ani înainte să vorbească la o întrunire și uitase să mai plece, pur și simplu nu mai voia să plece. Fetele, care erau familiarizate cu acest zgomot, părăsiră odaia domnului Povey de teamă să nu-l tulbure pe tatăl lor. În aceeași clipă, domnul Povey își făcu din nou apariția, de data asta în pragul sufrageriei, din celălalt capăt al coridorului. Părea că încearcă zadarnic să fugă de dintele său, asemenea ucigașului care încearcă să fugă de conștiința sa.

— Oh, domnule Povey ! zise Constance în grabă, căci le surprinsese ieșind din odaia lui. Tocmai te căutam.

— Ca să vedem dacă nu putem să facem ceva pentru dumneata, adăugă Sophia.

— Oh, nu, mulțumesc ! zise domnul Povey.

Și o porni încet pe coridor.

— N-ai fost la dentist, zise Constance, plină de compătimire.

— Nu, n-am fost, se declară de acord domnul Povey, pe un ton ca și cum Constance i-ar fi arătat un lucru pe care nici nu-l observase. Ca să spun drept, mi s-a părut că o să plouă și dacă mă udă, înțelegi...

Sărmanul domn Povey !

— Da, zise Constance, sigur că trebuie să te ferești de vreme rea. Nu crezi că ar fi bine să te duci și să stai în salonaș ? Acolo arde focul.

— Mă simt bine, mulțumesc, spuse domnul Povey. Și după o mică pauză : Da, îți mulțumesc, cred că o să mă duc.

III

Îi făcură loc să treacă spre scara în spirală care cobora în salonaș. Constance venea în urma lui, iar Sophia după Constance.

— Așează-te în fotoliul tatei, zise Constance.

În salonaș erau două balansoare cu spătarele acoperite cu două mici covorașe, câte unul de fiecare parte a căminului. Cel din stînga mai era încă numit „scaunul tatei“, cu toate că domnul Baines nu șezuse în el de la războiul Crimeii, și n-avea să mai stea niciodată.

— Cred că o să mă așez în celălalt, zise domnul Povey, fiindcă e pe partea dreaptă, înțelegi ?

Și își duse mîna la obrazul drept. După ce se așeză în fotoliul doamnei Baines, își aplecă obrazul spre foc, căutînd alinare în căldura flăcărilor. Sophia scormoni jarul, la care domnul Povey își trase brusc fața înapoi. Apoi simți ceva ușor pe umeri. Constance luase covorașul de pe spătarul scaunului, și-l învelise, căutînd să-l ferească de curent. Domnul Povey era un om care nu izbutea să protesteze în prima clipă, și de aceea nu reușea să protesteze niciodată. Așa că rămase înfășurat cu covorașul pe umeri. Aceasta făcea din el un invalid, iar Constance și Sophia deveneau îngrijitoarele sale. Constance trase perdeaua peste ușa care dădea spre stradă. Dinspre fereastră nu putea să vină nici o adiere de curent, fiindcă fereastra nu era făcută spre a fi deschisă. Ora aerisirii nu sosise încă. Sophia închise celelalte

două uși. Și, fiecare lingă o ușă, fetele îl priveau din spate pe domnul Povey, nehotărâte dar pline de un dulce sentiment de răspundere.

Acum, lucrurile arătau altfel. Gravitatea durerii de dinți a domnului Povey, care devenea din ce în ce mai vădită, ștersese amintirea ridicolă a întâlnirii din atelierul de probe. Privindu-le pe cele două fete, în rochiile lor negre cu mâneci scurte și cu șorțuri negre, cu părul lins și chipurile liniștite, serioase, le-ai fi socotit incapabile să se poarte altfel decât ca niște îngeri; îndeosebi Sophia intruchipa de minune nevinovăția unei sfinte. Cît despre durerea de dinți, aceasta părea să aibă accese periodice; creștea ca un val, treptat, pînă ajungea la o culme a durerii, după care valul se spargea și îl lăsa pe domnul Povey sfîrșit, dar scăpat de durere pentru o clipă. Aceste crize se repetau cam o dată pe minut. Și acum, obișnuit cu prezența tinerelor și recunoscînd tacit (prin faptul că acceptase să fie învelit cu covorașul) că era într-o stare cu totul neobișnuită, își dădu friu liber suferinței. Nu-și mai ascundea deloc durerea, pe care și-o arăta din plin în fel și chip, răsucindu-și brusc trupul și legănînd frenetic balansoarul. La un moment dat, cînd zăcea pe spate slăbit în răgazul dintre accese, murmură cu glasul unui bolnav :

— N-aveți cumva niște laudanum ?

Fetele tresăriră.

— Laudanum, domnule Povey ?

— Da, ca să țin în gură.

Se încordă în scaun; un nou val de suferință era gata să-l cuprindă. Bietul om își pierduse toată demnitatea, toată decența.

— Sînt sigură că mama trebuie să aibă prin dulap, zise Sophia.

Constance, care purta la briu, ca o dovadă solemnă de încredere, legătura de chei a doamnei Baines, se îndreptă cam cu teamă spre un dulăpior din colțul odăii,

prins pe perete în dreapta căminului, deasupra unui raft pe care se afla un ceainic de aramă. Dulăpiorul acesta, de stejar încrustat pe margini cu arțar și abanos într-un desen simplu, era tipic pentru salonaș. Era din aceeași categorie cu tapetul de hîrtie verde închis, cu ceainicul, cu balansoarele acoperite cu broderii, cu armoniul din lemn de palisandru, peste care era așezată o cutiuță de ceai, din carton ; și chiar și cu covorul — neîndoielnic, cel mai bizar covor care exista în vreun salon, făcut din fișii de covorașe, dintr-acelea care se pun pe scări, cusute unul lîngă altul. Dulăpiorul era o piesă veche, în care de generații întregi se păstrau medicamente. Avea un luciu întunecat, datorat lustrului autentic pe care doar o folosire îndelungată putea să-l dea. Cheia, pe care Constance o alese din legătură era ca și dulăpiorul, netedă și lucioasă din pricina anilor ; intră în broască și se răsuci cu ușurință, deși cu un zgomot sec. Ușa, lată cît dulăpiorul, se deschise tacticos, ca un portal.

Fetele cercetară interiorul tainic, care li se părea locuit de minusculi prizonieri, fiecare dintre ei implorînd cu toată forța etichetei sale să fie eliberat, să i se încredințeze o misiune.

— Iată-l ! zise Sophia în grabă.

Intr-adevăr, era acolo : o sticlă albăstră, cu etichetă galbenă : „Atenție, OTRAVĂ. Laudanum. Charles Critchlow, farmacist diplomat. Piața St. Luke, Bursley.“

Cuvîntul scris cu majuscule le înspăimîntă. Constance luă sticla, de parcă ar fi fost un revolver încărcat, și se uită la Sophia. Atotștiutoarea lor mamă nu era de față ca să le spună ce aveau de făcut. Ele, care nu luaseră niciodată o hotărîre, trebuiau să hotărască acum. Constance era cea mai mare. Această substanță îngrozitoare — pină și numele ei îți producea spaimă — putea fi oare dată domnului Povey, în ciuda avertismentelor scrise ? Răspunderea era copleșitoare.

— Poate ar fi mai bine să-l întreb pe domnul Critchlow, șovăi Constance.

Așteptarea binefăcătorului laudandum îi alinase domnului Povey suferințele, ba chiar, printr-un fel de sugestie, făcuse aproape să-i treacă durerea de dinți.

— Oh, nu ! zise el. Nu-i nevoie să-l întreb pe domnul Critchlow... Două sau trei picături în puțină apă.

Acum era nerăbdător să ia miraculosul laudandum.

Fetele știau că farmacistul și domnul Povey nu se puteau suferi.

— Sînt incredințată că-i va face bine, zise Sophia. Mă duc să aduc apă.

Cu chicoteli și exclamații copilărești, reușiră să toarne patru picături negre din substanța „mortală” (cu una mai mult decît avea de gînd Constance să pună) într-o ceașcă cu puțină apă. Și în timp ce întindeau domnului Povey ceașca, aveau figurile comice ale unor conspiratori înfricoșați. Se simțeau atît de mature și erau atît de copilăroase !

Domnul Povey sorbi cu nerăbdare băutura, puse ceașca pe polița căminului și-și înclină capul spre dreapta, astfel ca doctoria să poată scălda dintele bolnav. Rămase astfel o vreme, așteptînd ca leacul să-și facă efectul. Fetele, din decență, se întoarseră cu spatele, pentru ca domnul Povey să nu fie nevoit să înghită doctoria, lăsîndu-l să rezolve cum va ști această delicată problemă. Cînd se întoarseră din nou spre el, stătea întins pe spate în balansoar, cu gura deschisă și ochii închiși.

— Ți-a făcut bine, domnule Povey ?

— Cred că am să mă întind pe divan cîteva clipe, fu răspunsul ciudat al domnului Povey.

Și imediat sări în picioare și se trînti pe divanul dintre cămin și fereastră, unde se întinse fără pic de demnitate — o biată creatură chinuită, în haina-i cenușie cu pulpane ciudate, cu vesta boțită, cu reverele prinse în bolduri, cu gulerul tare de hîrtie și manșetele strîmte, tot de hîrtie.

Constance se grăbi să-i aducă covorașul, pe care i-l așează binișor pe umeri ; iar Sophia i-l puse pe celălalt peste picioarele-i deșirate.

Apoi își priviră isprava, cu remușcări ascunse și cu cele mai negre presimțiri.

— Nu cred că a înghițit-o ! șopti Constance.

— În orice caz, a adormit, zise Sophia, cu un glas ceva mai tare.

Într-adevăr, domnul Povey adormise cu gura larg deschisă — ca ușa unei prăvălii. Întrebarea era dacă nu-l cuprinsese cumva chiar somnul de veci ; întrebarea era dacă nu scăpase pe veci de durere.

Apoi se auzi un sforăit — îngrozitor ; un sforăit care părea să prevestească dezastrul.

Sophia se apropie de el ca de o bombă gata oricând să explodeze și, prinzînd curaj, se uită în gura lui.

— Oh, Cons, își chemă ea sora, vino să vezi! Ce ciudat!

În clipa următoare, cele două perechi de ochi explorau priveștiștea neobișnuită a gurii domnului Povey. Într-un colț, în dreapta cavității, se vedea o bucată de dinte, care se mai ținea de domnul Povey printr-o legătură destul de slabă astfel încît la fiecare respirație, cînd pieptul i se umfla și aerul șuiera în peștera gurii, dintele i se mișca, lăsînd să se înțeleagă că îndelungata conviețuire cu domnul Povey se apropia de sfîrșit.

— Asta-i cel cu pricina, zise Sophia, arătînd cu degetul. Și abia se mai ține. Ai mai văzut vreodată ceva atît de caraghios ?

Aspectul comic al dintelui îi alungase teama că domnul Povey ar putea muri curînd.

— Mă duc să văd cît de mult a băut din doctorie, zise Constance preocupată, îndreptîndu-se spre polița căminului.

— Păi, eu cred... începu Sophia, dar se întrerupse imediat, aruncîndu-și ochii spre mașina de cusut de lîngă divan.

Era o mașină de cusut Howe, cu un sertăraș pentru scule, în care se afla un cleștișor. Constance, ocupată să miroase ce mai rămăsese din doctorie, ca să-și dea seama cit era de otrăvitoare, auzi zgomotul bine cunoscut al sertărașului tras și apoi o văzu pe Sophia apropiindu-se cu cleștișorul de gura domnului Povey.

— Sophia ! exclamă ea, înspăimântată. Pentru numele lui Dumnezeu, ce vrei să faci ?

— Nimic, zise Sophia.

În clipa următoare domnul Povey sări în sus, trezindu-se din visul în care-l cufundaseră cele câteva picături de laudanum.

— Zviclește ! murmură el ; și, după ce stătu puțin pe gânduri, adăugă : dar mă simt mult mai bine.

În orice caz, scăpase de la moarte.

Sophia își ținea mâna dreaptă la spate.

Tocmai atunci un vânzător ambulant trecu pe King Street, strigînd „Midii și stridii !“

— Oh ! zise Sophia aproape țipînd. Hai să luăm midii și stridii pentru ceai !

Se repezi la ușă, o descuie și o deschise larg, fără să se mai gîndească o clipă că s-ar face curent și că ar putea să-l tragă pe domnul Povey.

În vremurile acelea, oamenii depindeau adesea de capriciile vânzătorilor ambulanți, ca să mai dea savoare gustărilor de la ora ceaiului ; dar era o epocă aventuroasă, cînd cavalerii rătăcitori ai comerțului erau numeroși și întreprinzători. Ieșeau în pragul ușii, luai ceva bun de mîncat, intrai apoi în casă, găteai și mîncai, la fel cum făceau vechii bretoni.

Constance fu silită s-o urmeze pe sora ei în capul scării. Sophia coborî pe treapta a doua.

„Midii și stridii proaspete, vii !“ se auzea de pe cealaltă parte a străzii învăluită în adierea de aprilie. Era faimosul Hollins, un irlandez, bețiv înrăit, îmbătrînit în rele, care-i saluta vesel pe magistrați cînd îi întîlnea pe

stradă și care, vorbind despre casa de corecție unde poposea din cînd în cînd, o numea Bastilia.

Sophia se zguduia din cap pînă-n picioare.

— Ce-ai găsit așa de rîs, zăpăcito ? o întrebă Constance.

Pe furiș, Sophia îi arată cleștișorul, pe care îl vîrîse pe jumătate în buzunar. Între capetele lui se zărea deslușit și chiar se putea recunoaște un fragment din domnul Povey.

Acesta a fost momentul care a încununat cariera Sophiei, de făptașă a unor nemaipomenite fărădelegi !

— Ceee ! ?

Chipul Constancei trăda groaza omului silit să vadă ceva ce nu-și poate crede ochilor.

Sophia o înghionti cu putere, ca să-i amintească surorii ei că erau în stradă și, în același timp, foarte aproape de domnul Povey.

— Iote, dom'șoarelor, zise ticălosul de Hollins. Trei pence litra. Și ce mai face coana Baines ? Da, is proaspete, așa să-mi ajute Dumnezeu !

CAPITOLUL II

DINTELE

I

Cele două tinere urcară întunecoasa scară de piatră care ducea din văgăuna lui Maggie pînă la ușa salonului. Sophia, în față, ducea o tavă mare iar Constance una mică. Constance, care nu avea pe tavă decît un ceainic, un castron cu midii și stridii din care ieșeau aburi aromați și o farfurie cu felii de pîine prăjită unse cu unt, intră prin stînga direct în salon. Sophia avea pe tavă tot ce e necesar unui ceai bogat pentru două persoane, adică ouă, marmeladă și felii de pîine (acoperite cu un capac), dar fără midii, și stridii. Ea o luă spre dreapta, străbătu coridorul trecînd pe lîngă odaia condamnată, sui două trepte în semiîntunericul prăvăliei cu obloanele trase, urcă scara către atelierul de probe, străbătu încăperea și ajunse în coridorul ce ducea spre dormitoare. Experiența o învățase că e mai ușor să facă acest lung ocol, decît să cotească abrupt pe scara salonului cu o tavă mare încărcată. Cu marginea tăvii Sophia bătu în ușa dormitorului celui mare. Glasul înăbușit, cu accente retorice, ce se auzea dinăuntru, încetă brusc și ușa fu deschisă de un bărbat foarte înalt, uscățiv, cu barbă neagră, care se uită în jos spre Sophia cu un aer întrebător de parcă nu înțelegea de ce fusese întrerupt.

— Am adus ceaiul, domnule Critchlow, zise Sophia. Domnul Critchlow, cu multă grijă, luă în primire tava.

— E micuța mea Sophia? întrebă un glas stins din adâncurile dormitorului.

— Da, tată, zise Sophia.

Dar nu încercă să intre în odaie. Domnul Critchlow așeză tava pe un scrin de lângă ușă, acoperit cu o față de masă albă, și apoi închise ușa, fără prea multă ceremonie. Domnul Critchlow era cel mai vechi și mai bun prieten al lui John Baines, deși mult mai tânăr decât acesta. Obişnuia destul de des „să dea pe-acolo“, ca să mai schimbe o vorbă cu bietul om ținut la pat; joia după-amiază, însă, era ziua lui specială, pe care și-o consacra în întregime bolnavului. Începînd de la două, precis, și pînă la opt, precis, se ocupa de John Baines, domnind autocratic asupra dormitorului. Era lucru știut că nu îngăduia nimănui să intre, nici măcar cu vreo treabă anume. Nu! Renunța în fiecare săptămînă la ziua lui liberă de dragul acestei corvezi pe care i-o impunea prietenia, și trebuia lăsat să-și îndeplinească sarcina așa cum voia el. Pînă și doamna Baines căuta să nu tulbure îngrijirile pe care domnul Critchlow i le dădea soțului ei. Și era chiar bucuroasă, căci domnul Baines nu putea fi lăsat singur nici o clipă, sub nici un motiv — așa că avantajul de a se putea bizui în fiecare săptămînă timp de șase ore pe prezența unui membru cu greutate al Societății Farmaceutice compensa acest mic afront adus prerogativelor ei de soție și gospodină. Domnul Critchlow era un om destul de bizar, dar cînd îl știa în dormitor, putea să plece de acasă cu inima ușoară. Mai mult, John Baines era încîntat de aceste după-amiezi de joi. Pentru el, nu exista „nimeni ca Charles Critchlow“. Cei doi prieteni simțeau un fel de fericire îndîrjită, seacă, să stea închiși împreună în dormitor, scăpînd de femei și de oameni, în general. Cînd își petreceau cei doi timpul, nu se prea știa, dar după toate aparențele discutau politică. Fără

Îndoială că domnul Critchlow era un om extrem de ciudat. Era plin de manii. Trebuia să i se servească întotdeauna aceleași gustări la ceai. Gem de coacăze negre, de exemplu. (El îi spunea „dulceață“.) Gîndul că ai putea să-i oferi domnului Critchlow ceai fără gem de coacăze negre era ceva care nici nu le trecea prin minte celor din piața St.Luke. Așa încît de ani de zile, în sezonul dulceturilor, cînd toată casa și întregul magazin miroseau numai a fructe fierte cu zahăr, doamna Baines umplea cîteva borcane în plus cu gem de coacăze negre, „căci domnul Critchlow nici nu s-ar atinge de altceva“.

Și astfel Sophia, după ce i se închise în nas ușa dormitorului, se întoarse în salon coborînd pe ruta mai scurtă. Știa că, după ceai, cînd va urca din nou sus, tava golită o va aștepta pe preșul din fața ușii.

O găsi pe Constance servindu-l pe domnul Povey cu midii și stridii. Bietul om era încă învelit cu unul din covorașe. Probabil că i se agățase de umeri cînd se ridicase de pe divan, știut fiind că împletiturile de lînă sînt lucruri parazite. Sophia se așeză, puțin cam sfioasă. Chiar și Constance cea serioasă se simțea oarecum tulburată. Domnul Povey nu lua în general ceaiul cu ele joia după-amiază; obișnuia să iasă în lumea largă și misterioasă. De fapt, nu mai stătuse niciodată singur cu ele la masă. Situația era fără îndoială neașteptată, și mai avea și haz — și pe deasupra Constance și Sophia se simțeau, într-un fel, răspunzătoare pentru domnul Povey. Da, se simțeau răspunzătoare. Îi oferiseră simpatia, acea simpatie practică a două tinere inteligente și bine crescute, împreună cu spiritul matern caracteristic sexului căruia îi aparțineau, iar domnul Povey acceptase; era acum pe mîinile lor. Monstruoasa și vicleana operație pe care Sophia o făcuse în gura domnului Povey nu le pricinua prea multă neliniște, Constance revenindu-și destul de repede după primul șoc. Discutaseră în bucătărie, în timp ce pregăteau ceaiul, și se înfierbîntaseră chiar dato-

rită tonului sever și dictatorial cu care Constance condamna năstrușnica faptă. Dar succesul nesăbuitei extracții o îndreptătea în ciuda oricărui argument potrivit. Domnul Povey se simțea acum mai bine, neștiutor de pierderea suferită.

— Vrei și tu ? o întreabă Constance pe Sophia, ținând o lingură mare deasupra castronului cu scoici.

— Da, *te rog*, zise Sophia, pe un ton categoric.

Constance știa prea bine că surorii ei îi plăceau scoicile, și o întrebase doar pentru că era nervoasă.

— Atunci, dă-mi farfuria.

Și acum, când toată lumea fusese servită cu midii, stridii, ceai și pâine prăjită, când domnul Povey fusese sfătuit să nu mănânce coaja feliei sale de pâine prăjită, când Constance o prevenise, fără rost, pe Sophia să fie atentă la substanța verzuie necomestibilă din midii, când Constance continuase apoi spunînd că serile se făceau tot mai lungi și când domnul Povey încuviințase, nu mai rămînea nimic de spus. O tăcere supărătoare se așternu peste ei, și nici unul nu știa cum s-o înlăture. Clinchetul ușor al scoicilor și al tacîmurilor răsuna cu limpezimea teribilă a zgomotelor ce se aud în timpul nopții. Fiecare evita privirile celorlalți. Atît Constance cît și Sophia își îndreptau din cînd în cînd trupul, își umflau pieptul și apoi priveau în farfurie; uneori se auzea cîte o tuse forțată. Era un trist exemplu al diferenței care exista între visurile de strălucire socială ale tinerelor fete și realitatea vieții. Bietele fete deveneau tot mai mult doar niște copii, pînă cînd — de unde se purtasera ca niște adevărate femei în momentul cînd îi administraseră picăturile de laudanum — se simțeau acum, la masă, ca niște fete de vreo opt ani.

Încordarea fu întreruptă de domnul Povey.

— ~~Fir-ar~~ să fie ! mormăi el, vorbele-i necugetate și rușinoase (el, omul exemplar — și încă în prezența

acestor tinere nevinovate !) fiind urmare a unei descoperiri neașteptate. L-am înghițit !

— Ce-ai înghițit, domnule Povey ? întrebă Constance.

Domnul Povey cercetă atent, cu vârful limbii, partea dreaptă a gurii.

— Oh, da ! zise el, ca și cum ar fi acceptat solemn inevitabilul. L-am înghițit !

Obrazul Sophiei era acum stacojiu ; părea să caute un loc în care să și-l ascundă. Constance nu găsea nimic de spus.

— Dintele ăsta se clătina de vreo doi ani, zise domnul Povey, și acum l-am înghițit cu o midie.

— Oh, domnule Povey ! strigă Constance stinjenită ; apoi adăugă : Tot e bine că n-o să te mai doară.

— Oh ! zise domnul Povey. Numai că nu ăsta mă durea. Am un colț de rădăcină în fundul gurii care mă sîcîie de cîteva zile. Bine ar fi fost să fie ăsta...

Sophia își dusesese ceașca de ceai la gură ca să-și acopere roșeața. La aceste vorbe ale domnului Povey, obrazii părură să i se umfle ca niște mere. Scăpă ceașca în farfurioară, stropind peste tot cu ceai și apoi fugi din odaie, pufnind și chicotind înăbușit.

— Sophia ! protestă Constance.

— Trebuie să..., se bîlbîi Sophia în pragul ușii. Nu-i nimic. Lasă că...

Constance, care se ridicase, se așeză la loc.

II

Sophia fugi pe coridorul care ducea spre prăvălie și se refugie în atelierul de croit — o odaie pe care năstrușnicul arhitect o proiectase în locul unde trebuia să fi fost curtea din dos a uneia dintre cele trei case componente. Singura-i sursă de lumină era luminatorul din tavan și doar o despărțitură de lemn, înaltă de vreo

opt picioare, o separa de coridor. Aici Sophia își dădu friu liber simțămintelor ; ridea și plîngea în același timp, ștergîndu-și lacrimile cu batista și chicotind frenetic, într-un acces de isterie pe care nu putea să și-l stăpînească. Spectacolul domnului Povey jelindu-și un dinte pe care credea că-l înghițise, dar care de fapt se afla în buzunarul ei, i se părea lucrul cel mai ridicol și mai comic care se petrecuse vreodată pe pămînt. O copleșea cu totul. Și cînd credea că, în sfîrșit, reușise să stăvilească acest ridicol, o cuprindea un nou acces, care o azvirlea în oceanul unui rîs nebun, în hohote.

Treptat, se liniști. Auzi deschizîndu-se ușa salonului și Constance coborî treptele ce duceau spre bucătărie, cu tava pe care zăngăneau ceștile de ceai. Deci ceaiul se sfîrșise, fără ea ! Constance nu zăbovi prea mult în bucătărie, lăsînd ceștile și farfuriile pe seama lui Maggie ca să le spele, încheiere potrivită pentru ziua ei liberă din fiecare lună. Ușa salonului se închise. Imaginea domnului Povey înfășurat cu covorașul de lînă o făcu pe Sophia să izbucnească din nou într-un hohot de rîs cu lacrimi. În clipa aceea, ușa salonului se deschise iarăși, și Sophia își înăbuși rîsul în timp ce Constance trecea grăbită pe coridor. După cîteva clipe, Constance se întoarse cu lucrul de mină, pe care îl luase din atelier, și intră în salon. Va să zică, Constance nu era deloc curioasă ce se întîmplase cu Sophia !

În cele din urmă, Sophia, cu un ușor suris îngîndurat pe față, rămășiță a furtunii care o răscolise, urcă încetîșor scările pînă în atelier, străbătînd magazinul. Nimic interesant pe-acolo ! Apoi o luă spre salonaș și, în drum, văzu tava lăsată de domnul Critchlow pe preșul ușii. O luă și o duse, trecînd prin atelier și prin magazin, pînă jos în bucătărie, unde ronțai visătoare două felii de piine prăjită, care se răciseră și acum erau tari. După care, urcă scările de piatră și ascultă la ușa salonului. Nici un zgomot ! Această izolare a domnului Povey și

a Constanței i se păru într-adevăr foarte ciudată. Ocoli casa și cobori tiptil scara răsucită, ascultînd atentă la cealaltă ușa a salonului. În sfîrșit, desluși acum un sforăit ușor și regulat. Va să zică, domnul Povey, în urma picăturilor de laudanum și a midiilor, dormea, în vreme ce Constanța lucra la paravanul pentru cămin ! Ei da, era ciudată la culme această izolare a domnului Povey și a Constanței ; ceva ce Sophia nu mai pomenise vreodată ! Ar fi vrut să intre și ea în salon, dar nu se putea hotărî. Se îndepărtă pe furiș, stingheră și nedumerită, și pînă la urmă se trezi în dormitorul de la etajul de sus, pe care îl împărțea cu Constanța ; se așeză pe pat în semiobscuritate și începu să citească *Zilele lui Bruce* ; dar citea numai cu ochii.

Ceva mai tîrziu, auzi zgomot pe scări și scîrțîitul familiar al ușii de la picioarele scării. Sări sprintenă pînă la ușa dormitorului.

— Noapte-bună, domnule Povey. Nădăjduiesc că o să poți dormi.

Glasul Constanței !

— Bănuiesc că va reveni.

Glasul domnului Povey, pesimist !

Apoi auzi cum se închide ușa. Se făcuse aproape întineric. Se întoarse în pat, așteptînd-o pe Constanța. Un ceasornic bătuse ora opt și se auziră zgomotele care însoțeau plecarea domnului Critchlow ; în același timp Maggie se întoarse acasă de pe tărîmurile idilei. Apoi, o lungă tăcere ! Constanța era acum în odaia tatălui lor, fiind „rîndul“ ei să-l îngrijească ; Maggie spăla vasele în vîgăuna ei, iar domnul Povey dispăruse în odaia sa. În fine, Sophia auzi bătăile puternice, imperative ale mamei ei la ușa dinspre King Street. În dormitor, înserarea se transformase în beznă adîncă, și Sophia moțăia, visînd. Se trezi cînd urechea ei distinse bătăile în ușa. Sări din pat, merse în vîrfurile picioarelor pînă pe palier și privi peste balustradă, de unde putea vedea întregul

coridor de la primul etaj. Lampa cu gaz aerian fusese aprinsă ; prin gaura rotundă din partea de sus a globului de porțelan putea vedea flacăra tremurîndă. Mama ei, cu pălăria încă pe cap, bătea la ușa odăii domnului Povey, iar Constance stătea în pragul ușii de la odaia părinților ei. După o pauză, doamna Baines mai bătu o dată, și apoi îi spuse Constancei într-o șoaptă sonoră ale cărei vibrații străbătură întregul coridor :

— Se pare că doarme dus. Mai bine să nu-l tulbur.

— Dar dacă are nevoie de ceva la noapte ?

— Ei bine, fetițo, am să-l aud mișcîndu-se. Somnul îi face cel mai bine.

Doamna Baines îl lăsă pe domnul Povey să doarmă mai departe, toropit de laudanum și o porni pe coridor. Era o femeie voinică, îmbrăcată toată în negru, cu un lanț de aur la gît ; fusta abia încăpea în lărgimea coridorului. Sophia îi urmări gesturile greoaie cînd urcă cele două trepte care dădeau variație coridorului. La conducta de gaz se opri și, punînd mîna pe robinet, privi în sus spre glob.

— Unde-i Sophia ? întrebă ea, cu ochii ațintiți asupra gazului, în timp ce micșora flacăra.

— Cred că trebuie să fie în pat, mamă, zise Constance, nepăsătoare.

Reîntorcîndu-se acasă, stăpîna casei lua din nou în mînă, punct cu punct, complicata mașinărie care era gospodăria ei.

Apoi Constance și mama ei dispărură în dormitorul cel mare și ușa se închise cu un mic zgomot sec și hotărît, care pentru Sophia, cum stătea și privea de la etajul de deasupra, păru să creeze în jurul Constancei, al tatălui și al mamei ei, o anumită intimitate din care ea era exclusă. Se întrebă, cu un ușor ghimpe de gelozie, ce-or fi discutînd, în dormitorul cel mare, tatăl ei cu barba ce i se bițuia ușor și cu brațele lungi peste plapumă, Constance așezată la picioarele patului, și mama ei plimbîndu-se

de colo pînă colo, punînd pe măsuta de toaletă broșa cu camee sau netezind încrețiturile mănușilor. Era neîndoielnic că, într-un mod subtil, Constance se bucura de mai multă încredere din partea părinților decît Sophia.

III

După o jumătate de oră, cînd Constance veni în camera lor, Sophia se culcase. Încăperea era destul de spațioasă. Fusesse refugiul și fortăreața fetelor încă de la cea mai fragedă vîrstă. Toate amănuntele camerei li se păreau la fel de firești și de neschimbate ca particularitățile unei peșteri pentru un locuitor al peșterilor. I se pusese tapete noi de două ori, și fiecare tapetare le rămăsese întipărită în minte ca o epocă ; a treia epocă a fost aceea a înlocuirii unui preș printr-un minunat covor vechi, dar jerpelit, care fusese pînă atunci în salon, Exista un singur pat, cu scheletul de fier vopsit ; era larg patul și aveau loc amîndouă, lăfăindu-se în el de parcă ar fi dormit în două laturi opuse ale pieții St. Luke ; și totuși, dacă într-o noapte Constance s-ar fi culcat pe jumătatea de lîngă fereastră în loc de jumătatea dinspre ușa, li s-ar fi părut că natura intimă a universului însuși s-a schimbat. Micul grătar din fața căminului era plin de foițe de poleială, și puținele dăți cînd fuseseră bolnave și le aminteau mai ales pentru că poleiala stătea îngrămădită într-o cutie mare de papuci, atîrnată lîngă polița căminului, iar un foc de cărbuni domnea nefiresc în locul ei — căci poleiala făcea parte din ordinea firească a lucrurilor. Fereastra nu se închidea bine, deoarece cerceveaua nu se îmbuca perfect într-un loc unde peretele avea o mică adîncitură și chiar cînd fereastra era închisă, rămînea o crăpătură îngustă la stînga, între fereastră și tocul ei ; prin crăpătura asta sufla vîntul, și astfel își aminteau de nopțile cu geruri

tăioase cînd doamna Baines înțepenea fereastra cu ajutorul unor pene — crăpătura făcea parte, și ea, din ordinea firească a lucrurilor.

Aveau deci un singur pat, și de asemenea un singur lavoar și o singură măsuță de toaletă ; dar în alte privințe erau niște fete norocoase, căci aveau două garderoburi de mahon ; independența de care se bucurau în privința garderoburilor separate se datora în parte bunului-simț al doamnei Baines, iar în parte tendinței tatălui lor de a le răsfăța puțin. Și mai aveau, în fine, un scrin cu o linie curbată în față, din care Constance avea în stăpînire două sertare scurte și unul lung, iar Sophia două sertare lungi. Pe scrin se aflau două casete frumos ornamentate, în care fiecare din ele își ținea bijuteriile, un carnet de economii și alte diferite comori — casetele acestea fiind absolut sacre pentru posesoarele lor. Erau diferite, dar nici una nu era socotită mai splendidă decît cealaltă. Într-adevăr, regula cea mai importantă din această cameră era o strictă egalitate, singura excepție constituind-o existența a trei cîrlige în dosul ușii, din care Constance avea în stăpînire două.

— Ei bine, începu Sophia cînd apărură Constance, cum se mai simte drăguțul de domn Povey ?

Stătea culcată pe spate și zîmbea uitîndu-se la mîinile ei, pe care le ținea în față.

— Doarme, zise Constance. Cel puțin așa crede mama. Ea zice că somnul îi face bine.

— Bănuiesc că va reveni, zise Sophia.

— Ce spui ? întrebă Constance, dezbrăcîndu-se.

— Bănuiesc că va reveni.

Vorbele Sophiei nu făceau decît să reproducă spusele „drăguțului de domn Povey“ pe scări, și ea le rosti imitînd exact felul de a vorbi al domnului Povey.

— Sophia, zise Constance apăsător, apropiîndu-se de pat, aș vrea să nu mai faci pe proasta !

Se prefăcuse că nu observă accentul satiric din prima remarcă a Sophiei, dar un imbold lăuntric o făcu să pună capăt batjocurii.

— Cred că ți-e de ajuns pentru ziua de astăzi! adăugă ea.

Drept răspuns, Sophia izbucni într-un hohot de ris, pe care nici nu încercă să și-l stăpânească. Rîse mult, în voie, în timp ce Constance se uita țintă la ea.

— Nu știi ce s-a întîmplat cu tine! zise Constance.

— Pur și simplu, nu pot să mă uit la el fără să nu izbucnesc în ris! hohoti Sophia, arătînd un obiect minuscul în mîna stîngă.

Constance tresări, roșind.

— Nu cumva vrei să spui că l-ai păstrat! protestă ea cu seriozitate. Ești groaznică, Sophia! Dă-mi-l imediat ca să-l arunc. N-am mai pomenit așa ceva. Dă-mi-l imediat!

— Nu ți-l dau, se împotrivi Sophia, rîzînd mai departe. Nu mă despart de el nici în ruptul capului. E prea drăguț!

Risul făcuse să-i dispară toată ciuda ascunsă pe care o adunase în sinea ei din cauza nepăsării pe care i-o arătase întreaga seară, și pentru că părea să se înțeleagă atît de bine cu părinții lor. Acum era gata să fie drăguță cu Constance, din toată inima.

— Dă-mi-l, stăruie Constance, cu încăpăținare.

Sophia își ascunse mîna sub plapumă.

— Poți să-i iei celălalt colț, cînd o să-i cadă, dacă vrei. Dar nu pe ăsta. Ce păcat că n-a fost dintele care-l durea!

— Sophia, ar trebui să-ți fie rușine! Dă-mi-l!

În clipa aceea, Sophia observă pentru prima dată cit de serioasă era Constance. Se simți surprinsă și puțin intimidată. Căci fața Constancei, de obicei atît de blindă și de liniștită, era aspră, aproape furioasă. Dar nu-și pierdu firea și nici chiar furia de pe fața blîndeii Con-

stance nu o putu intimida mai mult de cîteva secunde. Veselia i se stinse totuși și zîmbetul îi pieri.

— Nu i-am spus nimic mamei..., urmă Constance.

— Sper că nu, răspunse Sophia, sec.

— Dar să știi că am s-o fac, dacă nu-l arunci, sfîrși Constance.

— Poți să-i spui dacă vrei, replică Sophia, adăugînd cu dispreț un cuvînt nimicitor pe care nu-l mai folosise de mult : Ipocrito !

— Mi-l dai sau nu mi-l dai ?

— Nu !

În dormitor începuseră ostilitățile. Cu o iuțeală magică, atmosfera se schimbase complet. Din frumusețea Sophiei, din blîndețea îngerească a Constancei și din farmecul tinerească, naiv și nevinovat al amîndurora nu mai rămăsese nimic — decît o cruzime puțin sinistă. Sophia stătea culcată, cu capul pe pernă, înconjurat de părul castaniu închis, și privea cu o sfidare neînduplecată în ochii minioși ai Constancei, care rămînea amenințătoare în picioare, lîngă pat. Puteau auzi gazul șuierînd deasupra măsuței de toaletă și bătaile puternice ale inimii. Într-o clipă încetară de a mai fi niște fete, fără să fi devenit însă mature — eternul feminin se trezise în ele.

Constance se îndepărtă de lîngă pat și se duse la măsuța de toaletă, unde începu să-și despletească părul, să și-l perie, ținîndu-și capul pe spate, scuturîndu-l și aplecîndu-se înainte, cu gesturile neschimbate ale acestui ritual. Era atît de tulburată, încît inversase, fără să-și dea seama, ordinea obișnuită a toaletei. După cîteva clipe, Sophia se furișă din pat și, pășind cu picioarele goale pînă la scrin, deschise caseta ei și puse înăuntru „fragmentul“ din domnul Povey ; trînti la loc capacul, cu un zgomot sec, de parcă ar fi vrut să spună : „Vom vedea dacă poți să te pui cu mine, domnișoară !“ Ochii li se întîlniră din nou, în oglindă. Apoi Sophia se întoarse în pat.

† După cinci minute, cînd termină să se pieptene, Constance îngenunche și își făcu rugăciunea. După ce rosti rugăciunea, se duse drept la caseta Sophiei, o deschise, luă „fragmentul“ din domnul Povey, alergă la fereastră și-l aruncă cu furie în stradă.

— Așa ! exclamă ea, furioasă.

Săvîrșise această încălcare de neconceput a codului de onoare, acest gest iremediabil, înainte ca Sophia să-și poată reveni din uluirea de a-și vedea caseta sacră profanată cu nerușinare. Într-o singură clipă, unul dintre idealurile cele mai mari ale Sophiei fusese spulberat cu desăvîrșire, și încă de ființa cea mai dulce și mai blîndă pe care o cunoscuse vreodată. Era o experiență revelatoare pentru Sophia — ca și pentru Constance. Și amîndouă se simțiră la fel de înspăimîntate. Sophia, privind țintă la textul „Tu, Doamne, mă vezi“ încadrat într-o ramă de pai deasupra scrinului, rămase nemișcată. Era înfrîntă și atît de profund răscolită în înfrîngerea ei, încît nici măcar nu se gîndi cît de neputincioase sînt textele sfinte cînd e vorba să te apere de rău. Nu că i-ar fi păsat cîtuși de puțin de „fragmentul“ din domnul Povey ! Aspectul moral, ca și transformarea uluitoare, de neînțeles petrecută în caracterul Constancei — iată ce o făcea să accepte inevitabilul fără să poată scoate o vorbă.

Constance, tremurînd toată, abia reuși să se dezbrace, cu o incetineală plină de demnitate. Reacția Sophiei la lovitură pe care i-o dăduse părea prea frumoasă ca să fie adevărată ; dar îi dădu curaj. În cele din urmă, stinse gazul și se întinse lingă Sophia. După cîteva foșnituri, se făcu liniște.

— Și dacă vrei să știi, zise Constance pe un ton în care amabilitatea se amesteca cu spiritul de dreptate, mama a hotărît împreună cu mătușa Harriet să termine cu școala în trimestrul viitor.

CAPITOLUL III

BĂTĂLIA

I

Ziua prăjiturilor, stabilită prin obicei în cele Cinci Orașe, era simbăta. Dar doamna Baines își făcea prăjiturile vinerea, fiindcă simbătă după-amiaza avea prea multă treabă la prăvălie. Este adevărat că, întrucît doamna Baines făcea prăjiturile dimineata, ar fi putut să le pregătească simbăta dimineata, cînd în prăvălie nu era mare forfotă ; totuși, se obișnuise să le facă vineri dimineata, rezervîndu-și dimineata de simbătă pentru cumpărăturile în piață.

Așadar, în dimineata aceea de vineri, a doua zi după prima experiență a Sophiei în dentistică, doamna Baines pregătea prăjiturile în bucătăria de la subsol. Această bucătărie, văgăuna lui Maggie, avea ceva din misterul unei biserici, iar în zilele mai noroase părea chiar un cavou sinistru. Treptele de piatră ce duceau în jos pînă-n bucătărie erau complet neluminate. Trebuia să pipăi drumul cu piciorul, așa că atunci cînd intrai în bucătărie, prin contrast, încăperea ți se părea luminoasă și veselă ; probabil că la asta se gîndise arhitectul cînd făcuse scara. Lumina zilei pătrundea în bucătărie printr-o fereastră largă, dar destul de scundă ; sus, fereastra

atingea tavanul, iar pervazul de jos era la o înălțime unde nu puteau ajunge fetele în primii ani de școală. Ochiurile de geam erau mici, și cam jumătate din ele erau givrate, așa că nu se putea desluși nimic prin ele ; cealaltă jumătate era pusă de curînd și ținea pasul cu civilizația. De fapt, ce puteai vedea de la bucătărie erau ferestrele cu geamuri uriașe ale pivnițelor Sun, de curînd construite ori tot felul de picioare și fuste trecînd încoace și-ncolo. Un grilaj de fier împiedica și mai mult lumina să pătrundă și ferea geamul de capriciile vreunui trecător de pe King Street. Oricum, puștii se obișnuiseră să se oprească și să dea cu piciorul cît puteau de tare în grilaj.

Pereții bucătăriei erau tapetați cu flori de nu-mă-uita pe fond cafeniu. Tavanul, neregulat și soios, avea o grindă groasă de-a curmezișul, de care atîrnau două cîrlige ; de aceste cîrlige fuseseră prinse cîndva frînghiile unui leagăn, mult folosit de Constance și de Sophia cu ani în urmă, cînd erau mici. Lîngă peretele dintre scară și fereastră se afla o mașină de gătit. Mai era apoi o masă — lîngă peretele din fața sobei — un dulap și două scaune Windsor, dintr-acelea cu spătar. În fața scării se afla cadrul unei uși, fără ușă, ce dădea spre două cămări, și mai întunecoase decît bucătăria, un fel de văgăuni pe care le mai lumina puțin spoiala de var ; acolo se aflau așezate pe rafturi castroane cu lapte, farfurii cu piftie și resturi de plăcintă cu fructe ; în colțul cel mai apropiat de bucătărie se găsea o ladă în care se ținea pîinea. O altă ușă, în partea cealaltă a bucătăriei, ducea spre prima pivniță de cărbuni, unde se afla și robinetul de apă, ca și canalul de scurgere ; iar de acolo, un fel de tunel ducea spre a doua pivniță de cărbuni, unde se ținea cocsul și cenușa ; culoarul acesta dădea într-o curticică dosnică, de unde, mergînd prin dosul prăvăliei domnului Critchlow, ajungeai în cele din urmă, uluit, tocmai pe Brougham Street. Senzația de întunecime nesfîrșită a acestor locuri ce începeau din capul scărilor spre bucă-

tărie și se sfirșeau în ungherele obscure ale cămarilor ori, brusc, în lumina obișnuită de pe Brougham Street — atît Constance cît și Sophia o aveau de mici copii, și le-a urmărit aproape pînă s-au făcut mari.

Îmbrăcată într-o rochie neagră de alpaca, cu un șort alb al cărui șiret scotea în evidență amplexarea taliei, doamna Baines își suflecuse mînele, iar mîinile erau pline de făină și de cocă. Planșeta străveche, netedă de atîta folosință, ocupa o parte a mesei; lîngă ea se aflau sucitorul, niște unt, tăvi, mere tăiate felii, zahăr și altele. Mîinile-i rumene frămîntau coca lipicioasă într-un uriaș castron alb.

— Mamă, ești aici ! auzi ea un glas de sus.

— Da, pușor.

Pași oarecare nesiguri și șovăitori răsunară pe scări și Sophia intră în bucătărie.

— Dă-mi la o parte bucla asta, te rog, zise doamna Baines, aplecîndu-și ușor capul și ridicîndu-și mîinile pline de făină. Mulțumesc. Mă enerva. Te rog, nu sta în lumină. Sînt tare grăbită. Trebuie să urc în prăvălie, ca domnul Povey să se poată duce la dentist. Unde-i Constance ?

— O ajută pe Maggie să facă patul domnului Povey.

— Oh !

Deși grasă, doamna Baines era o femeie bine făcută, cu un păr castaniu frumos, și ochi liniștiți, senini, exprimînd încrederea ei lăuntrică, neclintită, că poate să îndeplinească tot ce i s-ar cere. Nu arăta nici mai mult, dar nici mai puțin de vîrsta pe care o avea — patruzeci și cinci de ani.

Nu era de prin partea locului ; bărbatul ei o luase din orașelul de șes Axe, la douăsprezece mile depărtare. Ca aproape orice femeie care se stabilește prin căsătorie într-o regiune străină, în adîncul sufletului se socotea mai presus de oamenii din acea regiune și de

obiceiurile lor. Acest simțămînt, întărit de o îndelungată experiență, n-o părăsise niciodată ; din cauza lui făcea singură prăjiturile — cu două „fete mari“, crescute cum se cuvine, în casă ! Constance se pricepea să facă prăjituri bune, dar nu erau ca acelea făcute de mama ei. La prăjituri, totul se poate învăța, în afară de „mîna“, ușoară și fermă, cu care minuiiești sucitorul. Te naști cu această mîna, sau fără ea. Și dacă te naști fără ea, n-o să poți reuși niciodată prăjiturile cele mai fine. Constance se născuse fără această „mîna“. Cît despre Sophia, erau zile cînd se părea că o are, dar în altele prăjiturile ei nu putea să le mănince decît Maggie. Și astfel doamna Baines, deși foarte mîndră și încîntată de fiicele ei, păstrase pe bună dreptate o anumită condescendență față de ele. Se îndoia pur și simplu că vreuna din ele ar putea s-o egaleze cîndva.

— Hei, hoată mică ! exclamă ea, văzînd că Sophia șterpelea felii de mere pe jumătate coapte. Asta-i fiindcă n-ai venit la micul dejun ! Și aseară, de ce n-ai coborît la cină ?

— Nu știu. Am uitat.

Doamna Baines îi cercetă ochii, dar Sophia îi înfruntă privirea cu un soi de îndrăzneală plină de sfidare. Știa tot ce poate ști o mamă despre fiica ei și era sigură că Sophia n-avea de ce să fie supărată. De aceea, îi cercetă ochii cu puțină teamă.

— Dacă nu găsești ceva mai bun de făcut, zise ea, unge-mi cu unt tava asta. Ai mîinile curate ? Dacă nu, mai bine n-o atinge.

Doamna Baines tocmai începuse să așeze bucățelele de unt în șiruri pe o foaie mare de aluat întins. Unt proaspăt din cel mai bun ! Unt de gătit, ca să nu mai vorbim despre untură, nici nu se pomenea în această bucătărie vinerea dimineată. Îndoi foaia de aluat și răsuci untul înăuntru — supremă operație !

— Constance ți-a spus că terminați cu școala ? întrebă doamna Baines, pusă pe vorbă, în timp ce potrivea aluatul în tavă.

— Da, răspunse Sophia scurt.

Apoi se duse lângă sobă. Pe poliță era o furculiță de prăjit pâine și începu să se joace cu ea.

— Ei, și nu te bucuri ? Mătușă-ta Harriet crede că sinteți destul de mari ca să nu mai mergeți la școală. Și dacă tot am hotărît ca, în orice caz, Constance să termine, e mult mai simplu să terminați amîndouă odată.

— Mamă, vorbi Sophia, zornăind cu furculița, și ce-am să fac după ce nu mă mai duc la școală ?

— Nădăjduiesc, răspunse doamna Baines cu tonul acela sentențios la care nici cei mai inteligenți părinți nu sînt totdeauna destul de inteligenți ca să renunțe, nădăjduiesc că amîndouă o să faceți tot ce puteți ca s-o ajutați pe mama voastră — și pe tatăl vostru, adăugă ea.

— Da, zise Sophia iritată. Dar ce *anume* am să fac ?

— Păi, să vedem. Întrucît Constance o să se ocupe de articolele de mode, mă gîndesc că ai putea începe să-mi dai ajutor la lenjerie de corp, mănuși, mătăsuri și așa mai departe. Și-atunci, amîndouă ați putea într-o bună zi să vă ocupați de raionul acela al magazinului, și eu aș fi...

— Nu vreau să lucrez în magazin, mamă.

Întreruperea fu făcută pe un ton în aparență rece și ostil. Dar Sophia tremura de enervare rostind aceste cuvinte. Doamna Baines îi aruncă o privire scurtă, neobservată de fiica ei, a cărei față era întoarsă spre foc. Socotea că se pricepea cît se poate de bine să descifreze toanele Sophiei ; și totuși, în timp ce privea capul semet și mindru al fiicei ei, nici nu bănuia că întreaga ființă a Sophiei ~~amplora~~ ^{amplora}, în tăcere dar cu toate fibrele ei, simpatie.

— Te-aș ruga să nu mai zăngănești cu furculița aceea, zise doamna Baines, cu politețea ciudată și severă care caracteriza adesea relațiile ei cu cele două fete.

Furculița de prăjit piine căzu pe pardoseala de cărămidă după ce ricoșă de pe cutia cu cenușă. Sophia o așeză în grabă la loc pe raft.

— Și ce vrei să faci ? urmă doamna Baines, stăpânindu-și iritarea pe care i-o pricinuisese zăngănitul furculiței. Cred că eu sint aceea care trebuie să te întreb, nu tu pe mine. Ce-ai să faci ? Taică-tu și cu mine nădăjduim că o să vă placă să vă ocupați de magazin și o să ne răsplățiți astfel pentru tot ce-am...

Doamna Baines în dimineața aceea nu era inspirată în alegerea cuvintelor. Deși era cu adevărat o mamă fără cusur, în dimineața aceea nu părea în stare să evite pretențiile nesăbuite pe care părinții din vremurile acelea le ridicau cu toată convingerea și pe care orice copil bun le primea supus.

Sophia nu era însă un copil bun și tăgăduia cu încăpăținare în adâncul inimii principiul care stă la temelia vieții de familie — și anume că părinții i-au făcut odraslei lor o supremă favoare aducînd-o pe lume. O întrepruse din nou pe mama ei, cu brutalitate.

— Nu vreau deloc să renunț la școală, zise ea cu înfocare.

— Dar mai devreme sau mai târziu tot va trebui să termini cu școala, argumentă doamna Baines calm, căutînd să fie cît mai aproape de felul în care gîndea Sophia. Nu poți rămîne la școală pe vecie, draga mea, nu-i așa ? Nu-mi sta în drum !

Străbătu grăbită bucătăria, în mînă cu tava, pe care o viri repede în cuptor, închizînd apoi cu multă grijă ușa.

— Ba da, zise Sophia. Aș vrea să mă fac institutoare. Asta aș vrea să mă fac.

Din robinetul aflat în magazia de cărbuni, care era stricat, picuri de apă cădeau deslușit și sistematic într-un borcan din canalul de scurgere.

— Institutoare la școală? întrebă doamna Baines.

— Firește. Ce alt fel ar mai fi? zise Sophia, tăios. Împreună cu domnișoara Chetwynd.

— Nu cred că lui taică-tău i-ar plăcea așa ceva, răspunse doamna Baines. Sînt încredințată că nu i-ar plăcea.

— De ce nu?

— N-ar fi tocmai potrivit.

— De ce nu, mamă? întrebă fata cu un soi de îndrjire.

Se îndepărtase de soba de gătit. Prin fața ferestrei se zăriră o clipă picioarele unui bărbat. Doamna Baines se simțea uimită și mai ales surprinsă. Atitudinea Sophiei era într-adevăr nelalocul ei; purtarea ei merita o corecție. Dar nu asta o supăra cel mai tare pe doamna Baines; era obișnuită cu capriciile Sophiei și ajunsese să le socotească un amănunt ce făcea parte din însăși frumusețea ei, ca o pedeapsă pentru farmecul nespus pe care-l iradia uneori această fată. Ceea ce o uimea și o surprindea pe doamna Baines era lipsa totală de sens a intențiilor copilărești ale Sophiei. Pentru doamna Baines era o revelație, ceva de neconceput. De ce, pentru numele lui Dumnezeu, își virise fata asta așa ceva în cap? Orfanele, văduvele ori fetele bătrîne aruncate brusc în viltoarea vieții — da, acestea era firesc să se facă profesoare, pentru că trebuiau să facă ceva. Dar ca fiica unor părinți înstăriți, înconjurată de dragoste și de atenție, trăind într-un cămin minunat, să dorească să predea într-o școală — asta era ceva peste putința de înțelegere a doamnei Baines. Părinții înstăriți de astăzi, cărora le vine greu s-o înțeleagă pe doamna Baines, să-și închipuie ce-ar simți dacă Sophiile lor ar manifesta dintr-o dată dorința înverșunată să adopte profesia de sofer.

— Ai sta prea mult departe de casă, zise doamna Baines, terminînd încă o prăjitură.

Vorbea pe un ton blajin. Cei aproape şaisprezece ani de cînd era mama Sophiei o învăţaseră cîte ceva pe doamna Baines ; aşa că, deşi descoperirea acum primejdii neînchipuite în temperamentul inegal al fiicei ei, îşi păstra destul de bine cumpătul pentru a da dovadă de blîndeţe diplomatică. Fireşte, era umilitor pentru o mamă să trebuiască să uzeze de diplomaţie faţă de o mucoasă. Pe vremea ei, mamele erau mai despotice. Dar Sophia era Sophia.

— Şi ce dacă ? întrebă Sophia tăios.

— Şi-apoi, nu există nici un post liber în Bursley, urmă doamna Baines.

— Domnişoara Chetwynd m-ar lua la început la ea, şi după cîtva timp aş putea să mă duc la sora ei.

— Sora ei ? Ce soră ?

— Sora ei, care are o şcoală mare pe undeva prin Londra.

Doamna Baines îşi ascunse nemaipomenita-i emoţie uitîndu-se în cuptor la prima prăjitură. Cu toate împrejurările vitrege, prăjitura o ducea însă bine. În aceste cîteva clipe, doamna Baines se gîndi repede şi hotări că, la o boală atît de deznădăjduită, e nevoie de un leac deznădăjduit.

Londra ! Ea însăşi nu se dusesese niciodată mai departe de Manchester. Londra, „după cîtva timp“ ! Categorical, diplomaţia n-avea ce căuta în criza prin care trecea Sophia !

— Sophia, zise ea cu glas schimbat, solemn, întorcîndu-se spre fiica ei şi ţinîndu-şi departe de şorţ mîinile încărcate cu inele, care în clipa aceasta erau pline de făină, nu ştiu ce te-a apucat. Zău că nu ştiu ! Tatăl tău şi cu mine sintem gata să răbdăm multe, dar pînă la un punct. Adevărul e că te-am răsfăţat prea mult, şi tu, în loc să-ţi vină mintea la cap cu cît creşti, parcă te pros-

tești tot mai rău. Și acum, te rog să mă scutești de de-alde astea. Aș vrea să urmezi mai mult exemplul soră-ti. Firește, dacă nu vrei să dai o mână de ajutor în magazin, nimeni nu te poate sili. Dacă preferi să-ți pierzi vremea, o să te suportăm și așa. Nu putem decît să te sfătuim spre binele tău. Dar cît despre... Se întrepruse, lăsînd tăcerea să vorbească, și apoi conchise : Să nu mai aud de așa ceva.

Era un discurs sever și impresionant, rostit limpede și pe un ton cum doamna Baines nu mai folosise de vreo cinci ani, cînd concediasse o vînzătoare tinerică, pentru purtări ușurate.

— Dar, mamă...

Un zgomot de găleți răsună în capul scării de piatră. Era Maggie, care cobora din dormitoare. Familia Baines își făcea un punct de onoare din a-și ține treburile neștiute de alții, pornind de la presupunerea că Maggie și tot personalul prăvăliei (exceptînd poate pe domnul Povey) erau obsedați de dorința nesățioasă de a afla ceea ce nu îi privea. De aceea, glasurile celor din familia Baines amuțeau întotdeauna, sau coborau într-o șoaptă înăbușită, tainică, ori de cîte ori se auzeau pașii vreunui străin.

Așa și acum, doamna Baines puse un deget plin de făină peste bărbia-i dublă.

— Ajunge, zise ea pe un ton categoric.

Maggie apărui, iar Sophia, dintr-o dată zorită, dispăru în sus pe scări.

II

— Zău, domnule Povey, nu te mai recunosc, grăi doamna Baines, care, în drum spre prăvălie, îl descoperise în odaia de croit.

E drept, odaia de croit era oarecum sanctuarul domnului Povey, unde se retrăgea din cînd în cînd, croind costume întregi ori sacouri pentru secția de croitorie. E drept, de asemenea, că la secția de croitorie erau destule comenzi, lăsate în seama a diferiți croitori care lucrau acasă la ei, în această încăpere făcîndu-se doar probele clienților. Dar toate acestea n-o puteau face pe doamna Baines să încuviințeze prezența lui aici.

— Tocmai croiam costumul preotului, zise domnul Povey.

Reverendul Murley, parohul districtului metodist wesleyan venea în fiecare săptămînă la domnul Baines. Într-una din ultimele vizite, domnul Baines observase că haina preotului începuse să se înverzească de veche ce era și imediat comandase un costum nou, care să-i fie dăruit domnului Murley. Preotul, care avea o pasiune cu adevărat medievală pentru suflete și care-și cheltuia banii și sănătatea pentru satisfacerea acestei pasiuni, acceptase de dragul lui Christos și îi explicase cu grijă domnului Povey nevoia lui Christos de felurite buzunare.

— Văd ce faci, zise doamna Baines sarcastic. Dar asta nu-i un motiv să stai fără haină — și tocmai în odaia asta rece. Cu durerea dumată de dinți !

Adevărul este că domnul Povey își scotea întotdeauna haina cînd croia. În loc de haină purta o panglică centimetrică.

— Dintele nu mă mai doare, vorbi el sfios, punînd jos foarfeca și luînd o bucată de cretă.

— Prostii ! zise doamna Baines.

Această exclamație îl șocă pe domnul Povey. Nu era ceva neobișnuit pe buzele doamnei Baines, dar de obicei o rezerva pentru persoanele de sexul ei. Domnul Povey nu-și amintea s-o fi auzit vreodată în legătură cu ce spunea el. „Ce s-o fi întîmplat cu ea ?“ gîndi el. Chipul ei congestionat nu-l ajută să găsească răspuns la această

întrebare, căci după operațiile de vineri din bucătărie era întotdeauna încinsă la față.

— Voi, bărbații, sînteți toți la fel, continuă doamna Baines. Numai gîndul să mergeți la dentist face să vă treacă durerea. De ce nu te duci imediat la domnul Critchlow și să ți-l scoată — ca un bărbat ?

Domnul Critchlow obișnuia de asemenea să extragă dinți, și pe firma lui sta scris : „Ortoped și farmacist“. Dar domnul Povey își avea părerile lui.

— Nu prea pun eu bază pe domnul Critchlow ca dentist, zise el.

— Atunci, pentru Dumnezeu, du-te la Oulsnam.

— Cînd să mă duc ? Acum nu pot, iar miine e sîmbătă.

— De ce nu poți să te duci acum ?

— Da, chiar, *aș putea* să mă duc acum, recunosc el.

— Atunci, te sfătuiesc să te duci și să nu mai vii cu dintele ăla nescos, căci iar o să te apuce. Dă dovadă de puțin curaj, ce naiba !

— Oh ! curaj... ! protestă el, jignit.

În clipa aceea, Constance trecu pe coridor, cîntînd.

— Constance, pușor ! o strigă doamna Baines.

— Da, mamă.

Își viri capul în odaie și exclamă „Oh !“ văzîndu-l pe domnul Povey că-și îmbracă haina.

— Domnul Povey se duce la dentist.

— Da, mă duc chiar acum, confirmă domnul Povey.

— Oh, ce *bine* îmi pare ! exclamă Constance.

Fața ei exprima o simpatie sinceră, fără nici un fel de rezerve. Domnul Povey, copleșit de simpatia ei, se hotărî să se arate un adevărat bărbat.

— E bine întotdeauna să rezolvi pe loc lucrurile astea, zise el, cu un aer firesc și hotărît. Să-mi iau doar par-desiul.

— Iată-l, zise Constance repede.

Pardesiul și pălăria domnului Povey erau atârinate într-un cuier de lângă ușă, afară pe coridor. Îi dădu pardesiul, dornică să-i fie de folos.

„Nu te-am chemat aici ca să faci pe valetul domnului Povey“, gîndi doamna Baines, înclinînd brusc spre o ușoară severitate ; și apoi, cu glas tare :

— Nu pot să stau mult în magazin, Constance, dar o să rămîi tu, nu-i așa, pînă se întoarce domnul Povey ? Și dacă se întîmplă ceva, vino sus și cheamă-mă.

— Da, mamă, consimți bucuroasă Constance ; șovăi o clipă și apoi se întoarce să plece.

— Aș vrea să vorbesc mai întîi ceva cu tine, puîsor, o opri doamna Baines.

Glasul ei avea o notă deosebită, plină de importanță, confidențială, care o măguli pe Constance.

— Cred că am să ies pe ușa laterală, zise domnul Povey. E mai scurt drumul.

Era adevărat. Va scurta cu zece metri drumul de două mile, dacă va ieși prin ușa laterală în loc să iasă prin magazin. Cine și-ar fi închipuit că-i era rușine să fie văzut plecînd la dentist ? Îi era teamă că, ieșind prin magazin, doamna Baines ar fi putut să vină după el și să rostească cine știe ce remarcă dăunătoare pentru demnitatea lui, în fața vînzătoarelor. (Ceea ce doamna Baines și-a și închipuit, ba chiar a și făcut o astfel de remarcă.)

— N-o să ai nevoie la dentist de panglica centimetrică, zise doamna Baines sec, în timp ce domnul Povey deschidea ușa laterală, iar capetele panglicii se bălăbăneau pe sub haină și pardesiu.

— Oh ! se rușină domnul Povey de neatenția lui.

— O pun eu la loc, zise Constance, oferindu-se să ia panglica centimetrică.

— Mulțumesc, zise domnul Povey grav. Nu cred că are să dureze mult, adăugă el cu un zîmbet forțat, jalnic.

Apoi o porni pe King Street, încercînd să calce vioi, sprinten, cu o bucurie demnă în frumoasa dimineată de mai. Dar în biata-i inimă fricoasă nu era nici urmă din frumoasa dimineată de mai.

— Hei, Povey! strigă un glas din mijlocul pieței.

Dar domnul Povey nu lua în seamă nici o chemare. Pornise la o treabă și nu voia să dea înapoi.

— Hei, Povey!

Zadarnic!

Doamna Baines și Constance rămăseseră amîndouă în ușa. Un bărbat între două vîrste trecu dinspre Boulton Terrace, semeața clădire cu magazine noi, pe care restul pieței o socotea, cu invidie — „țipătoare“. O salută cu mîna pe doamna Baines, care mai ținea încă ușa deschisă.

— E doctorul Harrop, îi spuse ea Constancei. Nu m-ar mira dacă s-a născut, în sfîrșit, copilul, și el vrea să-l anunțe pe domnul Povey.

Constance se roși, plină de mîndrie. Doamna Povey, soția faimosului văr al „domnului Povey al nostru“, care era cel mai bun cofetar și brutar din Boulton Terrace, constituia un subiect frecvent de discuție în familia Baines, dar era pentru prima dată cînd doamna Baines recunoștea față de Constance modificarea vădită, în mai mare, a înfățișării doamnei Povey din ultimele luni. Această franchețe din partea mamei, venind după hotărîrea de a termina cu școala, dovedea că, neîndoielnic, Constance nu mai era copil.

— Bună dimineată, doctore.

Doctorul, care avea în mînă o geantă, purta pantaloni de călărie (era ultimul doctor din Bursley care nu renunțase la calul de călărie în favoarea docarului); salută și își îndreptă silueta înaltă, îmbrăcată în negru.

— 'Neața! 'Neața, domnișoară! Ei bine, e un băiat.

— Cum? Acolo? întrebă doamna Baines, arătînd spre locuința cofetarului.

Doctorul Harrop încuviință.

— Aș fi vrut să-l anunț, zise el, făcînd un gest cu umărul spre bietul om fricos care încerca să facă pe grozavul.

— Ce-ți spuneam eu, Constance ? zise doamna Baines întorcîndu-se spre fiica ei.

Constance se simțea zăpăcită dar și încîntată. Doctorul, plin de vioiciune, se oprise la picioarele celor două trepte și, cu o mîină în buzunarul pantalonilor bufanți, privea în sus, zîmbind din ochii săi mici, către matroana corpulentă și zvelta fecioară.

— Da, zise el. Am stat aproape toată noaptea. Greu ! Greu !

— Totul e bine, sper ?

— Oh, da. Frumos copil ! Frumos copil ! Dar i-a dat multă bătaie de cap mamei. Nimic nou ? și zicînd asta își ridică ochii spre odaia domnului Baines.

— Nu, zise doamna Baines cu o expresie schimbată.

— E bine dispus ?

— Da.

— Bun ! Vă spun ziua bună.

Porni cu pași mari spre locuința sa, care se afla mai în josul străzii.

— Nădăjduiesc că acum o să se mai schimbe, zise doamna Baines către Constance, în timp ce închidea ușa.

Constance, înțelese că mama ei se referă la soția cofetarului, dar știa că speranțele erau destul de slabe.

— Despre ce voiai să-mi vorbești, mamă ? întrebă ea, încercînd să-și ascundă plăcuta fisticăală ce o cuprinsese.

— Închide ușa, replică doamna Baines, arătînd spre ușa care dădea în coridor.

Și în timp ce Constance îi îndeplinea rugămintea, doamna Baines închise ușa dinspre scară. Apoi spuse cu glas reținut, aproape șoptit :

— Ce-i cu ideea asta a Sophiei de a se face institutoare ?

— Institutoare ? repetă Constance, uluită.

— Da. Nu ți-a spus nimic ?

— Nici o vorbă !

— Nemaipomenit ! Vrea să rămână cu domnișoara Chetwynd și să se facă institutoare.

Doamna Baines era cit pe-acum să adauge că Sophia pomenise ceva de Londra. Dar se stăpîni. Sînt unele lucruri pe care nu te poți decide să le spui. Adăugă doar :

— În loc să rămînă în prăvălie !

— N-am auzit niciodată de așa ceva ! murmură Constance copleșită, în culmea uimirii, răsucind într-una panglica centimetrică a domnului Povey.

— Nici eu ! zise doamna Baines.

— Și o s-o lași, mamă ?

— Nici tatăl tău și nici eu să nu auzim de așa ceva ! răspunse doamna Baines liniștită, dar cu o hotărîre ne-strămutată. Ți-am pomenit doar de asta fiindcă m-am gîndit că Sophia ți-o fi spus ceva.

— Nu, mamă !

În timp ce Constance așeza cu grijă panglica centimetrică la loc, în sertarul de sub masa de croit, se gîndi cit de serioasă era viața — mai cu nou-născuții, mai cu problemele Sophiei. Era foarte mîndră de încrederea pe care i-o arătase mama ei, și acest simțămînt îi umplea pieptul înflăcărat de o tulburare plăcută. Ar fi vrut să ajute pe toată lumea, să arate, într-un fel, cit de mult iubea pe toată lumea. Nici chiar nebunia Sophiei nui slăbea dorința de a o consola pe sora ei.

III

După-amiază, o căutară cu toții pe Sophia, pe care nimeni n-o mai zărise de la prînz. O descoperi mama ei, sînd singură și fără să facă nimic, în salonaș. Împrejurarea era destul de neobișnuită, fiindcă salonașul nu era

folosit niciodată în cursul săptămînii ; nici măcar fetele nu intrau acolo în timpul vacanței, decît dacă voiau să cînte la pian. Totuși, doamna Baines nu făcu nici un comentariu în legătură cu locul unde o găsi, și nici cu faptul că trîndăvea.

— Draga mea, zise ea din ușă, cu un efort vădit de a se purta ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, vrei să vii și să stai puțin cu tatăl tău ?

— Da, mamă, răspunse Sophia, cu un soi de vioiciune forțată.

— Sophia vine îndată, tată, zise doamna Baines către ușa deschisă a dormitorului, care făcea unghi drept cu ușa salonașului.

Apoi, în foșnetul rochiei porni în grabă de-a lungul coridorului, îndreptîndu-se spre atelier unde fusese chemată. Sophia trecu în dormitor, veșnica închisoare a lui John Baines. Din pricina agitației și a stării sale nervoase, domnul Baines nu era lăsat niciodată singur, dar de obicei fetele nu erau nevoite să stea cu el. Avea grijă de el o oarecare mătușă Maria — despre care fetele știau că nu era mătușă adevărată, adică nu o mătușă cu greutate ca mătușa Harriet din Axe — ci o biată verișoară de gradul al doilea a lui John Baines ; una dintre rudele acelea nevoișe, sărmene, care adesea sînt o adevărată pacoste pentru o familie mare dintr-un mic orășel. Dar, după ce existența mătușii Maria fusese o „pacoste“ pentru familia Baines, în ultimii doisprezece ani devenise ceva absolut „providențial“. Trebuie să ținem seama că, pe vremea aceea, Providența se mai amesteca încă în treburile oamenilor, prevăzîndu-le viitorul în modul cel mai extraordinar. Astfel, știind din timp că John Baines va suferi un atac de apoplexie, ceea ce va face necesară o îngrijitoare credincioasă și neobosită, începuse prin a crea cu cincizeci de ani mai înainte pe mătușa Maria și o menținuse cu statornicie în calea nenorocului, astfel încît să poată face față, la momentul potrivit, atacului

de apoplexie. Cel puțin aceasta este singura teorie în stare să explice de ce familia Baines, ca de altminteri toți oamenii rezonabili din Bursley, foloseau cuvîntul „providențial“ în legătură cu mătușa Maria. Era o femeie măruntică și zbîrcită, care putea să stea cit era ziua de lungă în dormitor și să vorbească doar despre dietă. Noaptea se ducea să se culce la ea acasă, în căsuța de pe Brougham Street; joia după-amiaza și duminica în general erau libere, iar în timpul vacanțelor școlare venea mai rar, cînd treburile de acasă îi mai lăsau puțin timp. Așa că, în vacanță, domnul Baines era îngrijit mai mult de cei din casă, care făceau cu rîndul nu atît după un program stabilit, cît după necesitățile de moment.

Tragedia în zece mii de acte a cărei scenă era acest dormitor scăpa aproape în întregime observației Sophiei și Constancei. Sophia intra în dormitorul părinților ei, cu mobila-i maiestuoasă de mahon, cu perdelele de rips purpuriu (mărginite cu auriu) și cu cuvertura albă cu ciucuri bogați, ca și cum ar fi fost un simplu dormitor. Avea patru ani cînd John Baines, stînd pe treptele prăvăliei, fusese cuprins pe neașteptate de amețală, căzuse și, fără să-și piardă luciditatea, se metamorfozase din John Baines într-un ciudat și patetic supraviețuitor al lui John Baines. Ea nu știuse nimic de emoția care cuprinsese întreg orașul în noaptea aceea cînd se aflase că John Baines avusese un atac și că brațul stîng, piciorul stîng și pleopa dreaptă îi paralizaseră; neobositul membru al Consiliului Comunal, oratorul, enoriașul atît de activ, inima vieții orașului — totul se sfîrșise pentru totdeauna. Și nu știuse nici de criza prin care trecuse mama ei și din care (ajutată de mătușa Harriet) ieșise triumfătoare. Nu era încă destul de mare ca să-și poată închipui măcar. Avea niște amintiri foarte vagi despre tatăl ei înainte de a fi terminat cu viața activă. Îl știa doar ca pe o momie zăcînd în pat, cu toată partea stîngă beteagă, cu ochii adesea inflamați, cu gura strîmbă, fără

crețuri pe piele de la nas la colțurile gurii ca ceilalți oameni ; se chinuia să mănince, fiindcă mîncarea îi intra între gingii și obraji ; dormea mult, dar cînd se trezea era mai tot timpul agitat ; părea să înțeleagă ce i se spunea abia la multă vreme de la rostirea cuvintelor, ca și cum sensul vorbelor avea de străbătut distanțe lungi, pe cărări întortocheate pînă la creierul său, iar de vorbit vorbea foarte, foarte încet, cu glas slab și tremurat.

Acest creier îndepărtat, ea și-l închipuia cu o pată roșie pe el, căci într-o zi Constance întrebase : „Mamă, de ce a avut tata un atac ?“ și doamna Baines îi răspunsese : „A avut o hemoragie la creier, draga mea, uite aici“ — punînd degetul cu degetar pe un anumit loc de pe capul Sophiei.

Dar nu numai Constance și Sophia nu resimțiseră niciodată cu adevărat tragedia tatălui lor ; chiar și pentru doamna Baines semnificația ei se pierduse în mare măsură — iată unde duce obișnuința. Pînă și trupul beatag nu-și mai amintea decît sporadic și parțial că fusese cîndva John Baines. Și dacă, o dată cu trecerea anilor, doamna Baines n-ar fi construit treptat o imensă ficțiune cum că trupul acela aproape mort rămînea mai departe capul familiei (chiar și numai consultativ), dacă domnul Critchlow n-ar fi continuat cu încăpăținare să-l trateze ca pe un bun prieten, momîia aceea formată din nervi vii și morți de pe somptuosul pat în stil victorian n-ar fi însemnat mai mult decît o mătușă Maria lovită de boală. Aceștia doi însă, soția și prietenul său, reușeau să-l mențină viu din punct de vedere moral, dîndu-i neobosit conștiința importanței și demnității sale. Era un miracol de devotament stăruitor, închinat orbește unei nobile autoînșelări și unei mîndrii incorigibile.

Cînd Sophia intră în odaie, paralticul o urmări cu privirea-i neliniștită, pînă cînd se așeză pe marginea divanului de la picioarele patului. Păru s-o studieze în-

delung, și-apoi murmură cu glasul-i domol, slăbit și în-tretăiat :

— Tu ești, Sophia ?

— Da, tată, răspunse ea cu vioiciune.

Și, după încă o pauză, bătrînul zise :

— Da. E Sophia.

Și apoi :

— Maică-ta zicea că o să te trimită.

Sophia își dădu seama că era una dintre zilele lui proaste. Avea uneori zile de oarecare vioiciune, cînd spiritul său prindea aproape cu ușurință înțelesurile fenomenelor exterioare.

Îndată după aceea, chipu-i gălbejit, cu barba albă, lungă, începu să alunece în jos de pe perna ridicată și o privire tulbure îi apăru în ochiul stîng. Sophia se ridică și apucîndu-l de subsuori, îl ridică mai sus pe pat. Nu era greu, dar numai o fată voinică de vîrsta ei ar fi putut să-l ridice.

— Da ! murmură el. Așa. Așa.

Și cu mina dreaptă, care nu era beteagă, o luă de mină pe Sophia, așa cum stătea lingă pat. Era atît de tinărară și de proaspătă, însăși întruchiparea sănătății, iar el ajunsese atît de departe pe drumul ruinei și al decrepitudinii, încît atingerea celor două trupuri părea ceva nefiresc, respingător. Sophia însă nu-și dădea seama de asta.

— Sophia, începu domnul Baines, și-și dresе glasul, în timp ce ea aștepta.

După o vreme continuă, strîngînd-o de braț :

— Maică-ta zicea... că nu vrei să lucrezi în magazin.

Sophia își întoarse ochii spre el, și privirea lui îngrijorată, tulbure o întîlni pe a ei. Ea încuviință.

— Nu, Sophia, mormăi el cu mare încetineală. Mă mir de tine... Negoțul merge prost, prost ! Știi că negoțul merge prost ?

Stătea încă agătat de brațul ei. Ea încuviință din cap. Știa, de fapt, că negoțul mergea prost, din cauza nu-știucărui război din Statele Unite. Cuvintele „Nordul“ și „Sudul“ răsunau mereu în conversațiile celor mari. Asta era tot ce știa, deși oamenii mureau de foame în cele Cinci Orașe, cum mureau de foame și la Manchester.

— Privește la maică-ta, își continuă el gândul ca un cal bătrîn pe urcușul unui drum. Privește la maică-ta! repetă, ca și cum ar fi vrut să-i atragă atenția asupra spectacolului mamei ei. Muncește greu! Con... Constance și cu tine trebuie s-o ajutați... Negoțul merge prost! Ce pot să fac eu... zăcînd aici?

Căldura degetelor uscate încălzea brațul Sophiei. Vru să se miște, dar n-ar fi putut să-și retragă brațul fără să pară nerăbdătoare. Pentru același motiv nu vroia să-și întoarcă privirea. O roșeață tot mai mare i se așternea pe chip, sporind strălucirea și drăgălășenia ei copilărească, în timp ce se apleca asupra lui. Dar cu toate că era atît de aproape, el nu-i simți iradiația. De multă vreme înrîuririle straniei ale tinereții și frumuseții nu mai aveau nici o putere asupra lui.

— Să te faci institutoare! murmură el. Nu, nu! Nu pot să îngădui așa ceva.

Apoi barba albă i se ridică în sus, în timp ce, cu capul pe spate, privea înspre tavan, gînditor.

— Mă înțelegi? întrebă în cele din urmă.

Sophia dădu iarăși din cap și, simțînd că-i dă drumul brațului, se întoarse. N-ar fi putut să scoată o vorbă. Lacrimi îi împăienjneau privirea. Ridicolul scenei o întristă profund și brusc, o îndureră. Era tinără, frumoasă, plină de energie, de vitalitate; întreaga viață i se așternea înainte; cînd își punea ceva în cap, se simțea în stare să înfrîngă pe orișicine cu tăria hotărîrii. Întotdeauna urise magazinul. Nu înțelegea cum de puteau mama ei și Constance să se poarte cu atîta slugărnicie și să lingusească pe fiecare client care intra. Nu, nu putea să

înțeleagă ; dar mama ei (deși o femeie mândră) și Constance păreau să o facă atât de firesc, neîndoindu-se nici o clipă că se poartă așa cum se cuvine, încît nu-și împărtășise niciodată sentimentele vreuneia din ele ; se gîndea că n-ar fi înțeles-o. Dar de mult se hotărîse să nu „între în prăvălie“. Știa că va trebui să facă ceva și se gîndise, ca la singura posibilitate, să devină institu-toare. Hotărîrile acestea făceau parte în ultimii ani din viața ei interioară. Nu le spusese nimănui, avînd o fire închisă și nedorind să întîmpine neplăceri. Dar se pre-gătise cu încetul să și le exprime. Vestea neașteptată că va trebui să părăsească școala o dată cu Constance o luase prin surprindere, înainte ca pregătirile ei să se fi conturat bine în minte — înainte, ca să spunem așa, de a se fi pregătit de bătaie. Fusesse luată pe nepregătite, și forțele potrivnice se dovedeau deocamdată mai pu-ternice. Dar credeau oare că se dădea bătută ?

Nici un argument din partea mamei ! Nici măcar n-a vrut s-o asculte ! Doar un scurt și trufaș : „Să nu mai aud de așa ceva !“ Și astfel, marea dorință a vieții ei, pe care o nutrise ani de-a rîndul în inimă, avea să fie dis-prețuită, sacrificată cu o vorbă ! În această situație, mama ei nu apărea ridicolă, căci era o adevărată forță, care trezea pe rînd dragoste sinceră și ură adevărată — și întotdeauna pînă atunci ascultare și respect. Tatăl ei era cel care apărea dureros de ridicol ; și, ca urmare, tot ce se punea la cale împotriva ei părea grôtec în absurditatea lui. Ah, și această epavă bătrînă, neajuto-rată, inutilă și neputincioasă — de-a dreptul jalnică — își închipuia oare că nu are decît să mormăie ceva, ca s-o facă pe ea să „înțeleagă“ ! Habar n-avea de nimic ; nu-și dădea seama de nimic ; era un egoist feroce, ca și cei mai mulți invalizi țintuiți la pat care pierduseră orice legătură cu viața — și se credea îndreptățit să făurească destine, și mai ales capabil să le făurească ! Sophia nu izbutea, poate, să-și definească sentimentele

care o copleșeau ; dar era conștientă de tendința lor. O îmbătrâneau cu ani întregi. O îmbătrâneau în așa măsură, încît într-un moment de viziune interioară se simți mai bătrînă chiar decît tatăl ei.

— Ai să fii fată cuminte, zise el. Sînt sigur de asta.

Era prea dureros. Atitudinea mărginită, atît de cagghioasă a tatălui ei o umilea peste măsură. Se simțea umilită, nu pentru ea, ci pentru el. Ciudată creatură ! Ieși fugind din odaie.

Din fericire, Constance trecea pe coridor, căci altminteri Sophia s-ar fi făcut vinovată de o gravă încălcare a datoriei.

— Du-te la tata, îi șopti ea Constancei aproape isteric, fugind pe scări în sus.

IV

La cină, cu ochii roșii, plecați în jos, reveni la atitudinea ei de copil, întrucît se temea de mama ei. Masa avea un aspect neobișnuit. Domnul Povey, scăpat de la dentist, dar rămas cu doi dinți mai puțin în două zile, nu putea minca decît pîine muiată în lapte ; nici nu stătea la masă, ci se așezase lingă foc. Ceilalți aveau friptură rece de porc, jumătate dintr-o plăcintă cu mere și brînză. Sophia se prefăcea numai că mănîncă, căci de fiecare dată cînd se pregătea să înghită, lacrimile îi veneau în ochi și simțea cum i se strînge gîtul. Doamna Baines și Constance căutau să pară că mănîncă la fel ca de obicei. Buclele frumoase ale doamnei Baines dominau masa în bătaia luminii de gaz.

— Nu prea mi-a reușit aluatul astăzi, observă ea, mestecînd cu un aer critic o coajă de plăcintă.

Sună dintr-un clopoțel, și Maggie apăru din văgăuna ei. Purta un șorț alb curat, dar fără bonetă.

— Maggie, vrei niște plăcintă ?

— Da, dacă vă prisosește, conită.

Acesta era răspunsul obișnuit al lui Maggie cînd i se ofereau niscaiva bunătăți.

— Întotdeauna ne prisosește, Maggie, zise ca de obicei stăpîna ei. Sophia, dacă n-ai de gînd să mănînci ce ai în farfurie, dă-o înapoi.

Maggie dispăru cu plăcinta.

Doamna Baines începu să discute apoi cu domnul Povey în legătură cu starea lui, sfătuindu-l îndeosebi să aibă grijă și să nu răcească la gingia cu extracția. Era o femeie admirabilă și hotărîtă; de la început pînă la sfîrșit se purta ca și cum nimic în gospodăria ei, în afară de prăjitură și de domnul Povey, nu se abătuse în ziua aceea de la cursul firesc. Le sărută pe Constance și pe Sophia cu aceeași afecțiune și le spuse „pușorii mei“ cînd se duseră la culcare.

Constance, care avea inimă bună, încercă să imite tactica mamei ei, în timp ce ce dezbrăcau amîndouă în odaia lor. Se gîndi că cel mai bun lucru era să se prefacă în continuare că nu observă starea jalnică a Sophiei.

— Rochia nouă a mamei e gata și cred că o s-o poarte duminică, zise ea, binevoitoare.

— Dacă mai spui o vorbă, îți scot ochii! se întoarse Sophia spre ea furioasă, cu glasul întretăiat, după care începu să suspine.

Nu se gîndise cu adevărat să-și aducă la îndeplinire amenințarea, dar cuvintele spuse o ușurară. Constance, văzînd că nu va izbuti să se poarte ca mama ei, se hotărî că-i mai bine să-și păstreze ochii.

Mult timp după ce au stins lumina, suspinele rare ale Sophiei au zguduit patul; o vreme, amîndouă rămaseră culcate în tăcere.

— Bănuiesc că tu și cu mama m-ați birfit toată ziua? izbucni Sophia, spre surprinderea Constancei, cu glasul înecat în lacrimi.

— Nu, zise Constance pe un ton liniștitor. Mama doar mi-a spus.

— Ce ți-a spus ?

— Că vrei să te faci institutoare.

— Și am să mă fac! zise Sophia cu amărăciune.

„N-o cunoști pe mama“, gîndi Constance ; dar nu rosti nimic cu glas tare.

Se auzi încă un suspin adînc. Și-apoi, așa cum numai tinerețea știe s-o facă, adormiră amîndouă.

A doua zi dimineată, în zori, Sophia stătea la fereastră și privea afară în piață. Era sîmbătă, și în toată piața se înălțau tarabe, cu acoperișuri de pînză galbenă, pentru tîrgul de sîmbătă care se ținea în fiecare săptămînă. În vremurile acelea înapoiate, Bursley-ul avea un edificiu maiestuos, negru ca bazaltul, pentru vînzarea cîrnii de vită — i se spunea „Abatorul“ — dar legumele, fructele, brînză, peștele și ouăle se vindeau încă la tarabe. Astăzi, ouăle se vînd cu un penny bucata, într-un palat care costă douăzeci și cinci de mii de lire sterline. Și totuși, veți găsi oameni în Bursley gata să afirme că lucrurile nu mai sînt în general cum au fost și în special că romantismul vieții a dispărut. Dar romantismul devine romantism numai după ce dispăre. Sophia, deși se afla într-o dispoziție care de obicei îmbie la romantism, nu găsea însă nimic romantic în această pitorească întindere plină de tarabe. Era doar piața. Băcânia lui Holl, cea mai mare, se și deschisese în colțul cel mai îndepărtat și un băiat de prăvălie mătura caldarîmul din fața ei. Cîrciumile erau deschise, cîteva dintre ele fiind specializate în rom fiert încă de la cinci și jumătate dimineata. Pristavul orașului în haina-i albastră tivită cu roșu, traversa piațeta ținînd clopotul de limbă. În vitrina cofetăriei doamnei Povey, perdeaua avea aceeași gaură urită — gaură pe care nu putea s-o scuze nici chiar sarcina-i recentă.

Acestea erau lucrurile pe care le observa Sophia, cu ochii întunecați, pătrunzători.

— Sophia, ai să răcești stînd acolo așa !

Tresări. Era glasul mamei ei. Femeia asta voinică, după o noapte liniștită a paralticului, se și sculase și era gata îmbrăcată. Ducea o sticlută, un pahar de ouă și puțină dulceată într-o lingură.

— Culcă-te la loc în pat, fuga ! Draga de tine ! Cum mai tremuri !

Palidă, Sophia se supuse. Era adevărat : tremura. Se trezi și Constance. Doamna Baines se duse la măsuța de toaletă și turnă din sticlută în paharul de ouă.

— Pentru cine e, mamă ? întrebă Constance, somnoroasă.

— Pentru Sophia, zise doamna Baines cu vioiciune. Hai, Sophia ! continuă ea, înaintînd cu păhărelul de ouă într-o mînă și cu lingura în cealaltă.

— Ce-i asta, mamă ? întrebă Sophia, care știa prea bine ce este.

— Ulei de ricin, draga mea, zise doamna Baines, cu un aer cuceritor.

Absurditatea de a încerca să vindeci încăpățînarea și dorința unei vieți mai libere cu ajutorul uleiului de ricin este poate mai puțin reală decît pare. Ciudata interdependență dintre spirit și corp, deși a ajuns să fie înțeleasă conștient în epoca noastră lucidă, era bănuită de mamele raționale din evul mediu. Și firește, în perioada cînd doamna Baines reprezenta modernismul, uleiul de ricin rămînea încă leacul leacurilor. Înlocuise ventuzele. Și dacă o parte din faima de care se bucura se datora gustului neplăcut, cel puțin își dovedise calitățile în nenumărate înfruntări cu boala. Nu erau nici doi ani de cînd bătrînul doctor Harrop (tatăl celui care îi comunicase doamnei Baines vestea că doamna Povey născuse), pe atunci în vîrstă de optzeci și șase de ani, căzuse pe scară, rostogolindu-se pînă jos. Se ridicase cu greu,

luase imediat o doză de ulei de ricin și a doua zi era sănătos de parcă nu văzuse niciodată în viața lui vreo scară. Această întâmplare de pomină pătrunsese adânc în inimile oamenilor.

— N-am nevoie, mamă, zise Sophia abătută. Mă simt foarte bine.

— Ieri n-ai mâncat absolut nimic, zise doamna Baines. Haide ! adăugă ea, ca și cum ar fi spus : „Întotdeauna îmi dați atîta bătaie de cap cu uleiul de ricin. Nu mă face să aștept“.

— Dar n-am nevoie de ricin, zise Sophia iritată și pusă pe ceartă.

Cele două fete stăteau culcate una lîngă alta. Păreau foarte delicate și fragile în comparație cu robustețea mamei lor. Constance, înțeleaptă, își ținea gura.

Doamna Baines strînse din buze, cu aerul de a spune : „Începi să mă plictisești. Am să mă supăr imediat !“

— Haide ! zise ea din nou.

Fetele o auzeau acum bătînd cu piciorul în dușumea.

— Zău că n-am nevoie, mamă, se împotrivi Sophia. Cred că pot să-mi dau seama dacă am nevoie sau nu ! Asta era pur și simplu obrăznicie !

— Sophia, ai de gînd să iei doctoria, sau nu ?

În conflictele cu copiii, ultimatumul mamei lua întotdeauna o formă în care erau folosite aceste cuvinte. Fetele știau că atunci cînd se ajungea la „ai de gînd, sau nu“, rostit pe tonul cel mai ferm al doamnei Baines, sfîrșitul era aproape. Niciodată ultimatumul nu dăduse greș.

Se făcu tăcere.

— Și te-aș ruga să ai grijă cum te porți, adăugă doamna Baines.

— Nu iau, zise Sophia, ursuză și categorică ; și își ascunse fața în pernă.

A fost un moment istoric în viața familiei. Doamna Baines crezu că venise sfîrșitul lumii. Dar reuși să-și

păstreze demnitatea în timp ce apocalipsul îi mugea în urechi.

— *Firește că nu pot să te silesc să iei*, zise ea cu un calm superb, ascunzându-și mînia sub masca îndurerată a milei. Ești o fată mare, neascultătoare. Și dacă vrei să fii bolnavă, n-am ce-ți face.

O dată cu această remarcă strașnică, doamna Baines plecă.

Constance tremura.

Dar asta n-a fost tot. Pe la sfîrșitul dimineții, pe cînd doamna Baines întreba de prețul cartofilor noi la o gheretă de la capătul pieții și Constance alegea flori de trei penny de la aceeași gheretă, pe cine văzu plimbîndu-se singurică în colțul pustiu de lîngă Bancă — chiar pe Sophia Baines. Piața era înțesată de lume, iar Sophia se zărea dincolo de o perdea de oameni agitați și zgomoși; dar se vedea foarte deslușit. Era neîndoielnic că fusese mai departe, și acum se întorcea. Constance abia putea să-și creadă ochilor. Inima doamnei Baines tresări. Căci trebuie să spunem că fetele nu ieșeau niciodată fără să ceară voie și aproape niciodată singure. Ca Sophia să iasă în oraș fără să ceară voie, fără să anunțe pe nimeni, ca și cum ar fi fost de capul ei — era ceva care cu o zi mai înainte n-ar fi putut trece prin cap nimănui. Și totuși era acolo, pășind cu un aer firesc care nu putea fi numit decît nerușinare!

Roșie de teamă, Constance se întreba ce se va întîmpla. Doamna Baines nu zise nimic, nici nu lăsă măcar să se vadă că observase această întîmplare scandaloașă, uluitoare. Și plecară din piață, încărcate cu cumpărăturile mai ușoare făcute timp de o oră. Intrară în casă prin ușa de pe King Street; și primul lucru pe care-l auziră fu sunetul pianului de la etaj. Nu se întîmplă nimic. Domnul Povey mîncă singur, apoi fu pusă masa pentru ele, clopoțelul sună și Sophia coborî cu obrăznicie jos ca să se alăture mamei și surorii ei. Și tot nu se întîmplă ni-

mic. Prînzul se desfășură în tăcere și cînd Constance rosti rugăciunea de încheiere, Sôphia se ridică brusc să plece.

— Sophia !

— Da, mamă.

— Constance, rămîi și tu, zise doamna Baines către Constance, care avea de gînd s-o șteargă.

Așadar, Constance va trebui să fie de față la cele ce se vor întîmpla, fără îndoială pentru a le da mai multă importanță și seriozitate.

— Sophia, reluă doamna Baines, adresîndu-se fiicei sale mai mici pe un tîm amenințător. Nu, te rog închide ușa. Nu-i nevoie să audă toată casa. Vino în mijlocul odăii

— drept în mijloc ! Așa. Acum, ia spune-mi, ce făceai în oraș azi dimineată ?

Sophia răsucea marginea șorțulețului ei negru și tot freca o cută a covorului cu vîrfurile picioarelor. Își plecă ușor capul pe umărul stîng, pe buze cu un zîmbet vag. Nu zise nimic, dar fiecare mîdular, fiecare privire, fiecare gest păreau să vorbească de la sine. Doamna Baines ședea neclintită pe balansoar, convinsă în sine că o perpelea, ca să spunem așa, pe Sophia în vîrfurile unei frigări. Constance, nemișcată, părea înțeleasă într-o spaimă cumplită.

— Vreau un răspuns, continuă doamna Baines. Ce făceai în oraș azi dimineată ?

— Am ieșit doar așa, răspunse Sophia în cele din urmă, tot cu ochii în jos și zîbind forțat.

— De ce-ai ieșit ? Nu mi-ai spus că vrei să ieși. Am auzit-o pe Constance întrebîndu-te dacă vrei să ieși cu noi la piață și i-ai răspuns, foarte obraznic, că nu vrei.

— N-am răspuns obraznic, protestă Sophia.

— Ba da. Și te-ai ruga să nu-mi întorci vorba.

— Nici nu m-am gîndit să răspund obraznic, nu-i așa, Constance ? zise Sophia, întorcîndu-și brusc capul spre sora ei.

Constance nu ştia încotro să privescă.

— Nu-mi întoarce vorba, repetă cu asprime doamna Baines. Şi nu încerca s-o amesteci şi pe Constance, că nu-ţi merge.

— Oh, fireşte, Constance nu greşeşte niciodată! remarcă Sophia, cu o ironie a cărei nemaipomenită neruşinare o zgudui pe doamna Baines pînă în străfundul făpturii ei masive.

— Vrei să mă faci să te plesnesc, fetiço?

Îşi ieşise din fire şi puteai vedea cum neobrăzarea Sophiei făcea să-i tremure buclele. Atunci Sophia îşi tuguie buza de jos, iar toţi muşchii feţei păreau să se destindă.

— Eşti o fată foarte rea, zise doamna Baines căutînd să se reţină. („I-am venit de hac, îşi zise doamna Baines. Acum aş face bine să-mi păstrez cumpătul.“)

Sophia scoase un suspin. Se purta ca un copil mic. Nu mai rămăsese nici urmă din domnişoara care traversa liniştită piaţa, fără să fi cerut voie nimănui şi fără să fie însoţită de nimeni.

(„Ştiam eu că o să înceapă să plîngă“, îşi zise doamna Baines, răsufîind uşurată.)

Dar cu glas tare spuse :

— Aştept !

Un al doilea suspin. Doamna Baines se înarma cu răbdare, ca să facă faţă situaţiei.

— Întîi zici să nu-ţi întorc vorba şi pe urmă spui că aştept, se smiorcăi Sophia cu glasul înecat.

— Ce tot îndrugi acolo? Cum vrei să înţeleg ce spui, dacă mormăi aşa încet? (Dar doamna Baines nu auzi din discreţie, care e mai bună decît curajul.)

— Tot n-are nici o importanţă, rosti Sophia într-un hohot.

Plîngea acum, şi lacrimile îi curgeau pe obrajii frumosi şi roşi, picurînd apoi pe covor; tot trupul i se zguduia.

— Nu face pe copilașul, porunci doamna Baines, cu o umbră de stăruință aspră în glas.

— Tu mă faci să plîng, zise Sophia cu amărăciune. Mă faci să plîng și pe urmă îmi spui că fac pe copilașul !

Și hohotele de plîns îi cutremurau tot trupul. Vorbea atît de nedeslușit, încît acum mama ei se căznea într-adevăr să prindă înțelesul cuvintelor.

— Sophia, zise doamna Baines cu un calm suveran, nu eu te fac să plîngi. Conștiința ta vinovată te face să plîngi. Eu ți-am pus o întrebare și vreau să capăt un răspuns.

— Ți-am spus.

Aici Sophia, cu o sforțare uriașă, își înăbuci suspinele.

— Ce mi-ai spus ?

— Că doar am ieșit.

— N-am nevoie de aiureli, zise doamna Baines. Pentru ce-ai ieșit, și fără să-mi ceri voie ? Și dacă mi-ai fi spus după aceea, cînd am venit acasă, singură, fără să te întreb, ar fi fost altceva. Dar nu, nici o vorbă ! Trebuie să te întreb eu ! Haide, spune acum repede ! Nu pot să mai aștept.

(„Am trecut cu vederea uleiul de ricin, fetițo, zise doamna Baines în sinea ei. Dar nu se va repeta ! Nu se va repeta“ !)

— Nu știu, murmură Sophia.

— Ce vrei să spui cu asta ?

Hohotele de plîns izbucniră furtunos.

— Vreau să spun că nu știu. Am ieșit doar așa. Ridică glasul, aproape țipînd, abia înțelegîndu-se ce spune :
Și ce dacă am ieșit ?

— Sophia, nu-ți îngădui să-mi vorbești astfel. Dacă-ți închipui că, deoarece termini cu școala, poți să faci tot ce-ți place...

— Eu vreau să termin cu școala ? strigă Sophia, bătînd din picior.

Într-o clipă, un uragan de sentimente puse stăpînire pe ea, ca și cum lovitura de picior ar fi dezlănțuit demonii furtunii. Fața îi era răvășită de o patimă pe care n-o mai putea stăpîni.

— Toți vreți să mă nenorociți ! țipă ea cu o violență cumplită. Și-acum, nu pot nici măcar să ies din casă ! Ești o femeie groaznică, crudă și te urăsc ! Poți să-mi faci ce vrei ! Bagă-mă la închisoare, dacă vrei ! Știu că ți-ar părea bine dacă aș muri !

Țișni afară din odaie, trîntind ușa cu zgomot, încît toată casa se cutremură. Țipase atît de tare, încît strigătele ei au putut fi auzite în magazin și chiar și în bucătărie. Experiența era neașteptată pentru doamna Baines. De ce te-ai mai împovărat și cu un martor, doamnă Baines ? De ce-ai spus atît de categoric că vrei un răspuns ?

— Zău, se bilbii ea, înfășurîndu-se în demnitate ca într-o haină pe care vîntul i-o tot smulgea. N-aș fi visat niciodată că biata fată are o fire atît de îngrozitoare ! Ce păcat, și ce rău îmi pare pentru ea.

Era lucrul cel mai bun pe care-l putea spune.

Constance, neputînd îndura să vadă umilința mamei ei, se furișă tiptil afară. Ajunsese aproape la jumătatea scărilor către etajul de sus cînd, auzind suspinele puternice, repezi și întretăiate, ale surorii ei, șovăi o clipă și apoi se furișă din nou în jos.

Pentru doamna Baines, a fost prima experiență, scump plătită, a lipsei de recunoștință din partea unui copil pentru că fusese adus pe lume. Îi zdruncină credința profundă, absolută, în ea însăși. Crezuse că știa tot ce se petrece în casa ei și că e stăpînă acolo. Dar vai ! se izbise deodată de o personalitate nebănuită din casă, un fel de marmură tare care, lovind în dusumea, îi dăduse de înțeles că, dacă nu voia să fie atinsă, să nu-i stea în cale.

Duminică după-amiază, doamna Baines încerca să se odihnească puțin în salonaș, unde ceruse să se aprindă focul. Constance se afla alături, în dormitor, cu tatăl ei. Sophia zăcea sub pături în odaia de deasupra, răcită și cu febră. Această răceală și rochia cea nouă erau singurele consolări ale doamnei Baines în clipa aceea. Prezisesse o răceală pentru Sophia, care refuzase uleiul de ricin, și iată că răceala venise. Pentru că stătuse doar în cămașă de noapte lângă o fereastră deschisă într-o dimineață de mai, Sophia primise ceea ce doamna Baines numea „o palmă a naturii peste obraz“. Cît despre rochie, o îmbrăcase cînd se dusese la biserică și se rugase pentru Sophia, înainte de prînz ; și cele patru rînduri duble de fireturi de pe fustă repurtaseră un mare succes. Cu mantoul marginit cu panglici și boneta legată cu șireturi, dăduse în mod neîndoielnic o strălucire unică adunării din capelă. Era o femeie voinică ; dar moda, preconizînd contururi vagi, falduri bogate și lărgimi vaste, era favorabilă siluetei ei. Să nu credeți că o femeie voinică de o anumită vîrstă nu caută niciodată să seducă ochiul și să tulbure gîndul unui bărbat decît prin farmece morale. Doamna Baines știa că era atrăgătoare, îngrijită, impunătoare și elegantă ; și conștiința acestui fapt îi făcea o reală plăcere. Ce mai încoace și-ncolo, putea să se studieze în oglindă cu aceeași grijă ca și o fată.

Nu se odihnea ; nu putea. Ședea pe gînduri, exact în aceeași poziție ca Sophia cu două zile mai înainte. Ar fi fost surprinsă dacă i s-ar fi spus că atitudinea ei, gesturile și expresia aminteau intens pe cele ale fiicei vinovate. Dar așa era. Îngerul ei bun o făcu să nu aibă astîmpăr și să se ducă într-o doară la fereastră, privind printre obloanele trase spre piața pustie. Chiar și această matroană maiestuoasă simțea uneori năzuințe stranie, trecătoare, spre o existență mai romantică decît cea pe care

o ducea; străfulgerări de comete cu coadă pe firmamentul spiritului ei; melancolii dulci, inexplicabile. Îngerul cel bun, scoțind-o dintr-o astfel de predispoziție, îi îndreptă privirea spre un anumit punct din capătul pieții.

Leși îndată din odaie — nu chiar în fugă, dar fără să piardă timpul. Într-o firidă de sub scară, imediat lângă ușa, se afla un cufăraș cam de un metru patrat, adînc de vreo 50 de centimetri, îmbrăcat în pînză neagră. Se aplecă și descuie cufărașul, capitonat pe dinăuntru, în care se păstra serviciul de ceai din argint al familiei Baines. Scoase din casetă ceainicul, zaharnița, cana de lapte, cleștișorii de zahăr, cana pentru apă fiartă și suportul de prăjituri (o farfurie plată cu miner arcuit) — vesela gravată de argint, aurită pe dinăuntru; moștenire de familie care scliepa în acest ungher întunecat, ca mîndria ascunsă a familiilor respectabile. Le așeză pe o tavă care se afla totdeauna acolo în firidă, rezemată într-un colț. Apoi privi printre stilpii balustradei către etajul de sus.

— Maggie ! strigă ea într-o șoaptă șuierată.

— Da, conîță, se auzi de sus un glas.

— Ești îmbrăcată ?

— Da, conîță. Vin îndată.

— Pune-ți și muselina.

„Șorțul de muselină“ voia să spună doamna Baines. Maggie înțelese.

— Ia astea pentru ceai, zise doamna Baines cînd Maggie coborî. Ai face bine să le ștergi puțin. Știi unde-i prăjitura — aia proaspătă. Cestile cele mai bune. Și lingurițele de argint.

Amîndouă auziră o bătaie la ușa laterală, departe, jos.

— Hai ! exclamă doamna Baines. Du asta repede jos în bucătărie, înainte de a deschide.

— Da, conîță, zise Maggie, plecînd.

Doamna Baines purta un șorț negru de alpaca. Și-l scoase și își puse altul de satin negru brodat cu flori galbene pe care, doar virind mina în cameră, îl luă de pe scrinul din odaia de culcare. Apoi se așeză în salonaș.

Maggie se întoarse, gîfîind puțin, în timp ce conducea musafira.

— Ah ! Domnișoara Chetwynd, zise doamna Baines, ridicîndu-se s-o întîmpine. Sînt încîntată să vă văd. V-am văzut trecînd prin piață și mi-am spus : „Ei, sper că domnișoara Chetwynd nu ne va uita“.

Domnișoara Chetwynd zîmbi ușor, înaintînd cu acel aer sfios, ușor teatral, care este unul din blestemele pedagogiei. Trăia sub ochii elevelor ei. Viața era un neîncetat efort de a nu face nimic care ar putea impieta asupra luptei ei împotriva răului sau ar putea izbi în chip neplăcut susceptibilitatea firească a părinților. Era nevoită să-și croiască cărarea pe acest pămînt printr-o pădure de simțăminte dintre cele mai delicate — frunze de ferigă ce creșteau pe cărare și pe care nu trebuia să le tulbure nici măcar în treacăt cu rochia. Nu-i de mirare că pășea afectat ! Nu-i de mirare că avea obiceiul să-și țină coatele lipite de trup și să-și strîngă mantoul cînd trecea strada ! În prospectul școlii era vorba despre „un sistem de educație solid și religios“, despre „studiu cuprinzînd ramurile obișnuite ale limbii engleze, muzică predată de un profesor talentat, desen, dans și gimnastică“. De asemeni, „lucru de mînă, simplu și ornamental“ ; de asemeni „influență morală“ ; și în sfîrșit despre taxe, „care sînt foarte moderate, precum și alte amănunte, referitoare la părinți și la ceilalți, urmînd să fie furnizate la cerere“. (Uneori și fără să fie cerute.) Ca o ilustrare a delicateței frunzelor de ferigă, din cauza acestui singur cuvînt — „dans“ — fusese aproape să le piardă pe Constance și Sophia ca eleve, cu șapte ani în urmă !

Era o fecioară uscățivă de patruzeci de ani, nu prea înstărită ; în familia ei, darul succesului fusese monopo-

lizat de sora mai mare. Pentru aceste considerente, doamna Baines, ca matroană cu o situație bună, o com-pătinea pe domnișoara Chetwynd. Pe de altă parte, domnișoara Chetwynd putea să aleagă un teren de unde să o privească de sus pe doamna Baines, care la urma urmei se ocupa cu negustoria. Domnișoara Chetwynd nu avea nici urmă de accent local ; vorbea cu un rafinament sudic pe care toți oamenii din cele Cinci Orașe, deși rideau de ea, îl invidiau. Toate „o“-urile ei aveau o tendință rafinată spre „ou“, la fel cum ritualismul tinde spre catolicism. Era izvorul etichetei, o minune a corectitudinii ; pentru părinții elevelor, era nu atît o „doamnă desăvîrșită“, cît o „doamnă *desăvîrșită*“. Așa încît era extrem de greu să te lămurești dacă, în general, doamna Baines se cobora pînă la domnișoara Chetwynd, sau domnișoara Chetwynd se cobora pînă la doamna Baines. Poate că, totuși, doamna Baines, în calitatea ei de femeie măritată, avea de partea ei avantajul.

Domnișoara Chetwynd, așezată pe scaun cu grijă și întocmai cum se cuvine, deschise conversația explicînd că ar fi venit în orice caz chiar dacă doamna Baines nu i-ar fi scris, deoarece își făcuse un obicei din a le vizita pe elevele ei în timpul vacanței : ceea ce era adevărat. Doamna Baines, trebuie s-o spunem, trimisese vineri după-amiază domnișoarei Chetwynd una din scrisorile ei cele mai elegante — pe hîrtie de culoarea levănțicăi, cu marginile festonate, cea mai selectă modă a zilei — ca s-o anunțe, cu caligrafia ei înflorită — că la sfîrșitul trimestrului viitor Constance și Sophia urmau să părăsească amîndouă școala, arătînd motivele în ceea ce o privește pe Sophia.

Înainte ca musafira să fi spus tot ce avea de spus, Maggie intră cu o cutie lăcuită de ceai, cu ceainicul de argint și o linguriță de argint pe o tavă lăcuită. Doamna Baines, continuînd să vorbească, alese o cheie din legă-

tura ei, descuie cutia de ceai, puse patru lingurițe de ceai în ceainic și încuie cutia la loc.

— Căpșuni, îi șopti ea misterios lui Maggie ; și Maggie dispăru ducînd tava cu conținutul ei.

— Și ce mai face sora dumneavoastră ? E mult de cînd n-am mai văzut-o pe-aici, continuă doamna Baines către domnișoara Chetwynd, după ce șoptise „căpșuni“.

Remarca fusese făcută doar ca să spună ceva — fiindcă fără să vrea șovăia oarecum să aducă vorba despre fiicele ei — dar se întîmplă să se potrivească de minune cu obiectivul monden al vizitei domnișoarei Chetwynd.

— E foarte bine, mulțumesc, zise ea și luă o expresie peste măsură de însuflețită. Fața îi strălucea de mîndrie cînd adăugă : Firește, acum totul s-a schimbat.

— Serios ? murmură doamna Baines, cu o curiozitate politicoasă.

— Da, zise domnișoara Chetwynd. N-ați auzit ?

— Nu, recunosc doamna Baines.

Domnișoara Chetwynd știa că nu auzise.

— Despre logodna Elizabethei ? Cu reverendul Archibald Jones ?

Adevărul este că doamna Baines fusese luată prin surprindere. Nu făcu însă nimic nechibzuit ; nu-și dădu frîu liber uimirii, scuzabile, că cea mai în vîrstă dintre domnișoarele Chetwynd s-a putut logodi cu cineva, cum ar fi făcut orice femeie sub un impuls de moment. Își păstră prezența de spirit.

— O veste într-adevăr interesantă, zise ea.

Și chiar așa era. Căci Archibald Jones putea fi socotit unul dintre idolii congregației metodiste wesleyene, predicator celebru în întreaga Anglie. La „Aniversări“ și la „Predicile Crezului“, Archibald Jones aproape că n-avea rival. Numele său de botez îi era de ajutor ; era un nume succulent, cu rezonanță în gura admiratorilor. Nu era un pastor itinerant, mutîndu-se la fiecare trei ani. Funcția sa era de a conduce „Camera Cărții“, secția editorială

a congregației. Trăia la Londra și se repezea în provincie la sârșit de săptămână, predicînd duminica sau ținînd luni seara „în capelă” o prelegere, presărată cu pedanterii. În fiecare oraș pe unde venea, oamenii se luau la întrecere să stea mai întii de vorbă cu el. Era plin de zel, avea o energie neobosită și un spirit viu. Era în vîrstă de cincizeci de ani, văduv de douăzeci de ani. Părea că femeile nu înseamnă nimic pentru acest luceafăr strălucitor. Și iată că Elizabeth Chetwynd, care plecase cu un sfert de veac în urmă din cele Cinci Orașe, avînd pe atunci douăzeci de ani, pusese mîna pe el ! Austeră, cu mustăți, formidabilă, uscată, probabil că reușise folosindu-se de puternica ei inteligență ! Probabil că era vorba de o uniune de inteligențe ! El fusese impresionat de inteligența ei, ea de a lui, și apoi intelectele lor s-au sărutat ! Timp de o săptămînă, cincizeci de mii de femei din patruzeci de comitate își imagină această sărutare a două intelecte, ridicară din umeri și hotărîră încă o dată că bărbații erau de neînțeles. Acești mari bărbați din Londra, să se îndrăgostească ca orice muritori ! Dar nu ! Dragostea era un cuvînt prea trivial și voluptuos pentru a fi folosit într-o asemenea chestiune. Se credea în general că reverendul Archibald Jones și cea mai mare dintre domnișoarele Chetwynd or să ridice căsătoria la ceea ce am numi astăzi planul astral.

După ce ceaiul fu servit, doamna Baines își recăpătă treptat poziția, atît în propria ei stimă cît și în respectul domnișoarei Aline Chetwynd.

„Da, își zise ea, poți să vorbești despre soră-ta, și poți să-i spui Archibald, și poți să vorbești din virful buzelor. Dar ai un serviciu de ceai ca al meu ? Poți să-ți închipui o dulceață de căpșuni mai perfectă ca asta ? Și oare rochia mea nu costă mai mult decît poți tu să cheltuiești pe toalete într-un an de zile ? S-a uitat vreodată un bărbat la tine ? La urma urmei, situația mea nu este... pe scurt, nu este...”

Toate acestea nu le spuse însă cu glas tare. Nu se abătea cituși de puțin de la politețea cea mai corectă a unei gazde. Nimic, nici măcar în tonul ei, nu arăta că doamna John Baines era o persoană importantă. Și totuși, dintr-o dată domnișoara Chetwynd își spuse că ar fi mai bine să-și țină deocamdată pentru sine mândria de a fi viitoarea cumnată a reverendului Archibald Jones. Așa că întrebă ce mai face domnul Baines. După care, conversația lincezi puțin.

— Cred că n-ați fost surprinsă de scrisoarea mea ? zise doamna Baines.

— Da și nu, răspunse domnișoara Chetwynd în felul ei profesional, și nu în felul unei viitoare cumnate a... Firește că-mi pare foarte rău să pierd două eleve atât de bune, dar nu putem ține pe vecie elevele în școală. Zîmbi ; și avu nevoie de tărie sufletească pentru aceasta — căci e mai ușor să pierzi niște eleve decît să le înlocuiești. Și totuși... (făcu o pauză)... ceea ce spuneți despre Sophia este perfect adevărat, perfect adevărat. E la fel de avansată ca și Constance. Și totuși... (încă o pauză și o enunțare mai rapidă)... Sophia nu este în nici un caz o fată obișnuită.

— Sper că nu v-a dat prea multă bătaie de cap ?

— Oh, *nu* ! exclamă domnișoara Chetwynd. Sophia și cu mine ne-am înțeles foarte bine. Întotdeauna am căutat să apelez la rațiunea ei. Niciodată n-am *silit-o* la ceva... Vedeți, cu unele fete... În unele privințe, o consider pe Sophia ca cea mai remarcabilă — nu elevă — ci cea mai remarcabilă — cum să spun ? — personalitate, pe care am întîlnit-o vreodată.

Și atitudinea ei părea să adauge : „Gîndiți-vă, asta înseamnă ceva — din partea mea !“

— Serios ? zise doamna Baines. Și în sinea ei își spuse : „Nu sînt o mamă absurdă, cum întîlnești atîtea. Îmi privesc copiii fără părtinire. Nu mă pot lăsa măgulită în ceea ce-i privește.“

Cu toate acestea, se simți măgulită și îi încolți chiar gîndul că într-adevăr Sophia nu era o fată obișnuită.

— Presupun că v-a vorbit despre intenția ei de a se face institutoare ? întrebă domnișoara Chetwynd, gustînd din incomparabila dulceată.

Ținea lingurița cu degetul gros și cu încă trei degete. Degetul mic, în chestiuni de treburi obișnuite, nu se asocia niciodată cu celelalte patru ; arcuit delicat, se trăgea întotdeauna la o parte.

— V-a vorbit despre asta ? întrebă doamna Baines, surprinsă.

— Oh, da ! zise domnișoara Chetwynd. De mai multe ori. Sophia este o fată foarte rezervată, foarte — dar cred că pot afirma că m-am bucurat întotdeauna de încrederea ei. Au fost momente cînd Sophia și cu mine ne-am simțit foarte apropiate. Elizabeth a fost foarte impresionată de ea. Într-adevăr, pot să spun că într-una din ultimele ei scrisori a amintit de Sophia, spunînd că i-a pomenit despre ea domnului Jones și că domnul Jones și-a amintit de ea foarte bine.

Era cu neputință, chiar și pentru un părinte chibzuit, ieșit din comun, să nu fie impresionat de asemenea veste !

— Bănuiesc că sora dumneavoastră va renunța acum la școală, remarcă doamna Baines, ca să-i abată atenția de la fisticeala ei.

— Oh, nu ! De data asta domnișoara Chetwynd se simți cu adevărat șocată de supoziția doamnei Baines. Nimic n-ar putea-o face pe Elizabeth să renunțe la cauza educației. Archibald acordă cel mai mare interes școlii. Oh, nu ! Pentru nimic în lume !

— *Atunci credeți că Sophia ar putea fi o bună institutoare ?* întrebă doamna Baines zîmbind, în aparență fără nici o legătură.

Daș vörbele acestea marcară o epocă în sinea ei. Totul se sfîrșise.

— Cred că e foarte hotărîtă...

— Asta, nu l-ar impresiona pe tatăl ei — sau pe mine, zise doamna Baines în grabă.

— Fireşte că nu ! Spuneam doar că e foarte hotărîtă. Da, în orice caz, va deveni o institutoare superioară mediei. („Fata asta aproape a convins-o pe maică-sa, fără ajutorul meu !“ reflectă ea.) Ah ! Iat-o pe Constance, draga de ea !

Constance, curioasă peste măsură de scopul acestei vizite şi de ceea ce se discuta, se furişase în odaie.

— Am lăsat amîndouă uşile deschise, mamă, se scuză ea de faptul că îl părăsise pe tatăl ei, şi o sărută pe domnişoara Chetwynd.

Se înroşi, dar se înroşi de bucurie şi îşi făcu într-adevăr un debut de domnişoară demn de toată lauda. Mama ei o răsplăti îngăduindu-i să ia parte la conversaţie. Şi lucrurile se aranjă.

Aşa încît Sophia fu dată în ucenicie pe lingă domnişoara Aline Chetwynd. Doamna Baines se comportă de minune. Domnişoara Chetwynd a fost aceea care a insistat, şi întrucît avea pentru domnişoara Chetwynd un respect... Şi într-un fel era în cauză şi reverendul Archibald Jones... Fireşte, ideea Sophiei de a se duce mai tîrziu la Londra era ridicolă, ridicolă ! (Doamna Baines se temea într-ascuns că ridicolul s-ar putea întîmpla ; dar, dacă era şi reverendul Archibald Jones acolo, răul va putea fi înfruntat.) Sophia trebuia să înţeleagă că pînă şi ucenia ei la Bursley era doar o încercare. Vor vedea cum merg lucrurile. Trebuia să-i mulţumească domnişoarei Chetwynd...

— Eu am pus-o pe domnişoara Chetwynd să vină şi să vorbească cu mama, îi zise Sophia cu emfază într-o noapte naivei Constance, ca şi cum ar fi vrut să lase să se înţeleagă : „Domnişoara Chetwynd a voastră este unealta mea“.

Pe Constance, însăși acțiunea Sophiei o descumpănea tot atît de mult ca și succesul ei. Auzi, să se ducă intenționat în dimineața aceea de duminică, după ce aflate de hotărîrea categorică a mamei ei, ca s-o cheme pe domnișoara Chetwynd în ajutor !

Nu e nevoie să mai insistăm asupra măreției tragice a renunțării doamnei Baines — renunțare care presupunea că accepta o schimbare în echilibrul de forțe din regatul ei. Și ceea ce marea tragedia era că nimeni, nici chiar Constance, nu bănuia intensitatea suferinței doamnei Baines. Nu avea nici o confidentă ; căci nu era ea omul care să-și arate rănilor. Dar noaptea, trează lîngă momîia care îi fusese cîndva soț, gîndurile îi reveneau într-una, stăruitoare, asupra martiriului vieții ei. Ce făcuse ca să merite așa ceva ? Întotdeauna se străduise din toată inima să fie bună, dreaptă, răbdătoare. Și mai știa că era ageră la minte și chibzuită. Pentru încercările cumplite, greu de crezut, pe care le avusese de suferit ca soție, negreșit că ar fi trebuit să capete o consolare ca mamă ! Și totuși, nu ; nu se întîmplase așa ! Simți întreaga amărăciune a vîrstei împotriva tinereții — tinerețea egoistă, aspră, crudă, intransigentă ; tinerețea atît de necoaptă, de neștiutoare în ale vieții, de înceată în a înțelege ! O avea însă pe Constance. Da, dar vor trece douăzeci de ani pînă cînd Constance va putea aprecia întreg sacrificiul pe care-l făcuse rațiunea și mîndria mamei ei, hotărîndu-se brusc, în timpul acelei conversații întortocheate, formale și afectate cu domnișoara Aline Chetwynd. Constance își închipuia, probabil, că ea cedase în fața firii pătimașe a Sophiei ! Cum să-i explice Constancei că nu cedase decît în fața constatării că Sophia era complet incapabilă să asculte de rațiune și înțelepciune. Ah ! Stînd uneori întinsă în întuneric, se vedea în închipuire cum își smulge inima din piept și

o aruncă în fața Sophiei, sîngerînd, și-i strigă : „Iată ce rabd în mine din cauza ta !“ Apoi, ar fi luat inima înapoi și ar fi ascuns-o iarăși și și-ar fi indulcit amărăciunea cu muștrări pline de înțelepciune.

Și toate astea din cauză că Sophia, conștientă că dacă ar rămîne acasă ar trebui să dea ajutor în magazin, și-a ales o muncă onorabilă care o scăpa de corvoadă. Inimă, ce rost are să sîngerezi !

CAPITOLUL IV

ELEFANTUL

I

— Sophia, vrei să vii să vezi elefantul? Hai, vino !
o rugă Constance, intrînd în salon.

— Nu, zise Sophia, cu un aer condescendent. Sint mult prea ocupată pentru elefanți.

Nu trecuseră decît doi ani ; dar amîndouă crescuseră de atunci : purtau mîncei lungi, fuste lungi, și o pieptănătură potrivită vîrstei ; ținuta le era extrem de serioasă, ca și cum viața ar fi fost plină de responsabilități teribile ; și totuși, uneori copilăria lor izbucnea surprinzător prin crusta de gravitate — cum se întîmpla acum cu Constance — trezită de niște fleacuri ca elefanții și proclamînd cu vioiciune că încă nu murise. Cele două surori se deosebeau acum clar. Constance purta șorțul negru de alpaca și foarfecele la capătul unui lung elastic negru, care indicau ocupația ei în magazin. Obținea rezultate foarte bune ca modistă. Învățase cum să vorbească cu oamenii și era, în felul ei modest, foarte stăpînă pe sine. Era, poate, puțin prea voinică. Dar toată lumea o plăcea. Sophia își dezvoltase însușirile studioase. Cu timpul, firea ei rezervată se accentuase. Singura ei prietenă era domnișoara Chetwynd, cu care, ținînd seama de dife-

rența de vîrstă dintre ele, se simțea foarte apropiată. Acasă vorbea puțin. Nu era prietenoasă ; după cum spusese mama ei, era „țîfnosă“. Pretindea diplomație din partea altora, dar nu se purta și ea la fel. Într-adevăr, avea o atitudine de dispreț pe jumătate ascuns față de ceilalți, și se purta cînd amabil, cînd rece și tăios. Nu voia să-și pună șorț, într-o epocă în care șorțurile erau aproape esențiale în ceea ce privește bunacuviința. Nu ! Nu voia să poarte șorț — și gata ! Nu era atît de îngrijită ca sora ei, și dacă mîinile Constanței erau mai aspre din cauza acelor, boldurilor, florilor artificiale și stofei, mîinile delicate ale Sophiei doar rareori nu erau pătate cu cerneală. Dar Sophia era nespus de frumoasă. Chiar și mama ei și Constanța simțeau, în mod instinctiv, că un chip ca al Sophiei era oarecum o scuză pentru firea ei dură.

— Ei bine, zise Constance, dacă nu vrei, am s-o rog pe mama să vină.

Sophia, aplecîndu-se asupra cărților ei, nu răspunse nimic. Dar creștetul capului ei părea să spună : „Oricum, asta nu mă interesează“.

Constance ieși din odaie și, după cîteva clipe, se întoarse cu mama ei.

— Sophia, zise mama ei, cu o veselie plină de însuflețire, ai putea să te duci să stai puțin cu tatăl tău, cît timp Constance și cu mine dăm o fugă pînă la terenul de joc ca să vedem elefantul. Poți lucra acolo la fel de bine ca și aici. Tatăl tău doarme.

— Oh, foarte bine ! acceptă Sophia cu un aer semeț. Ce-i toată zarva asta în jurul unui elefant ? În orice caz, am să stau mai liniștită în odaia ta. Aici zgomotul e asurzitor.

Și aruncă o privire disprețuitoare spre piață, în timp ce se ridica fără nici un chef.

Era în dimineata celei de-a treia zile a carnavalului din Bursley — nu o sărbătoare respectabilă și preten-

Încă ca astăzi, ci una trivială, vulgară în toate manifestările ei de bucurie. Tot centrul oraşului era lăsat pradă distracţiilor violente ale mulţimii. Cea mai mare parte a pieţei era ocupată de menajeria lui Wombwell, într-un uriaş cort alungit, de unde se auzeau zi şi noapte răgetele fiarelor sălbatice. În jurul acestei supreme atracţii se aflau împrăştiate pînă hăt departe, dincolo de piaţă şi de primărie, pînă la Duck Bank, piaţa Duck şi întinderea de pămînt numită „terenul de joc“ sute de tarabe cu steaguri, unde erau arătate toate deliciile ororilor. Puteai vedea atrocităţile revoluţiei franceze şi cele din insulele Fidji, ravagiile unor boli de nedescris şi carnea vie a unei femei aproape goale despre care se garanta că trăgea la cîntar aproape 140 kilograme, scheletul unui misterios phantoscop şi luptele singeroase ale unor campioni despuiaţi pînă la briu (cu şansa de a culege de pe jos ca amintire un dinte însîngerat). Puteai să-ţi încerci puterea lovind în stomac imaginea unui şemen de-al tău, şi puteai să-ţi încerci îndemnarea ţintind cu o bilă mare de lemn capetele altora. Mai puteai să tragi cu puşca în diverse ţinte. Toate străzile erau pline de tarabe încărcate cu mîncare, în special peşte uscat, măruntaie de animale şi turtă dulce. Toate cîrciumile erau întesate şi pretutindeni pe străzi se poticneau beţivi de o veselie nebună — bărbaţi ori femei — strigătele lor luîndu-se la întrecere cu trompetele, goarneau şi tobele barăcilor şi cu jucăriile zgomotoase, huruitoare ale copiilor.

Era un spectacol straşnic, dar nu un spectacol pentru familiile de vază din oraş. Domnişoara Chetwynd închisese şcoala, pentru ca fetele din aceste familii să poată rămîne în casă pînă se va termina. Familia Baines făcea totul ca să ignoreze carnavalul; alesese tocmai această săptămînă ca să prezinte o expoziţie de articole de doliu în vitrina din stînga şi n-o lăsa pe Maggie să iasă sub nici un pretext. De aceea e greu de închipuit cum ele-

fantul a stîrnit această uluitoare vilvă, care a atras-o cu ușurință în viltoare și pe doamna Baines.

Cu o seară înainte, pe neașteptate, unul din cei trei elefanți ai lui Wombwell ingenunchease peste un om din cort ; apoi ieșise afară din cort și apucase la întîmplare alt om din mulțimea ce căska gura la afișele din față, ridicîndu-l și încercînd să-l vîre în gură. Oprit de îngrijitorul indian cu o furcă, elefantul așezase omul pe pămînt și își înfipsese colții în brațul lui. Apoi, în mijlocul unei tulburări de nedescris, se lăsase duș înapoi. Fusesse mînat în fundul cortului, chiar în fața feres-trelor cu obloane ale familiei Baines și, folosind tot felul de pari, scripeți și funii, oamenii îl ingenuncheară. Îi dădură cu var pe cap, și șase oameni din corpul de pușcași se așezară să tragă în el de la cinci metri depărtare, în timp ce polițaii țineau mulțimea la distanță cu bastoanele. Muri pe loc, rostogolindu-se cu o bufnitură înăbușită. Mulțimea aclamă, iar pușcașii, îmbătați de importanța lor, mai traseră încă trei salve în leșul elefantului și apoi fură purtați ca niște eroi pe la circiumi. Elefantul, cu ajutorul celorlalți doi semeni ai lui, fu urcat pe un vagonet și dispăru în noapte. Acesta a fost cel mai senzațional eveniment care a avut loc, sau poate care va avea loc vreodată, în Bursley. Vilva stîrnită de abrogarea legii grînelor¹ sau de victoria de la Inkerman a fost o nimica toată față de zarva de acum. Domnul Critchlow, chemat să bandajeze brațul celei de-a doua victime, trecuse după aceea pe la domnul Baines să-i relateze totul cum se petrecuse. Domnul Baines nu se arătă prea interesat, în schimb cu femeile domnul Critchlow avu mai mult succes căci, deși văzuseră de la fereastra salonașului cum fusese împușcat elefantul, erau însetate să afle cele mai mici amănunte.

¹ *Corn Laws* (Legea grînelor), ansamblu de legi care fixează taxe vamale la importul de grîne (1846).

A doua zi s-a aflat că elefantul zăcea undeva lângă terenul de joc, pînă cînd șeful poliției și medicul legist vor hotări unde să fie îngropat. Și nu exista om care să nu vrea să vadă leșul. Nici o îngădire socială nu putea înfrîna tentația de a privi elefantul mort. Veneau pelerini din toate cele Cinci Orașe să-l vadă.

— Acum plecăm, anunță doamna Baines, după ce își pusese boneta și șalul.

— Foarte bine, zise Sophia, prefăcîndu-se absorbită de studiu, așa cum ședea pe divanul de la picioarele patului în care zăcea tatăl ei.

Și Constance, vîrînd capul pe ușă, o trase pe maică-sa după ea ca un magnet.

De pe coridor, Sophia auzi o conversație cu totul neobișnuită.

— Vă duceți să vedeți elefantul, doamnă Baines ? întrebă glasul domnului Povey.

— Da. De ce ?

— Cred că ar fi bine să vin și eu cu dumneavoastră. Mi-e teamă că mulțimea o să vă înbrîncească.

Tonul domnului Povey era ferm ; avea acum o situație.

— Dar prăvălia ?

— N-o să întîrziem mult, zise domnul Povey.

— Oh, da, mamă, stăruie Constance pe un ton rugător.

Ușa laterală se trînti și Sophia simți casa cutremurîndu-se. Sări în picioare și îi urmări pe cei trei traversînd King Street și pătrunzînd în mijlocul carnavalului. Această întreită plecare a fost, fără îndoială, tributul suprem plătit elefantului mort ! Era pur și simplu uimitor. Sophia își dădu seama că nu apreciasse destul importanța elefantului. Îi părea acum rău că disprețuisese elefantul, ca punct de atracție. Fusese lăsată deoparte — și viața o chema afară. Putea vedea jos în pivnițele Hanover, de cealaltă parte a străzii, cum muncitorii — olari și cărbunari — îmbrăcați în hainele lor bune, unii chiar cu jöben,

beau, rideau și dădeau din mâini în fața tejghelei celei lungi.

Și cum stătea la fereastra dormitorului, văzu un tânăr urcînd pe King Street, urmat de un hamal care împingea un cărucior cu bagaje. Tânărul trezu încet chiar pe sub fereastră. Sophia se înroși. Tresărise la vederea lui, simțindu-se neobișnuit de emoționată. Aruncă o privire la cărțile de pe divan, și apoi se uită la tatăl ei. Domnul Baines, slab și sfrijit, cu o înfățișare jalnică, dormea mai departe. Creierul lui aproape că încetase să mai funcționeze ; trebuia hrănit și îngrijit, ca un ciudat prunc cu barbă ; putea să doarmă ceasuri întregi fără întrerupere, chiar și în timpul zilei. Sophia ieși din odaie. După o clipă apăru în prăvălie, uluindu-le pe cele trei tinere vinzătoare. Se îndreptă în grabă spre un colț cunoscut sub numele de „colțul domnișoarei Baines“, un ungher de lîngă vitrina cu articole de mode, ce despărțea o porțiune a tejghelei unde se aflau, așezate una peste alta, cutii mari de flori. Sophia se strecură pe lîngă o tinără vinzătoare care stătea în spațiul îngust dintre dosul tejghelei și peretele căptușit cu rafturi. Se așeză pe scaunul Constanței, prefăcîndu-se că vrea să caute ceva. Adineauri, cînd trecuse prin atelier, se cercetase în oglinda cea înaltă.

Ușa prăvăliei se deschise și un glas întrebă mai întîi de domnul Povey și apoi de doamna Baines ; atunci Sophia se ridică și, apucînd cel mai apropiat obiect aflat la îndemînă, care se întîmplă să fie o foarfecă, porni în grabă spre scara ce ducea în atelier, purtînd foarfeca la piept ca un potir pe care-l căutase cu pasiune și pe care trebuia acum să-l ascundă cu grijă. Dorea să se oprească și să se întoarcă, dar ceva o împiedica. Ajunsese la capătul tejghelei, sub scara răsucită, cînd una dintre vinzătoare zise :

— Știți cumva cînd se întoarce domnul Povey și mama dumneavoastră, domnișoară Sophia ? E aici...

Sophia simți o ușurare cerească.

— S-a dus... eu..., bîlgui ea, întorcîndu-se brusc.

Din fericire era încă oarecum ascunsă în dosul teighelei. Tînărul pe care-l văzuse pe stradă înaintă spre ea cu îndrăzneală.

— Bună dimineața, domnișoară Sophia, zise el, cu pălăria în mînă. De mult timp n-am mai avut plăcerea să te văd.

Niciodată nu se înroșise Sophia ca în clipa aceea. Aproape că nu știa ce face, în timp ce se întorcea încet către scaunul de pe care se ridicase, iar tînărul o urma de cealaltă parte a teighelei.

II

Ea știa că era comis-voiajor la „Birkinshaws“ — cea mai renumită și mai mare firmă angrosistă din Manchester. Dar nu-i cunoștea numele, nu știa că-l cheamă Gerald Scales. Era un bărbat destul de scund, dar foarte bine făcut, de vreo treizeci de ani, cu părul blond și o înfățișare distinsă, așa cum se cuvenea din partea unui reprezentant al firmei „Birkinshaws“. Cravata lată, strîns legată, care lăsa să se vadă marginea gulerului alb, era extrem de elegantă. Se afla de mai mulți ani în slujba firmei „Birkinshaws“, dar Sophia nu-l mai văzuse decît o dată în viața ei, pe cînd era încă o fetiță, cu trei ani în urmă. Relațiile dintre comis-voiajorii marilor firme și clienții serioși și siguri din micile orașe erau în vremurile acelea adesea foarte intime. Comis-voiajorul venea înconjurat de strălucirea unei reputații bine stabilite în timp; nu era nevoie să se ploconească în fel și chip ca să obțină comenzi; și respectabilitatea imensă, imaculată a firmei îl făcea egalul oricărui ambasador. Era o situație în care se instaura stimă reciprocă, acest fenomen generator de încredere ducînd la existența

unor „vechi legături de afaceri“. Tonul cu care un comis-voiajor de vîrstă mijlocie va rosti fraza „vechi legături de afaceri“ dezvăluia dintr-o dată tot ceea ce era romantic, cinstit și impunător în comerț pe la mijlocul epocii victoriene. Pe vremea lui Baines, după primirea unei înștiințări de reclamă, gravată cu grijă („Trimisul nostru, domnul... va avea plăcerea să se prezinte la dv. în ziua de... curentă“), nu era exclus ca în dimineața zilei de... negustorul să spună : „Nevastă, ce avem astăzi la cină ?“

Domnul Gerald Scales nu fusese invitat niciodată la cină și nici măcar nu-l văzuse vreodată pe John Baines ; dar, ca succesor mai tînăr al unui bătrîn comis-voiajor care avusese plăcerea să vină în casa din piața St. Luke din partea firmei „Birkinshaws“ încă înainte de apariția drumului de fier, doamna Baines îl tratase cu o ușoară familiaritate maternă ; și, cum o dată se întîmplase ca amîndouă fetele să fie în prăvălie în timpul vizitei lui, le ceruse cu acest prilej fetelor stingherite să dea mîna cu el.

Sophia nu uitase niciodată clipa aceea. Amintirea tînărului trăise, fără nume, în mintea ei, strălucind viu, ca un simbol și o încarnare a tot ceea ce e masculin și elegant.

Revederea lui păru s-o trezească dintr-un somn. Neîn-doielnic, acum nu mai era aceeași Sophia. Așa cum ședea în scaunul surorii ei din colțul tejghei baricadată pe după cutiile înalte, jucîndu-se nervoasă cu foarfeca, chipu-i frumos era transfigurat, iradiînd un farmec angelic. Ar fi fost cu neputință ca domnul Gerald Scales, sau oricare altul, să nu fie convins, privind trăsăturile ei frumoase, sensibile, vioaie și impresionabile, că Sophia era o fire plină de dulceață și perfecțiune cerească. Ea nu-și dădea seama ce făcea ; în gesturile ei vorbea numai și numai instinctul profund al femeii care caută să atragă și să farmece. Pînă și sufletul părea să i se reverse în vrajă și acceptare. Puteau oare buzele acestea

rizătoare să atirne bosumflate ? Putea oare glasul acesta delicat și blînd să fie aspru ? Puteau oare ochii aceștia arzători să privească reci și dușmănoși ? Niciodată ! Min-tea refuza o asemenea gînd ! Și domnul Gerald Scales, așa cum o privea pe deasupra cutiilor, se lăsă cucerit de vraja ei. Și cînd te gîndești că domnul Gerald Scales, cu toată experiența lui, a trebuit să vină tocmai în Bursley ca să găsească perla, perfecțiunea, idealul ! Dar așa era. Se lăsară amîndoi duși în voia uitării de sine ; singura diferență dintre ei era că domnul Scales, datorită obișnuinței, își păstră cumpătul.

— Văd că e carnaval pe-aici, zise el.

Se arăta politicoasă față de carnaval ; dar, cu cea mai ușoară modulație posibilă, puse carnavalul la locul cuvenit în schema lucrurilor, ca ceva local, lipsit de importanță ! Ea simți că-l adoră pentru asta ; tinjea după înțelegere, în disprețul ei pentru tot ce era local.

— Nu-mi închipuiam că știi, zise ea, vrînd să spună că era foarte firesc ca un om cu preocupările lui mondene să nu știe.

— Mi-aș fi amintit, dacă m-aș fi gîndit, zise el. Dar nu m-am gîndit. Ce-i toată zarva asta cu elefantul ?

— Oh ! exclamă ea. Ai auzit ?

— Hamalul nu vorbea de nimic altceva.

— Ei bine, zise ea, pentru Bursley este ceva foarte important.

Și cum ea schiță un zîmbet de milă pentru sărmanul Bursley, în mod firesc făcu și el la fel. Și se gîndi ce vederi largi și înaintate are tînăra generație în comparație cu cei mai în vîrstă ! El n-ar fi îndrăznit niciodată să-și exprime adevăratele sentimente despre Bursley față de doamna Baines sau chiar față de domnul Povey (care, de altfel, nu aparținea nici unei generații) ; și iat-o pe fața asta tînără cum și le mărturisește.

Sophia îi spuse toată povestea elefantului.

— Cred că a fost foarte interesant, se pomeni el spunînd.

— Să ştii că a fost, replică ea.

Şi iată că Bursley-ul creştea iar în ochii lor.

— Mama, sora mea şi domnul Povey s-au dus cu toţii să-l vadă. De aceea nu sînt aici.

Ca elefantul să-i fi făcut pe domnul Povey şi pe doamna Baines să uite că reprezentantul firmei Birkinshaw urma să vină — asta era într-adevăr o victorie decisivă a elefantului.

— Dar dumneata nu ! exclamă el.

— Nu, zise ea. Eu nu.

— De ce nu te-ai dus şi dumneata ? urmă el, linguşitor, cu un zîmbet generos.

— Pur şi simplu nu m-a interesat, zise ea cu o nepăsare mîndră.

— Şi bănuiesc că ai rămas ca să ai grijă de magazin.

— Nu, răspunse ea. Tocmai coborîsem să iau o foarfecă. Asta-i tot.

— O văd adesea pe sora dumitale, zise el. „Adesea“ am spus ? — adică, în general, cînd vin pe aici ; dar pe dumneata niciodată.

— Nu stau niciodată în prăvălie, zise ea. Astăzi a fost o întîmplare.

— Oh ! Deci laşi magazinul în seama surorii dumitale ?

— Da.

Nu-i spuse nimic despre planurile ei de-a se face institutoare.

Se aşternu tăcerea. Sophia se simţi mulţumită că era la adăpost de curiozitatea celor din magazin. Nu puteau s-o vadă — vedeau doar spatele tînarului ; şi conversaţia o purtaseră cu glas scăzut. Bătînd uşor cu piciorul în podea, se uită fix la suprafaţa roasă, lustruită a tejghelei, cu metrul de alamă ţintuit pe margine, şi apoi îşi întoarse stingherită privirea spre stînga, părăind să examineze, din spate, bonetele negre puse pe suporturi

înalte în vitrina cea mare. Apoi ochii li se întâlniră într-o privire lungă.

— Da, șopti ea.

Cineva trebuia să spună ceva. Dacă ceilalți n-ar mai auzi murmurul glasurilor lor, s-ar întreba ce se întâmplă cu ei.

Domnul Scales se uită la ceas.

— Cred că dacă o să vin din nou pe la două... începu el.

— Oh, da, *cu siguranță* că vor fi aici, izbucni Sophia, înainte ca el să-și poată termina fraza.

Domnul Scales plecă brusc, fără să dea mina (dar chiar i-ar fi fost greu — îi pledă ea cauza — să întindă mina pe deasupra cutiilor) și fără să-și exprime speranța de a o mai revedea. Se uită printre bonetele negre și îl văzu pe hamal cum își trece cureaua de piele peste umăr, cum apucă căruciorul și începe să-l împingă ; dar nu-l văzu pe domnul Scales. Era ca amețită ; gândurile i se rostogoliră prin minte ca mărfurile dintr-un vas legănat de furtună. Întreaga-i concepție despre sine se schimbă ; atitudinea ei față de viață era acum alta. Gîndul care se izbea cel mai tare de celelalte era : „Abia acum am început să trăiesc !“

Și în timp ce zbură în sus pe scări ca să-și reia veghea lângă tatăl ei, se gîndi cum să facă să-l revadă pe domnul Scales cînd va veni din nou, fără să trezească bănuiele. Și se întreabă care o fi numele lui.

III

Cînd ajungese în dormitor, rămase uluită nevăzînd la locul obișnuit de pe pernă capul și barba tatălui ei. Nu putea decît să-și dea seama că ceva oarecum neobișnuit atîrna pe marginea patului. Trecură cîteva secunde — care n-ar fi putut fi măsurate în timp — pînă să vadă că partea de sus a trupului alunecase în jos, iar capul

atârna, răsturnat, aproape pe podea, între pat și divan. Fața, gîtul și mîinile erau negre și congestionate ; gura era deschisă și limba atârna afară, printre buzele negre, umflate, băloase ; ochii erau ieșiți din orbite și aveau o fixitate înghețată. Fapt este că domnul Baines se trezise și, tot agitîndu-se, alunecase din pat și murise asfixiat. După ce fusese vegheat fără încetare vreme de paisprezece ani, profitase, cu perversitatea firească a unui invalid, de scurta absență a Sophiei, ca să moară. Puteți spune ce vreți, dar cu toată groaza, cu toată durerea și rușinea ei cumplită, Sophia era obsedată de gîndul că o făcuse dinadins !

Ieși în fugă din odaie, știind în sinea ei că murise, și țipă din răsputeri „Maggie“, de răsună întreaga casă.

— Da, domnișoară, răspunse de undeva de aproape Maggie, ieșind imediat din camera domnului Povey cu o găleată cu zoaie.

— Adu-l imediat pe domnul Critchlow. Repede de tot. Du-te așa cum ești. Tata...

Maggie, simțind nelămurit că în văzduh plutea dezastreul și năpădită pe dată de importanța ei și de un fel de bucurie macabră, lăsă găleata drept în mijlocul coridorului și aproape că se prăbuși în jos pe scara răsucită. Unul din instinctele cele mai profunde ale lui Maggie, întotdeauna ținut în frîu de dominația severă a doamnei Baines, era de a lăsa gălețile la vedere prin locurile pe unde se umblă cel mai mult în casă ; și acum, presimțind ce se petrecea, dădu frîu liber instinctului.

O noapte întreagă fără somn nu i s-ar fi părut Sophiei atît de lungă ca cele trei minute care s-au scurs pînă la venirea domnului Critchlow. Așa cum stătea în picioare pe preșul din ușa dormitorului, încercă să-i atragă de la carnaval, ca printr-o forță magnetică, pe mama ei, pe Constance și pe domnul Povey ; și în acest ciudat efort, tot trupul îi era încordat. Simțea că nu va mai putea trăi nici o clipă, dacă secretul dormitorului va con-

tinua să rămână necunoscut — atât de cumplit îi era chinul. Și totuși, știa că trebuie să suporte acest chin. Nici un sunet în casă ! Nici un sunet în magazin ! Doar murmurul îndepărtat al carnavalului !

„Cum de-am uitat de tata ? se întreba ea cu spaimă. N-am vrut decât să-i spun *lui* că erau cu toții plecați, și să fug înapoi. Cum de-am uitat de tata ?” Nu va putea să convingă niciodată pe nimeni că, pur și simplu, uitase timp de zece minute de existența tatălui ei ; dar, deși greu de crezut, acesta era adevărul !

Deodată se auzi zgomot de jos.

— Vai de mine ! Vai de mine ! răsună glasul nesuferit al domnului Critchlow, în timp ce se grăbea să urce scara, cu picioarele-i lungi ; ajuns pe coridor, păși peste găleată și întreabă : Ce s-a întâmplat ?

Domnul Critchlow purta șorțul alb și își ținea ochelarii în mîna osoasă.

— Tata... a..., se bilbii Sophia.

Și se dădu la o parte, ca să-l lase pe el să intre mai întîi. El îi aruncă o privire pătrunzătoare, plină parcă de ranchiună, și intră. Îl urmă, sfioasă, rămînînd lingă ușă, în timp ce domnul Critchlow îi examina opera. Își puse ochelarii cu o stranie încetineală și apoi, îndoindu-și genunchii, se lăsă în jos ca să-l poată cerceta pe John Baines de aproape. Rămase astfel, privind nemișcat, cu mîinile așezate pe genunchii ascuțiți acoperiți de șorț, un scurt răstimp ; apoi apucă trupul inert și-l așeză la loc în pat, ștergînd cu șorțul său buzele năclăite.

Sophia auzi o răsuflare puternică în spatele ei. Era Maggie, care suspina adînc, întretăiat — manifestîndu-și astfel emoția.

— Du-te și adu doctorul ! se răsti domnul Critchlow. Și nu sta aici cu gura căscată !

— Aleargă după doctor, Maggie, zise Sophia.

— Cum de l-ai lăsat să cadă ? întreabă domnul Critchlow.

— Ieşisem din odaie. Am dat doar o fugă pină în magazin...

— Ca să-ţi piezi vremea cu tinărul Scales ! zise domnul Critchlow cu o ferocitate diabolică. Ei bine, află că ţi-ai omorît tatăl ; asta-i !

Stătuse probabil în uşa prăvăliei lui şi îl văzuse pe comis-voiajor intrînd ! Şi era exact în obiceiul domnului Critchlow să tragă, în totală necunoştinţă de cauză, o concluzie oribilă, şi din întîmplare să aibă dreptate. Sophia îl socotise un fel de întruchipare a răutăţii şi a perversităţii, şi acum aceste trăsături ale lui îl făceau să-i pară aproape respingător. Mîndria ei îi insuflă în aceste momente o tărie nesperată şi izbuti să se apropie de pat.

— A murit ? întrebă cu glas liniştit. (Iar undeva în-lăuntrul ei, un glas şoptea : „Deci îl cheamă Scales“.)

— Găleata de pe scări !

Blajina exclamaţie venea de pe coridor. Doamna Baines se săturase de mulţimea de afară, şi se întorsese singură acasă, lăsînd-o pe Constance în grija domnului Povey. Intrase în casă prin prăvălie şi prin atelier, şi primul lucru pe care-l zărise fu găleata lăsată pe coridor — dovadă că avea dreptate cînd spunea că Maggie era de o neglijenţă încurabilă.

— A fost să vadă elefantul, îmi închipui ! zise domnul Critchlow cu un sarcasm feroce, recunoscînd glasul doamnei Baines.

Sophia sări spre uşă, vrînd parcă s-o aprească pe mama ei să între. Dar doamna Baines apucase să deschidă uşa.

— Ei, puşor... încep ea veselă.

Domnul Critchlow îi ieşi în faţă. Nu simţea mai multă compasiune pentru soţia lui Baines decît pentru fiica lui. Era peste măsură de furios că preţiosul său bun fusese distrus pe veci de neglijenţa de o clipă a unei fete neghioabe. Da, John Baines era bunul său, jucăria sa

cea mai îndrăgită ! Avea convingerea că el singur îl menținuse în viață pe John Baines timp de paisprezece ani, că el singur îi înțelesese pe deplin boala și ținuse la bietul infirm, că el și numai el avusese bun-simț în odaia bolnavului. Se învățase să vadă în John Baines oricum creația sa. Și acum, cu prostia lor, cu neglijența lor, cu elefanții lor ! — îl ucisese ră pe John Baines. Știusese mereu că într-o zi se va întâmpla așa, și așa se întâmplase.

— Dumneaei l-a lăsat să cadă din pat și acum ești văduvă, cucoană ! declară el cu o virulență greu de închipuit.

Trăsăturile sale colțuroase și ochii negri exprimau o ură ucigătoare pentru orice femeie cu numele de Baines.

— Mamă ! țipă Sophia. Am dat doar o fugă pînă în magazin ca să... ca să...

Și apucă brațul mamei ei cu o disperare frenetică.

— Copilul meu ! zise doamna Baines, ridicîndu-se în chip miraculos la înălțimea situației, cu o liniște și bună-voință în vorbă și în gesturi care rămăseră pe veci sublime în inima frămîntată a Sophiei. Dă-mi drumul. Și, cu o infinită blîndețe, se desprinsese din mîinile încleștate ale fetei. Ai trimis după doctor ? îl întrebă pe domnul Critchlow.

Soarta sotului ei nu avea nici o taină pentru doamna Baines. Cu toții fuseseră preveniți de o mie de ori ce primejdios era să-l lași singur pe paralytic ; viața lui depindea de poziția în care stătea și, intrucît se agita tot timpul, se afla neîncetat sub amenințarea morții. Cinci mii de nopți la rînd se trezise de fiecare dată cînd îl auzea mișcîndu-se și îl așezase la loc, la licărul unei mici lămpi de gaz. Dar Sophia, nefericita de ea, îl părăsise. Asta era tot.

Domnul Critchlow și văduva se uitau, așteptînd neputincioși, către cadavrul jalnic din care lucrul cel mai izbitor era barba lui albă. Nu știau că privesc o epocă

dispărută. John Baines aparținea trecutului, acelei epoci în care oamenii se gindeau cu adevărat la sufletele lor, în care un orator putea prin puterea cuvintului să trezească în mulțimi furia sau mila, când nimeni nu învățase încă să se grăbească, când Demos abia se mișca în somn, când singura frumusețe a vieții consta în demnitatea ei inflexibilă și lentă, când iadul cu adevărat nu avea fund și o *Biblie* ferecată în aur reprezenta într-adevăr secretul măreției Angliei. Pe patul acela de mahon zăcea Anglia din plină epocă victoriană. Idealurile se stinseseră odată cu John Baines. Astfel mor idealurile; nu în strălucirea convențională a morții încărcate de onoruri, ci trist, jalnic, când nimeni nu se uită...

Domnul Povey și Constance, foarte sfioși amindoi, se duseseră să vadă elefantul mort și acum se întorceau; la colțul străzii, Constance exclamă senină :

— Ia te uită ! Cine o fi ieșit și o fi lăsat ușa laterală deschisă ?

Căci în cele din urmă doctorul sosise, iar Maggie, conducându-l sus cu o grabă pioasă, uitase să închidă ușa.

Simțindu-se oarecum vinovați, se folosiră de ușa laterală ca să evite privirile celor din magazin. Se temeau că în salon toți ochii vor fi ațintiți asupra lor cu ironie și dojană ; oare nu avuseseră o escapadă ? Așa încît păseau agale.

În vremea asta, adevăratul ucigaș își lua prinzul în restaurantul hotelului „Tiger“ din fața primăriei.

IV

În vitrinele magazinului fură trase obloanele în semn de doliu, și vestea se răspîndi imediat în cercurile comerciale din tot orașul. Mulți oameni subliniară coincidența

dintre moartea domnului Baines și expoziția de articole de doliu din magazinul său. Coincidența fu socotită de rău augur și oamenii au ajuns la concluzia că, pentru pacea sufletului lor, nu trebuiau să cerceteze prea îndeaproape aceste lucruri. Din clipa când fură trase obloanele, John Baines și funeraliile lui deveniră evenimentul cel mai important din Bursley, importanța lui crescînd din oră în oră. Carnavalul continuă să se desfășoare mai departe, doar că, la observațiile domnului Critchlow și ale altor cetățeni, comisarul șef coborî în piața St. Luke și interzise activitatea orchestrei lui Wombwell. Wombwell protestă pe lingă comisarul șef, susținînd că hotărîrea nu era legală, dar orice om de bună credință îl lăudă pe comisarul șef, și el însuși socotî că întărise reputația de bună-cuviință a orașului. Se observă de asemenea, nu fără o înfiorare superstițioasă că în noaptea aceea leii și tigrii s-au purtat ca niște mieluse, în timp ce cu o noapte mai înainte mugiseră de treziseră din somn întreaga piață.

Comisarul șef nu era singura persoană la care apelă domnul Critchlow pentru a cinsti memoria prietenului său. Domnul Critchlow pierdu ore întregi reamintînd cetățenilor de vază din oraș măreția trecută a lui John Baines. Era hotărît să facă tot ce-i stătea în putință ca jucăria lui neprețuită să dispară sub pămînt cu pompa cuvenită. Se duse pînă la Hanbridge cu propria sa șaretă, și îl vizită pe proprietarul și editorul gazetei *Vestitorul din Staffordshire* (pe atunci un săptămînal de doi bani, fără rubrică de fotbal), și chiar în ziua înmormîntării, *Vestitorul* apărură cu o lungă și elocventă biografie a lui John Baines. Dînd o mulțime de amănunte despre viața sa publică, biografia îl repunea hotărît în poziția pe care concetățenii săi nu trebuiau s-o uite : fost șef al portăreilor, fost președinte al Comitetului de înmormîntare și al Asociației din cele Cinci Orașe pentru propășirea cunoștințelor utile, și de asemenea, promotor al legii barierei

locale, al negocierilor pentru construirea noii primării și a fațadei corintice a capelei metodiste; biografia amintea și de discursul său curajos din portalul abatorului, în timpul răzmerițelor din 1848, și nu uita să elogieze adeziunea sa trainică la vechile reguli chibzuite ale comerțului englez și la evitarea primejdioaselor metode moderne. Încă din anii '60 modernismul își ridicase cu nerușinare capul. Panegiricul se încheia cu o apreciere a tăriei de caracter a răposatului în cumplita nenorocire la care providența divină găsisese de cuviință să-l pună la încercare; și, în cele din urmă, *Vestitorul* își exprima convingerea că orașul său natal va înălța un cenotaf întru cinstirea sa. Neshiind prea bine ce sens are cuvîntul „cenotaf“, domnul Critchlow consultă dicționarul Worcester și cînd află că înseamnă „un monument funerar dedicat cuiva care este îngropat în altă parte“, fu tot atît de încîntat de limbajul *Vestitorului* ca și de această idee și se declară de acord cu înălțarea cenotafului.

Locuința și prăvălia deveniră un adevărat furnicar de pregătiri pentru înmormîntare. Se făcură tot felul de schimbări. Domnul Povey avu bunăvoința să doarmă timp de trei nopți pe divanul din salon, pentru ca doamna Baines să poată avea camera lui. Funeraliile deveniră o obsesie, căci o mulțime de lucruri trebuiau făcute cu toata măreția și întocmai cum se obișnuia în asemenea împrejurări — hainele de doliu ale membrilor familiei, praznicul de înmormîntare, alegerea textului de pe înștiințările de înmormîntare, întocmirea inscripției de pe sicriu, aranjamentele legale, scrisorile către rude; alegerea oaspeților, și tot felul de amănunte ca tragerea clopotului, dricul, panașul și numărul cailor, precum și săparea groapei. Nimeni nu avea răgaz să-și dea frîu durerii, în afară doar de mătușa Maria care, după ce ajutase la spălarea și îmbrăcarea mortului, se așezase și începuse să bocească, văicărindu-se neîncetat de ce nu fusese de

față în dimineața fatală. „Dacă nu m-aș fi apucat să-mi lustruiesc sfesnicele, repeta ea pe un ton plângăreț, ar fi putut acum să fie încă în viață.“ Nu că mătușa Maria ar fi aflat împrejurările exacte ale morții ; nu știa că domnul Baines murise din cauza unei neglijențe. Dar, la fel ca și domnul Critchlow, era încredințată că o singură ființă pe lume era în stare să-l îngrijească pe domnul Baines. În afară de cei din familie, precum și de domnul Critchlow și doctorul Harrop, nimeni nu știa cum își dăduse sufletul bietul martir. Doctorul Harrop, întrebat direct dacă era cumva necesară o anchetă, se gândise un moment și apoi răspunsese : „Nu“. Și adăugase : „Vorba e de argint, tăcerea de aur — ascultați-mă pe mine !“ Și îl ascultasera. Era bunul-simț întrucipat.

Cît despre mătușa Maria, a fost trimisă la plimbare, cu smiorcăielile ei, de către mătușa Harriet. Sosirea acestei mătuși adevărate, din Axe, a acestei văduve maiestuoase și impozante pe care pînă și semeața doamnă Baines o privea cu spaimă respectuoasă, a pus o pecete definitivă de solemnitate asupra întregului eveniment. În dormitorul domnului Povey, doamna Baines căzu ca un copil în brațele mătușii Harriet, suspinînd :

— Dacă n-ar fi fost elefantul acela !...

A fost singura slăbiciune a doamnei Baines de la început pînă la sfîrșit.

Mătușa Harriet se transformă într-un nesecat izvor de informații pline de autoritate în legătură cu fiecare amănunt al înmormîntării. Și astfel, printr-o serie de întrebări terminate cu cuvîntul „soră“ și de răspunsuri terminate cu același cuvînt, treptat au fost duse la bun sfîrșit toate amănuntele funeraliilor. Îmbrăcămintea și praznicul au fost cele care au întrecut toate celelalte probleme prin complexitatea și dificultatea lor. Dar în dimineața zilei de înmormîntare, mătușa Harriet a avut satisfacția de a o vedea pe sora ei mai mică înfășurată într-un văl de dolii de o amplexare nemaivăzută, cu

toate cutele și încrețiturile desăvârșit aranjate. Cu acest prilej, mătușa Harriet a primit-o într-un fel formal, ca veterană ce era, în augusta armată a văduvelor. Cum stăteau una lângă alta, supraveghind masa ce se așternea în atelier pentru praznic, părea de neconceput cum de încăpuseră amândouă în patul îngust al domnului Povey. Coborîră din atelier în bucătărie, unde inspectară bucatele cele mai alese. Prăvălia era, firește, închisă în ziua aceea, dar domnul Povey avea treabă acolo, așa că mătușa Harriet, cu privirea-i atotvăzătoare, se ocupă de el imediat după mîncăruri. Urcă din bucătărie ca să vorbească cu el.

— Ai pregătit cutiile cu mănuși ? îl întrebă.

— Da, doamnă Maddack.

— N-ai uitat să pui deoparte măsura potrivită ?

— Nu, doamnă Maddack.

— Vezi că o să ai nevoie cel mai mult de măsura șapte și trei sferturi, și de opt.

— Da. Am ținut seama.

— Dacă te așezi lângă intrarea laterală și pui cutiile pe armonium, toți vor trebui să treacă prin fața dumatăle.

— Așa m-am gîndit și eu, doamnă Maddack.

Mătușa Harriet urcă apoi la etajul de sus. Doamna Baines venise din nou în atelier și netezea cutele feței de masă albe de damasc, aranjînd farfurioare de sticlă cu dulceață la distanțe egale una de alta.

— Vino, dragă soră, zise doamna Maddack. O ultimă privire.

Și trecură în camera mortuară, ca să-l privească pe domnul Baines înainte de a fi închis pe veci sub capacul sicriului. În moarte își regăsise ceva din demnitatea de odinioară ; dar chiar și așa, priveliștea era îngrozitoare. Cele două văduve se aplecară asupra lui, una de fiecare parte, și priviră grav fața aceea albă, diformă, veștedă, înfășurată toată în pînă.

— Am să le aduc pe Constance și Sophia, zise doamna Maddack, cu lacrimi în glas. Tu du-te în salon, dragă soră.

Dar doamna Maddack nu reuși s-o aducă decît pe Constance.

Apoi se auzi zgomot de roți pe King Street. Lunga ceremonie a înmormîntării era pe cale să înceapă. Fiecare invitat, după ce primea de la domnul Povey o pereche din cele mai fine mănuși negre *glacé*, pe măsură, trebuia să urce scara răsucită și să privească rămășițele pămîntești ale lui John Baines, iar apoi să se îndrepte spre salon ca să prezinte condoleanțe văduvei. Și fiecare invitat, deși își dădea seama de grozăvia unui asemenea gînd, își zicea în sinea lui că moartea lui John Baines era totuși o fericire. Tropotul pașilor pe scări nu mai contenea și, în cele din urmă, domnul Baines coborî și el izbindu-se de colțuri, și conduse un *cortège* de douăzeci de trăsurî.

La ora șapte, după cinci ore de la începerea ceremoniei, praznicul de înmormîntare încă nu se sfîrșise. A fost o masă uriașă, fără cusur, demnă de trecutul lui John Baines. Doar două persoane n-au fost de față — John Baines însuși și Sophia. Scaunul gol al Sophiei a fost remarcat, dar doamna Maddack a explicat că Sophia era foarte sensibilă și nu se putea stăpîni. Comesenii făcură mari eforturi să fie lugubri și neconsolați, dar ușurarea ascunsă pricinuită de moartea bietului infirm nu putea fi mascată în întregime. Uriașa prefăcătorie menită să arate durerea profundă nu putea rezista ușurării pe care o simțeau și abundenței generoase a mîncărurilor.

Spre ofensa unor importante rubedenii mai îndepărtate, domnul Critchlow a prezidat în mod neoficial această adunare de bărbați gravi în ținută solemnă și femei în crinoline. Își închisese farmacia, care nu mai fusese niciodată închisă într-o zi de lucru — și avea multe de spus în legătură cu acest eveniment extraordinar. Căci închiderea farmaciei se datora în egală măsură elefantului cît și înmormîntării. Elefantul devenise o victimă a

goanei demente după suveniruri. În cursul nopții îi fuseseră furati colții de fildeș; apoi îi dispăruseră picioarele, pentru suporturi de umbrele iar cea mai mare parte a cărnii plecase în felii mici. Toată lumea din Bursley hotărîse să aibă o bucată de elefant. Ca urmare, toate farmaciile au fost asaltate de puștimea din oraș. „Vă rog, de un ban alaun, ca să scot mirosul dintr-o bucată de elefant.“ Domnul Critchlow nu-i putea suferi pe copii.

— „Vă arăt eu alaun!“ le zic eu, și chiar așa am făcut. I-am gonit din prăvălie cu pisălogul. Dacă-i vindeam unuia, ar fi venit douăzeci pînă la închidere. „George, i-am zis ucenicului meu, închide prăvălia. Vechiul meu prieten John Baines pleacă astăzi în lăcașul de veci, așa că am să închid. M-am săturat de alaun pe ziua de astăzi.“

Elefantul întretinu conversația pînă după al doilea rînd de briose calde. După ce domnul Critchlow mîncă pe săturate, scoase plin de importanță din buzunar *Vestitorul*, își așază ochelarii pe nas și citi necrologul de la un capăt la altul, încet, cu accente impresionante. Înainte de a ajunge la sfîrșit, doamna Baines începu să priceapă că intimitatea o făcuse să nu observe calitățile eroice ale răposatului ei soț. Cei paisprezece ani de îngrijire neîncetată fură uitați cu desăvîrșire, și ea îl văzu în toată vigoarea și strălucirea lui. Cînd domnul Critchlow ajunse la partea în care John Baines era elogiât ca soț și părinte, doamna Baines se ridică și părăsi încăperea. Oaspeții se uitară unii la alții, plini de simpatie pentru sărmana văduvă. Domnul Critchlow aruncă o privire pe deasupra ochelarilor și continuă să citească netulburat. După ce sfîrși, abordă problema cenotafului.

Doamna Baines, gonită de la praznic de sentimentele ei, se duse în salon. Acolo o găsi pe Sophia care, văzînd lacrimi în ochii maică-si se aruncă cu un hohot de plîns

în brațele ei, stringînd-o și ascunzîndu-și obrazul în mătasea scortîoasă care-i zgîrie pielea moale.

— Mamă, spuse ea hohotînd pătimaș, vreau să renunț la școală. Vreau să-ți fiu pe plac. Aș face orice pe lume ca să-ți fiu pe plac. Am să lucrez în magazin, dacă vrei !

Glasul i se înecă în lacrimi.

— Liniștește-te, puișor, zise doamna Baines cu duioșie, mîngîind-o.

Era un triumf pentru ea, chiar în ceasul cînd avea nevoie de un triumf.

CAPITOLUL V

VOIAJORUL COMERCIAL

I

„*Excelent*, 1 shilling și 11 penny.“

Anunțul acesta ciudat era pictat într-o seară, în salonaș, de Constance, cu litere negre lucioase pe un dreptunghi de carton alb. Tinăra fată ședea la masa acoperită cu o față de masă în carouri roșii și albe, avînd în stînga ei focul din cămin și lampa de gaz care fișia. Era îmbrăcată într-o rochie de un roșu închis și avea la gît o broșă cu camee și un lanț de aur ; peste umeri își aruncase un șal alb împletit, căci vremea era extrem de rece, în acea epocă cu ierni grele care nu știau de glumă. Stătea aplecată asupra lucrului, ținîndu-și capul ușor într-o parte, cu vîrfurile limbii între buze și cheltuindu-și toată energia sufletească și trupească într-un efort intens de a face treaba cît mai bine cu putință.

— Splendid ! zise domnul Povey.

Domnul Povey era așezat în fața ei ; ținea coatele pe masă și o privea atent, cu neliniștea mută și pioasă a unui visător care asistă la realizarea visului său. Iar Constance, neclintită, mișcîndu-și doar capul, ridică privirea spre el și zîmbi o clipă, în timp ce nările mici ale năsucului cîrn tremurau ușor.

Cei doi, fără să știe sau să bănuiască ceva, făureau istorie — istoria comerțului. Nici nu le trecea prin minte că erau forțele viitorului în acțiune, care aveau să distrugă ceea ce creaseră forțele trecutului — dar acesta era adevărul. Erau conștienți doar de dorința de a-și face datoria în prăvălie și pentru prăvălie ; probabil că nici nu se gîndeau că această dorință, pe care fiecare o încuraja în pieptul celuilalt, ajunsese o adevărată pasiune. Pasiune care îl îmbătrînea pe domnul Povey, iar pe Constance o prefăcuse într-o tînără nespus de harnică și preocupată.

Domnul Povey se interesa în ultima vreme de problema etichetelor de prețuri. Trebuie să spunem că domnul Povey, căruia cerul îi hărăzise prea puțină imaginație, descoperise totuși această părțică infimă de imaginație în străfundurile ființei sale și o orientase înspre etichetele cu prețuri. Etichetele păstrau pe vremea aceea forme convenționale. Existau etichete grele și dreptunghiulare pentru stofe, pînzeturi și alte asemenea materiale ; existau apoi cele mai mici și mai ușoare pentru mărfuri auxiliare ; și mai erau etichete de formă rombică (conținînd doar prețul) pentru bonete, mănuși și mărunțișuri, în general. Inscriptiile de pe etichete nu dovedeau prea multă originalitate. Cuvinte ca „trainic“, „durabil“, „neșifonabil“, „recent“, „ieftin“, „șic“, „noutate“, „ales“ (cu sens de adjectiv), „nou“ și „elegant“ epuizau întregul vocabular al etichetelor. Cum domnul Povey dădea multă importanță etichetelor și cum era recunoscut drept cel mai bun vitrinier din Bursley, părerile lui nu puteau să nu fie luate în seamă. Visa la altfel de etichete, cu forme originale, cu inscripții originale. Pe scurt, a dobîndit în ceea ce privește etichetele, rezultate nemaipomenite ; s-a lepădat de ideile preconcepute și a început să privească subiectul cu ochi noi, virgini. Cînd i-a împărtășit ideile sale domnului Chawner, negustorul de articole de papetărie pare aproviziona toate cele Cinci Orașe cu

etichete de mărfuri, domnul Chawner s-a arătat neliniștit și indispus ; de fapt, domnul Chawner a fost pur și simplu scandalizat. Pentru domnul Chawner au existat întotdeauna anumite tipuri bine definite de etichete și nu putea să-și închipuie că există și altele. Când domnul Povey a sugerat etichete circulare — etichete cu o linie albastră și una roșie de jur-împrejur, etichete cu inscripții ca „neîntrecut“, „foarte aspectuos“, sau „rugăm remarcăți“, domnul Chawner a dat din colț în colț și, în cele din urmă, a declarat că i-ar fi cu neputință să facă asemenea etichete absurde, care ar încălca decența comerțului.

Dacă domnul Povey n-ar fi fost din întâmplare un om nespus de încăpăținat, poate că s-ar fi lăsat învins de conservatorismul fără margini al domnului Chawner. Dar domnul Povey era încăpăținat și se pricepea să se descurce cum domnul Chawner nici nu bănuia. Marșul măreț, hotărît al progresului n-avea să fie împiedicat de domnul Chawner ! Așa că domnul Povey începu să-și facă singur etichetele. La început, avu de suferit — ca toți reformatorii și inventatorii. A folosit partea interioară a cutiilor de gulere, precum și cerneală și tocuri obișnuite, rezultatul fiind că dădea clienților impresia că magazinul Baines era prea sărac sau prea meschin pentru a cumpăra etichete, ca celelalte magazine. Căci etichetele cumpărate aveau un luciu de culoarea fișdeșului și cerneala era neagră și lucioasă, iar marginile foarte drepte, nelăsînd să se vadă un strat galben între cele două straturi albe. Pe cînd etichetele domnului Povey erau de un alb albăstrui, fără luciu, cerneala nu era nici neagră și nici lucioasă, iar marginile erau tăiate grosolan, ca de un amator : etichetele dădeau clar impresia că fuseseră „făcute din altceva“ ; în plus, literele nu aveau forma cursivă, hotărîtă a etichetelor domnului Chawner.

Și credeți oare că doamna Baines l-a încurajat în această acțiune întreprinsă în folosul magazinului ei ? Cîtuși de puțin ! Atitudinea ei, cînd nu era batjocoritoare,

era de-a dreptul potrivnică ! Ce curioasă e firea ome-
nească, ce orb e omul față de propriile sale interese !
Viața era foarte complicată pentru domnul Povey. Ar fi
fost poate mai puțin complicată dacă tușul și cartonul
lucios n-ar fi fost atât de scumpe ; căci avînd aceste ma-
teriale ar fi reușit să facă minuni, cu care să învingă
prejudecățile și prostia ; dar costau prea mult. A perse-
verat totuși, și Constance i-a acordat sprijinul moral.
Domnul Povey își trăgea inspirația și curajul de la
Constance. Renunță la partea interioară a cutiilor de
gulere și încercă suprafața exterioară, care era, în orice
caz, lucioasă. Dar cerneala nu voia să se „prindă“ pe ea.
Făcu tot atîtea experiențe cîte avea să facă Edison, și
avu tot atîtea eșecuri. Atunci Constance fu aceea care-i
sugeră să amestece zahăr cu cerneală. Ființă simplă,
inocentă — de ce oare a ales-o providența să fie autoarea
unei idei atât de sublime ? Enigmă chinuitoare, care totuși
nu l-a preocupat pe domnul Povey ! A găsit foarte firesc
ca ea să-l fi salvat. Și cu adevărat l-a salvat. Căci cerneala
cu zahăr se „prindea“ pe orice și strălucea ca o gheată
de lac. Apoi, Constance și-a făcut „mîna“ la desenatul
literelor, întrecîndu-l pe domnul Povey. Amîndoi au con-
fecționat astfel zeci și zeci de etichete — etichete care,
avînd aproape toată eleganța și finisajul etichetelor dom-
nului Chawner, erau mult mai originale și atrăgătoare.
Constance și domnul Povey ajunseseră să fie fascinați de
ele. Cît despre doamna Baines, ea nu spunea nimic, însă
spiritul modern era prea îmbătat de succes pentru a se
sinchisi de părerea ei. La fiecare cîteva zile, domnul
Povey descoperea cîte un cuvînt nou, minunat, pe care
să-l aștearnă pe o etichetă.

Ultimul său miracol a fost cuvîntul „excelent“. „Ex-
celent“ fixat cu un ac pe o fișie lată de tartan, le-a apărut
Constancei și domnului Povey drept cel mai nimerit
epitet cîi putîntă. Culmea etichetelor cu care merita să

încheie anul ! Domnul Povey tăiase cartonul și schițase cuvîntul și cifrele cu creionul, iar Constance executa acum partea ei de muncă. Erau foarte fericiți, și din cale afară de obosiți de această treabă strict comercială. Pendula arăta zece și cinci. Datoria neclintită, dorința de a vedea că magazinul prosperă, îi ținuse încordați în muncă încă dinainte de ora opt dimineata !

Ușa dinspre scară se deschise și doamna Baines apărură, cu bonetă, blană și mănuși, gata să plece în oraș. Renunțase la vâl, dar mai purta haine de doliu. Arăta mai corpolentă ca oricînd.

— Cum ? exclamă ea. Nu sînteți gata ? E prea de tot !

— Oh, mamă ! M-ai făcut să tresar ! protestă Constance. Cît e ceasul ? Cred că nu-i încă timpul să plecăm !

— Uită-te la ceas ! zise doamna Baines, sec.

— Nu mi-aș fi închipuit ! murmură Constance, încurcată.

— Haide, îmbracă-te și nu mă face să te aștept, zise doamna Baines, trecînd pe lîngă masă și ducîndu-se la fereastră să ridice oblonul ca să privească afară. Tot mai ninge, observă ea. Oh, în sfîrșit, bine că pleacă fanfara ! Mă întreb cum de pot cînta pe o vreme ca asta. Dar, ia spune, ce era bucată pe care au cîntat-o adineauri ? N-am putut să-mi dau seama dacă era *Roșcovana* sau...

— Fanfară ? întrebă Constance (cu cîtă naivitate !).

Nici ea și nici domnul Povey nu auziseră fanfara orașului Bursley, care înveselise sezonul acela, conform obiceiului. Cei doi tineri își dăduseră atîta osteneală, dornici să contribuie la bunul mers al prăvăliei, încît nu numai că nu observaseră cum trece timpul, dar nici nu auziseră fanfara ! Dacă ar fi știut măcar să se prefacă, Constance ar fi spus că o auzise.

— Ce-i asta ? întrebă doamna Baines, apropiindu-și silueta masivă de masă și ridicînd o etichetă.

Domnul Povey nu spuse nimic. Constance fu aceea care zise :

— Domnul Povey s-a gîndit azi la eticheta asta. Nu crezi că-i foarte bună, mamă ?

— Mi-e teamă că nu, răspunse doamna Baines cu răceală.

Făcuse și mai înainte obiecții la cîteva expresii ; dar „excellent“ i se părea pur și simplu prostesc ; părea nelocul lui ; își zise că nu va face altceva decît să arunce ridicolul asupra magazinului. „Excellent“ pe o etichetă de vitrină ! Nu ! Ce-ar fi spus John Baines despre „excellent“ ?

— „Excellent“ ! și repetă cuvîntul cu o notă de batjocură în glas, accentuînd ultima silabă. Nu cred că merge.

— Dar de ce nu, mamă ?

— Nu se potrivește, draga mea.

Lăasă să-i cadă eticheta din mîna înmănușată. Domnul Povey se făcu roșu ca racul. Deși vorbea puțin, era tot atît de susceptibil pe cît era de încăpățînat. De data asta nu spuse nimic. Își exprimă sentimentele luînd eticheta și aruncînd-o în foc.

Era o situație extrem de delicată. Slujbași nepretuiți ca domnul Povey nu pot fi tratați ca niște mașini, și doamna Baines își dădu seamă pe dată că era nevoie de tact.

— Du-te în dormitorul meu și îmbracă-te, puîsor, zise ea către Constance. Sophia e acolo. Arde și focul în cămin. Trebuie să vorbesc ceva cu Maggie.

Și, plină de tact, ieși din odaie.

Domnul Povey aruncă o privire spre foc și spre resturile răsucite, înroșite ale etichetei. Treburile mergeau prost ; din cauza anotimpului și a războiului, sărăcia se cuibărise pretutindeni ; în ceea ce-l privea, făcuse tot ce putuse pentru bunul mers al prăvăliei — și iată care era răsplata !

Constance avea ochii plini de lacrimi.

— Nu face nimic ! murmură ea, și urcă la etaj.
Totul se isprăvisese într-o clipă.

II

Capela metodistă wesleyană de pe Duck Bank era ticsită : avea loc o adunare a oamenilor de vază din oraș. Căci pe vremea aceea oamenii de vază nu se mulțumeau numai să trăiască în orașul în care trăiseră părinții lor, fără să viseze la reședințe de vară și aer curat — dar se mulțumeau și să creadă ceea ce crezuseră părinții lor despre începutul și sfârșitul lucrurilor. Pe vremea aceea nu existau probleme ca necunoscutul. Tainele veșniciei erau tot atât de simple ca și totalul unei adunări ; și un copil putea să-ți spună cu absolută certitudine unde ai să fii și ce ai să faci peste un milion de ani și te crede exact Dumnezeu despre tine. De aceea, toate ființele de același fel se întâlneau la anumite prilejuri în anumite locuri, pentru a exprima gândul universal. Așa că în capela metodistă wesleyană, de pildă, în loc să vină o mină răzleață de oameni conștienți că sînt doar o minoritate, așa cum se întîmplă în vremurile noastre, se strînsese o măreață și falnică majoritate, profund încredințată de dreptatea și justetea ei.

Preotul, asistat de preoți cu cinuri mai mici, îngenunche și își acoperi fața în grandiosul amvon din lemn de mahon ; iar în spatele lui, în ceea ce se mai chema încă pe atunci „orchestra“ (deși de zeci de ani nu mai răsunase nici un alt instrument muzical în afară de orga cea mare), membrii corului îngenunchează și își acoperiră fețele ; și de jur-împrejur, în balcoanele frumos ornamentate, ca și jos în sală, mulțimea de oameni îndestulați la trup și suflet îngenunchează în stranele înalte și își acoperiră fețele. În fața lor plutea, în tăcerea adîncă și prelungă,

viziunea limpede a lui Iehova pe tron, un Dumnezeu de vreo şaizeci de ani, cu mustaţă şi barbă, şi cu o expresie neutră care nu lăsa să se vadă dacă mai voia sau nu vărsări de sânge ; iar acest Dumnezeu, lipsit de aripi, era înconjurat de îngeri cu aripi albe, care zburau de colo pînă colo, pîrind să cînte ; puţin mai într-o parte se vedea o dihanie hidoasă, cu copite despicate şi cu coadă, foarte primejdioasă, cruntă şi dezlănţuită, care părea la largul ei în mijlocul unui foc de cărbuni şi, răutăcioasă, simţea o plăcere nebună în a te ademini cu false pretexte în acelaşi foc ; dar, fireşte, tu aveai prea mult bun-simţ pentru a lua de bune pretextele — nesăbuite şi perverse. O dată pe an, timp de zece minute, nu mai mult, îngenuncheai astfel, împreună cu întreaga comunitate, şi prin meditaţie te convingeai pe tine însuţi că aveai prea mult bun-simţ ca să-i accepţi nesăbuiţa plină de perversiune. Iar momentul era foarte solemn — cel mai solemn dintre toate.

Straniu lucru că, într-un moment ca acela, existau suflete nemuritoare care aveau îndrăzneala să se gîndească la treburi lumeşti ! Şi totuşi, se găseau fără în-doială şi din acestea în adunarea din capelă ; erau mulţi, poate, pentru care viziunea, deşi limpede, apărea sporadică şi trecătoare. Şi printre aceştia erau chiar şi cei din strana familiei Baines ! Cine ar fi bănuir că domnul Povey, convertit recent de la metodismul primitiv din King Street la metodismul wesleyan de pe Duck Bank, se gîdea la etichetele de vitrină şi la nedreptatea femeilor, în loc să se gîndească la relaţiile lui cu Iehova şi cu cel cu coadă ? Cine ar fi bănuir că pînă şi Constance cea cu ochii blînzi, fiica model, îşi risca fericirea veşnică surîzîndu-i necuratului care, ascunzîndu-şi coada, luase înfăţişarea domnului Povey ? Cine ar fi bănuir că doamna Baines, în loc să admită că Iehova, şi nu cel cu coadă, trebuie să aibă ultimul cuvînt, hotăra că ea, şi nu domnul Povey, va trebui să aibă ultimul cuvînt în casa şi în

prăvălia ei ? O strană întreagă își dezr unțea aparența atât de satisfăcătoare ! (Și poate că mai erau și alte strane la fel de înșelătoare.)

Singură Sophia, care stătea în colțul de lângă perete, ținându-și strâns în mâini chipul frumos și grav, era cu adevărat preocupată de cele veșnice. Inimă năvalnică, violența vieții ei interioare o îmbătrânise ! Nicicând o fată pătimașă și mândră nu s-a aflat într-o situație mai grea ca a Sophiei ! Doborâtă de remușcări pentru greșeala-i fatală, renunțase la ceea ce iubea și se aruncase toată în ceea ce ura. Așa era firea ei. O făcuse semet, nu din bunătate, dar o făcuse cu toată puterea voinței ei. Constance trebuie să-i lase în seamă secția de articole de mode, căci degetele Sophiei aveau un dar de a umbla cu panglici și pene, care o depășea pe Constance. Sophia reușise să facă minuni în această secție. Da, și se purta cu cea mai desăvârșită politețe cu clienții ; dar după aceea, când clienții plecau, trebuiau să se ferească cu toții, și mama, și sora ei, și domnul Povey, de izbucnirile-i de furie !

Dar de ce, la trei luni de la moartea tatălui ei, își petrecea mai tot timpul în prăvălie, arzînd de o tainică așteptare ? De ce, cînd într-o zi un voiajor-comercial necunoscut a intrat în prăvălie și s-a prezentat drept noul reprezentant al firmei „Birkinshaws“ — de ce i s-a oprit inima-n loc și i s-a făcut aproape rău ? Și-a dat seama atunci că se înșelase singură. A recunoscut în sinea ei, suferind cu umilință, că motivul care o determinase să plece de la domnișoara Chetwynd și să lucreze în prăvălie fusese, în cel mai bun caz, foarte îndoielnic și ipocrit. Angajată la domnișoara Chetwynd, se putea prea bine să nu-l mai vadă niciodată pe Gerald Scales. Lucrînd în prăvălie, nu se putea să nu-l întilnească. În această lumină trebuia privit adevăratul aspect al remușcării ei pline de noblețe. Cumplit gînd pentru ea ! Și nu era în stare să-l alunge. Îi otrăvea întreaga viață ! Și nu se putea

destăinui nimănui. Îi era cu neputință să-și arate rănilor. Lunile trecură una după alta, și nu se mai auzi nimic de Gerald Scales. Își sacrificase viața pentru ceva mai rău decît nimic. Își făurise singură tragedia. Își omorîse tatăl, se amăgise și se umilise născocind o remușcare groaznic de ipocrită, schimbase mulțumirea pe suferință și mîndria pe umilință — și peste toate astea, Gerald Scales dispăruse ! Era distrusă.

Își îndreptă privirile asupra religiei, și virtuțile ei creștinești, conștiințioase, practicate cu o severitate nemiloasă, deveniră o pacoste în familie. Trecu astfel un an și jumătate.

Și iată că în această ultimă zi a anului, al doilea an de rușine și pustiu în inima ei, domnul Scales reapăruse. Se dusesese întîmplător în prăvălie și îl găsisse stînd de vorbă cu mama ei și cu domnul Povey. Revenise în provincie, și revenise la ea. Dăduse mîna cu el și fugise sus, căci n-ar fi putut să stea. Nimeni nu-i observase tulburarea, căci își stăpînise emoțiile cu o voință de fier. Nu știa nici de ce lipsise și nici de ce se întorsese. Nu știa nimic. Și nimeni nu pomenise despre asta la masă. Ziua trecuse și venise seara ; și acum era în capelă, cu Constance alături, și cu Gerald Scales în suflet ! Fericită mai presus decît își putuse închipui vreodată ! Nenorocită mai presus de cea mai îngrozitoare suferință ! Și nimeni nu știa ! Ce să se roage ? Spre ce țel să tindă ca să izbutască să-și călească sufletul ? Să nădăjduiască, sau să-și piardă nădejdea ? „O, Doamne, ajută-mă !“ îi șoptea lui Iehova ori de cîte ori viziunea divină se arăta prin tenebrele gîndurilor ei. „O, Doamne, ajută-mă !“ Conștiința ei, educată cu severitate, putea să se arate nespuse de crudă față de ea.

Și ori de cîte ori privea, cu ochii ușați și înfierbîntați, printre degetele-i înmănușate, vedea în fața ei pe perete o placă de marmură cu o inscripție de aur — ceno-

taful ! Știa toate rîndurile pe dinafară, în întreaga lor grandilocvență ; rînduri ca :

MEREU GATA CU VORBA, CU PANA ȘI CU PUNGA SA
SĂ SPRIJINE BISERICA PARINȚILOR SAI
ÎN EA A TRAIT ȘI ÎN EA A MURIT
NUTRIND DRAGOSTE ADINCA ȘI INFOCATĂ
PENTRU CREDINȚA ȘI CREZUL CE I-AU FOST DRAGI.

Și mai departe :

COMPASIUNEA LUI S-A REVARSAT DINCOLO DE OBȘTEA SA.
A FOST MEREU ÎN FRUNTE ÎNTRU FAPTE BUNE
ȘI A SLUJIT PAROHIA, ORAȘUL ȘI DISTRICTUL
CU MULTĂ BUNĂVOINȚA ȘI FOLOS.

În felul acesta, vanitatea domnului Critchlow fusese satisfăcută cum se cuvine.

Pe măsură ce minutele zburau, în liniștea vibrantă a capelei, emoția creștea ; credincioșii oftau adînc, sau îi cereau lui Iehova un semn, sau pur și simplu tușeau în așteptare. Și-apoi, în cele din urmă, ceasul din mijlocul balconului scoase singura bătaie pe care o putea scoate ; preoții se ridicară, urmați pe dată de credincioși ; toți zîmbeau, de parcă sosise domnia cerească, și nu doar Anul Nou. După care, ușor, prin grosimea zidurilor și prin ferestrele închise, se auzi sunetul clopotelor și şuieratul sirenelor. Preotul își deschise cartea de cîntece religioase și cîntară cu toții imnul ce se cîntă de Anul Nou în capelele wesleyene, încă din vremea lui John Wesley ¹. Orga sfîrși cu un acord vibrant ; preotul mai schimbă cîteva cuvinte cu Iehova, și nu mai rămase altceva de făcut decît să stăruie cu toții în fapte bune. Oamenii se aplecau unii spre alții peste spătarele înalte ale stranelor.

¹ John Wesley (1703—1791), fondatorul bisericii wesleyene (metodiste).

- Un an nou fericit !
- Eh, mulțumesc ! La fel și dumitale !
- S-a sfârșit încă o slujbă de Anul Nou !
- Ei, da ! se auzi un oftat.

Intervalele dintre bănci se umpleau de lume și șirurile se îmbulziră cu voioșie și optimism spre ieșire. În portalul corintic, toți își îmbrăcau mantălele, raglanele, galoșii și șoșonii, își deschideau umbrelele. Și credincioșii ieșiră în zăpada viscolită și se despărțiră în mai multe procesiuni întunecate, infundându-și picioarele în zăpadă — în jos spre Trafalgar Road, în sus spre terenul de sport, de-a lungul hălelor, prin piața Duck spre piața St. Luke.

Domnul Povey mergea între doamna Baines și Constance.

— Ar trebui să mă iei de braț, puișor, zise doamna Baines către Sophia.

Atunci domnul Povey și Constance porniră înainte printre troiene. Sophia pășea legănându-se lângă masa aceea enormă și mișcătoare care era mama ei. Datorită crinolinelor, îi venea foarte greu să meargă aproape de ea. Doamna Baines ridea, cu atitudinea nepăsătoare, firească a celor obezi, deși dacă ar fi căzut ar fi fost aproape o catastrofă ; așa că Sophia rîse și ea. Dar, deși rîdea, Dumnezeu nu o ajuta. Nu știa încotro mergea și nici ce i se va întîmpla.

— Ia te uită ! exclamă deodată doamna Baines, în timp ce dădeau colțul în King Street. Cineva stă pe pragul casei noastre !

Așa și era ; o siluetă înfășurată într-un raglan, cu un pled de călătorie pe deasupra și în cap cu o pălărie înaltă. Nu părea să fie acolo de mult, fiindcă abia era presărată cu zăpadă. Domnul Povey porni înaintea celorlalți.

— Pe legea mea, e domnul Scales ! zise domnul Povey.

— Domnul Scales ! strigă doamna Baines.

— Domnul Scales ! murmură și Sophia, teribil de înspăimântată.

Poate că era înspăimântată de miracole. Domnul Scales, șezînd pe pragul casei lor, în mijlocul nopții înzăpezite, era neîndoielnic un miracol, ceva visat într-un vis, ceva prea dureros de imposibil ca să fie adevărat — sau „nimerit“, cum se spunea în cele Cinci Orașe. Dar era acolo, în carne și oase ! După ani și ani, cînd l-a cunoscut mai bine pe domnul Scales, Sophia ajunsese să socotească prezența lui acolo, pe prag, drept lucrul cel mai firesc din lume. Adevăratele miracole nu par niciodată miracole, iar ceea ce la prima vedere pare să fie un miracol se dovedește, de obicei, că nu este decît un lucru extrem de prozaic.

III

— Dumneavoastră sînteți, doamnă Baines ? întrebă Gerald Scales cu glas năuc ; privi în sus și apoi se ridică în picioare. Asta-i casa dumneavoastră ? Așa e ! Ei bine, nici prin gînd nu-mi trecea că stau pe pragul casei dumneavoastră.

Zîmbi timid, chiar prea sfios, în timp ce femeile și domnul Povey îl înconjurau cu uimire, sub lumina felinarului de gaz aerian. Tînărul era, lucru neîndoișor, foarte palid.

— Dar ce s-a întîmplat, domnule Scales ? întrebă doamna Baines cu glas nelinîștit. Ești bolnav ? Ți s-a făcut deodată... ?

— Oh, nu, zise tînărul cu vioiciune. Nu-i nimic. Doar că am fost atacat adineauri, acolo, zise el și arăta spre adîncul întunecos al lui King Street.

— Atacat ! repetă doamna Baines, alarmată.

— Asta înseamnă al patrulea caz într-o săptămînă, din cele pe care le știm ! zise domnul Povey. Începe să devină un adevărat scandal.

Adevărul era că, din cauza depresiunii economice, a șomajului și a vremii urite, siguranța populației din cele Cinci Orașe era departe de a fi ceea ce trebuia să fie. Împinși de foame, oamenii din clasele de jos uitau de maniere — în ciuda eforturilor altruiste și nobile ale celor aflați mai sus pe scara socială de a le ușura mizeria, care se datora, firește, nechibzuinței lor ușuraticе! Cînd oare (se întrebau cu disperare cei aflați deasupra pe scara socială) vor învăța clasele de jos să pună ceva bani deoparte pentru zile negre? (Ar fi putut spune mai bine zile cu ninsoare și cu ger.) Era „foarte rău, zău așa!“ din partea claselor de jos — cînd se făcea tot ce se putea pentru ele — să omoare, sau măcar să încerce să omoare găina care face ouă de aur! Și, mai ales într-un oraș respectabil! Unde, zău, o să ajungem? Poftim, domnul Gerald Scales, gentleman din Manchester, să fie martor și victimă a condiției morale deplorabile din cele Cinci Orașe! Ce va crede el despre cele Cinci Orașe? Aceste neajunsuri și primejdiile legate de ele fuseseră prilej de discuție în prăvălie în ultima săptămînă, și acum faptul se petrecuse chiar lingă ei.

— Sper că n-ai fost... zise doamna Baines, pe un ton de scuză și cu simpatie în glas.

— Oh nu! o întrerupse domnul Scales cu vioiciune. Am reușit să-i pun pe goană. Doar cotul meu...

Între timp, ninsoarea se întetise.

— Te rog să intri în casă! îl pofti doamna Baines.

— N-aș vrea să vă deranjez, zise domnul Scales. Mă simt bine acum și pot să găsesc drumul pînă la hotelul „Tiger“.

— Trebuie să intri, fie chiar și pentru un minut, stăruie doamna Baines, cu hotărîre.

Trebuia să se gîndească la onoarea orașului.

— Sînteți foarte amabilă, zise domnul Scales.

Ușa se deschise brusc de dinăuntru, și Maggie apăru în capul celor două trepte.

— Un an nou fericit, conită, la toți !

— Mulțumesc, Maggie, zise doamna Baines și adăugă cu afectare : La fel și ție !

Iar în sinea ei își spuse că Maggie ar putea să-și exprime mult mai bine urarea de an nou fericit dacă s-ar strădui pe viitor să nu mai deretice „de mîntuială” pe la colțuri și să nu mai spargă atîta veselă.

Sophia, care aproape că nu-și dădea seama ce face, începu să urce scara.

— Domnul Scales ar trebui să intre o dată cu Anul Nou, draga mea, o opri doamna Baines.

— Oh, sigur, mamă ! încuviință Sophia dintr-o suflare, făcînd repede un pas înapoi.

Domnul Scales își ridică pălăria și introduse așa cum se cuvine Anul Nou în salonul familiei Baines. O vreme nu se auzi decît tropăit de picioare ; prin aer erau agitate umbrele, iar pe preșul din colț, de lîngă armoniu se scuturau raglane și pleduri. Maggie scoase din odaie un braț de haine și galoși plini de zăpadă, spunîndu-i-se să aducă lapte fierbinte și plăcinte. Domnul Povey zise „Brrr !” și închise ușa (care era căptușită cu pîslă ca să oprească curentul) ; doamna Baines mări lumina lămpii cu gaz aerian, pînă cînd începu să fisie și îi spuse Sophiei să atîțe focul, iar Constancei îi spuse chiar să aprindă și cealaltă lampă.

Emoția domnea peste tot.

Liniștea existenței lor fusese plăcut tulburată (da, plăcut, deși se gîndeau cu spaimă la lovitura primită de domnul Scales în cot), de o aventură. În plus, se dovedi că domnul Scales era în haine de seară. Și nimeni nu mai purtase vreodată haine de seară în casa Baines.

Sophia era roșie toată la față și rămase așa, și mai frumoasă din cauza roșeții. Era amețită de o beție stranie și tulburătoare. Parcă trăia într-o lume ireală în care se întîmplau lucruri de necrezut. Auzea totul nelămurit și

contururile obiectelor și oamenilor îi dansau pe dinaintea ochilor în toate culorile. Era într-o stare de fericire vrăjită, fără temeii, greu de explicat. Toată nefericirea, disperarea și nemulțumirea, toate îndoielile și umilințele ei dispăruseră. Era la fel de blîndă ca și Constance. Ochii îi erau ca ai unei căprioare și gesturile aveau o grație modestă, plină de farmec. O văzu pe Constance așezată pe canapea și, după ce aruncă o privire împrejur ca și cum ar fi căutat un adăpost se așază alături de ea. Încercă să nu privească spre domnul Scales, dar nu-și putea dezlipi privirea de la el. Era incredințată că este cel mai desăvîrșit bărbat din lume. Un bărbat puțin cam scund, poate, dar unul desăvîrșit. Aproape nu-i venea să creadă că putea să existe atîta desăvîrșire. Depășea toate vîsurile ei despre bărbatul ideal. Zîmbetul lui, glasul, mîna, părul — nu mai existau altele ca ale lui ! Iar cînd vorbea — răsună o adevărată muzică ! Cînd zîmbea — era raiul pe pămînt ! Zîmbetul lui, pentru Sophia, era unul dintre acele fenomene naturale care sînt atît de frumoase, încît îți dau lacrimile. În această descriere a senzațiilor Sophiei nu e nici o exagerare, ci mai curînd o exprimare insuficientă. Era cu totul dominată de calitățile unice ale domnului Scales. Nimic n-ar fi putut-o convinge că mai exista sau că ar putea exista printre oameni un altul ca el. Convingerea ei profundă, atît de intensă, în ce privește absoluta lui superioritate era aceea care dădea domnului Scales, așa cum ședea în balansoarul din salonul mamei ei, aerul acela de ireal și de incredibil.

— Am rămas în oraș ca să mă duc la petrecerea de Anul Nou de la domnul Lawton spunea domnul Scales.

— Ah ! Va să zică îl cunoști pe avocatul Lawton ! zise doamna Baines impresionată.

Avocatul Lawton se știa că nu avea relații cu negustorii. Era amabil cu ei, se ocupa de treburile lor juridice, dar nu era de-al lor. Prietenii lui veneau de departe.

— Ai mei sînt vechi cunoștințe de-ale lui, zise domnul Scales, sorbind laptele adus de Maggie.

— Și acum, domnule Scales, trebuie să guști din plăcintele mele. O lună fericită pentru fiecare bucată pe care o măninci, să știi, îi aminti doamna Baines.

Tînărul se înclină.

— Și tocmai veneam de acolo, cînd am dat de bucluc, zise el și rîse.

Apoi povesti din nou încăierarea, care, oricum, fusese scurtă, căci tîlharilor le lipsise curajul. Din păcate, alunecase și căzuse cu cotul pe bordură și poate că și-ar fi fracturat osul dacă zăpada n-ar fi fost atît de groasă. Nu, acum nu-l mai durea; fără îndoială că era doar o julitură. Noroc că ticăloșii nu-l doborîseră, căci avea în portvizit o mare sumă de bani în bancnote — facturile încasate! Totdeauna își spusese ce bine ar fi fost dacă voiajorii-comerciali ar fi călătorit cu cîini, mai ales iarna. Nimic nu era mai bun ca un cîine.

— Îți plac cîinii? întrebă domnul Povey, care avusese întotdeauna ambiția, tainică și nerealizabilă, de a ține un cîine.

— Da, zise domnul Scales, întorcîndu-se acum spre domnul Povey.

— Ai unul? întrebă domnul Povey pe un ton degajat.

— Am o cățea fox-terrier, zise domnul Scales. A luat premiul întîi la Knutsford, dar acum a început să cam îmbătrînească.

Amănuntele despre cățea răsunară ciudat în atmosfera din odaie. Domnul Povey, om de lume, se purtă ca și cum nu se întîmplase nimic; dar cîrlionții doamnei Baines protestară împotriva acestei grosolănii gratuite. Constance se prefăcu că nu auzise nimic. Sophia nu înțelese prea bine despre ce era vorba. Domnul Scales nici nu bănuia că încălcase o convenție în virtutea căreia cîinii nu au sex. În plus, habar n-avea de faima locală a plăcintelor doamnei Baines. Mîncase și așa mai multe

plăcinte decît putea suporta, înainte de a gusta dintr-ale ei, așa încît doamna Baines nu primi prinosul entuziasmului cu care era obișnuită din partea celor care aveau norocul să mănînce prăjituri făcute de ea.

Domnul Povey, fascinat, continuă discuția despre ciini și, cu cît trecea vremea, devenea tot mai limpede că domnul Scales, care se ducea la petreceri în haine de seară în loc să se ducă la slujba religioasă în haine respectabile de postav, care-i cunoștea pe oamenii de vază din regiune și ținea ciini de un sex nepotrivit, nu era nici voiajor-comercial obișnuit și nici genul de om pe care-l puteai întîlni în piața St. Luke. Venea dintr-o lume diferită.

— Petrecerea de la domnul avocat Lawton s-a sfîrșit devreme — cred, cel puțin, ținînd seama de..., începu șovăind doamna Baines.

După o scurtă tăcere, domnul Scales răspunse :

— Da, am plecat imediat după ce a bătut miezul nopții. Am o zi grea mîine — vreau să spun astăzi.

Cum ora era prea înaintată pentru o vizită prelungită, după cîteva minute domnul Scales se pregăti de plecare. Recunoscî că simte o oarecare slăbiciune („o sfîrșeală“, o numi el în glumă, mîndru de priceperea lui în dialectul local) și o fierbințeală la cot ; dar altminteri se simțea foarte bine — mulțumită ospitalității atît de amabile a doamnei Baines... Cu adevărat nu-și amintea cum de se pomenise șezînd pe pragul casei ei. Doamna Baines îl sfătui, dacă va întîlni un polițist în drum spre hotelul „Tiger“, să-i povestească amănunțit despre încercarea de jaf la drumul mare căreia îi fusese victimă, și el răspunse că negreșit așa va face.

Își luă rămas bun cu o deosebită curtoazie.

— Dacă o să am un moment liber mîine dimineată, o să dau o fugă să vă anunț doar că sînt teafăr, zise el ieșind în strada albită de zăpadă.

— Oh, așa să faci ! zise Constance.

Totala nevinovăție a Constanței o făcea uneori ciudat de îndrăzneță.

— Un an nou fericit și la mulți ani !

— Mulțumesc ! La fel și dumitale ! Vezi să nu te rătăcești.

— O iei drept prin piață și apoi pe prima stradă la dreapta, îl sfătui cu simțul său practic domnul Povey.

Nu mai rămăsese nimic de spus, și oaspetele dispăru prin vârtejurile de zăpadă. „Brrr !“ murmură domnul Povey, închizând ușa. Cu toții gîndeau : „Ce ciudat sfîrșit de an !“

— Sophia, puîșor..., începu doamna Baines.

Dar Sophia dispăruse în camera de culcare.

— Arată-i cămașa de noapte cea nouă, îi zise doamna Baines Constanței.

— Da, mamă.

— Nu prea sînt eu lămurită ce-i cu tînrul ăsta, vorbi doamna Baines cu glas tare, ca pentru sine.

— Oh, mamă ! protestă Constanța. Eu cred că-i foarte drăguț.

— Nu te privește niciodată drept în față, adăugă doamna Baines.

— Să nu-mi spui *mie* una ca asta ! rîse Constanța, dîndu-i mamei ei sărutul de noapte bună. Ești pornită doar fiindcă nu ți-a lăudat plăcintele. Lasă că mi-am dat seama.

IV

— Dacă cineva crede că o să mai rabd multă vreme frigul din odaia asta, se înșală, zise Sophia a doua zi dimineată cu glas tare, ca să audă mama ei.

Și coborî în prăvălie, ducînd niște bonete.

Se prefăcea supărată, dar nu era. Se simțea dimpotrivă, nespus de veselă și bună cu toată lumea. De obicei căuta să nu stea în prăvălie ; mai totdeauna era preocupată și încruntată. De aceea, prezența ei în prăvălie și buna ei dispoziție stîrniră interesul celor trei tinere vînzătoare, care ședeau și coseau lîngă soba din mijlocul magazinului, la adăpostul baloturilor uriașe de pînzeturi și stofe din fața intrării.

Sophia se așeză lîngă Constance, în colțul pe care aceasta îl ocupa întotdeauna. Aveau cărămizi calde la picioare și șaluri tricotate pe umeri. S-ar fi simțit mai bine lîngă sobă, dar măreția își are dezavantajele ei. Vremea se arăta neobișnuit de ciînoasă. Geamurile vitri-nelor erau înghețate tun, așa încît măiestria domnului Povey în aranjarea lor se irosea zadarnic. Și — fenomen rar ! — ușile prăvăliei erau închise. În mod obișnuit nu numai că erau lăsate deschise, dar chiar se puneau în ușă tot felul de „sortimente ieftine“. Domnul Povey, după ce o consultase pe doamna Baines, se hôtărîse să le închidă, renunțînd la etalarea obișnuită. Apoi, ca să-și mai încălzească puțin mîinile și picioarele, domnul Povey s-a apucat să dea o mîină de ajutor celor doi muncitori zilieri care curățau stratul gros de zăpadă înghețată de pe trotuar ; și își pusese mînușile căptușite. Toate acestea, la un loc, dovedeau mai bine decît ba-rometrele cît de tare pîșca gerul.

Domnul Scales veni pe la ora zece. În loc să se ducă la teigheaua domnului Povey, se îndreptă hotărît spre colțul Constancei și privi pe deasupra cutiilor, salutînd zîmbitor. Amîndouă fetele se arătară încîntate de vizita lui. Amîndouă roșiră ; amîndouă riseră — fără să știe de ce. Domnul Scales spuse că tocmai pleca din oraș și că se repezise o clipă să le mulțumească tuturor pentru bunăvoința din noaptea trecută — „sau mai bine zis de azi-dimîneată“. Fetele riseră din nou la această vorbă de duh. Nimic mai simplu decît vorbele lui. Și totuși, lor li

se păru că aveau o atracție magică. Intră o clientă ; una dintre vânzătoare se ridică de lângă sobă, dar fiicele patroanei continuă să-o ignoreze pe clientă ; eticheta magazinului cerea ca clienții, cel puțin cei ocazionali, să nu existe pentru fiicele doamnei Baines pînă cînd o vânzătoare nu le atrăgea formal atenția. Altminteri, oricine ar fi vrut să cumpere un capăt de panglică s-ar fi așteptat să fie servit de domnișoara Constance — sau de domnișoara Sophia dacă era acolo. Ceea ce ar fi fost de-a dreptul ridicol !

Sophia, privind pieziș, văzu vânzătorea vorbind cu clienta ; și apoi vânzătorea veni încetîșor în dosul tejghelei și se apropie de colțul lor.

— Domnișoară Constance, puteți veni o clipă ? șopti discret vânzătorea.

Constance își stinse zîmbetul destinat domnului Scales și, întorcîndu-se, aprinse un zîmbet cu totul diferit, de o calitate inferioară, pentru clientă.

— Bună dimineața, domnișoară Baines. Tare frig, nu-i așa ?

— Bună dimineața, doamnă Chatterley. Da, așa-i. Cred că sînteți nerăbdătoare în privința...

Constance se întrerupse.

Sophia era acum singură cu domnul Scales, căci pentru a discuta în voie cu doamna Chatterley despre articolele acelea care nu pot fi numite cu glas tare, sora ei se dusese în dosul tejghelei. Sophia visase să aibă o conversație cu domnul Scales, numai ei doi, dar știa că era ceva imposibil. Norocul însă o favorizase. Era singură cu el. Părul lui blond și îngrijit, ochii albaștri și gura delicată i se păreau mai minunați ca oricînd. Era de o distincție, care o impresiona mai mult decît o impresionase vreodată ceva în viața ei. Instinctul semet, aristocratic, care o caracteriza izbucni și puse stăpînire pe această distincție, la fel cum o fiară pune stăpînire pe hrana din fața ei.

— Ultima dată cînd te-am văzut, zise domnul Scales pe un ton schimbat, spuneai că nu stai niciodată în prăvălie.

— Cum ? Ieri ? Am spus eu asta ?

— Nu, vreau să spun ultima dată cînd te-am văzut singură, zise el.

— Oh ! exclamă ea. E doar o întîmplare.

— Exact același lucru l-ai spus și ultima dată.

— Serios ?

Oare purtarea lui, sau ceea ce spunea o flata atîta și îi sporea frumusețea și vioiciunea ?

— Îmi închipui că nu prea ieși des ? Continuă el.

— Cum ? Pe o vreme ca asta ?

— Oricînd.

— Mă duc la capelă, zise ea, și la tîrguieli cu mama. După o scurtă pauză, adăugă : Și la biblioteca publică.

— Oh, da. Aveți acum o bibliotecă publică în oraș, nu-i așa ?

— Da. O avem de un an.

— Și ești înscrisă la ea ? Ce citești ?

— Oh, povestiri, știi. Iau cîte o carte nouă în fiecare săptămînă.

— Sîmbăta, presupun ?

— Nu, zise ea. Miercuri. Și zîmbi. În general, miercuri.

— Azi e miercuri, zise el. N-ai fost încă ?

Sophia clătină din cap.

— Nu cred că o să mă duc astăzi. E prea frig. Nu cred că o să mă încumet să ies astăzi.

— Probabil că îți place foarte mult să citești, zise el.

Atunci își făcu apariția domnul Povey, frecîndu-și miinile înmănușate. Și doamna Chatterley plecă.

— Mă duc s-o chem pe mama, zise Constance.

Doamna Baines se arăta foarte politicoasă cu tînărul. El îi povestî discutația cu cei de la poliție, care fuseseră

de părere că era vorba de o bandă din Hanbridge. Tine-rele vinzătoare ascultau cu urechile ciulite peripețiile aventurii domnului Scales și, teribil de emoționate, aștep-tau să plece vizitatorul ca să-i ceară amănunte domnului Povey. În cele din urmă, domnul Scales își luă rămas bun cu multe strângeri de mină și plecă, iar domnul Povey alergă după el pînă în piață ca să-i mai spună ceva despre ciini.

La ora unu și jumătate, în timp ce doamna Baines moțăia după masă, Sophia se îmbracă și cu o carte sub braț, porni în lumea largă, trecînd prin prăvălie. Se întoarse în mai puțin de douăzeci de minute. Dar mama ei se trezise și se învîrtea în fundul prăvăliei. Mamele au daruri supranaturale.

Sophia trecu nepăsătoare pe lingă ea și intră degrabă în salon, unde-și aruncă manșonul și cartea și îngenunche în fața focului ca să se încălzească.

Doamna Baines veni în urma ei.

— Ai fost la bibliotecă ? întrebă ea.

— Da, mamă. E cumplit de frig afară.

— Mă mir că ai ieșit pe o zi ca asta. Credeam că te duci de obicei joi.

— Da. Dar mi-am terminat cartea.

— Ce carte-i asta ?

Doamna Baines ridică volumul, care era legat în mușama neagră. Îl luă în mină cu un aer ostil. Căci avea față de biblioteca publică o atitudine tainic dușmă-noasă. Ea nu citea niciodată altceva decît *Duminica în cămin* și nici Constance nu citea vreodată altceva decît *Duminica în cămin*. În bilioteca din odaia de zi se găseau comentarii ale scripturilor, dicționarul geografic al lui Dugdale, botanica lui Culpepper și lucrări de Bunyan¹ și Flavius Josephus² ; mai era și *Coliba urnchiului Tom* —

¹ John Bunyan (1628—1688) predicator și scriitor englez.

² Flavius Josephus (37 ?—95 ?), istoric evreu.

Doamna Baines, gîndindu-se la binele fiicelor ei, se uita chiorîș la tot restul literaturii tipărite. Dacă biblioteca publică n-ar fi fost o parte a faimosului Institut Wedgwood, deschis cu un imens *eclat*¹ de semidivinu! Gladstone²; dacă prima carte n-ar fi fost luată cu multă ceremonie de la biblioteca publică de însuși judecătorul-șef — un străbunic cu renumele nepătat — doamna Baines și-ar fi pus probabil în joc toată autoritatea ca să interzică fiicelor ei biblioteca publică.

— Nu trebuie să-ți fie teamă, zise Sophia rîzînd. Este *Experiența vieții* de domnișoara Sewell.

— Un roman, după cite vād, observă doamna Baines, lăsînd să-i cadă cartea.

Probabil că tot aurul din lume n-ar tenta o Sophie din zilele noastre să citească *Experiența vieții*, dar pe Sophia Baines povestirea aceasta anostă o ispitea ca orice lucru interzis.

A doua zi doamna Baines o chemă pe Sophia în dormitor.

— Sophia, zise ea tremurînd, aș vrea să nu umbli pe străzi cu tineri, fără permisiunea mea.

Fata se făcu roșie ca focul.

— Eu... eu...

— Ai fost văzută în Wedgwood Street, zise doamna Baines.

— Cine a trîncănit... domnul Critchlow, îmi inchipui ? exclamă Sophia cu dispreț.

— Nimeni n-a „trîncănit“, zise doamna Baines.

— Ei bine, ce pot să fac dacă mă întîlnesc din întîmplare cu cineva pe stradă ? vorbi Sophia cu glas tremurat.

¹ Vîlvă (fr.).

² William Ewart Gladstone (1809—1898), om politic englez, lider al liberalilor. Prim-ministru al Angliei în repetate rînduri între 1868—1894 ; a înfăptuit o serie de reforme parțiale cu scopul de a atrage de partea liberalilor mica burghezie și aristocrația muncitorească.

— Știi ce vreau să spun, copila mea, zise doamna Baines cu un calm prudent.

Sophia ieși minioasă din cameră.

„Și mai zicea dumnealui că are o zi grea!“ reflectă doamna Baines ironic, amintindu-și de o frază a lui care i se întipărise în minte. Și foarte vag, cu o neliniște abia întrevăzută, își aduse aminte că „el“ și nimeni altul fusese în prăvălie în ziua când murise bărbatul ei.

CAPITOLUL VI

ESCAPADA

I

În următoarele trei luni neliniștea doamnei Baines crescuse și scăzuse, în funcție de dispozițiile Sophiei. Erau zile când Sophia era cea dintotdeauna — nesuferită, mof-turoasă, artăgoasă și chiar ursuză. Dar erau alte zile când Sophia părea să soarbă bucurie, veselie și bunăvoință din vreun izvor ascuns, dintr-o fîntină ale cărei natură și origine nimeni nu le putea bănui. În asemenea zile, neliniștea doamnei Baines creștea. Avea cele mai nebu-nești bănuieli; ar fi fost aproape în stare s-o acuze pe Sophia că purta o corespondență clandestină; o vedea pe Sophia cu Gerald Scales, uniți într-o dragoste ascunsă, păcătoasă; îi vedea cu brațele înlănțuite unul în jurul celuilalt... Și-apoi își spunea că nu e decît o bătrînă proastă, nutrind bănuieli iscate de o scurtă întîlnire pe stradă, de un gînd, de o fantezie, o părere curioasă și nesăbuită! În tot acel amestec de însușiri care formau caracterul ei, Sophia avea o anumită trăsătură de noblețe pură. Și-apoi doamna Baines supraveghea toată corespondența și o supraveghea și pe Sophia — nu era ea femeia care să se încreadă într-o trăsătură de noblețe pură! — ajungînd astfel să fie sigură că păcatul So-

phiei, dacă exista vreunul, nu era din acelea ce pot fi cîntărite într-o balanță sau adunate pe furis laolaltă și aduse apoi deodată în fața fetei pe tavă.

Totuși, mult ar fi dat ea să vadă ce se petrecea în frumosul căpșor al Sophiei. Ah! Dacă ar fi putut să facă astfel, ce de minunății care i-ar fi alungat somnul ar fi văzut acolo! Ce lămpi strălucitoare arzînd în grottele și cavernele misterioase ale creierului i-ar fi orbit ochii de femeie matură! De luni de zile, Sophia trăia din înflăcărarea de nesecat pe care i-o lăsaseră cele cîteva minute fermecate, petrecute pe Wedgwood Street. Trăia aproape numai din vîlvătaia focului aprins în sufletul ei de emoția de a-l fi văzut pe Gerald Scales sub portalul Institutului Wedgwood, pe cînd ieșea de la biblioteca publică cu *Experiența vieții*, vîrîtă în manșonul de astrahan. O aștepase, deci, ca s-o vadă; știa bine c-o așteptase! „La urma urmei, îi zicea inima ei, cred că sînt tare frumoasă, dacă l-am atras pe cel mai minunat dintre bărbați!” și își aduse aminte cum arăta chipul ei în oglindă. Avea dovada deplină cît prețuia și ce putere avea asupra celorlalți frumusețea ei. El, marele om de lume, bărbatul frumos și elegant cu o mie de prieteni neștiuți și cu o mie de interese care-l chemau departe de ea, rămăsese în Bursley ca să o poată întîlni! Se simțea mîndră, dar era o mîndrie scăldată în fericire. „Mă uitam tocmai la această inscripție despre domnul Gladstone.” „Deci, te-ai hotărît să ieși, ca de obicei!” „Și aș putea să te întreb ce carte ți-ai ales?” Acestea au fost frazele pe care le-a auzit și la care a răspuns cu fraze asemănătoare. Și între timp un miracol de extaz se deschisese — se deschisese ca o floare. Mergea alături de el pe Wedgwood Street, încet, pe trotuarul curățat de zăpadă, unde bucăți de gheață rezistaseră lopeților și rămăseseră lipite. Erau amîndoi de aceeași statură, și ea nu înceta să-l privească, și el nu-și lua ochii de la ea.

Acesta a fost tot miracolul. Și faptul că ea nu pășea pe trotuar — ci pășea pe pașiștea sacră a paradisului ! Și faptul că toate casele se îndepărtaseră și se șterseseră, iar trecătorii se prefăcuseră în fantome invizibile ! Și faptul că mama ei și Constanțe deveniseră niște ființe ireale, aflate la distanțe imense !

Ce se întâmplase ? Nimic ! Lucrul cel mai obișnuit ! Eterna cauză luase un voiajor-comercial (ar fi putut să fie un funcționar sau un preot, dar în fapt era un voiajor-comercial) și îl înzestrase cu toate atributele glorioase, unice, incredibile ale unui zeu, și îl plantase în fața Sophiei pentru a produce eternul efect. Un miracol săvârșit special spre folosul Sophiei ! Nimeni altul de pe Wedgwood Street nu vedea zeul mergînd alături de ea. Nimeni nu vedea decît un simplu voiajor-comercial. Da, lucrul cel mai obișnuit !

Firește, la colțul străzii au trebuit să se despartă. „Pe curînd !“ murmură el. Și flăcări îi izbucniră din ochi, aprinzînd în frumosul căpșor al Sophiei acele lămpi pe care, din fericire, doamna Baines nu le putea vedea. Îi strinsese mîna și își ridicase pălăria. Închipuți-vă un zeu care își scoate pălăria ! Și plecase pe două picioare, exact ca orice obișnuit voiajor-comercial grăbit.

Însoțită de înșelătorul Geniu al ascunzișurilor, ea cotise în King Street și încercase să-și ia expresia obișnuită, ca să poată da ochii cu mama ei. La început, mama ei nu observă nimic neobișnuit ; căci mamele sînt cele mai oarbe ființe, cu toate că se spune că e tocmai invers. Sophia, naiva de ea, și-a închipuit într-adevăr că nimeni n-a observat cum se plimbăse cam o sută de metri pe stradă cu un zeu alături ! Ce greșală ! E adevărat, firește, că nimeni n-a văzut zeul cu proprii săi ochi. Dar obrajii Sophiei, ochii Sophiei, curba gîtului Sophiei în timp ce sufletul ei tînjea spre sufletul zeului — toate aceste fenomene au fost mult mai ușor

de observat decît își închipuisse ea. Și ele au fost relate într-o formă modificată, astfel încît să menajeze binecunoscuta demnitate a doamnei Baines, vindecînd-o de orbire și făcînd-o să rostească acel protest atît de caracteristic: „Aș vrea să nu umbli pe străzi cu tineri“... etc.

Cînd s-a apropiat vremea în care urma să reapară domnul Scales, doamna Baines a schițat un plan; iar cînd a sosit scrisoarea anunțînd data exactă a venirii lui, ea a formulat amănunțit planul. În primul rînd, era hotărită să se prefacă bolnavă și să nu dea ochii cu domnul Scales, împiedicîndu-l astfel în orice încercare de a le face vreo vizită în salon. În al doilea rînd, o măgulise pe Constance făcîndu-i o singură aluzie — oh, nespus de vagă și oarecum în treacăt! — și Constance înțelesese că nu trebuie să părăsească sub nici un motiv prăvălia în dimineața sosirii lui. În al treilea rînd, găsisese o explicație pentru domnul Povey, pe care-l rugase să nu pomenească de apropiata vizită a domnului Gerald Scales. Și, în al patrulea rînd, fixase singură o întîlnire pentru Sophia, cu două clienți de articole de mode, în atelier, așa încît Sophia să fie reținută acolo.

După ce aranjase astfel totul, fără a lăsa nimic la voia întîmplării, își spuse că era o femeie proastă care se ține de fleacuri. Ceea ce nu o împiedică însă să hotărască în sinea ei că domnul Scales n-avea de ce să-și bage nasul în familia ei. Aflase cîteva lucruri despre domnul Scales, prin cineva, de la avocatul Pratt. Ba mai mult, puse întrebarea într-o formă mai largă — ce rost are ca o fată să privească cu interes un tînr oarecare? Veșnica problemă se folosise de doamna Baines și apoi o aruncase deoparte și, ca majoritatea persoanelor în această situație, era, fără să-și dea seama, și chiar de bună credință, cam pornită împotriva acestei „veșnice probleme“.

În ziua cînd domnul Scales sosi la prăvălie, ca să obțină comenzi și să încaseze bani pentru firma „Birkinshaws“, o reușită deplină părea să însoțească toate mașinațiile doamnei Baines. Punctualitatea nu făcea parte din obiceiurile domnului Scales, și rareori se întimplase în trecut să se prezinte exact în ziua cînd îl anunța scrisoarea. Dar în dimineața aceea, a fost de o promptitudine fără seamăn. Intră în prăvălie și, întîmplător, domnul Povey tocmai aranja în pragul ușii niște stofe neșifonabile. Cei doi tineri bărbați începură să vorbească prietenește despre stofe, despre cîini și despre ziua de plăți trimestriale (care tocmai trecuse), și apoi domnul Povey îl conduse pe domnul Scales la biroul său din colțul acela întunecos pe care-l făceau baloturile înalte de stofe, și plăti factura trimestrială, în bancnote și monede — ca de obicei; după care domnul Scales oferi spre augusta inspecție a domnului Povey tot ceea ce orașul Manchester născocise în ultima vreme întru ispitirea negustorilor de stofe, iar domnul Povey făcu o comandă care, chiar dacă nu era nesăbuită, se apropia mai mult de calificativul de „frumoasă“ decît de „bună“. În timpul acesta, domnul Scales a trebuit să iasă din prăvălie de două sau de trei ori, pentru a aduce din căruciorul lăsat la marginea trotuarului cîteva cutiute negre cu colțuri de alamă. În nici unul din aceste drumuri domnul Scales nu a aruncat măcar o privire în jurul său, ca să-și bucure ochii. Chiar dacă și-ar fi îngăduit această libertate, n-ar fi văzut nimic mai interesant decît trei tinere vînzătoare așezate în jurul sobei, cosînd cu degete pline de înțepături, de pe care degerăturile se hotărîseră în sfîrșit să dispară. După ce domnul Scales sfîrși de scris amănuntele comenzii cu stiloul său încrustat cu fildeș și își împachetă la loc cutiile, încheie întrevederea ca un adevărat voiajor-comercial destoinic;

cu alte cuvinte, îi transmise domnului Povey convingerea sa că domnul Povey era un om înțelept, iscusit și corect și că lumea ar fi mult mai bună dacă ar mai exista cîțiva ca el. Întrebă de doamna Baines și fu profund îndurerat aflînd că nu se simțea prea bine, găsind însă consolare în asigurarea că domnișoarele Baines o duceau foarte bine. Domnul Povey era tocmai pe cale de a-l însoți pe acest model de voiajor-comercial pînă la ușă, cînd intrară, în același timp, două clienți. Una se duse spre domnul Povey, și domnul Scales se îndepărtă îndată de el, legea tuturor magazinelor fiind că pînă și cel mai distins voiajor-comercial nu trebuie să stînjenească afacerile chiar și ale celui mai puțin distins client. Cea-laltă clientă o făcu pe Constance să scoată capul din colțul ei izolat. Constance fusese acolo tot timpul dar, firește, deși auzise glasul atît de cunoscut, sfîciunea ei feciorelnică nu i-a îngăduit să se arate în fața domnului Scales.

Acum, în timp ce se pregătea să plece, domnul Scales o zări deodată, cu năsucu-i cîrn și ochii blînzi și naivi; tocmai o ruga pe cea de-a doua clientă să urce în atelier, unde se afla domnișoara Sophia. Domnul Scales șovăi o clipă și Constance, prinzîndu-i privirea, îi zîmbi și dădu din cap. Ce altceva ar fi putut face? Deși își dădea seama, în mod confuz, că mama ei nu prea era lămurită asupra domnului Scales și chiar se temea de eventuala lui influență asupra Sophiei, nu putea să-i refuze bună-voința pe care o avea față de toată lumea. Ba mai mult, tînarul îi plăcea; îi plăcea foarte mult și îl socotea un exemplar extrem de frumos de bărbat.

Domnul Scales plecă de la ușă și se îndreptă spre ea. Își strînseseră miinile și începură pe dată o conversație; căci Constance, deși își păstrase întreaga modestie, tot stînd în prăvălie își pierduse sfiala, și putea să poarte o discuție cu oricine. Se strecură în colțul ei, exact cum făcuse Sophia cu alt prilej, și domnul Scales își rezemă

bărba de cutiile despărțitoare, continuînd să discute cu înfocare.

Nimic din această conversație n-avea de ce să alarmeze o mamă, zădărniciînd precauțiile pe care le luase doamna Baines pentru a apăra inocența Sophiei. Și totuși, doamna Baines, care ședea neștiutoare în salonul ei, nici nu bănuia ce primejdie o amenința. Doamna Baines putea să se bizuie întru totul pe Constance, sigură că nu va fi vrăjită de farmecele de cuceritor ale domnului Scales (știa ea de unde bate vîntul pentru Constance); în planul ei ținuse seama de orice, în afară de domnul Povey; și trebuie să spunem că n-ar fi avut de unde să prevadă ce efect va avea o anumită situație asupra caracterului domnului Povey.

Acesta, în timp ce servea clienta, observase zîmbetul luminos al Constancei adresat voiajorului-comercial, și inima lui n-am putea spune că se bucură. Iar cînd văzu gesturile vioaie ale unui domn Scales într-o conversație aparent intimă cu o Constance ascunsă în dosul cutiilor, neliniștea i se transformă în furie. Era un om capabil de furii oarbe, cumplite. Avînd o înfățișare cu totul neînsemnată, o minte pe măsura staturii sale și rușinîndu-se cu ușurință — era cu toate acestea un tînar foarte sensibil, care se simțea repede jignit, fiind mîndru, vanitos și tainic pătimaș. Puteai să-l ofensezi fără să-ți dai seama și să nu-ți descoperi greșeala decît prea tîrziu, cînd domnul Povey săvîrșise din cauza ei o acțiune hotărîtoare.

Acum, furia îi fusese provocată de gelozie. Domnul Povey făcuse multe progrese după moartea lui John Baines. Își consolidase situația și devenise, din toate punctele de vedere, un personaj important. Din păcate, nu izbutea niciodată să-și exprime importanța, sau sentimentul lui, că e un om important, prin felul cum se purta. Cei mai mulți oameni, dacă ar fi aflat că domnul Povey aspira în mod serios să intre în familia Baines,

ar fi ris. Dar s-ar fi înşelat. Să râzi de domnul Povey era întotdeauna o greşală. Numai Constance ştia despre gândurile şi încercările lui de a o cuceri.

Clienta plecă, dar domnul Scales nu. Domnul Povey, liber acum să se uite în jur, începu să spioneze. La adăpostul tejghelei putea zări chipul îmbujorat, plin de vioiciune, al Constancei. Se vedea limpede că era absorbită de domnul Scales. Era vizibil că între ei se crease intimitatea. Şi murmurul conversaţiei lor continua. Ceea ce-şi spuneau nu însemna nimic, dar domnul Povey îşi închipuia că-şi făceau jurăminte veşnice. Îndură purtarea odios de nestinjenită a domnului Scales pînă cînd îi deveni insuportabilă, pînă cînd îl făcu să-şi piardă stăpînirea de sine ; şi atunci se retrase în odaia de croit. Medită acolo aproape un minut, într-o stare de nebunie aproape, şi apoi născoci un truc. Repezindu-se din nou în prăvălie, strigă cu glas tare, tăios :

— Domnişoară Baines, te cheamă mama dumitale.

Apucase să rostească aceste cuvinte înainte de a-şi da seama că, în timpul cît lipsise, Sophia coborîse din atelier şi se alăturase celor doi. Primejdia şi scandalul erau acum mai mici, dar îi părea bine că o chemase pe Constance şi în starea în care se afla nici nu-i păsa de urmări.

Întrerupţi din discuţie, cei trei se uitară tresărind la domnul Povey, care ieşi brusc din prăvălie. Constance nu avu altceva de făcut decît să dea ascultare chemării.

Se întîlni cu el în uşa odăii de croit, pe coridorul care ducea spre salon.

— Unde-i mama ? În salon ? întrebă Constance cu nevinovăţie.

Domnul Povey se făcu roşu ca racul.

— Dacă vrei să ştii, zise el cu glas aspru, nici n-a întreat de tine şi nici nu te-a chemat.

Acestea zise, îi întoarse spatele și dădu să se retragă în birlogul lui.

— Atunci, ce... ? începu ea, nedumerită.

El o înfruntă.

— N-ai trăncănit destul cu maimuțoiul acela ? îi aruncă în față și Constance văzu că avea lacrimi în ochi.

Deși lipsită de experiență în aceste lucruri, ea înțelese. Înțelese totul, pe dată. Ar fi trebuit să-l pună la locul lui. Ar fi trebuit să protesteze, cu hotărâre și demnitate, împotriva unei jigniri atât de ridicule și monstruoase ca aceea pe care o suferise din partea lui. Ar fi trebuit să-l scoată definitiv din stima și din inima ei. Dar sovăi.

— Și doar duminica trecută... după-amiază, bolborosi domnul Povey.

(Nu că s-ar fi petrecut ceva între ei, sau s-ar fi spus ceva în ultima duminică după-amiază. Dar fuseseră împreună singuri și zăriseră fiecare în ochii celuilalt lucruri stranie și tulburătoare.)

Acum, lacrimile începură să curgă din ochii Constancei.

— Ar trebui să-ți fie rușine..., se bîlbîi ea.

Totuși, avea lacrimi în ochi, și el la fel. De aceea, ceea ce spunea fiecare din ei era de mai mică importanță.

Doamna Baines, venind de la bucătărie și auzind glasul Constancei, dădu peste această scenă, care o redusese la tăcere. Așa sînt uneori reduși la tăcere părinții. Iar în prăvălie, o găsi pe Sophia cu domnul Scales.

III

În după-amiaza aceea Sophia, prea preocupată de propriile ei treburi ca să observe ceva nefiresc în relațiile dintre mama ei și Constance, și fără să știe că se

pusesese la cale împotriva ei un complot care dăduse greș, plecă să-i facă o vizită domnișoarei Chetwynd, cu care păstrase legături prietenesti. Era încredințată că ea, împreună cu domnișoara Chetwynd, formau o aristocrație intelectuală, lucru pe care și familia îl admitea în mod tacit. Nu făcu nici un secret din plecarea ei; își puse pur și simplu crinolina, nu cea mai bună pe care o avea, și plecă, pregătită în orice clipă să-i spună mamei ei, dacă ar fi întâlnit-o și ar fi fost întrebată, că se ducea s-o vadă pe domnișoara Chetwynd. Și chiar se duse s-o vadă pe domnișoara Chetwynd, ajungînd la școală — care se afla printre copacii de pe drumul spre Turnhill, imediat după barieră — exact la patru și un sfert. Cum elevele domnișoarei Chetwynd plecau la patru și cum domnișoara Chetwynd ieșea întotdeauna imediat să facă o plimbare, Sophia putu să-și rețină surpriza aflînd că domnișoara Chetwynd nu era acolo. Nici nu se așteptase s-o găsească.

Imediat o luă spre dreapta, pe drumul lateral care, pornind de la barieră, ducea spre Moorthorne și Red Cow, două sate de mineri. Inima îi bătea înspăimîntată în timp ce pășea pe acest drum, căci știa că pornea spre o aventură fără seamăn. Dar cel mai mult o speria, poate, uluitoarea ei îndrăzneală. Era înfricoșată de ceea ce simțea înlăuntrul ei, ceva ce nu părea să facă parte din ea, și îi pricinuia uneori impresii ciudate, tulburătoare, parcă dintr-o lume ireală.

Dimineața auzise din atelier glasul domnului Scales — acel glas al cărui murmur, chiar și îndepărtat, o făcea să-și piardă cumpătul. Ba ajunsese pînă acolo încît se urcase cu picioarele pe tejgheaua din fața ferestrei, ca să vadă jos în piață; reușise astfel să zărească o parte dintre bagajele lui puse în cărucior și, din cînd în cînd, calota pălăriei lui, de cîte ori ieșea să mai aducă vreo mostră pentru domnul Povey. Ar fi putut să coboare

în prăvălie — n-avea nici un motiv să nu coboare ; trecuseră trei luni de cînd nu mai fusese pomenit numele domnului Scales și era neîndoielnic că mama ei uitase mica întîmplare din ziua de Anul Nou — dar nu se simțea în stare să coboare scările ! Se duse pînă la capul scării și privi peste balustradă — dar mai departe nu se putu duce. Aproape o sută de zile arseseră incandescent lămpile acelea din căpșorul ei ; și acum lampa-
giul venise iarăși, dar picioarele ei nu voiau s-o ducă spre întîlnire ; venise clipa pentru care trăise, și ea nu putea s-o apuce din zbor ! „De ce nu mă duc jos ? se întreba. Mi-e frică să mă întîlnesc cu el ?“

Clienta trimisă de Constance îi răpise zece minute din viață, tot încercînd diferite pălării ; și în tot acest timp, ea se ruga fierbinte ca domnul Scales să nu plece, și-și repeta că era cu neputință să plece fără măcar să întreb de ea. Oare nu numărase ea zilele pînă astăzi ?

În sfîrșit, clienta plecă, și Sophia o urmă jos, unde-l văzu pe domnul Scales stînd de vorbă cu Constance. Într-o clipă îi reveni întreaga stăpînire de sine, și se îndreptă spre ei cu un zîmbet aproape sfidător. După ce intervenția neașteptată a domnului Povey o îndepărtă pe Constance, tonul domnului Scales se schimbă ; și o emoționă toată. „Tu ești *tu*, spunea acest ton, ești aici — și dincolo e restul universului !“ Deci, n-o uitase ; ea trăise în acest timp în inima lui ; nu fusese în ultimele trei luni victima propriilor ei închipuiri !... Îl văzu punînd o bucată de hîrtie împăturită pe marginea cutiei care-i despărțea și împingînd-o spre ea. Se făcu roșie ca focul, privind tîntă biletul de pe tejghea. El nu spusese nimic, iar ea nu putea vorbi... Deci, pregătise dinainte biletul, sperînd că va putea să i-l dea ! Era un gînd minunat, dar o umplea de spaimă. „Acum chiar trebuie să plec“, îi spusese el, stîngaci, cu emoție în glas, și plecase — uite așa ! Iar ea virise hîrtiuța în buzunarul șortului, și ieșise imediat din prăvălie. Nici măcar, n-o văzuse, cînd cotise pe scări, pe mama ei

stînd lîngă casă — locul acela care domina întreg magazinul. Fugi, fugi pe scări cu sufletul la gură, pînă în dormitor...

„Sînt o fată păcătoasă ! îşi zicea acum, în drum spre întîlnire. Visez că mă duc să mă întîlnesc cu el — nu poate fi adevărat ! Mai am timp să mă întorc. Dacă mă întorc, o să fiu în siguranţă. M-am dus pur şi simplu pînă la domnişoara Chetwynd, n-am găsit-o acasă, şi nimeni nu poate să spună nimic. Dar dacă merg mai departe — dacă mă vede cineva ! Ce proastă sînt că merg mai departe !“

Şi merse mai departe, împinsă şi de o imensă curiozitate naivă, şi de vanitatea pe care i-o trezise primirea biletelului. Calea ferată spre Loop era pe atunci în construcţie şi sute de muncitori lucrau la terasamentele dintre Bursley şi Turnhill. Cînd ajunse la noul pod de peste săpături, el se afla acolo, aşa cum îi scrisese.

Erau foarte emoţionaţi amîndoi ; se salutară crispaţi, ca şi cum s-ar fi văzut pentru prima dată în ziua aceea. Nu vorbiră nimic despre bilet, şi nici nu pomeniră faptul că ea răspunsese chemării. Prezenţa ei era privită de amîndoi ca un fapt de bază al situaţiei, pe care nu era bine să-l tulburi prin comentarii. Sophia nu-şi putea ascunde ruşinea, dar ruşinea nu făcea decît să-i sublinieze farmecul şi frumuseţea. Purta o pălărie tare de amazoană, cu un voal ridicat, ultimul strigăt al modei din primăvara aceea în cele Cinci Oraşe ; obrazul ei, mîngîiat de adierea răcoroasă, strălucea rumen ; ochii îi scînteiau sub pălăria neagră, iar culorile aprinse ale rochiei victoriene — verde şi roşu — nu izbuteau să micşoreze strălucirea obrazilor. Şi cum privea în jos, încruntată, era cu atît mai adorabilă. El coborîse panta argiloasă dinspre podul neterminat, ca s-o întîmpine ; şi după primele cuvinte de salut, rămaseră nemişcaţi, el părăind să privească spre orizont, iar ea fixînd argila galbenă ce se prinsese de

ghetele lui. Întîlnirea era tot atît de departe de idealul din visurile Sophiei, cît este Manchesterul de Venetia.

— Va să zică, asta e noua cale ferată ! zise ea.

— Da, zise el. Asta-i noua voastră cale ferată. O poți vedea mai bine de pe pod.

— Dar e prea mult noroi acolo, protestă ea cu o strîmbătură.

— Mai departe e complet uscat, o asigură el.

De pe pod li se desfășura în fața ochilor o neașteptată priveliște asupra săpăturilor, în care se tîrau sute de oameni preocupați de treburi migăloase, ca muștele într-o rană uriașă. Se auzea un fel de răpăit neîncetat, datorită zgomotului tîrnăcoapelor, semănînd cu căderea înăbușită a grindinei, iar în depărtare o locomotivă minusculă trăgea un șir de vagoane minuscule.

— Și aceia sînt muncitorii de la terasamente ! murmură ea...

Amîndoi se întoarseră cu spatele începînd să urce panta lină. Sophia nu mai știa ce face. De cîteva clipe se simțea atît de zăpăcită, încît parcă s-ar fi aflat împreună cu el într-un balon.

— Mi-am terminat treaba devreme, zise el ; și adăugă, mulțumit : De fapt, am avut o zi destul de bună.

Ea se liniști aflînd că nu-și neglijase îndatoririle. Să flirtezi cu un voiajor-comercial care și-a încheiat cu bine ziua de muncă era mai puțin revoltător decît să-ți pierzi vremea cu unul care-și neglijează treburile ; prin comparație, părea chiar ceva respectabil.

— Trebuie să fie foarte interesant, zise ea afectată.

— Ce anume, meseria mea ?

— Da. Să vezi mereu locuri noi, și așa mai departe.

— Într-un fel, da, admise el pe un ton judicios. Dar pot să-ți spun că era mult mai plăcut la Paris.

— Oh ! Ai fost la Paris ?

— Am stat acolo aproape doi ani, zise el cu un aer nepăsător. Apoi, privind-o ținută : N-ai observat că am lipsit mai multă vreme ?

— Nu știam că ai fost la Paris, ocoli ea răspunsul.

— M-am dus ca să înființez acolo un fel de agenție a firmei „Birkinshaws“, zise el.

— Îmi închipui că vorbești bine franțuzește.

— Firește că trebuie să vorbești franțuzește, zise el. De fapt, am învățat limba franceză de copil, cu o guvernanta — a fost ideea unchiului meu — dar pe urmă, la școală, am uitat aproape tot, iar la universitate nu înveți nimic — aproape nimic, în orice caz ! În nici un caz franțuzește !

Sophia se simțea profund impresionată. Domnul Scales era un personaj mult mai important decât își închipuise. Nu-i trecuse niciodată prin minte că voiajorii-comerciali trebuie să se ducă la universitate ca să-și desăvârșească studiile lor atât de complexe. Și apoi, Parisul ! Parisul nu însemna absolut nimic pentru ea decât o imposibilă și inaccesibilă aventură. Iar el fusese acolo ! Îl vedea înconjurat de aureola gloriei. Era un erou plin de strălucire, care venea la ea din altă lume. Era miracolul ei. Și era aproape prea minunat ca să fie adevărat.

Ea, ducând o viață monotonă în prăvălie ! Iar el, elegant, strălucitor, venit din metropole îndepărtate ! Și acum, pășind amândoi, unul lângă altul, pe drumul către creasta Moorthorne ! Nu găsisese nimic asemănător în povestirile domnișoarei Sewell.

— Unchiul dumitale... ? întrebă ea vag.

— Da, domnul Boldero. E asociat la firma „Birkinshaws“.

— Oh !

— Ai auzit de el ? E un cunoscut wesleyan.

— Oh, da, întări ea. Când s-a ținut aici conferința wesleyană, el...

— Întotdeauna se pricepe la conferințe, zise Gerald Scales.

— Nu știam că are vreo legătură cu firma „Birkinshaws“.

— Firește, nu-i un asociat activ, explică domnul Scales. Dar vrea să facă din mine unul. Trebuie să învăț meseria pornind de jos. Așa că acum înțelegi de ce sînt voiajor-comercial.

— Înțeleg, zise ea, și mai impresionată.

— Sînt orfan, zise Gerald. Și unchiul Boldero m-a luat în grijă de cînd aveam trei ani.

— Înțeleg, repetă ea.

I se părea straniu ca domnul Scales să fie wesleyan — la fel ca și ea. Ar fi jurat că era anglican. Părerile ei despre wesleyanism, ca și părerile despre alte lucruri, i se modifică profund.

— Spune-mi acum ceva despre dumneata, îi sugerează domnul Scales.

— Oh ! Eu nu sînt nimic ! izbucni ea.

Exclamația era întru totul sinceră. Destăinuirile domnului Scales cu privire la persoana lui, pe lingă că o emoționaseră, dar o și descurajaseră.

— Ești cea mai minunată fată pe care am întîlnit-o vreodată, zise domnul Scales cu un accent plin de galanterie, înfigîndu-și bastonul în pămîntul moale.

Ea roși și nu zise nimic.

Merseră o vreme în tăcere, fiecare întrebîndu-se cu teamă ce se va mai întîmpla.

Deodată, domnul Scales se opri lingă un zid de cărămidă construit în cerc, scund și destul de dărăpănat, chiar lingă marginea drumului.

— Cred că-i un puț de mină părăsit, zise el.

— Da, și eu cred la fel.

El ridică un pietroi și se apropie de zid.

— Fii atent ! il preveni ea, speriată.

— Oh ! N-ai nici o grijă, zise el cu un aer firesc. Să ascultăm. Vino mai aproape și să ascultăm.

Sophia se supuse cam fără voie, și el aruncă pietroul peste zidul ruinat și murdar, nu mai înalt de un stat de om. Două, trei clipe nu se auzi nimic. Apoi un ecou slab se făcu auzit din adâncurile puțului. Și în mintea Sophiei apărură imagini înspăimântătoare, de fantome de mineri rătăcind veșnic prin coridoarele subterane, departe, în adânc. Zgomotul trezise în ea spaima tainice ale pământului. Aproape că nu mai putea să se uite la zid fără o tresărire de spaimă.

— Ciudat lucru, zise domnul Scales, înfiorat și el, că a fost lăsat aici așa ! Cred că trebuie să fie foarte adânc.

— Unele puțuri sînt într-adevăr foarte adînci, spuse ea, tremurînd.

— Trebuie să arunc o privire, zise el apucîndu-se cu mîinile de creasta zidului.

— Pleacă de-acolo ! strigă ea.

— Oh ! N-ai nici o grijă ! zise el din nou, liniștitor. Zidul e tare ca o stîncă.

Și săltîndu-se puțin, se uită pe deasupra.

Ea scoase un țipăt puternic. Îl și văzuse în fundul puțului, sfîrtecat, prăbușindu-se. Pămîntul păru să-i tremure sub picioare. O cuprinse o greață îngrozitoare. Țipă din nou. Nu-și închipuise niciodată că viața poate fi o asemenea suferință.

El se lăsă să alunece în jos de pe zid și se întoarse spre ea :

— Nu i se zărește fundul ! zise.

Apoi, observîndu-i fața schimbată, se apropie de ea, cu un zîmbet de superioritate masculină.

— Prostuțo ! rosti el mîngietor, dezmiardător, punîndu-și în joc toată puterea de seducție.

Înțelese imediat că gestul său avusese cu totul alte efecte. Spaima ei se preschimbă pe dată într-o minie jignită. Se trase înapoi cu un gest semet, ca și cum el ar fi încercat s-o atingă. Își închipuia oare că avea dreptul, numai pentru că se întâmplase să se plimbe cu el, să i se adreseze familiar, s-o tachineze, să-i spună „prostuțo” și să-și apropie obrazul de al ei? Îi respinse intimitatea în purtare cu o bruscă și pătimașă indignare.

Îi întoarse semeață spatele și, dînd din cap și foșnindu-și mînioasă fustele, porni în grabă, fără o vorbă, aproape alergînd. Cît despre el, se simți atît de uluit de schimbarea ei neașteptată, încît o clipă nu făcu nimic — mulțumindu-se să se uite după ea și să se simtă ca un neghiob.

Apoi Sophia își dădu seamă că venea după ea. Era prea mîndră ca să se oprească, sau măcar să meargă mai încet.

— N-am vrut să..., îngîină el în urma ei.

Se făcu că nu-l aude.

— Cred că ar trebui să-mi cer iertare, zise el.

— Cred că ar fi și timpul, răspunse ea, furioasă.

— Ei bine, iartă-mă ! zise el. Oprește-te o clipă.

— Te-aș ruga să nu mă urmărești, domnule Scales.

Se opri și îl privi cu asprime. Apoi porni mai departe. Inima îi era chinuită pentru că nu izbutea s-o convingă să rămînă cu el, să-i zîmbească, să-l ierte și să-l facă din nou să zîmbească.

— Am să-ți scriu, îi strigă el din virful pantei.

Ea continuă să alerge, ca un copil ridicol. Dar suferința care o chinuise cînd îl văzuse cocoțat pe zidul șubred nu era ridicolă, nici întunecata viziune a minei, nici teribila ei indignare cînd, după ce nu-i dăduse ascultare, uitase că ea era regină. Pentru ea, scena era de un tragism sublim. Cînd trecu podul înapoi nu mai era aceeași ființă ca mai înainte ! Deci, acesta era sfîrșitul aventurii ei de necrezut !

Cînd ajunse la barieră, se gîndi la mama ei și la Constance. Uitase cu totul de ele ; o vreme, ele încetaseră chiar să mai existe.

IV

— Ai fost plecată, Sophia ? zise doamna Baines, în salon, pe un ton întrebător.

Sophia își scosese în grabă pălăria și pelerina în odaia de croit, temîndu-se să nu întîrzie la ceai ; dar părul și chipul îi mai păstrau urmele vîntului de martie. Doamna Baines, a cărei corpolență creștea cu fiecare zi mai mult, ședea în balansoar în mîină cu un număr din *Duminica în cămin*.

— Da, mamă. Am fost s-o văd pe domnișoara Chetwynd.

— Aș vrea să mă anunți și pe mine de cîte ori pleci de acasă.

— Te-am căutat peste tot înainte de a ieși.

— Nu, nu m-ai căutat, pentru că nu m-am mișcat din camera asta de la patru... N-ar trebui să spui asemenea lucruri, adăugă doamna Baines, pe un ton mai blind.

Doamna Baines se frămîntase mult în ziua aceea. Știa că era enervată și artăgoasă, așa că-și spusese, ca o femeie cu judecată : „Trebuie să mă stăpînesc. Să nu-mi dau drumul.“ Și se gîndea cît de chibzuită era. Dar nu-și dădea seama că toate gesturile ei o trădau ; și nici măcar nu-i trecea prin minte că puține lucruri sînt mai greu de îndurat decît spectacolul unei persoane care, minată de sentimente ostile, încearcă vizibil să fie binevoitoare și răbdătoare față de ceea ce socotește a fi o purtare din cale-afară de nerușinată.

Maggie urcă bocănînd scările de la bucătărie, cu ceaiul și pîinea prăjită ; pentru Sophia fu o scuză bine-

venită ca să tacă din gură. Și Sophia se frământase mult, chinuită de gânduri ; în clipa aceea, în sufletul ei tânăr, neobișnuit să suporte asemenea poveri, se dezlănțuise o întreagă tragedie. Atitudinea față de mama ei era și temătoare, și sfidătoare, putînd fi rezumată în fraza pe care o repetase de zeci de ori în sinea ei, în drum spre casă : „Ei bine, mama nu poate să mă omoare !“

Doamna Baines lăsă jos revista cu coperti albastre și își răsuclă balanșoarul spre masă.

- Poți să torni ceaiul, zise doamna Baines.
- Unde-i Constance ?
- Nu se simte prea bine. S-a culcat.
- I s-a întîmplat ceva ?
- Nu.

Nu era adevărat. I se întîmplaseră foarte multe Constancei, care niciodată nu fusese mai puțin ea însăși decît în acea după-amiază. Numai că doamna Baines n-avea de gînd să discute cu Sophia problemele sentimentale ale Constancei. Cu cît îi spuneai mai puțin Sophiei despre dragoste, cu atît era mai bine ! Și așa fata asta era prea zăpăcită !

Ședeau una în fața celeilalte, de fiecare parte a căminului — matroana monumentală cu pieptul strîns în corsajul negru revărsîndu-se pe deasupra mesei, cu chipul lat, rotund, încrețit și zbîrcit de nenumărați ani de bucurii și dezamăgiri ; și tînăra fată, zveltă, atît de proaspătă, de feciorelnică și de neștiutoare, cu tot patetismul victimei care nu bănuiește că va fi sacrificată minotaurului Timp ! Mînceau amîndouă piine prăjită, cu o grabă indiferentă, tăcute, preocupate, îngrijorate și în aparență nepăsătoare.

- Și ce mai spunea domnișoara Chetwynd ? întrebă doamna Baines.
- Nu era acasă.

Ce lovitură pentru doamna Baines ! Bănuielile ei în legătură cu Sophia, alungate o clipă de certitudinile pe

care i le dădea Constance, îi revenită în minte, nedându-i pace nici măcar o clipă.

Totuși, doamna Baines era hotărâtă să rămână liniștită și prudentă.

— Oh ! La ce oră ai fost la ea ?

— Nu știu. Cam pe la patru și jumătate.

Sophia își termină repede ceaiul și se ridică.

— Să-i spun domnului Povey că poate să vină ?

(Domnul Povey își lua ceaiul după ce terminau stăpînele casei.)

— Da, dacă o să rămii tu în magazin pînă vin eu. Aprinde-mi gazul înainte de a pleca.

Sophia luă o luminare de ceară dintr-un vas de pe policioară, o apropie de flacăra focului și aprinse gazul ; flacăra izbucni cu un pocnet slab în globul de cristal.

— Ce-i cu noroiul ăsta pe ghetetele tale ? întrebă doamna Baines.

— Noroi ? repetă Sophia, uitîndu-se prosteste la ghetetele ei.

— Da, întări doamna Baines. Parc-ar fi argilă. Unde naiba ai fost ?

Își interoga fiica privind-o de jos în sus, rece și dușmănoasă fără voia ei, prin ochelarii cu ramă aurită.

— L-oi fi luat de pe străzi, zise Sophia pornind grăbită spre ușă.

— Sophia !

— Da, mamă.

— Închide ușa.

Sophia fu nevoită să închidă ușa, pe care apucase s-o deschidă.

— Vino-ncoace.

Sophia se supuse, cu buzele tremurînd.

— Sophia, mă minți, zise doamna Baines gravă, pe un ton solemn. Unde-ai fost în după-amiaza asta ?

Piciorul Sophiei se mișca fără astîmpăr pe covorul de lîngă masă.

— N-am fost nicăieri, murmură ea pe un ton ursuz.

— Te-ai întâlnit cu tânărul Scales ?

— Da, zise Sophia cu îndirjire, privind o clipă cu îndrăzneală în ochii mamei ei. („Nu poate să mă omoare ; nu poate să mă omoare“, îi îngîna inima. Ea avea tinerețea și frumusețea de partea ei, în timp ce maică-sa era doar o femeie bătrînă și grasă. „Nu poate să mă omoare“, îi spunea inima, cu insolența tremurătoare și crudă a copilului flatat de oglindă.)

— Cum ai ajuns să te întâlnești cu el ?

Nici un răspuns.

— Sophia, ai auzit ce te-am întrebat ?

Tot nici un răspuns. Sophia fixă masa cu îndărătnicie. („Nu poate să mă omoare.“)

— Dacă faci pe muta, nu pot decît să-mi închipui lucrurile cele mai rele, zise doamna Baines.

Sophia continua să tacă.

— Firește, reluă doamna Baines, dacă vrei să te porți ca o netrebnică, nici mama ta și nici nimeni altul nu poate să te împiedice. Dar sînt lucruri pe care *pot* să le fac, și le *voi* face..... Te previn că tânărul Scales e un soi foarte rău. Știu totul despre el. A dus o viață desfrînată în străinătate și dacă unchiul lui n-ar fi fost asociat la „Birkinshaws“, firma nu l-ar fi angajat din nou... Făcu o pauză și apoi spuse : Nădăjduiesc că într-o zi ai să fii o soție fericită, dar ești încă mult prea tînără ca să te întâlnești cu bărbați, și nimic nu mă va face să te las să mai ai de-a face cu un individ ca Scales. Nici nu vreau să aud de așa ceva. Pe viitor n-ai să ieși niciodată singură. Ai înțeles ?

Sophia continua să tacă.

— Nădăjduiesc că miîne o să-ți mai vii în fire. Nu pot decît să nădăjduiesc. Dar dacă nu, o să iau măsuri foarte severe. Crezi că poți să mă înfrunți, dar niciodată nu te-ai înșelat mai amarnic. Și acum, nu vreau să te

mai văd. Du-te și spune-i domnului Povey să vină ; și cheam-o pe Maggie să aducă ceai proaspăt. Aproape că-mi pare bine că taică-tău a murit, chiar așa cum a murit. Oricum, a fost scutit de toate astea.

Aceste vorbe, „a murit, chiar așa cum a murit“ reușiră s-o intimideze pe Sophia. Păreau să arate că doamna Baines, deși din generozitate nu-i pomenise niciodată ceva Sophiei, știa bine cum murise bătrînul. Sophia fugi din odaie înspăimîntată, speriată. Cu toate acestea, își spunea în gînd : „Nu m-a omorît. M-am hotărît să nu scot o vorbă și n-am scos.“

Seara stînd în prăvălie și lucrînd îmbufnată și încruntată la niște pălării — în timp ce mama ei plîngea pe ascuns la primul etaj, iar Constance se izolase la al doilea — Sophia retrăi din nou scena de la mina părăsită ; dar o retrăi altfel, recunoscînd că se înșelase, bănuind din instinct că dovedise o neîncredere prostească față de iubire. Acum, cînd ședea în prăvălie, adoptă exact atitudinea care se cuvenea și spuse tocmai lucrurile care se cuveneau. În loc să fie un copil prost, se purtă ca o femeie în toată firea, plină de strălucire. Cînd intrară clienții, și tinerele vînzătoare mărîră, după obicei, lumina lămpii din mijlocul magazinului, părea de necrezut că nimeni nu citea în inima frumoasei domnișoare Baines cuvintele ce ardeau acolo : „*Ești cea mai minunată fată pe care am întîlnit-o vreodată*“, și „*Am să-ți scriu*“. Tinerele vînzătoare își aveau părerile lor atît despre Constance cît și despre Sophia, dar adevărul, cel puțin în ceea ce o privea pe Sophia, era mai presus de puterea lor de închipuire. Cînd bătu ora opt și, magazinul fiind gol, ea dădu ordinul formal de închidere, cum oare și-ar fi putut închipui că Sophia visa la cutia poștală și făcea planuri să pună mina, înaintea domnului Povey, pe scrisorile venite cu poșta de dimineată ?

CAPITOLUL VII

O ÎNFRÎNGERE

I

În cursul lunii iunie, mătușa Harriet sosi din Axe să petreacă cîteva zile la sora ei, doamna Baines. Calea ferată dintre Axe și cele Cinci Orașe nu fusese încă deschisă; dar chiar dacă ar fi fost, probabil că mătușa Harriet tot n-ar fi venit cu trenul. Călătorise întotdeauna de la Axe la Bursley cu o trăsurică închiriată de la grajdurile lui Bratt din Axe, pe care o conducea un vizitiu ce înțelegea întru totul importanța ca și ciudățeniile mătușii Harriet.

Doamna Baines sporise în ultima vreme în corpolență, așa încît mătușa Harriet avea doar un foarte mic ascendent fizic asupra ei. Dar ascendentul moral al vîrstei persista. Cele două văduve impozante împărțeau dormitorul doamnei Baines, petrecindu-și cea mai mare parte a timpului în lungi convorbiri șoptite — întrevederi din care doamna Baines ieșea cu aerul celui care a primit o lămurire și mătușa Harriet cu aerul celui care a dat-o. Umblau împreună peste tot, în prăvălie, în atelier, în salon, în bucătărie, precum și în oraș, adresîndu-se una alteia cu „dragă soră“. Peste tot se auzea, „dragă soră“, „sora mea“, „scumpa ta mamă“, „mătușa ta Harriet“. Se

refereau una la alta ca la niște izvoare profetice de înțelepciune și bun gust. Respectabilitatea domnea peste tot cînd erau ele de față. Pînă și vecinii umblau cu teamă, ca și cum ochiul lui Dumnezeu ar fi fost îndreptat asupra lor. Mesele din salon deveneau colățiuni solemne, la care strălucea cea mai bună argintărie și cele mai fine șervețele, dar de la care veselia și naturalețea păreau să fie izgonite. (Spun „păreau“, fiindcă fără nici o îndoială mătușa Harriet era naturală, și erau clipe cînd poate că se considera și veselă — o veselie mai dezolantă decît severitatea ei.) Generația tînără era nimicită, strivită și înăbușită sub greutatea văduvelor.

Domnul Povey nu era omul care să se lase cu ușurință strivit de vreo greutate de orice fel, așa că înăbușirea persoanei sale era o dovadă elocventă a posibilităților văduvelor ; într-adevăr, ele trecură peste domnul Povey, ca niște locomobile, cu sublima inconștientă a unor locomobile, lăsînd în urmă un obiect neînsuflețit, aproape fără să fi simțit hurducătura. Domnul Povey o ura pe mătușa Harriet, dar așa cum zăcea zdrobit în drum, cum ar mai fi putut să se răzvrătească ? Simțea tot timpul cum mătușa Harriet îi cîntărea toate acțiunile și cum raporta apoi totul, la intervale regulate, doamnei Baines în dormitor. Simțea că ea știe totul despre el — chiar și despre lacrimile care-i veniseră într-un anume moment în ochi. Simțea că nu va putea face nimic bun în ochii mătușii Harriet, că însăși desăvîrșirea absolută în îndeplinirea datoriei nu i-ar face mai multă impresie decît o mîngîiere pe fierul unei locomobile. Constance, draga lui Constance, era și ea privită chiorîș. Nimic în purtarea mătușii Harriet față de Constance nu arăta dușmănie ; era ceva de care nu te puteai lega — doar o aluzie, un indiciu vag, care îi insinua Constancei : „Ai grijă ca nu cumva să ajungi o desfrînată“.

Sophia era însă răsfățată. Pe Sophia o atinse în glumă cu degetarul mătușa Harriet pe cînd ținea niște cîrpe de

praf (căci bătrîna doamnă ştia să ridice chiar şi o cîrpă de praf la propria ei demnitate). Sophia fu numită în două împrejurări diferite „fluturaşul meu“. Şi Sophiei îi încredinţă mămăuşa Harriet ajustarea noii sale bonete de vară. Mămăuşa Harriet socoti că Sophia arăta cam palidă. Pe măsură ce zilele treceau, paloarea Sophiei fu mereu subliniată de mămăuşa Harriet, pînă cînd deveni o mărturisire de credinţă la care erai silit să subscrii sub pedeapsa excomunicării. Apoi veni şi ziua cînd mămăuşa Harriet zise, privind la Sophia cum numai o mămăuşă iubitoare poate s-o facă : „Copilul ăsta ar avea nevoie de o schimbare de aer“. Şi-apoi sosi şi ziua cînd mămăuşa Harriet, privind cu milă la Sophia, cum numai o mămăuşă devotată poate s-o facă, zise : „Păcat că fetiţa asta nu poate să schimbe puţin aerul“. Şi doamna Baines se uită şi ea şi zise : „Aşa e“.

Iar în altă zi mămăuşa Harriet zise : „Mă întrebam dacă micuţa mea Sophia n-ar vrea să vină şi să-i ţină de urît cîtăva vreme bătrînei ei mămăuşi“.

Nu existau multe lucruri care s-o ispitească pe Sophia mai puţin. Fata jură în sinea ei că nu se va duce, că nici o momeală nu o va face să se ducă. Dar era prinsă ca într-o plasă în mrejele relaţiilor de familie. Oricît ar fi vrut, nu putea găsi nici un motiv ca să nu se ducă. Fîrîşte că nu putea să-i spună mămăuşii ei pur şi simplu că nu vrea să se ducă. Era în stare de orice enormităţi, dar asta nu ! Şi-apoi, începură complicatele pregătiri de plecare ale mămăuşii Harriet. Mămăuşa Harriet nu făcea niciodată ceva simplu. Şi nu putea nici să fie zorită. Cu trei zile înaintea plecării, începea să-şi facă cufărul ; dar mai întîi cufărul trebuia să fie şters de Maggie cu o cîrpă umedă, sub privirile şi sub îndrumarea mămăuşii Harriet. Şi trebuia să-i scrie proprietarului de trăsuri din Axe, şi să le scrie şi servitorilor din Axe, şi trebuia să studieze şi să-ia în consideraţie mersul vremii. Şi în timp ce pregătirile îşi urmau cursul, într-un fel s-a admis, în

mod tacit, că Sophia o va însoți pe buna și mătușă în aerul întăritor de cîmpie de la Axe. Nici urmă de fum la Axe ! Nici urmă de zăpușeală la Axe ! Viața tihnită a unei văduve bogate dintr-un oraș de reședință, cu un procent scăzut de mortalitate și cu priveliști celebre ! „Ți-ai făcut valiza, Sophia ?” Nu, nu și-o făcuse. „Ei bine, o să vin să te ajut.”

Cu neputință să te împotrivești avîntului unui trup masiv ca al mătușii Harriet ! Era irezistibil.

Sosi și ziua plecării, care puse pe jeratic întreaga casă. Prînzul fu servit cu un sfert de oră mai devreme ca de obicei, pentru ca mătușă Harriet să poată ajunge în Axe la ora ei obișnuită de ceai. După prînz, Maggie primi trei șorturi de muselină nemaivăzute, dăruite cu un gest de regină. Cufărul și valiza fură duse jos, și în salon se simți un ușor miros de mănuși negre *glacé*. Trăsura trebuia să sosească și sosi la timp. („Întotdeauna pot să mă bizui pe Bladen !” zise mătușă Harriet), ușa se deschise și Bladen coborî țeapăn de pe capră și își duse mîna la pălărie salutînd-o pe mătușă Harriet care umplea cadrul ușii.

— Ai luat gustarea, Bladen ? întrebă ea.

— Da, cucoană, zise el cu convingere.

Bladen și domnul Povey cărară cufărul și valiza, iar Constance se îndeletnici cu transportul pachetelor, pe care le așeză prin colțurile trăsुरii conform prescripțiilor mătușii sale ; era ca și cum ar fi stivuit încărcătura unui vas.

— Hai, Sophia, puîșor ! strigă doamna Baines în sus pe scări.

Și Sophia coborî încet scările. Doamna Baines îi oferî gura. Sophia se uită la ea.

— Să nu crezi că nu înțeleg de ce mă trimiți de-aici ! exclamă ea pe un ton dur, furios, cu ochii scînteind. Nu sînt chiar atît de oarbă !

Își sărută mama — un biet sărut schițat, disprețuitor. Apoi, întorcându-se să plece, adăugă :

— Dar pe Constance o lași să facă ce-i place !

A fost singurul ei comentariu amar, dar în care-și puse toată profunda amărăciune strinsă în cursul atitor nopți de răzvrătire.

Doamna Baines își înăbuși un oftat. Izbucnirea fiicei sale mai mici fără îndoială că o tulbura. Nădăjduise că nimic nu va încreți suprafața lină a lucrurilor.

Sophia se repezi afară. Și cei de față, inclusiv cițiva ștângari, priviră cu răsuflarea tăiată cum mătușa Harriet, după ce-și luă cu un aer maiestuos rămas bun, puse piciorul pe scărița trăsurii și pătrunse în interiorul vehiculului ; era ca și cum ai fi băgat în ac un fir prea gros. O dată înăuntru, crinolina ei se destinse brusc, umplînd trăsura. Sophia o urmă, urcîndu-se sprintenă la locul ei.

Cînd — după ce toate formalitățile fură îndeplinite — trăsura porni, doamna Baines mai scoase un oftat, dar de ușurare. Surorile cîștigaseră. Putea să aștepte acum liniștită sosirea iminentă a domnului Gerald Scales.

II

Vorbele ciudate ale Sophiei — „Dar pe Constance o lași să facă ce-i place“ — o tulburaseră pe doamna Baines mai mult decît lăsase să se vadă la început. O sîciau într-una, ca o muscă tîrzie de toamnă. Căci ea nu vorbea cu nimeni despre Constance, firește în afară de doamna Maddack. Simțise instinctiv că nu se poate arăta îngăduitoare față de impulsurile romantice ale fiicei ei mai mari, fără să pară nedreaptă față de cea mai mică — și acționase în consecință. În dimineața memorabilă a izbucnirii de gelozie a domnului Povey, domolise, cel puțin temporar, focul, îl înăbușise și-l ascunsese ; și de atunci nu mai fusese rostit nici un cuvînt despre ce se

petrecea în inima Constanței. Sub amenințarea primejdiei pe care o reprezenta domnul Scales, inima Constanței fusese lăsată deoparte, ca ceva ce putea să mai aștepte ; cum ai lăsa deoparte cîrpitul lenjeriei cînd începe un cutremur. Doamna Baines era sigură că Constance nu vorbise cu Sophia despre domnul Povey. Fiica ei mai mare, care o înțelegea, avea prea mult bun-simț și era prea pătrunsă de bună-cuviință ca să facă asta — și iată totuși că Sophia exclamase : „Dar pe Constance o lași să facă ce vrea“. Relațiile dintre Constance și domnul Povey erau, deci, un lucru cunoscut ? Le discutau oare și tinerele vinzătoare ?

De fapt, tinerele vinzătoare chiar le discutau ; nu în magazin — căci fie una dintre părțile interesate, fie doamna Baines, era întotdeauna în magazin — ci aiurea. Nu prea aveau altceva de discutat cînd erau libere ; cum se uitase ea la el astăzi, și cum el roșise, și așa mai departe, la nesfîrșit. Și biata doamnă Baines care-și închipuia că nu știe decît ea. Atît de mare este puterea iluziei, de nezdruincinat, că treburile tale, și mai cu seamă copiii tăi se deosebesc într-un chip misterios de cei ai altora.

Așa că la vremea cinci, după plecarea Sophiei, doamna Baines începu să-și supravegheze fiica și pe administrator cu un ochi curios, neîncrezător. Lucrau, vorbeau și mînceau ca și cum doamna Baines nu i-ar fi surprins niciodată plîngînd împreună în odaia de croit. Aveau aerul cel mai obișnuit. Ca și cum nu auziseră niciodată șoptindu-se cuvîntul „dragoste“. Și nu putea fi înșelăciune ascunzîndu-se după această purtare ; căci Constance nu putea să înșele. Totuși, conștiința doamnei Baines se răzvrătea. Totul părea în ordine, dar cu toate acestea ea știa că ar trebui să facă ceva, să găsească ceva, să hotărască ceva ; ca să-și facă datoria, ar trebui s-o ia pe Constance deoparte și să-i spună : „Constance, acum sînt mai liniștiți. Spune-mi deschis ce se petrece între tine și

domnul Povey. N-am înțeles niciodată ce-a fost cu scena din odaia de croit. Spune-mi acum." Cam în felul acesta ar fi trebuit să-i vorbească. Dar nu putea. Femeia aceasta energică nu mai avea destulă energie. Tinea după odihnă, liniște — deși era odihna lașului, liniștea struțului — după tumultul temerilor pe care i le pricinuiseră Sophia. Sufletul ei era însetat de liniște. Dar n-avea să aibă parte de ea.

Chiar în prima duminică după plecarea Sophiei, domnul Povey nu s-a dus dimineața la capelă și n-a dat nici o explicație, pentru conduita sa neobișnuită. A mâncat cu poftă micul dejun, dar în privirea sa era ceva deosebit, care o făcu pe doamna Baines să se simtă puțin neliniștită, ceva pe care ea nu putea să-l explice și să-l definească. Când se întoarse împreună cu Constance de la capelă, domnul Povey cânta la armoniu *Stînca veacurilor* — iarăși ceva neobișnuit! Partea mai substanțială a mesei de prînz cuprindea friptură și budincă de Yorkshire — budinca fiind servită ca un fel dulce înainte de masă. Doamna Baines mîncă cu poftă și budincă și friptură, care îi plăceau; și-apoi după predică îi era întotdeauna foame. Se înfruptă din plin și din brînză de Cheshire. Avea de gînd să-și facă siesta în salon. Duminica după-amiază își făcea totdeauna siesta în salon, și aproape totdeauna reușea să adoarmă. În general, fetele o însoțeau și ele în salon, și fie că „se întindeau“ și ele, fie că se furișau afară cînd vedeau că trupul impozant al mamei se cufunda treptat în adîncimile fotoliului. Doamna Baines aștepta cu plăcere somnul de duminică după-amiază.

Constance rosti rugăciunea de mulțumire de la sfîrșitul mesei, de data asta formula sunînd astfel :

— Mulțumesc lui Dumnezeu pentru bunătățile de la masă, amin... Mamă, trebuie să mă duc în odaia mea („Odaia mea“ — Sophia fiind plecată).

Și p rni în goană, ca un copil.

— Ei bine, copila mea, nu trebuie să te grăbești chiar așa, zise doamna Baines, sunînd clopoțelul și ridicîndu-se de la masă.

Nădăjduia că fata își va reaminti de împrejurările care precedau somnul.

— Aș vrea să discut ceva cu dumneavoastră, dacă nu aveți nimic împotrivă, doamnă Baines, zise deodată domnul Povey, cu o vădită nervozitate.

Pînă și tonul său fu o lovitură neașteptată pentru liniștea doamnei Baines. Era un ton prevestitor de rele.

— Despre ce anume? întrebă ea, cu o inflexiune în voce care trebuia să-i reamintească în mod subtil domnului Povey ce zi era.

— Despre Constance, zise acest om uluitor.

— Constance! exclamă doamna Baines, cu un aer teatral de surpriză.

Maggie intră în odaie, numai fiindcă stăpîna ei sunase clopoțelul, și totuși în mintea doamnei Baines încolți gîndul : „Cum trag cu urechea servitorii ăștia !“ Timp de cinci secunde nemulțumirea ei se îndreptă spre Maggie. Era nevoită să se așeze din nou și să aștepte pînă cînd Maggie va strînge de pe masă. Domnul Povey își vîri mîinile în buzunare, se ridică, se duse pînă la fereastră fluierînd încetîșor ; în general toată purtarea lui nu părea să prevestească nimic bun.

În cele din urmă Maggie dispăru, închizînd ușa.

— Ce s-a întîmplat, domnule Povey ?

— Oh, făcu domnul Povey întorcîndu-se spre ea brusc, cu o nervozitate absurdă, de parcă ar fi vrut să spună : „Ah, da ! Aveam ceva de spus — dar am uitat !“ Apoi începu : E vorba despre Constance și despre mine.

Da, se vedea cît de colo că puseseră la cale această întrevedere. Era limpede : Constance se retrăsese ca să-l lase pe domnul Povey nestîngherit. Erau înțeleși ! Inevitabilul se produsese. S-a zis cu somnul ! S-a zis cu odihna ! Iar încep grijile !

— Nu sînt deloc mulțumit de situația de acum, zise domnul Povey pe un ton potrivit cu vorbele lui.

— Nu știu ce vrei să spui, domnule Povey, vorbi doamna Baines pe un ton bățos.

Era o minciună.

— Dar bine, doamnă Baines, protestă domnul Povey, cred că n-o să tăgăduiți că știți că e ceva între mine și Constance ? Cred că n-o să tăgăduiți așa ceva ?

— Ce-i între dumneata și Constance ? Pot să te asigur că eu...

— Asta depinde de dumneavoastră, o întrerupse domnul Povey, care atunci cînd era nervos își schimba felul său de a fi pînă la a părea grosolan. Asta depinde de dumneavoastră ! repetă el cu îndîrjire.

— Dar...

— Putem să ne logodim, sau nu ? urmă domnul Povey, ca și cum doamna Baines ar fi fost vinovată de vreo greșeală iar el era hotărît să n-o cruțe. Asta-i ceea ce cred că ar trebui să stabilem, într-un fel sau altul. Vreau să fiu cinstit și deschis — pe viitor, cum am fost și în trecut.

— Dar nu mi-ați spus pînă acum absolut nimic ! protestă doamna Baines, ridicînd din sprîncene.

Felul în care omul acesta îi pusese problema era într-adevăr prea îndrăzneț.

Domnul Povey se apropie de ea, așa cum stătea la masă privindu-și mîinile în timp ce bucele îi tremurau.

— Știți ce e între noi ! stăruie el.

— De unde să știu că e ceva între voi ? Constance nu mi-a spus niciodată o vorbă. Sau dumneata — mi-ai spus ceva ?

— Ei bine, zise el. Noi n-am ascuns nimic.

— Și ce-i între dumneata și Constance ? Dacă pot să te întreb !

— Asta depinde de dumneavoastră, repetă el iarăși.

— I-ai cerut să se mărite cu dumneata ?

— Nu. Nu i-am cerut de fapt să se mărite cu mine...
Șovăind, urmă : Vedeți...

Doamna Baines își adună forțele.

— Ai sărutat-o ? întrebă ea cu răceală.

De data asta, domnul Povey roși.

— De fapt, n-am sărutat-o, se bâlbii el, părînd scandalizat de întrebare. Nu, n-aș spune că am sărutat-o.

Probabil că, înainte de a risca o mărturisire, ar fi dorit ca doamna Baines să spună ce înțelegea printr-un sărut.

— Ești un om extraordinar, zise ea de sus — și nu era altceva decît adevărul.

— Tot ce vreau să știu este — aveți ceva împotriva mea ? întrebă el pe un ton aspru. Fiindcă, dacă așa stau lucrurile...

— Ceva împotriva dumitale, domnule Povey ? De ce aș avea ceva împotriva dumitale ?

— Atunci, de ce nu putem să ne logodim ?

Ea socoti întrebarea o încercare de intimidare.

— Asta-i altă problemă, zise ea.

— De ce nu putem să ne logodim ? Nu sînt destul de bun ?

De fapt, asta era : nu-l considera destul de bun. Doamna Maddack cu siguranță decretase că nu era destul de bun. Firește, avea foarte multe calități, dar îi lipsea strălucirea, importanța, demnitatea. Nu reușea să se impună. Acesta fusese verdictul.

Ei bine, tocmai cînd doamna Baines îi reproșa în sine ei domnului Povey că nu știe să se impună, iată că i se impunea în mod evident — și fenomenul îi scăpase ! Simțea că o intimidează, dar nu reușea să-și dea seama în ce consta puterea lui. Totuși, omul care o putea intimida pe doamna Baines nu putea fi un suflet obișnuit !

— Știi foarte bine ce părere bună am despre dumneata, zise ea.

Domnul Povey continuă pe un ton mai îmblânzit.

— Presupunînd că fiica dumneavoastră vrea să se logodească cu mine, trebuie să înțeleg că sînteți de acord ?

— Dar fată e prea tînără.

— Are douăzeci de ani. A trecut chiar de douăzeci.

— În orice caz, nu te aștepti să-ți dau un răspuns acum.

— De ce nu ? Cunoașteți situația mea.

Într-adevăr. Din punct de vedere practic, partida era ideală : în privința asta nu era nici o piedică. Dar doamna Baines nu putea izgoni gîndul că ar fi o „mezalianță” pentru fiica ei. La urma urmei, cine era domnul Povey ? Nu era nimeni.

— Trebuie să mă mai gîndesc, zise ea pe un ton ferm, strîngînd din buze. Nu pot să răspund așa, deodată. E o chestiune serioasă.

— Cînd pot să am răspunsul ? Mîine ?

— Nu... serios...

— Atunci, într-o săptămînă ?

— Nu pot să mă angajez pentru o anumită dată, zise doamna Baines pe un ton semeț.

Simțea că începe să ciștige teren.

— Doar n-am să rămîn aici la nesfîrșit, în situația de acum, izbucni domnul Povey, cu un accent de isterie în glas.

— Haide, domnule Povey, te rog să fii rezonabil.

— Foarte bine, urmă el. Foarte bine. Dar vreau să vă spun că un patron n-are dreptul să angajeze bărbați dacă nu e gata să-și lase fiicele să se mărite cu ei ! Asta vreau să spun ! N-au dreptul !

Doamna Baines nu știa ce să-i răspundă.

Și pretendenții încheie :

— Trebuie să-mi dau demisia, dacă așa stau lucrurile.

„Dacă așa stau lucrurile?» se întrebă ea. Ce l-o fi apucat?» Și cu glas tare spuse :

— Știi că m-ai pune într-o situație foarte grea dacă ai pleca de la magazin și nădăjduiesc că nu vrei să amesteci două chestiuni complet diferite. Sper că asta nu-i o amenințare.

— O amenințare ! exclamă el. Credeți că aș pleca de aici de plăcere ? Dacă plec, va fi din cauză că nu mai pot să suport. Asta-i. Nu mai pot să suport. O vreau pe Constance, și dacă nu pot s-o am, să știți că nu mai pot să suport. Din ce credeți că sînt făcut ?

— Sînt sigură..., începu ea.

— Foarte bine ! zise el aproape strigînd.

— Dar, te rog, lasă-mă să vorbesc, vorbi ea pe un ton calm.

— Tot ce vreau să spun e că nu mai pot să suport. Asta-i tot... Un patron n-are dreptul... Avem și noi sentimente, ca toți oamenii.

Era adînc tulburat. Se poate să fi părut grotesc în ochii unui observator strict imparțial al firii omenești. Cu toate acestea, era profund și sincer tulburat, și poate că firea omenească nu putea înfățișa nimic mai omenesc decît domnul Povey în clipa cînd, nemaiifiind în stare să-și stăpînească sentimentele care puseseră fără voia lui stăpînire pe el, fugi din salon ca să caute refugiu în odaia lui.

„Asta-i partea proastă cu oamenii liniștiți, își zise doamna Baines. Nu știi niciodată cînd își dau friu liber. Și cînd o fac, e cumplit — cumplit... Ce-am făcut, ce-am zis oare, ca să am parte de așa ceva ! Nimic ! Nimic !”

Unde mai era somnul de după-amiază ? Ce-avea să se întîmple cu Constance ? Ce putea să-i spună ? Cum va mai da ochii cu domnul Povey ? Ah ! Ar fi trebuit să fie o femeie curajoasă, dîrză, ca să nu izbucnească : „Am suferit prea mult. Fă ce-ți place ; numai lasă-mă să mor în pace ! Și cu asta, aleagă-se ce s-o alege !”

Nici domnul Povey și nici Constance n-au mai adus vorba despre acest subiect delicat, iar ea era hotărâtă să nu vorbească în nici un caz prima. Socotea că domnul Povey profitase de situația lui, ba mai mult, că fusese copilăros și nepoliticos. Într-un fel, în sinea ei o acuza pe Constance pentru purtarea lui. Problema rămase astfel în suspensie, între forțele vrăjmașe ale mândriei și pasiunii.

Evenimentele care se petrecură curînd după aceea făcură ca vicisitudinile din inima domnului Povey să pară doar o răpăială de ploaie în aprilie. Și soarta nici măcar nu dădu un semn că se va întîmpla ceva; dimpotrivă, totul părea să arate liniște. Cînd sosi obișnuita înștiințare din partea firmei „Birkinshaws“, numele de „reprezentantul nostru domnul Gerald Scales“ fusese înlocuit cu un alt nume, necunoscut. Doamna Baines, căreia înștiințarea îi căzu sub ochi cu totul din întîmplare, simți un fel de ușurare, amestecată cu dezamăgirea profesională a diplomatului care, după ce a luat cu grijă măsuri împotriva anumitor împrejurări vede că lucrurile nu se întîmplă întocmai. O îndepărtase pe Sophia degeaba: era neîndoielnic că dragostea-i maternă făcuse un munte dintr-un mușuroi. Într-adevăr, gîndindu-se bine, nu-și amintea un singur fapt care să justifice convingerea ei că între Sophia și tînărul Scales ar fi înmugurit pe ascuns ceva! Nici un singur fapt! Tot ce putea justifica teama ei era că Sophia se întîlnise de două ori cu Scales pe stradă.

Simțea un curios interes pentru soarta lui Scales, căruia de mult în sinea ei îi prevestise că va ajunge rău; așa că atunci cînd veni reprezentantul firmei „Birkinshaws“, avu grijă să se afle în prăvălie, căci voia să stea de vorbă cu el și să afle tot ce se putea afla, după ce

domnul Povey va termina cu afacerile. La momentul potrivit, se îndreptă aşadar spre locul unde stătea de obicei domnul Povey, şi în felul acesta zări o clipă King Street, şi pe King Street un vehicul cunoscut. Se opri, şi în clipa aceea i se păru că aude de departe nişte bătăi în uşă. Lăsându-l în plata Domnului pe voiajorul-comercial, se grăbi spre salon, şi de pe coridor auzi şi mai bine bătăile în uşă, bătăi furioase, nerăbdătoare, ale cuiva convins că a bătut prea mult.

„Cu siguranţă că Maggie e tocmai în pod !“ murmură ea sarcastic.

Desfăcu lanţul, trase zăvorul şi descuie uşa.

— În sfîrşit ! auzi glasul mătuşii Harriet, exasperată. Ce ! Tu eşti, dragă soră ? Te-ai sculat devreme. Ce noroc !

Cele două fapte maiestuoase şi impozante se întâlniră în prag, şi-şi lungiră bine grumazul ca să se poată săruta peste piepturile lor uriaşe.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă doamna Baines, cu teamă în glas.

— Ei, asta-i bună ! exclamă doamna Maddack. Am făcut drumul special ca să te întreb *eu* pe tine !

— Unde-i Sophia ? întrebă doamna Baines.

— Nu cumva vrei să spui că n-a sosit, dragă soră ? şi doamna Maddack, zicînd acestea, se prăbuşi pe divan.

— Să sosească ? repetă doamna Baines. Fireşte că n-a sosit ! Ce vrei să spui, dragă soră ?

— A pornit spre casă chiar în clipa cînd a primit ieri scrisoarea Constancei, în care-i scria că eşti bolnavă la pat şi că ar face mai bine să vină acasă să ajute la prăvălie. Am închiriat pentru ea docarul lui Bratt. Doamna Baines se prăbuşi la rîndul ei pe divan.

— N-am fost bolnavă, zise ea. Şi Constance nu i-a scris de o săptămînă ! Chiar ieri îi spuneam...

— Dragă soră — nu se poate ! Sophia a primit scrisori de la Constance în fiecare dimineată. Cel puțin... așa îmi spunea, că sînt de la Constance. I-am cerut să-mi scrie imediat cum te simți și mi-a promis că îmi va scrie negreșit. Și fiindcă n-am primit nimic cu poșta de dimineată, m-am hotărît să vin eu însămi și să văd dacă e ceva serios.

— E foarte serios ! murmură doamna Baines.

— Ce...

— Sophia a fugit. E limpede ca bună-ziua! zise doamna Baines cu o liniște de gheață.

— Nu ! Asta n-o s-o cred niciodată. Am supravegheat-o pe Sophia zi și noapte ca pe copilul meu, și...

— Dacă n-a fugit, atunci unde-i ?

Doamna Maddack deschise ușa cu un gest tragic.

— Bladen, strigă ea cu glas tare către vizitiul trăsurii, care stătea pe trotuar.

— Da, coniță.

— Pember a dus-o pe domnișoara Sophia ieri, nu-i așa ?

— Da, coniță.

Doamna Maddack șovăi. O întrebare stîngace putea lumina un membru al clasei care nu trebuia să fie luminat niciodată asupra unor chestiuni personale.

— N-a adus-o tot drumul pînă aici ?

— Nu, coniță. Spunea aseară cînd s-a întors că domnișoara Sophia i-a zis s-o lase la gara din Knype.

— Așa mi-am închipuit și eu ! zise doamna Maddack, cu curaj.

— Da, coniță !

— Dragă soră ! gemu ea, după ce închise cu grijă ușa.

Se agăță de una de cealaltă.

Grozăvia celor întâmplate nu puse dintr-o dată stăpînire pe ele, fiindcă putința de a crede, de a realiza în închipuire un fapt de importanță supremă, fie el de mare durere ori de mare fericire, este mult prea limitată. Dar cu fiecare clipă grozăvia devenea mai limpede, mai intensă, dominîndu-le din ce în ce mai mult cu tragismul ei. Erau lucruri pe care nici nu și le puteau spune — din mîndrie, din rușine, din lipsa cuvintelor potrivite. Nici una nu putu rosti numele lui Gerald Scales. Nici mătușa Harriet nu se putea umili începînd să se apere de o posibilă acuzație de neglijență; nici doamna Baines nu se putea umili asigurînd-o pe sora ei că nu-i trecea prin cap s-o acuze. Iar cît despre totala, imensa nebunie criminală a Sophiei, ea nu putea nici să fie pomenită: era de nedescris. Și astfel discuția continuă, șchiopătînd, stîngace, fără rost, neducînd la nimic.

Sophia plecase. Plecase cu Gerald Scales. Frumoasa copilă, această ființă greu de înțeles, neîmblînzită, imposibilă, săvîrșise nebunia finală; fără vreun pretext sau vreo scuză, și cu ce meșteșugită înșelăciune! Da, fără nici o scuză! Nu fusese tratată cu asprime; se bucurase de o libertate care ar fi uluit și ar fi scandalizat pe bunicele ei; fusese iubită, alintată, răsfățată. Și drept răspuns, nenorocise întreaga familie printr-un gest pe cît de irevocabil pe atît de groaznic. Dacă Sophia ar fi vrut să umilească cele două femei maiestuoase care erau mama ei și mătușa Harriet, ar fi fost mulțumită să le vadă acolo pe divan, zdrobite, rușinate, rămînte de moarte! Ah, monstruoasa cruzime a tinereții!

Ce era de făcut? Să-i spună Constanței? Nu, pe moment, asta nu era o veste care putea fi spusă unei tinere fete. Era ceva prea nou și crud pentru o tinără. Dimpotrivă. Oricît ar fi fost ele de capabile, de mîndre

și de pline de experiență, simțeau acum nevoia unui glas de bărbat, aveau nevoie de ideile aspre și dure ale unui bărbat. Cazul cerea prezența domnului Critchlow. Maggie fu trimisă să-l cheme, cu rugămintea specială să-l aducă pe ușa laterală. Domnul Critchlow sosi nerăbdător, cu presimțirea plăcută a unui dezastru — și nu fu dezamăgit. Petrecu cu cele două surori cel mai fericit ceas din ultimii ani. Repede de tot le puse în față cele două alternative. Sau să anunțe poliția, sau să-și asume riscul și să mai aștepte? Ele se codiră, dar cu brutalitate domnul Critchlow le sili să ia imediat o hotărâre... Firește, nu puteau să anunțe poliția! Pur și simplu, nu puteau... Atunci trebuiau să înfrunte un alt pericol... Părea să nu aibă pic de milă față de ele. Și în timp ce le tortura, sosi o telegramă, expediată din gara Charing Cross : „Sînt bine, Sophia“. Asta dovedea, în orice caz, că nu era lipsită de inimă, ba se arăta chiar grijulie.

Doamna Baines își zicea că parcă abia ieri o născuse ; parcă abia ieri era un copilăș, o fetiță de școală pe care o mai plesnea din cînd în cînd. Și deodată anii se rostogoliră, și în cîteva ceasuri Sophia crescuse mare. Și acum trimitea telegrama dintr-un loc numit Charing Cross ! Cît de diferit era scrisul din telegramă de scrisul Sophiei ! Cît de ciudat de concis și de neomenos i se părea doamnei Baines scrisul acesta oficial, așa cum îl privea cu ochii roșii de plîns.

Domnul Critchlow își dădu părerea că cineva ar trebui să se ducă la Manchester ca să afle amănunte despre Scales. Se duse chiar el în aceeași după-amiază și se întoarse cu știrea că o mătușă a lui Scales murise de curînd, lăsîndu-i douăsprezece mii de lire sterline și că, după ce se certase cu unchiul său Boldero, își dăduse pe neașteptate demisia de la firma „Birkinshaws“ și dispăruse cu moștenirea.

— E limpede ca bună ziua, zise domnul Critchlow. Aș fi putut să jur că așa va face fata asta, încă de cînd l-a omorît pe taică-său !

Domnul Critchlow nu scăpa prilejul ca să spună ce avea pe inimă.

În timpul nopții, doamna Baines retrăi toată viața Sophiei, o retrăi chiar mai intens decît o făcuse Sophia.

A doua zi știrea începu să se răspîndească. O șoptă aproape neauzită străbătu piața și apoi tot orașul : și în liniștea orașului o auziră cu toții : „Sophia Baines a fugit cu un voiajor-comercial !“

După încă două săptămîni, sosi o scrisoare scurtă, cu ștampila tot din Londra.

„Dragă mamă, m-am căsătorit cu Gerald Scales. Te rog să nu fii îngrijorată în legătură cu mine. Plecăm în străinătate. Cu drag Sophia. Sărut-o pe Constance.“ Nici o pată de lacrimi pe foaia aceea de un albastru pal ! Nici un semn de frămîntare !

Doamna Baines își spuse : „Viața mea s-a sfîrșit“. Așa și era, deși avea abia cincizeci de ani. Se simțea bătrînă, bătrînă și înfrîntă. Luptase și fusese învinsă. Dragostea — eterna cauză — fusese mai tare decît ea. Nu mai avea demnitate — demnitatea de a-și ține capul sus și de a privi vecinii în față. Ea, soția lui John Baines ! Ea, o Syme din Axe !

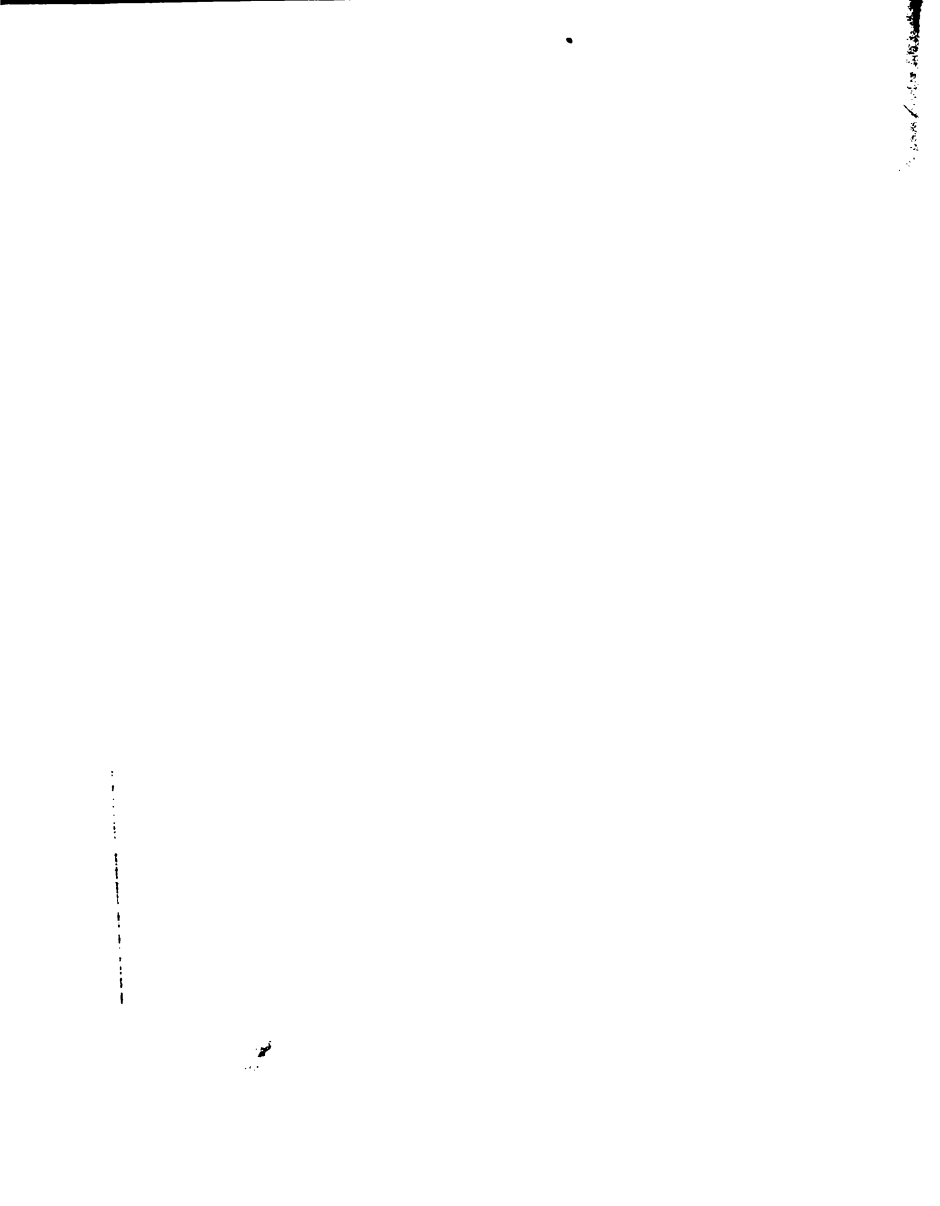
Casele vechi văd în decursul anilor lucruri triste pe care nu le uită niciodată ! În fizionomia solemnă a întreitei case a lui John Baines, din colțul pieței St. Luke cu King Street, aveau să rămînă pe veci imprimate urmele scenei pe care a văzut-o a doua zi dimineața după întoarcerea domnului și doamnei Povey din luna de miere — și anume doamna Baines urcîndu-se în trăsura care o ducea la Axe ; doamna Baines, încărcată cu cufere și pachete, părăsind locul luptelor și înfrîngerii ei, unde

venise cîndva zveltă ca o trestie, pentru a pleca masivă și greoaie, cu inima grea, spre locurile copilăriei ei; mulțumită să trăiască împreună cu impozanta ei soră, pînă cînd va veni vremea să se pregătească de ultimul drum! Vechea casă, înnegrită și impasibilă, poate că i-a auzit inima suspinînd: „Abia ieri erau niște fete de-o șchioapă, și acum...”

Plecarea unei trăsuri poate fi un lucru atît de duros!...

CARTEA A II-A

CONSTANCE

CAPITOLUL I

TRANSFORMĂRI

I

— Ei bine, zise domnul Povey, ridicîndu-se din balan-soarul care fusese pe vremuri al lui John Baines, trebuie să încep odată și odată, așa că aş putea începe chiar acum !

Și se duse din salon în prăvălie. Constance îl urmări cu ochii pînă la ușă, unde privirile li se întîlniră o clipă, cu acea expresie fugară de duioșie a oamenilor care simt mai mult decît o arată.

În dimineața acelei zile doamna Baines, abandonînd suveranitatea asupra pieții St. Luke, plecase să stea în casa surorii ei mai mari, Harriet Maddack din Axe. Constance nici nu bănuia cîtă durere ascundea această plecare. Știa doar că era ceva tipic pentru mama ei ca, după ce aranjase întreaga casă pentru sosirea perechii din luna de miere petrecută la Buxton, să dispară ca să înlătore rezerva plină de sfială a tinerei perechi. Era tipic pentru bunul-simț și puterea de înțelegere, plină de simpatie, a mamei ei. Și-apoi, Constance nu urmărise sentimentele maică-si, fiind mult prea ocupată cu ale ei. Stătea acolo, plină de o-nouă înțelegere a lucrurilor și de o nouă importanță, de noi experiențe și de stranii, neașteptate aspirații, de țeluri și — da, chiar de iscu-

sinte noi ! Și totuși, deși pînă și liniile obrazilor păreau să i se fi schimbat în chip misterios, Constance cea de dinainte dăinuia încă în trupul ei — un suflet nevinovat șovăind să-și întindă aripile și să părăsească pentru totdeauna trupul care-l adăpostise ; puteai vedea făptura timidă cătînd nostalgic prin ochii femeii căsătorite.

Constance sună clopoțelul, chemînd-o pe Maggie să strîngă masa ; dar făcînd acest gest, n-avea impresia că era cu adevărat o femeie măritată și stăpîna casei, ci doar un fel de plăsmuire. Nădăjduia din toată inima că toate vor merge cum trebuie în casă — în orice caz, pînă se va mai obișnui cu noua ei situație.

Nădejdea avea să-i fie înșelată. Zîmbetul prostesc, slugarnic al lui Maggie nu ascunse decît o clipă tragedia de nedescris care o găsi cu totul nepregătită pe Constance.

— Vă rog, doamnă Povey, zise Maggie, îngrămădînd pahare pe tavă cu mîinile-i mari și roșii, care aminteau întotdeauna de o halcă de carne de la măcelărie ; apoi făcu o pauză și în fine zise : Vreți să primiți asta ?

Înainte de nuntă, Maggie îi dăduse Constancei, cu lacrimi de afecțiune, două vase albastre de sticlă (ca să le cumpere ceruse o învoire specială în oraș) și acum Constance se întreba ce va mai ieși din buzunarul lui Maggie. Constance primi din mîna ei o foaie de hîrtie pe care scria : „Vă rog să dau preaviz de o lună, să părăsesc slujba. Semnat, Maggie, 10 iunie 1867.“

— Maggie ! exclamă Constance cea de dinainte, îngrozită de această întîmplare de necrezut, înainte ca femeia măritată să o poată împiedica.

— N-am mai dat preaviz niciodată, doamnă Povey, zise Maggie, așa că nu știu cum trebuie să-l fac — cum e bine. Dar cred că o să-l primiți, doamnă Povey.

— Oh ! desigur, zise doamna Povey cu glas afectat, ca și cum Maggie n-ar fi fost stîlpul central al casei, ca și cum Maggie n-ar fi văzut-o născîndu-se, ca și cum

vestea asta neașteptată n-ar fi fost sfârșitul lumii, ca și cum piața St. Luke n-ar fi fost de neconceput fără Maggie. Dar, spune-mi, de ce...

— Păi, doamnă Povey, m-am tot gândit în bucătărie, și mi-am zis: „Dacă e să fie o schimbare, mai bine să fie două“, zic. Nu că nu mi-aș rupe degetele muncind pentru dumneavoastră, domnișoară Constance.

Aici Maggie începu să plîngă deasupra tăvii.

Constance rămase uitîndu-se la ea. În ciuda șorțului deosebit de muselină din ziua aceea, Maggie era tot șleampătă, căci doamna Baines nu reușise niciodată s-o dezmare de neglijență. Avea peste patruzeci de ani și era mare și lăliie. Dumnezeu o blagoslovise cu un trup inform și nu-i dăruise nici pic de farmec. Era ceea ce mai rămăsese dintr-o femeie după douăzeci și doi de ani petrecuți în pivnița unei familii ce-și zicea mărinimoasă. Și în pivnița aceea, ființa asta reușise să mai și gîndească! Constance desluși pentru prima dată, sub trăsăturile dezumanizate ale femeii trudite, semnele unei individualități distincte, și poate că și capricioase. Nenumăratele logodne ale lui Maggie nu fuseseră niciodată reale pentru stăpînii ei. Practic, în casă ea nu fusese niciodată altceva decît „Maggie“ — un organism. Și acum, își per-mitea să gîndească la schimbări!

— Curînd o să vă obișnuiți cu alta, doamnă Povey, zise Maggie. Sînt multe — multe care...

Și iar izbucni în suspine.

— Dar dacă vrei într-adevăr să pleci, de ce plîngi Maggie? întrebă, pe bună dreptate, doamna Povey. I-ai spus mamei?

— Nu, domnișoară, se smiorcăi Maggie, ștergîndu-și fără prea mult succes cu șorțul obrazii zbîrciți. Nu mi-a venit să-i spun mamei dumneavoastră. Și cum sîntetf acum stăpîna, m-am gândit să vă spun cînd o să vă întoarceți acasă. Nădăjduiesc că o să mă iertați, doamnă Povey.

— Firește, îmi pare foarte rău. Ai fost o servitoare foarte bună. Și în vremurile astea...

Aceste întorsături de frază, copilul le învățase de la maică-sa. Nici una dintre ele nu părea să se gîndească că trăiau în anii '60.

— Mulțumesc, domnișoară.

— Și ce ai de gînd să faci, Maggie ? Știi că n-ai să găsești multe slujbe ca aceasta.

— Ca să vă spun cinstit, doamnă Povey, am de gînd să mă mărit și eu.

— Nu zău ! murmură Constance absentă, folosind răspunsul obișnuit la acest soi de vești.

— Oh ! dar chiar am de gînd, conită, stăruie Maggie. Totul e aranjat. Cu domnul Hollins, conită.

— Nu cumva cu Hollins, vînzătorul de pește !

— Ba da, conită. Îmi place de el. Vă aduceți aminte că noi am mai fost logodiți în '48. A fost primul meu logodnic. Am rupt-o cu el fiindcă făcea parte dintre chartiștii¹ ăia și știam că domnul Baines n-ar fi îngăduit pentru nimic în lume așa ceva. Acuma, m-a cerut din nou. Știi, a rămas de multă vreme văduv.

— Sper că o să fii fericită, Maggie. Dar ce faci cu apucăturile lui ?

— Cu mine n-o să aibă nici o apucătură, doamnă Povey.

Hotărit lucru, din ființa asta trudită se naștea femeia.

După ce Maggie, încetînd cu suspinele, împături fața de masă, o puse în sertar și plecă cu tava, stăpîna ei se preschimbă iarăși în fetița de dinainte. Și cum stătea acolo singură în salon, nu-și mai lua un aer afectat ; nu

¹ Chartismul (engl. *charte*, „cartă“), prima mișcarea revoluționară proletară, cu adevărat de masă a proletariatului englez. A avut loc începînd de la mijlocul deceniului al patrulea pînă la sfîrșitul deceniului al cincilea al secolului al XIX-lea ; a fost determinată de situația economică grea și de lipsa de drepturi politice a muncitorilor.

se mai prefăcea că preavizul lui Maggie era o hîrtie banală, la care te uitai în treacăt, ca la o notă de plată neachitată ! Va trebui să găsească o nouă servitoare, făcînd cercetări serioase asupra caracterului ei, instruind-o și vorbindu-i de la o înălțime de la care nu i se adresase niciodată lui Maggie. În clipa aceea era încredințată că nu mai existau alte servitoare potrivite în toată lumea. Și căsătoria proiectată ? Simțea că de data asta — a treisprezecea sau a paisprezecea oară — logodna era serioasă și că nu se va sfîrși decît la altar. Imaginea lui Maggie cu Hollins în fața altarului o cutremură. Căsătoria însemna o serie de fenomene și o stare generală sfîntă și minunată — prea sacră, într-un fel, pentru creaturi ca Maggie și Hollins. Revolta ei nelămurită, instinctivă împotriva unei astfel de utilizări a căsătoriei își avea centrul în mirosul puternic, neîncetat, de pește. În orice caz, perspectiva jignirii aduse unei instituții sacrosancte o tulbura mult mai puțin decît problema iminentă a treburilor casei.

Alergă în prăvălie — sau ar fi vrut să alerge, dacă nu și-ar fi oprit la timp pornirea copilărească — și pe buzele ei se aflau cuvintele pe care avea să le șoptească cu un aer important la urechea unui soț uimit : „Maggie a dat preaviz ! Da ! Adevărat !“ Dar Samuel Povey era ocupat. Stătea aplecat peste tejghea și se uita la o hîrtie pe care un oarecare domn Yardley trăgea niște linii cu un creion gros. Domnul Yardley, care avea o barbă lungă, roșcată, era de meserie zugrav. Constance îl cunoștea doar din vedere. În mintea ei, îl asociase întotdeauna cu firma de deasupra casei lui din Trafalgar Road — „Frații Yardley, instalatori autorizați. Zugravi. Decoratori. Tapițeri. Scriitori de firme.“ Ani la rînd, în copilărie, trecuse pe lingă firma aceea fără să înțeleagă prea bine sensul ciudatelor cuvinte. Nu putea să-l întrerupă pe soțul ei, care era absorbit în discuție ; și nici nu putea să stea în prăvălie (care i se păru un pic mai mică decît

de obicei), căci trebuia să se prefacă în fața tinerelor vinzătoare că nu i se întâmplase nimic deosebit. Așa încît uroă demnă treptele spre atelier, și de acolo către etajul unde se aflau dormitoarele casei — casa ei ! Casa doamnei Povey ! Urcă chiar și în vechiul dormitor al Constancei ; mama ei desfăcuse patul — asta era tot, în afară de faptul că și camera, la fel ca și prăvălia, parcă se micșorase puțin ! Apoi în salonaș. În firida de lingă ușa salonașului se mai afla încă lădița neagră cu argintăria. Se așteptase ca mama ei s-o fi luat ; dar nu ! Negreșit, mama ei știa să facă lucrurile frumos — cînd le făcea. În salonaș, nici măcar un ciucure de la huse nu fusese atins ! Ba da, paravanul căminului, buchetul acela bogat de trandafiri pe un fond de culoarea muștarului, pe care Constance îl brodase cu mulți ani în urmă pentru mama ei, dispăruse ! Constance se simți profund tulburată de gîndul că mama ei rămăsese legată tocmai de acest suvenir, din toată bogăția opulentă a salonașului. Se gîndi că, dacă nu poate să vorbească cu soțul ei, trebuie să-i scrie mamei. Se așeză la măsuța ovală și începu să scrie : „Dragă mamă, sînt sigură că vei fi foarte surprinsă să afli... E ceva foarte serios.. Cred că face o mare greșeală. Să dau un anunț în *Vestitorul*, sau ar fi de ajuns să... Te rog să-mi răspunzi cît mai repede... Noi ne-am întors și să știi că ne-am distrat foarte bine... Sam zice că îi place să se scoale tîrziu...” Și tot astfel pînă la ultimul colțișor al celei de-a patra file festonate.

Dar trebui să coboare din nou în prăvălie după un timbru, căci timbrele erau ținute în biroul din colț al domnului Povey — un birou înalt, la care stătea în picioare. Domnul Povey se afla acum la ușa, discutînd tot atît de serios cu domnul Yardley, și înserarea, care în prăvălie începea mai înainte cu o oră decît afară în piață, arunca umbre ușoare prin colțurile de după tejele.

— Vrei să dai o fugă cu plicul pină la cutie, domni-soară Dadd ?

— Cu plăcere, doamnă Povey.

— Unde te duci ? își întrerupse domnul Povey conversația, oprind fata ce o pornise în fugă.

— Se duce pină la cutia poștală pentru mine, strigă Constance de lângă teighea.

— Oh ! Foarte bine !

Un fleac ! O nimica toată ! Și totuși, într-un fel în prăvălia goală și liniștită, acest episod, cu diferența abia perceptibilă din tonul lui Samuel la cea de-a doua remarcă — Constance îl găsi delicios. Într-un fel, acesta era *adevăratul* început al vieții ei de soție. (Mai fuseseră încă vreo alte nouă începuturi adevărate în ultimele două săptămîni.)

Domnul Povey veni la cină încărcat cu registre și tot felul de lucrări, pe care Constance nici nu încercase vreodată să le înțeleagă. Era un semn din partea lui că luna de miere luase sfîrșit. Acum era proprietar și pasiunea lui pentru registre își găsea o deplină justificare. Totuși, mai era și problema servitoarei.

— Nu mai spune ! exclamă el, după ce Constance îi povestise totul despre sfîrșitul lumii.

Un „nu mai spune“ care exprima o mare uimire și cea mai vie preocupare !

Constance se așteptase însă ca soțul ei să fie mai distrus, mai doborît, mai descumpănit, mai uluit, mai năucit. Într-o străfulgerare, își dădu seama că era în pericol de a-și uita rolul de femeie măritată, capabilă și cu experiență.

— Va trebui să angajăm una nouă, zise ea repede prefăcîndu-se că nu ia lucrurile foarte în serios.

Domnul Povey părea să creadă că Hollins se va potrivi destul de bine cu Maggie. Nu făcu nici o remarcă atunci cînd „logodnica“ veni să strîngă masa.

Își deschisese registrele, fluierînd.

— Cred că o să mă duc sus, dragul meu, zise Constance. Am o mulțime de rufe de strîns.

— Du-te, zise el. Să mă strigi cînd termini.

II

— Sam ! strigă ea din capul scării răsucite.

Nici un răspuns. Ușa de la picioarele scării era închisă.

— Sam !

— Da ? se auzi slab glasul lui, ca de la o mare depărtare.

— Am terminat tot ce aveam de făcut astă-seară.

Și alergă înapoi pe coridor — o siluetă albă în întineric — se vîrî în pat și-și trase pătura pînă sub bărbie.

În viața unei mirese sînt cîteva momente dramatice. Dacă s-a măritat cu ucenicul cel destoinic, unul dintre aceste momente este acela cînd ocupă pentru prima dată dormitorul sacru al strămoșilor ei, și patul în care s-a născut. Odaia părinților ei a fost întotdeauna pentru Constance, dacă nu sacră, cel puțin investită cu o anumită solemnitate morală. Nu putea intra în ea la fel cum ar fi intrat în oricare altă odaie. Cursul firesc al lucrurilor, cu succesiunea de morți, concepțiuni și nașteri, investește cu încetul o astfel de odaie cu un caracter solemn, care întruchipează măreția unei simple existențe și se impune asupra tuturor. Constance avea cele mai stranii simțăminte în acel pat, a cărui demnitate și ale cărui ornamentații încărcate simbolizau o epocă revolută ; se simțea ca și cum ar fi profanat și încălcat un domeniu interzis, ca o fetiță obraznică pe care o așteaptă o pedeapsă cumplită pentru această ispravă nemai-pomenită. Nu mai dormise în patul acesta de cînd era fetiță — da, dormise aici într-o noapte cu mama ei,

înainte de atacul de apoplexie al tatălui ei, pe cînd acesta era plecat de-acasă. Ce pat imens, insondabil i se păruse atunci ! Acum era doar un pat — așa trebuia să-și spună ea — ca oricare altul. Copilița care dormise pe întinderea-i vastă, în siguranță lângă maică-sa, i se părea acum o biată ființă neajutorată ; și imaginea ei o făcu să se simtă melancolică. Gîndul i se îndreptă pe dată spre lucruri triste : moartea tatălui ei, fuga dragei de Sophia ; marea durere, precum și exilul mamei ei. Acum își zicea că știe ce este viața, ce este suferința. Suspină. Dar suspinul era în mare parte afectat, căci voia să se convingă că se făcuse mare, și de asemenea să-și țină cumpătul în patul acela care o intimidă. Era o melancolie artificială, o spumă trecătoare pe oceanul adînc al bucuriei ei. Moartea, și durerea, și păcatul erau pentru ea doar niște forme vagi ; egoismul nemilos al fericirii le șterse cu o suflare, și chipurile lor melancolice dispărură. Văzînd-o acolo în pat, între mahon și ciucuri, întinsă pe o parte, cu obrajii tineri și strălucitori, și cu privirea deschisă dar nu neștiutoare, cu ampla curbă a șoldului umflînd cuvertura, ai fi spus că nu auzise niciodată de altceva decît de dragoste.

Domnul Povey intră, ca un mire, repede, cu pasul ferm, vrînd să pară sigur de sine, dar încă stîngaci. „La urma urmei, păreau să spună umerii lui, care-i diferența dintre acest dormitor și dormitorul unei pensiuni ? Ba dimpotrivă, n-ar trebui oare să ne simțim mai acasă aici ? Și în afară de asta, ce naiba, sîntem căsătoriți de două săptămîni !“

— N-ai o senzație ciudată să dormi în această odaie ? Eu am, zise Constance.

Femeile, chiar și cele cu experiență, sînt uneori prostesc de sincere. Nu știi ce-i decența, nici respectul de sine.

— Serios ? răspunse domnul Povey de sus, ca și cum ar fi vrut să spună : „Ce ciudat ca o ființă rațională să

aibă asemenea fantezii ! Pentru mine, odaia asta este exact ca oricare altă odaie.“ Și adăugă cu glas tare, întorcându-și privirea de la oglindă, unde își desfăcea nodul de la cravată : Nu-i deloc o odaie rea.

O spuse cu aerul imparțial al unuia care conduce o licitație.

Dar nu reuși nici o clipă s-o înșele pe Constance, care îi citea adevăratele sentimente. Și totuși, aerele lui inutile nu-i micșorau cîtuși de puțin respectul pe care i-l purta. Dimpotrivă, îl admira și mai mult pentru asta ; erau ca un fel de broderie pe materialul solid al caracterului lui. În perioada aceea, i se părea că tot ce face Samuel Povey este minunat. Respectul ei pentru el își avea rădăcinile, se gîndea ea adesea, în onestitatea lui, în hărnicia, în bunătatea sinceră a acțiunilor lui, în priceperea lui în afaceri, în perseverența și pasiunea lui de a face pe dată ceea ce trebuia făcut. Îl admira nespun pentru calitățile lui, și acest bărbat forma în ochii ei un tot indivizibil ; nu putea să admire o parte din el și să dezaprobe alta. Orice ar fi făcut, era bine, pentru că o făcuse el. Știa că unii priveau cu un zîmbet anumite aspecte ale felului lui de a fi ; știa că mama ei, în străfundul inimii, socotea că fata ei se măritase cu cineva mai prejos decît ea. Numai că lucrul acesta n-o tulbura. Nu avea nici o îndoială în legătură cu justetea aprecierii ei.

Domnul Povey era o persoană extrem de metodică și mai era unul din acei oameni care trebuie totdeauna să meargă „înainte“ vremii. Astfel, seara își aranja hainele în așa fel încît dimineța să se poată îmbrăca în cel mai scurt timp. De exemplu, nu era omul care să lase schimbarea butonilor de la o cămașă la alta pe a doua zi. Dacă s-ar fi putut, și-ar fi periat și părul de cu seară. Constance ajunsese să privească cu plăcere preparativele lui meticuloase. Îl văzu acum ducîndu-se în vechiul lui dormitor și întorcîndu-se cu un guler curat

de hîrtie, pe care-l puse pe măsuta de toaletă, lingă o cravată neagră. Haina pe care o purta în prăvălie era întinsă pe un scaun.

— Oh, Sam, exclamă ea impulsiv, doar n-ai de gînd să începi din nou să porți gulerulele acelea oribile de hîrtie !

În timpul lunii de miere, domnul Povey purtase gulerule de pînă.

Tonul ei era amabil, dar remarcă suna, cu toate acestea, cam lipsită de tact. Însemna că toată viața lui domnul Povey își pusese în jurul gîtului ceva care era oribil. Ca orice persoană cu tendința de a cădea în ridicol, domnul Povey era extrem de sensibil la criticile aduse persoanei sale. Se făcu stacojiu.

— Nu știam că erau „oribile“, izbucni el.

Se simțea jignit și mînios. Mînia îl cuprinsese pe nepregătite.

Amîndoi își dădură seama că se aflau pe marginea unei prăpăstii și dădură înapoi. Își închipuiseră că rătăceau în siguranță pe o pășune presărată cu flori și deodată în fața lor se căscase această prăpastie fără fund ! Erau amîndoi cu totul surprinși.

Mîna domnului Povey șovăi nehotărîtă pe guler.

— În orice caz..., murmură el.

Constance își dădu seama că el încearcă din răspuțeri să se poarte amabil și împăciuitor. Iar ea era înspăimîntată de propria ei stîngăcie prostească — ea care avea atîta experiență !

— Cum vrei tu, dragul meu, zise ea repede. Te rog !

— Oh, nu !

Domnul Povey se strădui să zîmbească și plecă stîngerit cu gulerul de hîrtie, întorcîndu-se cu unul de pînă.

Constance simți pasiunea ei pentru acest bărbat arzînd mai puternic ca oricînd. Înțelese în clipa aceea că nu-l iubea pentru calitățile lui, ci pentru ceva copilăresc și naiv ce emana din el, pentru ceva indescrip-

tibil, care uneori, cînd își apropia fața de a ei, o făcea să ametească.

Prăpastia dispăruse. În astfel de momente, cînd fiecare dintre ei trebuia să se prefacă neapărat că nu văzuse sau nu bănuise prăpastia, sporovăiala era esențială.

— Nu era domnul Yardley astă-seară în magazin ? începu Constance.

— Da.

— Ce voia ?

— Eu l-am chemat. O să ne picteze o firmă.

Era inutil ca Samuel să se prefacă în fața ei că nimic pe lumea asta nu este mai obișnuit decît o firmă.

— Oh ! murmură Constance.

Nu spuse mai mult, căci episodul cu gulerul de hîrtie fusese de-ajuns ca să-i slăbească încrederea de sine.

Dar o firmă !

Cu atîtea întîmplări, ca episodul cu servitoarea, prăpastia și firma, Constance socoti că viața ei de femeie măritată nu va fi lipsită de evenimente. Adormi tîrziu, gîndindu-se la Sophia.

III

Cîteva zile mai tîrziu, Constance aranja în salon cele mai prețioase dintre darurile de nuntă primite ; unele trebuiau să fie înfășurate în pînză și în hîrtie de împachetat, și apoi legate cu sfoară și etichetate ; altele își aveau casetele lor speciale, de piele pe dinafară și de catifea pe dinăuntru. Printre acestea din urmă se găsea și splendidul serviciu de ouă, format din douăsprezece pîhărele de ou din argint aurit și douăsprezece lingurițe gravate, dăruit de mătușa Harriet. Cum se spunea în cele Cinci Orașe, „trebuie să fi costat mult bănet“. Chiar dacă domnul și doamna Povey ar fi avut zece invitați sau

zece copii, și toți doisprezece ar fi avut poftă să mănince ouă la micul dejun sau la ceai — chiar și în această eventualitate improbabilă, mătușa Harriet ar fi fost necăjită dacă ar fi aflat că folosise serviciul de ouă; asemenea comori nu sînt destinate folosinței. Cadourile, puține la număr, erau cam toate de acest fel. De fapt, în urma gestului eroic al mamei ei de a-i ceda casa fără a-și opri nimic din cele aflate în ea, Constance poseda tot ce era necesar. Numărul mic al cadourilor se explica prin faptul că nunta fusese foarte restrînsă și avusese loc la Axe. Nimic nu face să pălească atît pornirile generoase ale prietenilor cît o căsătorie făcută în secret. Doamna Baines fusese aceea care, sprijinită și de cei doi protagoniști, hotărîse ca nunta să se facă într-un cerc intim, restrîns. Nunta Sophiei fusese într-adevăr prea intimă și secretă; dar aruncînd un vîl de taină asupra nunții Constanței (a cărei uniune era ireproșabilă), se justificau într-un fel, după eveniment, împrejurările în care avusese loc nunta Sophiei, sugerîndu-se că doamna Baines era din principiu partizana nunților făcute în taină. În asemenea probleme, doamna Baines era capabilă de o extraordinară subtilitate.

Și în timp ce Constance lua pe rînd darurile ei de nuntă cu seriozitatea cuvenită, Maggie curăța treptele care duceau de pe trotuarul din King Street la ușa laterală, lăsată întredeschisă. Era o dimineață frumoasă de iunie.

Deodată, peste zgomotul frecatului, Constance deslușî miriuitul înăbușit al unui ciîne și apoi un glas răgușit de om :

— Stăpînul e acasă, fetiço ?

— Poate că da, poate că nu, se auzi răspunsul lui Maggie.

Nu-i plăcea să i se spună „fetiço“.

Constance se duse la ușa, nu numai din curiozitate, dar conștientă și de faptul că autoritatea și responsabi-

litatea ei de stăpînă a casei se întindeau pînă și asupra trotuarului din jurul casei.

La picioarele celor cîteva trepte se afla faimosul James Boon, din Buck Row, cel mai mare negustor de cîini din cele Cinci Orașe ; un bărbat înalt, gras, îmbrăcat într-un costum maro închis și fumînd dintr-o pipă scurtă de argilă neagră. În spatele lui erau doi buldogi.

— 'Neața, conîță ! strigă Boon, vesel. Am auzit că domnu' caută un cîine, mi se pare.

— Nu mai stau o clipă lîngă jivinele astea care mă tot adulmecă — nu, n-am nevoie ! zise Maggie, ridicîndu-se de jos.

— Da ? șovăi Constance.

Știa că Samuel spusese ceva vag despre cîini ; totuși, nu-și închipuisese că bărbatul ei se gîndise la un cîine altfel ca la un vis frumos. Nici un cîine nu pusese vreodată piciorul în casa asta și părea cu neputință ca lucrul să se întîmple vreodată. Cit despre fiarele astea sălbătice de afară... !

— Da ! zise James Boon, calm.

— Am să-i spun că ești aici, zise Constance. Dar nu știu dacă e liber. Nu prea e liber la ora asta. Maggie, cred că ai face bine să intri în casă.

Și Constance se îndreptă încet spre prăvălie, plină de teamă pentru viitor.

— Sam, îi șopti ea soțului ei, care stătea la birou și scria, a venit cineva vrea să te vadă în legătură cu un cîine.

Nici vorbă că Samuel Povey fu luat prin surprindere. Totuși, dădu dovadă de multă prezență de spirit.

— Oh, în legătură cu un cîine ! Cine e ?

— E omul acela, Jim Boon. Zice că a auzit că vrei un cîine.

Numele notoriu a lui Jim Boon îl făcu o clipă să șovăie ; dar trebuia să ducă lucrurile pînă la capăt și le

duse, deși puțin cam nervos. Constance îl urmă, în timp ce se îndrepta agitat spre ușa laterală.

— Bună-dimineața, Boon.

— Bună-dimineața, domnule.

Și începură să vorbească despre ciini, domnul Povey, în ceea ce-l privește, cu prudența cuvenită.

— Păi, uitați-vă la ciinele ăsta ! zise Boon, arătînd spre unul din buldogi, un adevărat miracol de hidoșenie splendidă.

— Da, răspunse domnul Povey cu fățarnicie. E o frumusețe. Cam cît valorează, la o adică ?

— L-aș da cu o sută douăzeci de lire sterline, zise Boon. Celălalt e ceva mai ieftin — o sută.

— Oh, Sam ! zise Constance, cu răsuflarea tăiată.

Chiar și domnul Povey aproape își pierdu cumpătul.

— E mai mult decît sînt dispus să dau, zise el timid.

— Dar uitați-vă la el ! stăruie Boon, apucînd cu brutalitate animalul cel scump și dezvelindu-i dinții feroși.

Domnul Povey clătină din cap. Constance își întoarse privirea.

— Nu-i tocmai soiul de ciine pe care-l vreau, zise domnul Povey.

— Un fox-terrier ?

— Da, mai curînd, consimți în grabă domnul Povey.

— Pînă la ce preț mergeți ?

— Oh, zise domnul Povey vag. Nu știu.

— La vreo zece lire ?

— M-am gîndit la ceva mai ieftin.

— Ei, cam cît ! Spuneți, domnule.

— Nu mai mult de două lire, zise domnul Povey.

Ar fi spus o liră, dacă ar fi îndrăznit. Prețurile ciinilor îl uluiau.

— Credeam că doreați un *ciine* ! zise Boon. Știți ceva, domnule ? Veniți la depozitul meu și vedeți ce am.

— Am să vin, zise domnul Povey.

— Și luați-o și pe doamna. Ce-ați zice de o pisică pentru doamna ? Sau de un peștișor auriu ?

Sfârșitul episodului a fost o cățelușă de vreo douăsprezece luni, care păși pragul familiei Povey pentru probă. Piciorușele-i minuscule tropăiau peste tot prin salon, și prezența ei părea cît se poate de ciudată acolo. Dar se arăta atît de încrezătoare, de iubitoare, de timidă, și nasul ei negru era atît de rece în anotimpul acela cald, încît Constance o îndrăgi pe dată din toată inima. Domnul Povey stabili de la început reguli în legătură cu cățelușa. Nu avea voie pentru nimic în lume să intre în magazin. Dar cățelușa intră, și atunci el o biciui pînă începu să scheaune, iar Constance plinse nițel, deși îl admira pe soțul ei pentru fermitatea de care dădea dovadă.

Dar apariția unui cîine nu a fost totul.

În altă zi, Constance, cercetînd prin ungherele salo-nului, descoperi o cutie cu țigări de foi sub capacul armoniului, pe claviatură. Era atît de neobișnuită cu țigările de foi, încît la început nici nu-și dădu seama despre ce era vorba. Tatăl ei nu fumase niciodată, nici nu băuse băuturi alcoolice ; și nici domnul Critchlow. Nimeni nu fumase vreodată în casa aceea, unde tutunul a fost privit întotdeauna, la fel ca și cărțile de joc, drept o „ispită a diavolului“. Era convinsă că Samuel nu fuma în casă, deși vederea cutiei de țigări îi aminti de o împrejurare cînd mama ei îi împărtășise incredibila bănuială că domnul Povey, întors dintr-o plimbare în oraș într-o joi seară, „mirosea a fum“.

Închise armoniul și nu scoase o vorbă.

Chiar în seara aceea, intrînd pe neașteptate în salon, îl surprinse pe Samuel lîngă armoniu. Capacul fu trîntit cu un zgomot răsunător, care trezi ecouri în orice colțișor al odăii.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Constance, tresărînd.

— Oh, nimic ! răspunse domnul Povey, cu nepăsare.

Fiecare îl înșela pe celălalt : domnul Povey își ascundea crima, iar Constance ascundea faptul că știe despre ea. Fals, fals ! Dar asta este căsătoria.

A doua zi Constance primi în prăvălie vizita unei eventuale noi servitoare, recomandată de domnul Holl, băcanul.

— Vrei să vii, te rog, cu mine ? zise Constance, cu o cordialitate afectată, cufundată în noul rol de unică stăpînă care răspundea de o vastă gospodărie.

O luă înaintea fetei înspre salon și, în timp ce treceau prin fața ușii deschise a odăii de croit a domnului Povey, mirosul țigării de foi a soțului ei îi gîdilă nasul. El era în cămașă, croind ceva liniștit, iar cățelușa Fan (care îi ținea tovărășie), stătea de veghe pe bancă, și lătră scurt la vederea noii venite.

— Cred că am s-o pun la probă pe fata asta, zise Constance către Samuel în timp ce luau ceaiul.

Nu-i pomeni nimic despre țigară, și nici el nu spuse nimic.

În seara următoare, după cină, domnul Povey izbucni :

— Cred că am să trag un trabuc ! Nu știai că fumez, nu-i așa !

Și astfel domnul Povey își dădu arama pe față, dezvăluindu-se a fi un bărbat de viață care știe să se bucure de unele plăceri.

Dar ciinii și țigările de foi, destul de șocante în felul lor, au fost o nimica toată față de firmă, cînd aceasta a sosit în cele din urmă. Firma a fost aceea care, mai zguduitor decît orice altceva, a marcat zorii unei ere noi în piața St. Luke. A fost nevoie ca patru oameni să muncească o zi și jumătate ca s-o fixeze ; s-au înarmat cu scări, frîghii și scripeți, iar doi dintre ei și-au luat prînzul pe acoperișul de plumb al vitrinelor ieșite în afară. Firma avea zece metri lungime și peste o jumătate de metru lățime ; la mijlocul ei se găsea un semicerc cu raza de peste un metru, pe care sta scris : „S. Povey. Succesor.“ Iar

firma propriu-zisă purta cuvintele : „John Baines“, cu litere de aur de aproape o jumătate de metru înălțime, pe fond verde.

Toată piața privea și se minuna ; și murmură : „Doamne sfinte ! Ce-o să mai urmeze ?“

Cu toții se declarară de acord că, dînd cea mai mare importanță numelui răposatului său socru, domnul Povey dovedise o frumoasă atitudine.

Unii se întrebă cu veselie : „Ce-are să zică bătrîna doamnă ?“

Constance se întrebă și ea același lucru, dar nu cu veselie. Cînd se apropie de casă venind prin piață, aproape că nu putu să se uite la firmă ; gîndul la ceea ce va zice mama ei o înspăimînta. Prima vizită protocolară a mamei ei era iminentă, și mătușa Harriet avea s-o însoțească. Constance se simțea aproape bolnavă pe măsură ce se apropia ziua. Cînd făcu o vagă aluzie la temerile ei în fața lui Samuel, acesta o întrebă, pîrînd surprins :

— Nu i-ai pomenit nimic în vreuna din scrisorile tale ?

— Oh, *nu* !

— Dacă așa stau lucrurile, zise el cu curaj, o să-i scriu și o să-i spun eu.

IV

Așa încît doamna Baines a aflat din timp despre firmă, înainte de a sosi în oraș. Scrisoarea pe care o trimise fiicei ei, după ce citi scrisoarea lui Samuel, care nu era decît epistola amabilă a unui ginere dornic să fie ceva mai mult decît corect, nu pomenea nimic despre firmă. Tăcerea mamei ei nu potoli totuși temerile Constancei, care se gîndea speriată la clipa cînd mama ei și cu Samuel se vor întîlni chiar sub firmă. De aceea deschise cu inima plină de teamă, dar și cu nerăbdare și dragoste, ușa laterală și coborî în fugă treptele cînd

trăsura se opri în King Street, în dimineata de joi în care trebuiau să sosească în vizită cele două surori. Dar avea să aibă parte de o surpriză. Mătuşa Harriet nu venise. Doamna Baines îi explică, îmbrăţişînd-o tare, că în ultimul moment mătuşa Harriet nu se simţise destul de bine ca să întreprindă călătoria. Îi trimetea toată dragostea ei, şi o prăjitură. Într-adevăr, mătuşa Harriet fusese iarăşi cuprinsă de dureri. Erau durerile acelea misterioase care le împiedicaseră pe cele două surori să vină la Bursley mai curînd. Cuvîntul „cancer“ — teroarea continuă a femeilor grase — era pe buzele lor, fără însă a fi rostit; apoi durerile încetau o vreme, şi fiecare se bucura că nu rostise temutul cuvînt. Cu gîndul la durerile care vor reveni, era firesc ca veselia robustă a doamnei Baines să fie întrucîtva forţată.

— Ce crezi că poate să fie ? întrebă Constance.

Doamna Baines îşi ţuguie buzele şi ridică din sprîncene — un gest care voia să spună că durerile pot însemna Dumnezeu-ştie-ce.

— Sper că se va simţi mai bine, spuse Constance.

— Fireşte, zise doamna Baines, repede. Dar nu-ţi închipui că era să te las să mă aştepţi, ce crezi ? adăugă ea, privind în jur, ca şi cum voia să sfideze soarta, în general.

Aceste cuvinte, şi tonul cu care fuseseră rostite, îi făcură mare plăcere Constancei ; şi, încărcate cu pachete, urcară împreună treptele, mulţumite una de alta, fericite să descopere că mai erau încă mamă şi fiică, legate printr-o intimitate ce nu avea nevoie de cuvinte.

Constance îşi închipuise că va purta conversaţii lungi, amănunţite, absorbante şi extrem de noi cu mama ei la această primă întîlnire după căsătoria ei. Dar, aşa cum stăteau acum în dormitor, avînd o jumătate de oră bună pînă la dejun, nici una din ele nu părea să aibă prea multe de spus.

Doamna Baines își scoase încet mantoul ușor și îl așeză cu grijă pe cuvertura de damasc alb. Apoi, netezindu-și cu degetele rochia neagră de doliu, aruncă o privire în jurul camerei. Nimic nu se schimbaseră. Cu toate că, înainte de căsătorie, Constance se gândise să facă unele schimbări, se hotărâse să le amâne, simțind că un revoluționar în casă era de-ajuns.

— Ei, pușor, te simți bine ? o întreabă doamna Baines pe un ton sincer și direct, privind-o drept în ochi pe fiica ei.

Constance simți că întrebarea era atotcuprinzătoare, exprimând întreaga grijă și curiozitate maternă, și cuprinzând în cinci cuvinte tot atât interes pe cât ar fi revărsat alte mame într-o zi întreagă de sporovăială. Întâlnind privirea ei deschisă, se roși toată.

— Oh, *da* ! răspunse ea cu înfocare. Perfect !

Doamna Baines încuviință, ca și cum ar fi vrut să treacă peste *asta*.

— Te-ai mai îngărășat, zise ea, scurt. Dacă n-ai grijă, o să ajungi ca mine sau ca mătușa Harriet.

— Oh, mamă !

Discuția trecu la lucruri mai puțin emoționante. Ajunse chiar și pînă la Maggie. Ceea ce o îngrijoră pe Constance fu o schimbare subtilă pe care o simți în felul de a fi al mamei ei. O găsea pe mama ei preocupîndu-se de fleacuri. Felul cum își întindea mantoul, cum își netezea mănușile și grija ca nu cumva boneta să se șifoneze, i se părură plictisitoare, poate chiar într-o oarecare măsură demne de milă. O nimica toată ; nimic care să te izbească, și totuși destul ca să schimbe atitudinea Constancei față de mama ei. „Sărmana ! gîndi Constance. Mă tem că nu mai este cea de dinainte.“ De necrezut ca mama ei să fi îmbătrînit în mai puțin de șase săptămîni ! Constance uita de transformările care se petreceau cu ea însăși.

Întîlnirea dintre doamna Baines și ginerele ei fu cît se poate de satisfăcătoare. Samuel o aștepta în salon. Se purtă extrem de drăguț, sărutînd-o și măgulînd-o prin dorința lui vădit sinceră de a-i fi pe plac. Îi povesti că pîndise sosirea trăsuri, dar că fusese tocmai atunci chemat cu o treabă urgentă. Exclamația lui : „Vai de mine !“ cînd auzi despre mătușa Harriet nu suna lipsită de convingere, deși amîndouă femeile știau că afecțiunea lui pentru mătușa Harriet nu depășea limitele rațiunii. Constance găsi purtarea soțului ei absolut perfectă. Nici nu bănuise că era atît de mult om de lume. Fără să-și dea seama, ochii ei păreau să-i spună mamei ei : „Vezi, la urma urmei nu l-ai apreciat pe Sam la adevărata lui valoare. Acum îți dai seama că ai greșit.“

Cum stăteau și așteptau să fie servită masa, Constance și doamna Baines pe divan, iar Samuel pe marginea celui mai apropiat balansoar, de după ușa care dădea spre scara ce ducea la bucătărie se auzi un tîrșit, apoi ușa cedă presiunii și Fan năvăli înăuntru, răvășind preșul. Nasul lui Fan îi dăduse de știre că întirziase, că se petrecuseră evenimente deosebite în casă și pornise în grabă din bucătărie să facă cercetări. Pe drum își aminti că fusese spălată în dimineața aceea. Cînd o văzu pe doamna Baines, se opri scurt. Rămase, cu labelle ușor desfăcute, cu nasul în vînt, cu urechile ciulite, clipind din ochisorii neastîmpărați, cu coada nehotărită. „Eram sigură că n-am mai mirosit niciodată așa ceva“, își zise ea, uitîndu-se țintă la doamna Baines.

Și doamna Baines, privind-o pe Fan, încercă un sentiment asemănător — dar nu același. Tăcerea era teribilă. Constance luă un aer vinovat, iar Sam încetă să mai arate nestîmjenit, ca un om de lume. Doamna Baines părea pur și simplu lovită de trăsnet.

Un ciine !

Deodată, Fan începu să dea din coadă ; și-apoi, după ce așteptase în zadar o încurajare din partea stăpînului

și a stăpînei ei, făcu un salt uriaș și poposi în poala doamnei Baines. Era o țintă care nu putea să-i scape. Constance, încremenită de spaimă, scoase un „Oh, Fan !”, iar Samuel își trădă încordarea printr-o mișcare involuntară. Dar Fan se ghemui în poala aceea uriașă ca într-un paradis. Gestul o măguli pe doamna Baines mai tare decît toată amabilitatea domnului Povey.

— Va să zică te cheamă Fan ! murmură ea, mîngîind cățelușă. Ești o scumpete !

— Nu-i așa ? zise Constance, cu o repeziciune neașteptată.

Primejdia trecuse. Astfel, fără nici o explicație, Fan deveni o prezentă acceptată.

După cîteva clipe, Maggie servi budinca de Yorkshire.

— Ei, Maggie, începu doamna Baines. Va să zică de data asta ai de gînd să te măriți ? Cînd ai nunta ?

— Duminică, conîță.

— Și pleci de aici sîmbătă ?

— Da, conîță.

— Va trebui să stau de vorbă cu tine înainte.

În timpul mesei, nici o vorbă despre firmă ! De cîteva ori conversația se abătuse spre firmă într-un mod îngrijorător, dar de fiecare dată se îndepărtă repede, ca două trenuri ce pleacă în același timp dintr-o gară. Constance se simțea atît de speriată, încît nici măcar nu era preocupată de gîndul cum era mîncarea. În cele din urmă, înțelese că mama ei adoptase o atitudine de tăcere dezaprobatore. Fan fu de un mare folos în timpul mesei, ajutînd la întreținerea atmosferei.

După prînz, Constance stătu ca pe ace, temîndu-se ca nu cumva Samuel să-și aprindă o țigară de foi. Nu-l rugase să nu fumeze căci, deși sigură de afecțiunea lui, învățase că un soț este posedat de demonul contrazicerii, care adesea îl silește să-și încalce cele mai înalte sentimente. Totuși, Samuel nu-și aprinse țigara. Se duse să supravegheze închiderea magazinului, în timp ce doamna

Baines stătu de vorbă cu Maggie și îi dădu cinci lire ca dar de nuntă. Apoi sosi domnul Critchlow să-și prezinte omagiile.

Cu puțin înainte de ora ceaiului, doamna Baines anunță că iese pentru o scurtă plimbare.

— Unde s-a dus ? întrebă Samuel zîmbind cu superioritate, în timp ce stătea cu Constance la fereastră și o urmărea cum cotește pe King Street către biserică.

— Bănuiesc că s-a dus la mormîntul tatii, zise Constance.

— Oh ! murmură Samuel, pe un ton de scuză.

Constance se înșela. Înainte de a ajunge la biserică, doamna Baines o coti spre dreapta, intră pe Brougham Street și de acolo, prin Acre Lane, o luă pe Oldcastle Street, a cărei pantă începu s-o urce. Oldcastle Street se sfîrșește în capătul pieții St. Luke, și din colțul acela doamna Baines avea o excelentă perspectivă asupra firmei. Fiind joi după-amiază, nu era tipenie de om prin jur. Se întoarse pe aceeași rută neobișnuită și nu spuse nimic cînd intră. Dar se vedea că era bine dispusă.

Trăsura sosi după ora ceaiului și doamna Baines își făcu ultimele pregătiri de plecare. Vizita fusese o deplină reușită ; ar fi fost cu totul desăvîrșită dacă Samuel n-ar fi stricat-o chiar la plecare. Și anume, aduse într-un fel vorba despre Crăciun. Numai un om cu stîngăcia în-născută a lui Samuel ar fi fost în stare să pomenească de Crăciun în iulie.

— Bineînțeles că vei petrece Crăciunul la noi ! zise el spre doamna Baines care se și urcase în trăsură.

— Nici vorbă de așa ceva ! răspunse doamna Baines. Mătușa Harriet și cu mine vă așteptăm la Axe. Am stabilit totul.

Domnul Povey se stăpîni.

— Oh, nu ! protestă el, jignit de refuzul ei categoric.

Om singuratic, fără rude, cu excepția vărului său, cofetarul, domnul Povey visa de mulți ani să petreacă

un Crăciun în familie, sub acoperişul căminului său, şi ţinea la acest vis.

Doamna Baines nu spuse nimic.

— Nu putem lăsa prăvălia, zise domnul Povey.

— Prostii ! replică doamna Baines, strângînd din buze. Crăciunul cade într-o luni.

Trăsura, care porni în clipa aceea, îi smuci capul spre portieră, scuturîndu-i toate bucele. Nici o şuviţă albă încă în părul ei, abia cîteva fire cărunte !

— O să am eu grijă, în orice caz, să nu ne ducem, mormăi domnul Povey iritat, jumătate pentru el şi jumătate pentru Constance.

Reuşise să umbrească strălucirea acelei zile.

S U M A R

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXXVII

<i>Prefața autorului la ediția din 1911</i>	I
---	---

CARTEA I

DOAMNA BAINES

Capitolul I <i>Piața St. Luke</i>	9
Capitolul II <i>Dintele</i>	35
Capitolul III <i>Bătălia</i>	48
Capitolul IV <i>Elefantul</i>	90
Capitolul V <i>Voiajorul comercial</i>	113
Capitolul VI <i>Escapada</i>	138
Capitolul VII <i>O înfrângere</i>	160

CARTEA A II-A

CONSTANCE

Capitolul I <i>Transformări</i>	181
---------------------------------	-----

I.ector : BIANCA SCHÄCHTER
Tehnoredactor : ELENA CALUGĂRU

**Bun de tipar 10.07.1974. Tiraj 50 110 ex. broșate.
Coli ed. 13,17. Coli tipar 8,75.**

Tiparul executat sub comanda
nr. 40 376 la Combinatul Poligrafic
„Casa Științei”, Piața Științei nr. 1
București
Republica Socialistă România ,

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

